

**STROKOVNA GRADIVA IN PODLAGE ZA
PRIPRAVO PREDLOGA SPREMEMB IN DOPOLNITEV ZASP
ZA OPTIMIZIRANJE DELOVANJA DIGITALNE KNJIŽNICE DLIB.SI**

Inštitut za intelektualno lastnino {Ipi}

Dr. Maja Bogataj Jančič, LL.M., LL.M.

Luka Virag, Rok Jerovšek, Žiga Domjanič, raziskovalni asistenti {Ipi}

Ljubljana, 13. marec 2009

dopolnjeno oktobra 2009

To delo je na voljo pod pogoji slovenske licence
Creative Commons 2.5 (priznanje avtorstva, nekomercialno brez predelav).
V skladu s to licenco je mogoče vsakemu uporabniku ob priznanju avtorstva
delo razmnoževati, distribuirati, javno priobčevati in dajati v najem, vendar
samo v nekomercialne namene. Dela ni dovoljeno predelovati.

KAZALO

1. NAMEN, CILJI IN STRUKTURA ŠTUDIJE	9
1.1 Namen in cilji študije.....	10
1.2 Struktura študije	10
2. IZJEME IN OMEJITVE AVTORSKE PRAVICE ZA KNJIŽNICE	13
2.1 Pravni okvirji ureditev omejitev oziroma izjem od avtorske pravice v korist knjižnicam	15
2.1.1 Ureditev v mednarodnih konvencijah	15
2.1.1.1 Bernska konvencija.....	15
2.1.1.2 Sporazum TRIPs	17
2.1.1.3 Pogodba Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (WIPO) o avtorskih pravicah..	17
2.1.2 Urejanje omejitev oziroma izjem v direktivi 2001/29/ES	18
2.1.2.1 Omejitve pravice reproduciranja, ki so določene v 5(2) in v 5(3) členu Direktive 2001/29/ES	19
2.1.2.2 Omejitve pravice priobčenja del javnosti in pravice do dajanja na voljo javnosti predmetov sorodnih pravic, določene v 5(3) členu Direktive 2001/29/ES.....	21
2.2 Primerjalno pravni pregled omejitev in izjem v korist knjižnic.....	23
2.2.1 Pregled glavnih elementov	23
2.2.1.1 Definicija izjem	23
2.2.1.2 Pravice, ki se omejujejo v korist knjižnic	23
2.2.1.3 Institucije, ki so koristniki izjem.....	23
2.2.1.4 Uporabniki kot naslovniki izjem	24
2.2.1.5 Vrste del, ki jih je dovoljeno reproducirati.....	24
2.2.1.6 Plačilo nadomestila za uporabo	24
2.2.2 Omejitve v korist knjižnic glede na namen.....	25
2.2.2.1 Omejitve oziroma izjeme za knjižnice za namene raziskav in študija.....	25
2.2.2.2 Omejitve, ki knjižnicam omogočajo reproduciranje del brez potrebe po izrecno izraženem namenu	25
2.2.2.3 Omejitve, ki knjižnicam omogočajo reproduciranje (skoraj) vseh vrst del za namene raziskav in študija	26
2.2.2.4 Omejitve, ki knjižnicam omogočajo reproduciranje točno določenih vrst del za namene raziskav in študija.....	26
2.2.2.5 Posebne določbe v zvezi z omejevanjem pravice v namene raziskav in študija.....	27
2.2.2.5.1 Neobjavljena dela	27
2.2.2.5.2 Zahteva po dokazovanju namena s strani uporabnika.....	28
2.2.2.5.3 Dajanje na voljo javnosti v raziskovalni in študijski namen	28
2.2.2.6 Omejitve oziroma izjeme za namene ohranitve in nadomestitve del	29
2.2.2.6.1 Možnost nakupa manjkajočega dela	31
2.2.2.6.2 Stanje izvirnika	31
2.2.2.6.3 Predlogi rešitev ohranjanja del.....	31
2.2.2.7 Medknjižnična oskrba/izposoja	33
2.2.2.7.1 Reproduciranje za namene medknjižnične izposoje.....	34
2.2.2.7.2 Oskrbovanje drugih knjižnic.....	34
2.3 Primerjalno pravni pregled ureditev v državah EU in drugih izbranih državah.....	34
2.4 Ureditev v slovenskem pravnem redu	35

2.4.1	Zakon o avtorski in sorodnih pravicah	35
2.4.1.1	Dovoljeno privatno in drugo lastno reproduciranje.....	36
2.4.1.2	Izjeme v korist pouka.....	38
2.4.1.3	Kliping	38
2.4.1.4	Izjema za invalide	39
2.4.2	Zakon o obveznem izvodu publikacij	40
2.4.2.1	Relevantne določbe ZOIPub za delovanje digitalne knjižnice	40
2.4.3	Skladnost ZOIPub z ZASP.....	44
2.4.4	Pravno varstvo tehnoloških ukrepov.....	45
2.4.4.1	Pravno varstvo tehnoloških ukrepov v ZASP	46
2.4.4.2	Dodatne določbe v zvezi s tehnološkimi ukrepi v ZOIPub	48
3.	DIGITALIZACIJA EVROPSKIH KNJIŽNIC.....	50
3.1	Evropska knjižnica in EUROPEANA	51
3.2	EUROPEANA in NUK, dLIB.si.....	52
3.3	Pravni vidiki digitalizacije knjižnic in delovanja digitalnih knjižnic v Evropi	53
3.3.1	Skupina strokovnjakov na visoki ravni na področju evropskih digitalnih knjižnic in Podskupina za avtorsko pravo	53
3.3.2.1	Ohranjanje del v digitalni obliki	54
3.3.2.2	Ohranjanje spletnih vsebin in spletna žetev	54
3.3.2.3	Problematika osirotelih del.....	55
3.3.2.4	Problematika del, katerih naklada je izčrpana.....	56
3.4	Zelena knjiga o avtorski pravici v gospodarstvu znanja.....	57
4.	PRIMER GOOGLE IN EVROPSKE NACIONALNE DIGITALNE KNJIŽNICE..	58
4.1	Avtorji in imetniki pravic proti Googlu.....	59
4.2	Glavni elementi poravnave v primeru Google	60
4.2.1	Razlike v klasifikaciji del	60
4.2.2	Različne možnosti dostopa do del za individualne uporabnike.....	61
4.2.3	Nakup in izposoja knjig	62
4.2.4	Različne kategorije uporabnikov oziroma različne naročnine.....	63
4.2.4.1	Nakup s strani končnih uporabnikov	63
4.2.4.2	Naročnina za ustanove.....	63
4.2.4.3	Naročnina za javne in univerzitetne knjižnice.....	63
4.2.5	Zamujena priložnost za ZDA in možnosti za EU	64
5.	PRIPOROČILA ZA NUK V ZVEZI Z dLIB.si	66
5.1	Družbenopolitična vloga digitalizacije javnih knjižnic - argument za optimiziranje zakonodaje.....	67
5.2	Priporočila za optimiziranje zakonodaje	72
5.2.1	Vključevanje v mednarodne iniciative za spremembo zakonodaje	79
5.3	Avtorsko-pravna ocena portala dlib.si in priporočila za odpravo nepravilnosti.....	80
5.3.1	Nepravilnosti v razmerju med NUK in imetniki pravic oziroma avtorji	80
5.3.1.1	Pridobitev dovoljenj od programerjev in imetnikov pravic na programski opremi	81
5.3.2	Nepravilnosti v razmerju med NUK in uporabniki	82

DODATEK 1: PRIMERJALNO PRAVNI PREGLED UREDITVE OMEJITEV IN IZJEM OD AVTORSKE PRAVICE ZA KNJIŽNICE IN ARHIVE V IZBRANIH DRŽAVAH	84
1. UVOD.....	85
2. PREGLED UREDITVE OMEJITEV IN IZJEM OD AVTORSKE PRAVICE ZA KNJIŽNICE IN ARHIVE V IZBRANIH DRŽAVAH.....	86
2.1 Avstrija.....	86
2.2 Belgija.....	87
2.3 Bolgarija.....	89
2.4 Ciper.....	90
2.5 Češka.....	91
2.6 Danska.....	92
2.7 Finska.....	97
2.8 Francija.....	100
2.9 Nemčija.....	101
2.10 Grčija.....	103
2.11 Madžarska.....	105
2.12 Irska.....	107
2.13 Italija.....	112
2.14 Latvija.....	114
2.15 Litva.....	115
2.16 Luksemburg.....	119
2.17 Malta.....	120
2.18 Nizozemska.....	123
2.19 Norveška.....	125
2.20 Poljska.....	127
2.21 Portugalska.....	129
2.22 Slovaška.....	131
2.23 Slovenija.....	132
2.24 Španija.....	134
2.25 Švedska.....	137
2.26 Švica.....	140
2.27 Združeno kraljestvo.....	140
2.28 Avstralija.....	145
2.29 Kanada.....	158
2.30 Islandija.....	162
2.31 Japonska.....	162
2.32 Liechtenstein.....	164
2.33 Združene države Amerike.....	166

DODATEK 2: POVZETEK POROČILA PODSKUPINE ZA AVTORSKO PRAVO SKUPINE STROKOVNJAKOV NA VISOKI RAVNI O OHRANJANJU DEL V DIGITALNI OBLIKI, OSIROTELIH DELIH IN DELIH, KATERIH NAKLADA JE IZČRPANA	174
1. UVOD.....	175
2. PREDMET IN NAMEN POROČILA.....	175
3. OHRANJANJE V DIGITALNI OBLIKI (DIGITALIZACIJA DEL).....	176

4. OHRANJANJE SPLETNIH VSEBIN IN SPLETNA ŽETEV	177
4.1 Ozadje.....	177
4.2 Relevantna pravna pravila skupnosti.....	177
4.3 Priporočila.....	178
5. OSIROTELA DELA.....	178
5.1 Pregled.....	178
5.2 Različne rešitve problema osirotelih del.....	179
5.2.1 Kanadski režim za imetnike avtorskih pravic, ki niso najdeni	180
5.2.2 Drugi režimi, v katerih lahko javno telo podeljuje licence.....	180
5.2.3 Francoski model za avdiovizualna dela	181
5.2.4 Moč razširiti uporabo sheme ali licence	181
5.2.5 Razširjene kolektivne licence.....	181
5.2.6 Madžarska zakonodaja v postopku	181
5.2.7 Zakonodaja Združenih držav Amerike v postopku	182
5.3 Evropski pristop: medsebojno priznanje nacionalnih rešitev	182
5.4 Smernice za skrbno preiskavo.....	182
5.5 Podatkovne baze in mehanizmi za razčiščevanje pravic.....	184
5.6 Ukrepi za preprečitev nadaljnjega pojavljanja osirotelih del.....	184
5.7 Zaključek.....	184
6. DELA, KATERIH NAKLADA JE IZČRPANA	184
6.1 Definicije in podlaga za rešitev	185
6.2 Predlagana rešitev – ključni elementi	185
6.3 Licenciranje digitalizacije in dajanja na voljo del, katerih naklada je izčrpana. Splošna licenčna merila	185
6.3.1 Splošna licenčna merila.....	186
6.3.2 Uporaba vzorčnih pogodb	187
6.4 Baze podatkov in centri za razčiščevanje pravic	187
6.4.1 Centri za razčiščevanje pravic	187
6.4.2 Baze podatkov za dela, katerih naklada je izčrpana	188
6.5 Odobritev digitalizacije in dajanja na voljo	188
7. VZORČNA POGODBA ZA DIGITALIZACIJO IN DAJANJE NA VOLJO DEL, KATERIH NAKLADA JE IZČRPANA, POOBLAŠČENIM UPORABNIKOM ZAPRTIH OMREŽIJ	189
7.1 Obseg licence.....	189
7.2 Vsebina vzorčne pogodbe	189
8. VZORČNA LICENCA, KI KNJIŽNICE POOBLAŠČA OMOGOČITI SPLETNI DOSTOP DO KNJIG, KATERIH NAKLADA JE IZČRPANA.....	190
8.1 Obseg pogodbe.....	190
8.2 Vsebina vzorčne pogodbe	190
9. TEMELJNA NAČELA ZA BAZE PODATKOV IN CENTRE ZA RAZČIŠČEVANJE PRAVIC V ZVEZI Z OSIROTELI MI DELI IN DELI, KATERIH NAKLADA JE IZČRPANA.....	191
9.1 Ozadje.....	191
9.2 Osirotela dela.....	192
9.2.1 Splošno izhodišče	192
9.2.2 Baza podatkov in center za razčiščevanje pravic	192
9.2.3 Ključna načela	193

9.3 Dela, katerih naklada je izčrpana	194
9.3.1 Splošno izhodišče	194
9.3.2 Baza podatkov	194
9.3.3 Centri za razčiščevanje pravic	195
9.4 Možni ukrepi skupnosti glede osirotelih del in del, katerih naklada je izčrpana.....	195
10. IMPLEMENTACIJA PREDLAGANE REŠITVE.....	195
10.1 Implementacija vzorčnih pogodb.....	195
10.2 Možni ukrepi skupnosti	196
DODATEK 3: PROBLEMATIKA OSIROTELIH DEL.....	197
1. UVOD	198
1.1 Definicija osirotelih del.....	199
1.2 Temeljni vzroki problema osirotelih del.....	202
1.3 Problem osirotelih del v praksi	204
2. STRATEGIJE REŠEVANJA PROBLEMA OSIROTELIH DEL.....	205
2.1 Ukrepi za preprečitev nadaljnega pojavljanja osirotelih del.....	205
2.1.1 Informiranje o upravljanju s pravicami	205
2.1.2 Baze podatkov o osirotelih delih.....	209
2.1.3 Ukrepi za preprečitev nadaljnega pojavljanja osirotelih del, ki jih predlagajo predstavniki zainteresiranih strani.....	209
2.2 Sistemi, ki omogočajo uporabo osirotelih del.....	210
2.2.1 Pogodbeni dogovori med zainteresiranimi stranmi.....	210
2.2.1.1 Deklaracija odbora Digi©E na Nizozemskem	211
2.2.2 Razširjene kolektivne licence.....	213
2.2.3 Obvezno kolektivno upravljanje pravic	217
2.2.4 Zavarovanje pred plačilom odškodnine	218
2.2.5 Podeljevanje licenc za uporabo osirotelih del s strani državnega organa (Kanadski režim).....	219
2.2.6 Omejitev odškodnine (predlog ureditve v Združenih državah Amerike)	223
2.2.7 Uvedba omejitve oziroma izjeme od avtorske pravice.....	225
2.3 Stališča različnih interesnih združenj v zvezi z reševanjem problematike osirotelih del.....	226
2.3.1 Federation of Reproduction Rights Organisations on orphan works (IFFRO)	226
2.3.2 Skupna izjava International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) in International Publishers' Association (IPA).....	227
2.3.3 Libraries and Archive Copyright Alliance (LACA)	228
3. EVROPSKI PRISTOP.....	229
3.1 Poziv Evropske komisije k ureditvi zaradi olajševanja uporabe osirotelih del	229
3.2 Skupina strokovnjakov na visoki ravni.....	230
3.3 Temeljni elementi rešitve, kot jo predlaga Podskupina za avtorsko pravo	232
3.4 Smernice za skrbno preiskavo.....	233
3.4.1 Predlagani postopek skrbne preiskave.....	235
3.4.2 Viri podatkov o imetnikih pravic pri izvedbi skrbne preiskave	236
3.4.2.1 Viri, skupni vsem področjem.....	236
3.4.2.2 Viri, svojstveni posameznim vrstam gradiva	237
3.4.3 Prirejene smernice	239
3.4.3.1 Siva literatura	239
3.4.3.2 Neobjavljena dela.....	240

3.5 Baze podatkov in centri za razčiščevanje pravic v zvezi z osirotelimi deli.....	240
4. PREGLED UREDITVE V DRŽAVAH ČLANICAH EU	242
5. STANJE IN UREDITEV V REPUBLIKI SLOVENIJI	245
5.1 Trenutno stanje v Republiki Sloveniji na področju osirotelih del	245
5.2 Možna ureditev problematike osirotelih del v Republiki Sloveniji.....	246
DODATEK 4: PROBLEMATIKA DEL, KATERIH NAKLADA JE IZČRPANA	249
1. UVOD.....	250
1.1 Definicija del, katerih naklada je izčrpana	250
2. REŠITEV, KOT JO PREDLAGA PODSKUPINA ZA AVTORSKO PRAVO SKUPINE STROKOVNJAKOV NA VISOKI RAVNI.....	251
2.1 Ključni elementi rešitve.....	252
2.2 Licenciranje digitalizacije in dajanja na voljo del, katerih naklada je izčrpana	252
2.2.1 Splošna licenčna merila.....	253
2.2.2 Uporaba vzorčnih pogodb	253
2.3 Postopek za razčiščevanje pravic in pridobitev licence.....	254
2.4 Vzorčna pogodba za digitalizacijo in dajanje na voljo del, katerih naklada je izčrpana, pooblaščenim uporabnikom zaprtih omrežij	255
2.5 Vzorčna licenca, ki knjižnice pooblašča omogočiti spletni dostop do knjig, katerih naklada je izčrpana	256
2.6 Baze podatkov in centri za razčiščevanje pravic v zvezi z deli, katerih naklada je izčrpana ..	257
2.6.1 Baze podatkov v zvezi z deli, katerih naklada je izčrpana	257
2.6.2 Centri za razčiščevanje pravic v zvezi z deli, katerih naklada je izčrpana.....	258
3. UREDITEV V REPUBLIKI SLOVENIJI.....	258
DODATEK 5: STALIŠČE NUK DO ZELENE KNJIGE O AVTORSKI PRAVICI V GOSPODARSTVU ZNANJA.....	261
Stališče NUK do Zelene knjige o avtorski pravici v gospodarstvu znanja	262
DODATEK 6: RAZŠIRJENO KOLEKTIVNO UPRAVLJANJE.....	266
1. KOLEKTIVNO UPRAVLJANJE AVTORSKE IN SORODNIH PRAVIC.....	267
1.1 Ureditev kolektivnega upravljanja v Sloveniji.....	268
2. RAZŠIRJENO KOLEKTIVNO UPRAVLJANJE OZIROMA RAZŠIRJENE KOLEKTIVNE LICENCE	269
2.1 Cilji oziroma nameni razširjenega kolektivnega upravljanja	269
2.2 Princip razširjenega kolektivnega upravljanja	271
2.3 Pregled glavnih elementov razširjenega kolektivnega upravljanja	272
2.3.1 Reprezentativnost.....	272
2.3.2 Osnovni dogovor.....	273
2.3.3 Razširjen učinek kolektivnega dogovora	274
2.3.4 Uporabnik(i)	274
2.3.5 Jamstva za nezastopane imetnike pravic	274
2.3.5.1 Pravica prepovedati uporabo del pod pogoji dogovorjene licence	275
2.3.5.2 Pravica zahtevati individualno nadomestilo.....	275
2.4 Shema nastanka razširjenega kolektivnega upravljanja.....	276
2.5 Prednosti in slabosti v primerjavi z drugimi sistemi upravljanja.....	280
2.5.1 Obvezno kolektivno upravljanje	280

2.5.1.1 Izjema od obveznega kolektivnega upravljanja v Sloveniji.....	282
2.5.2 NeprostoVOLjne licence (prisilne in zakonite licence)	282
2.5.3 Primerjalne prednosti razširjene licence	283
2.5.3.1 Razširjeno kolektivno upravljanje – omejitev avtorske pravice?	283
2.5.4 Sklep	285
3. DIREKTIVA EU O AVTORSKI PRAVICI V INFORMACIJSKI DRUŽBI (DIREKTIVA 2001/29/ES).....	285
4. PREGLED RAZŠIRJENIH KOLEKTIVNIH LICENC PO NORDIJSKIH DRŽAVAH	287
4.1 Danska.....	288
4.1.1 Primer <i>Copy-DAN</i>	290
4.2. Švedska.....	290
4.2.1 Primer – literarna in glasbena dela	292
4.3 Finska.....	292
4.3.1 Primer - reprografično reproduciranje.....	295
4.4 Norveška.....	296
4.4.1 Primer - kabelaška distribucija	298
4.5 Povzetek pregleda ureditev.....	298
5. MOŽNOSTI ZA SLOVENIJO	299
5.1 Potrebne spremembe ZASP za uvedbo razširjenih kolektivnih licenc v Sloveniji	300
5.1.1 Splošni člen.....	300
5.1.1.1 Pogoji reprezentativnosti kolektivne organizacije.....	301
5.1.1.2 Svobodno sprejet osnovni dogovor.....	301
5.1.1.3 Varstvo za nezastopane imetnike	301
5.1.1.4 Koristi razširjene licence za uporabnike.....	302
5.1.1.5 Javna objava dogovora in pravic nečlanov	302
5.1.1.6 Možnosti Urada	302
5.1.2 Posebni člen.....	303
5.2 Zgled v praksi.....	304
5.3. Praktični napotki.....	305
5.3.1 Odložitev učinkov sklenjenega osnovnega dogovora kot varstvo nezastopanih imetnikov pravic	305
5.3.2 Register.....	306
5.3.3 Možna vprašanja pri pravici do izstopa.....	306
5.3.4 Rešitev osirotelih del v sistemu razširjenega kolektivnega upravljanja	307
6. ZAKLJUČEK	308

1. NAMEN, CILJI IN STRUKTURA ŠTUDIJE

1. NAMEN, CILJI IN STRUKTURA ŠTUDIJE

1.1 Namen in cilji študije

Naročnik, Narodna in univerzitetna knjižnica (v nadaljevanju NUK), je naročil ekspertizo z namenom, da bi pridobil informacije o možnostih optimiziranja pravne ureditve na področju avtorske zakonodaje za učinkovitejše delovanje digitalne knjižnice (v nadaljevanju dLIB).

NUK ni naročil pregleda morebitnih pravnih problemov trenutnega delovanja dLIBa oziroma ocene morebitnih problemov med dLIBom in imetniki pravic na vsebinah, ki so objavljene na dLIBu.

Cilj ekspertize je NUKu pripraviti čim preglednejše informacije, s pomočjo katerih bo lahko presodil, kako bi lahko optimiziral delovanje digitalne knjižnice.

Predlog za optimizacijo delovanja digitalne knjižnice s pravnega vidika za NUK pomeni oceno možnosti, kako bi lahko delovanje dLIBa izboljšali z zakonodajnimi spremembami, ki bi omogočile, da bi lahko dLIB obsegal čim več vsebin in čim več vsebin tudi ponujal uporabnikom, na zakonit način in s čim manjšimi stroški.

Informacije bodo predstavile možnosti za zakonodajne spremembe, vključevale pa bodo tudi morebitne druge možnosti za učinkovitejše urejanje problematike avtorskih pravic, ki regulirajo dejavnosti dLIBa.

1.2 Struktura študije

Ekspertiza ima glavni in posebni del, slednji je sestavljen iz šestih dodatkov, ki so v bistvu podrobne obravnave izbranih tem.

V prvem delu glavnega dela so razloženi nameni, cilji in struktura študije.

V drugem delu, ki je najobsežnejši del te študije, je predstavljena trenutna pravna ureditev področja izjem in omejitev avtorske pravice za knjižnice, torej področja, ki je ključno za delovanje dLIB. V primerjalno pravni analizi je najprej predstavljena mednarodna pravna ureditev, kot je urejena v mednarodnih konvencijah, potem je prikazan primerjalno pravni pregled po izbranih državah, sledi pregled slovenske avtorsko pravne zakonodaje, torej pregled Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (v nadaljevanju ZASP).¹ Dodana je tudi obravnava relevantnih določb Zakona o obveznem izvodu publikacij (v nadaljevanju ZOIPub).²

¹ Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP), Ur.l. RS, št. 21/1995, št. 9/2001, 30/2001, 85/2001 Skl.US: U-I-149/98-36, 43/2004, 58/2004 Odl.US: U-I-200/02-12, 94/2004-UPB1, 17/2006, 44/2006-UPB2, 139/2006, 16/2007-UPB3, 68/2008, dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO403.html, zadnjič obiskano marca 2009.

² Zakon o obveznem izvodu publikacij (ZOIPub), Ur.l. RS, št. 69/2000, dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO3606.html, zadnjič obiskano marca 2009.

DODATEK 1

Primerjalno pravni pregled ureditve v izbranih državah, pripravljen na podlagi WIPO študije o omejitvah in izjemah od avtorske pravice za knjižnice in arhive »*Study on Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives*«, ki je bila objavljena leta 2008 in predstavlja glavni vir primerjalno pravni analizi izjem in omejitev avtorske pravice v tem delu.

V tretjem delu so predstavljene aktivnosti, ki jih na področju pravne problematike digitalnih knjižnic izvaja Evropska komisija. Predstavljena so štiri področja, ki jih je obravnavala tudi delovna skupina, in sicer digitalno ohranjanje del, *web harvesting*, osirotela dela in dela, katerih naklada je izčrpana. Pri vsakem področju je posebej izpostavljeno, kako je področje urejeno v Sloveniji. V ta namen je povzeto tudi poročilo Podskupine za avtorsko pravo, imenovane pri Skupini strokovnjakov na visoki ravni, ki jo je za področje digitalnih knjižnic ustanovila Evropska komisija.

DODATEK 2

Povzetek poročila o ohranjanju del v digitalni obliki, osirotelih delih in delih, katerih naklada je izčrpana, ki ga je pripravila Skupina strokovnjakov na visoki ravni – Podskupina za avtorsko pravo, je glavni prikaz načelne politike Evropske unije na področju avtorskega prava v zvezi z digitalnimi knjižnicami.

DODATEK 3 in 4

V posebnem delu sta dodana tudi podrobna pregleda problematike osirotelih del in problematike del, katerih naklada je izčrpana. Oba pregleda, predvsem prvi, sta dodana zlasti zato, ker NUK sodeluje v projektu ARROW in mu bo podroben pregled problematike v pomoč tudi v zvezi s tem delom.

V tretjem delu je predstavljena Zelena knjiga Evropske komisije o avtorski in sorodnih pravicah v informacijski družbi.³ Njen namen je predstaviti ozadje številnih vprašanj, povezanih z avtorsko in sorodnimi pravicami, ki se pojavljajo v zvezi z zakonodajnimi spremembami tega področja zaradi razvoja informacijske družbe.

³ Celoten tekst zelene knjige je dostopen na <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l24152.htm>, zadnjič obiskano marca 2009.

DODATEK 5

Stališče NUK do Zelene knjige o avtorski pravici v gospodarstvu znanja z dne 10.02.2009.

V kratkem četrtem delu je predstavljena poravnava v ameriškem primeru Google. Imetniki pravic oziroma avtorji so se poravnali z Googlom, ki digitalizira in daje na voljo javnosti tiskana dela, pogoji poravnave pa veljajo le zanje. Kljub vsemu bo ta primer gotovo imel vpliv na morebitne druge sodne postopke v ZDA in drugod po svetu. Odločno pa lahko vpliva tudi na morebitne zakonodajne procese po svetu, torej tudi v Sloveniji.

Peti, zadnji del splošnega dela, predstavlja za NUK najpomembnejši del te ekspertize. Pripravljen je na podlagi ugotovitev in zaključkov, izpeljanih iz izvajanj v predhodnih delih te študije. V tem delu so predstavljeni zelo konkretni in tudi zgolj načelni predlogi za optimiziranje pravnih vidikov delovanje dLIB.si.

DODATEK 6

Med priporočenimi spremembami ZASP je tudi uvedba razširjenega kolektivnega upravljanja, ki je posebej predstavljeno v posebnem delu. ZASP sistema sicer ne pozna, bi pa bilo smiselno temeljito premisliti, da se ga morebiti uvede. Sistem razširjenega upravljanja pravic je zelo dobro uveljavljen v skandinavskih državah. Z njim se lahko omogoči knjižnicam in reprezentativni kolektivni organizaciji, da se dogovorijo o uporabi širokega repertoarja del, ki obsega tudi dela avtorjev, ki niso člani kolektivne organizacije. Ti lahko sicer kadarkoli dosežejo, da zanje dogovor ne velja, vendar dokler ne izkoristijo te t.i. *opt – out* možnosti, velja dogovor za celoten repertoar, tako za tuje kot domače avtorje. Predstavljen je zlasti zato, ker lahko v razmerah, kjer uvedbo nove izjeme ali omejitve prepoveduje Direktiva 2001/29/ES, takšen sistem predstavlja učinkovitejšo možnost za dogovarjanje med javnimi knjižnicami in imetniki pravic.

2. IZJEME IN OMEJITVE AVTORSKE PRAVICE ZA KNJIŽNICE

2. IZJEME IN OMEJITVE AVTORSKE PRAVICE ZA KNJIŽNICE

Avtorsko pravo je režim za spodbujanje ustvarjalnosti, zato ima izreden pomen za razvoj kulture, izobraževanja in dostopnosti do informacij. Te svoje vloge avtorsko pravo ne bi moglo učinkovito opravljati, če ne bi temeljilo na močnem sistemu izključnih pravic, ki pomenijo spodbude oziroma nagrade avtorjem za njihovo ustvarjanje. Čeprav so izključne pravice temelj vseh avtorskopравnih sistemov, celo sistemov, ki najbolj zagovarjajo obsežne izključne pravice, v določenih primerih le-ti priznavajo potrebo po omejevanju teh pravic, zato poleg izključnih pravic določajo tudi njihove omejitve.⁴ (Nekatere ureditve poleg termina omejitve uporabljajo tudi termin izjeme od izključnih pravic. Tudi v tem delu se uporabljata oba termina)

Obstoj omejitev utemeljuje več razlogov, katerih cilj je vzdrževanje omenjenega ravnotežja. Trampuž ugotavlja, da »...[a]vtorska pravica kot ustavno zajamčena človekova in absolutna pravica ne obstaja sama zase, temveč v družbi z vrsto drugih pravic in interesov. Tu so predvsem druge ustavne pravice pa tudi interesi družbe kot celote, zaradi katerih avtorskega monopola ni mogoče zmeraj dosledno uresničiti.«⁵ Guibault ločuje med tremi osnovnimi razlogi za obstoj omejitev izključnih pravic in prvima dvema vrstama, ki ju izpostavlja tudi Trampuž, doda še tretjo, ki temelji na ekonomskih razlogih.⁶

Večina omejitev izključnih pravic izvira iz mednarodnih konvencij, zlasti Bernske in Rimske konvencije. Vendar so si države – članice Bernske oziroma Rimske unije – vedno pridržale nacionalno suverenost pri določanju, katere omejitve bodo uzakonile. Tako omejitve avtorske pravice pravzaprav niso bile mednarodno harmonizirane.

Glavni cilj Direktive o avtorski pravici v informacijski družbi (v nadaljevanju Direktiva 2001/29/ES)⁷ je bil harmonizacija izključnih pravic in omejitev, kar naj bi zagotavljalo temelje za rast in razcvet notranjega trga na področju glasbe, umetnosti in filma v digitalni dobi. Z Direktivo 2001/29/ES naj bi bilo doseženo ravnotežje med pravicami in omejitvami. Vendar pa se je harmonizacija izkazala za izredno zahtevno in sporno temo, kar v veliki meri pojasnjuje zamude pri sprejemanju direktive, še zlasti pa zamude pri implementaciji v državah članicah⁸. Glede na navedeno v poglavju, ki primerjalno-pravno obravnava ureditev izjem in omejitev v prid knjižnic

⁴ Glej Bochorberg, L., *Le droit de citation*, Paris Masson, 1994, str. 31; Schriker, G., (ed.), *Urheberrechte auf dem Weg zur Informationsgesellschaft*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1997, str. 139. Oboje citirano v Guibault, L., Hugenholtz, B., *The Nature and Scope of Limitations and Exceptions to Copyright and Neighbouring Rights with Regard to General Interest Missions for the Transmission of Knowledge: Prospects for Their Adaptation to the Digital Environment*, e/Copyright Bulletin, 2003, dostopno na: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=17316&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A., *Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP) s komentarjem*, Gospodarski vestnik, Ljubljana, 1997, str. 141.

⁶ Glej tudi Guibault, L., Hugenholtz, B. *The Nature and Scope of Limitations and Exceptions to Copyright and Neighbouring Rights with Regard to General Interest Missions for the Transmission of Knowledge: Prospects for Their Adaptation to the Digital Environment*, e/Copyright Bulletin, 2003, dostopno na: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=17316&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, str.1, zadnjič obiskano marca 2009.

⁷ Direktiva št. 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi, dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:167:0010:01:SL:HTML>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁸ Guibault L. et al, *Study on the implementation and effect in member states' laws of Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society*, IVIR, 2007, str 17, dostopno na: http://www.ivir.nl/publications/guibault/Infosoc_report_2007.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

v državah članicah EU (in poleg tega še ureditev v ZDA, Avstraliji in Kanadi), je očitno, da v praksi med pravnimi ureditvami držav članic EU še vedno obstajajo razlike.

2.1 Pravni okvirji ureditev omejitev oziroma izjem od avtorske pravice v korist knjižnicam

2.1.1 Ureditev v mednarodnih konvencijah

2.1.1.1 Bernska konvencija⁹

Od samih začetkov avtorskega prava so države same določale ravnotežje med varstvom pravic avtorjev na eni strani ter dostopom do del na drugi. V luči prizadevanja za odpravo razlik med zakonodajami držav so se pojavile težnje po poenotenju¹⁰. Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del je kot rezultat teh prizadevanj še danes najpomembnejši mednarodni akt s področja avtorskega prava. Podpisana je bila leta 1886, v letih od 1908 do 1979 pa večkrat spremenjena in dopolnjena. Bernska konvencija ne predstavlja zgolj temelja za urejanje avtorskih pravic, temveč predstavlja tudi temelj za urejanje omejitev oziroma izjem od avtorskih pravic.

Omejitve oziroma izjeme, navedene v Bernski konvenciji, so plod kompromisov med nacionalnimi delegacijami, saj ti zagotavljajo ravnotežje med zahtevami tistih, ki so želeli razširiti pravice uporabnikov, in drugimi, ki so slednje želeli obdržati na čim nižji ravni. Konvencija tako predstavlja zbir minimalnih standardov avtorskopravnega varstva za imetnike pravic, ki jih morajo države podpisnice spoštovati pri sprejemanju zakonodajnih rešitev glede omejitev oziroma izjem od avtorskih pravic.

Zavezujoč je sprejem le ene omejitve oziroma izjeme, ki je v Bernski konvenciji zapisana v 10. členu. Ta določa, da je pod določenimi pogoji dovoljeno citiranje objavljenih del. Uveljavitev ostalih omejitev oziroma izjem, ki so navedene v Bernski konvenciji, pa je prepuščena volji držav Bernske unije. Države članice Unije so si tako vedno pridržale nacionalno suverenost pri določanju, katere omejitve bodo uzakonile, tako da omejitve avtorske pravice pravzaprav niso bile mednarodno harmonizirane¹¹.

Konvencija med omejitvami oziroma izjemami izrecno ne omenja tistih za knjižnice in arhive. Podlaga za pravico uveljavitve določene omejitve avtorskih pravic v korist knjižnic, natančneje pravice reproduciranja, je tako 9 (2) člen, ki določa:

⁹ Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del, dostopno na: <http://www.aas.si/pravni-viri/bernska-konvencija-fr2.html>, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁰ Hugenholtz, P., Okediji, R., *Conceiving an international instrument on limitations and exceptions to copyright*, IVIR, 2008, str. 9, dostopno na: http://www.soros.org/initiatives/information/articles_publications/publications/copyright_20080506/copyright_20080506.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

¹¹ Bogataj Jančič, M., *Avtorsko pravo v digitalni dobi*, Založba Pasadena, 2008, str. 77, dostopno na: <http://www.ipi.si/download.php?t=publikacije&cid=260960f265429a0a5a4d72151d1966ee>, zadnjič obiskano marca 2009.

»Državam Unije je prepuščena pravica, da v svojih zakonih dovolijo reproduciranje omenjenih del v določenih posebnih primerih, toda le, če to reproduciranje ni v škodo redni uporabi del in ne prizadene neupravičene škode zakonitim interesom avtorja¹².«

Omenjeni člen je ena od najpomembnejših določb Bernske konvencije. Uvaja t.i. tristopenjski test, ki predstavlja navodilo zakonodajalcu, kako naj oblikuje omejitve oziroma izjeme v zakonu. Te morajo ustrezati trem pogojem: 1) dovoljeno jih je uveljaviti v nekaterih posebnih primerih; 2) ne smejo biti v nasprotju z običajno uporabo dela; 3) ne smejo pretirano posegati v zakonite interese avtorja.

Vendar pa sta zaradi nezavezujoče narave Bernske konvencije uporaba in spoštovanje tristopenjskega testa po državah različna. Še več, posamezna država lahko Svetovni organizaciji za intelektualno lastnino zatrjuje svoje spoštovanje predpisov Konvencije, vendar pa je slednje lahko predmet interpretacije, saj skladnost omejitev oziroma izjem s standardi tristopenjskega testa ni vedno jasno razvidna¹³.

Pomoč pri interpretaciji nudi odločitev Panela Svetovne trgovinske organizacije,¹⁴ ki je leta 2000 presojala uporabo tristopenjskega testa v zvezi z javnim izvajanjem glasbenih del v skladu z Zakonom o avtorskih pravicah Združenih držav Amerike iz leta 1976¹⁵.

V odločitvi Panela je tako zapisano, da omejitev oziroma izjema izpolnjuje pogoje iz prve točke, če je hkrati jasno opredeljena in ozka v obsegu in dosegu. Omejitev oziroma izjema ni v nasprotju z običajno uporabo dela, kadar neizvzetim uporabnikom ne predstavlja konkurence na gospodarskem področju in ne posega pretirano v zakonite interese avtorja, če je poseg v avtorjev interes sorazmeren s cilji omejitev oziroma izjem. Pretiranim posegom iz 3. točke testa se lahko izognemo s plačilom pravičnega nadomestila v skladu z zakonito licenco.¹⁶

V nasprotju z zgoraj navedenim pa se v zadnjem času pojavljajo težnje po bolj uravnoteženi uporabi tristopenjskega testa. Ta se naj ne bi več uporabljal tako ozko, kot to predvidevajo dosedanje interpretacije, pač pa bi bilo treba pri uvajanju novih omejitev oziroma izjem upoštevati tudi cilje in namene, katerih doseganju so namenjene.¹⁷ Nov pristop izhaja predvsem iz Deklaracije o uravnoteženi interpretaciji tristopenjskega testa v pravu avtorskih pravic, ki so jo v letu 2008 spisali ugledni strokovnjaki s področja prava intelektualne lastnine.

¹² Article 9(2) of the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works: »It shall be a matter for legislation in the countries of the Union to permit the reproduction of such works in certain special cases, provided that such reproduction does not conflict with a normal exploitation of the work and does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author.«

¹³ Crews, K., Study on copyright limitations and exceptions for libraries and archives, Standing committee on copyright and related rights, Seventeenth session, 2008, str. 20, dostopno na: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/scr_17/scr_17_2.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁴ WTO Dispute Settlement, Archive list of panel and Appellate Body reports, http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/distab_e.htm, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁵ US Copyright Act (1976), <http://www.copyright.gov/title17/92appa.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁶ Hugenholz et al, The recasting of copyright and related rights for the knowledge economy, IVIR, 2006, str. 81, dostopno na: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/etd2005imd195recast_report_2006.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁷ Declaration on the Three-Step Test, Max Planck Institute for Intellectual Property, 2008, str. 4, dostopno na: http://www.ip.mpg.de/shared/data/pdf/extranet/declaration_three_step_test_final_english.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

2.1.1.2 Sporazum TRIPs¹⁸

Pogajanja v okviru Splošnega sporazuma o carinah in trgovini konec 80. in v začetku 90. let prejšnjega stoletja so bila podlaga za ustanovitev Svetovne trgovinske organizacije (STO). Eden izmed sporazumov STO, ki so bili sprejeti na »Urugvajski rundi« leta 1994, je tudi Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPs). Sporazum velja poleg blagovne menjave in trgovanja s storitvami za enega od treh stebrov STO.¹⁹

Sporazum je pomemben iz več razlogov, predvsem pa zaradi vključitve večih določb Bernske konvencije in določitve mehanizmov, s katerimi je mogoče izvrševati oziroma nadzirati izvrševanje teh in ostalih določb. Nekateri avtorji to slikovito interpretirajo s frazo »dobiti zobe«, saj je za razliko od Bernske konvencije sporazum TRIPs neposredno izvršljive narave. Sporazum od držav podpisnic zahteva, da imajo le-te sodišča in druge institucije, potrebne za varstvo prava intelektualne lastnine.

Glede na to, da je ratifikacija Sporazuma TRIPs eden od pogojev za članstvo v Svetovni trgovinski organizaciji, mora vsaka država sprejemati zakonodajo, ki je v skladu s Sporazumom. V primeru, da bi katera od držav članic sprejela zakonodajo, ki nasprotuje določbam Sporazuma, lahko Panel STO državi naloži sankcije. Tudi zato je Sporazum TRIPs eden najpomembnejših multilateralnih instrumentov globalizacije prava intelektualne lastnine.

Besedilo Sporazuma TRIPs v 13. členu povzema bistvo tristopenjskega testa iz 9(2) člena Bernske konvencije, vendar pa se v prvem tristopenjski test za razliko od Bernske konvencije ne nanaša le na pravico reproduciranja, pač pa na vse izjeme oziroma omejitve izključnih pravic. Poleg tega Bernska konvencija govori o »avtorjih«, Trips pa o »imetnikih pravic«.

2.1.1.3 Pogodba Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (WIPO) o avtorskih pravicah²⁰

Pogodba Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorskih pravicah (v nadaljevanju Pogodba WIPO o avtorski pravici) je formalno »posebni sporazum« Bernske konvencije. Istočasno je bila sprejeta tudi Pogodba WIPO o izvedbah in fonogramih, ki vpeljuje podobne določbe za področje sorodnih pravic.

Najpomembnejša določba Pogodbe WIPO o avtorski pravici v zvezi z omejitvami oziroma izjemami (od) avtorskih pravic je 10(1) člen, ki določa, da lahko »pogodbenice v svoji domači zakonodaji predvidijo omejitve ali izjeme glede pravic, ki jih avtorjem književnih in umetniških del daje pogodba, v nekaterih posebnih primerih, ki niso v nasprotju z običajno uporabo dela in pretirano ne posegajo v zakonite interese avtorja«. Omenjeni člen utrjuje pristojnost držav, da

¹⁸ Agreement on trade-related aspects of intellectual property rights, dostopno na: http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/t_agm0_e.htm, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁹ WTO FAQ, http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/tripfq_e.htm#Who%27sSigned, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁰ WIPO copyright treaty, dostopno na: http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/trtdocs_wo033.html, zadnjič obiskano marca 2009.

uveljavijo omejitve oziroma izjeme od avtorskih pravic skladno z določbami tristopenjskega testa iz Bernske konvencije.

V zvezi z izjemami in omejitvami od avtorske pravice pa je potrebno omeniti, da pogodba v 11. členu vsebuje tudi povsem nov koncept v mednarodnem avtorskem pravu - prepoved izogibanja ukrepom tehnološke zaščite - oziroma uvaja pravno varstvo tehnoloških ukrepov. 11. člen določa: »Pogodbenice zagotovijo ustrezno pravno varstvo in učinkovita pravna sredstva zoper izognitev učinkovitim tehničnim ukrepom, ki jih uporabljajo avtorji v zvezi z uresničevanjem svojih pravic po tej pogodbi ali Bernski konvenciji in ki omejujejo dejanja v zvezi z njihovimi deli, ki jih niso dovolili ali ki po zakonu niso dovoljena.« Ta člen poziva države članice k uveljavitvi pravnega varstva za kode, gesla ali druga sredstva, s katerimi imetniki pravic omejujejo oziroma prepovedujejo dostop do in/ali uporabo avtorskopravno varovanih del.

Razvoj in posledice Pogodbe so sporne, saj državam članicam le-ta omogoča oblikovanje zakonskih določb, s katerimi se lahko vpliva na pravico uporabe ali dostopanja do dela, tudi če se s tem ne posega v moralne in materialne avtorske pravice imetnika. Težave nastanejo, kadar avtorji tehnološke ukrepe zlorabljajo in jih uporabljajo za zaklepanje avtorskih del čez okvire varstva, ki jim je podeljeno z zakonom, in pravo takšne ukrepe tudi varuje. V tem primeru se moč tehnoloških ukrepov zelo poveča. V resnici se s pravnim varstvom takšnih tehnoloških ukrepov lahko širijo meje obstoječim izključnim pravicam oziroma se po mnenju nekaterih celo ustvarjajo nove izključne pravice za avtorje.²¹ Besedilo 11. člena Pogodbe daje državam članicah možnost za uveljavitev omejitev oziroma izjem od prepovedi izogibanja ukrepom tehnološke zaščite. Slednje je dovoljeno obiti le ob določenih pogojih, ki pa so velikokrat zapleteni, zelo podrobni in v praksi neučinkoviti.

2.1.2 Urejanje omejitev oziroma izjem v direktivi 2001/29/ES

Direktiva 2001/29/ES obravnava pravici, ključni za uporabo avtorskopravno varovanih vsebin v informacijski družbi in v elektronski trgovini, in sicer pravico reproduciranja (kopiranja) in pravico dajanja na voljo javnosti (elektronska transmisija), vključno z digitalnim broadcastingom in storitvami na zahtevo. Poleg omenjenega Direktiva 2001/29/ES ureja tudi tipe in obseg dovoljenih omejitev oziroma izjem od teh pravic.²²

V nadaljevanju sta 2. in 3. člen, za lažje razumevanje, razčlenjena na posamezne elemente.

2. člen, ki ureja pravico reproduciranja, tako določa:

Države članice predvidijo za spodaj naštetih izključno pravico, da dovolijo ali prepovedo,
neposredno ali posredno,
začasno ali stalno,
reproduciranje
na vsak način in v vsaki obliki,

²¹ Bogataj Jančič, M. (2008), str. 91.

²² Bogataj Jančič, M. (2008), str. 121.

v celoti ali deloma:

- (a) avtorjem za njihova dela;
- (b) izvajalcem za posnetke njihovih nastopov;
- (c) proizvajalcem fonogramov za njihove fonograme;
- (d) producentom prvega posnetka filmov za izvirnik in primerke njihovih filmov;
- (e) RTV organizacijam za posnetke njihovih oddaj ne glede na to, ali oddajajo po žici ali po radijskih valovih, vključno s kablom ali satelitom.

3. člen, ki ureja pravico priobčitve del javnosti in pravico do dajanja na voljo javnosti predmetov sorodnih pravic, pa določa:

1. Države članice predvidijo za avtorje izključno pravico, da dovolijo ali prepovejo vsakršno obliko priobčenja njihovih del javnosti, po žici ali na brezžični način, vključno z dajanjem svojih del na voljo javnosti tako, da imajo člani javnosti do njih dostop s kraja in v času, ki si ju izberejo sami.
2. Države članice predvidijo za spodaj naštete izključno pravico, da dovolijo ali prepovedo vsakršno obliko dajanja na voljo njihovih del javnosti, po žici ali na brezžični način tako, da imajo pripadniki javnosti do njih dostop s kraja in v času, ki si ju izberejo sami:
 - (a) izvajalcem za posnetke njihovih nastopov;
 - (b) proizvajalcem fonogramov za njihove fonograme;
 - (c) producentom prvega posnetka filmov za izvirnik in primerke njihovih filmov;
 - (d) RTV organizacijam za posnetke njihovih oddaj ne glede na to, ali oddajajo po žici ali po radijskih valovih, vključno s kablom ali satelitom.
3. Pravice iz odstavka 1 in 2 se ne izčrpajo z nobenim dejanjem priobčitve javnosti oziroma dajanja na voljo javnosti, kot ju določa ta člen.

Direktiva uvaja samo eno obvezno izjemo in 22 izbirnih izjem. Obvezna izjema je omejitev pravice reproduciranja v primerih t.i. začasnih reprodukcij, ki je urejena v 5(2)(a) členu.²³ V nadaljevanju so razčlenjene tudi nekatere druge izjeme, določene v 5(2) in 5(3) členu, ki so pomembne za delovanje digitalne knjižnice.

2.1.2.1 Omejitve pravice reproduciranja, ki so določene v 5(2) in v 5(3) členu Direktive 2001/29/ES

Iz 5(3) člena so navedene le za to študijo relevantne omejitve oziroma izjeme.

5(2) člen določa, da države članice lahko predvidijo omejitve in izjeme (od) pravice reproduciranja iz 2. člena v naslednjih primerih:

- (a) v zvezi z reprodukcijami

²³ 5(3)(a) člen Direktive 2001/29/ES: »Države članice lahko predvidijo izjeme in omejitve pravice reproduciranja iz člena 2 v naslednjih primerih: (a) v zvezi z reprodukcijami na papirju ali podobnem mediju, ki se pridobijo z uporabo kater koli fotografske tehnike ali na kak drug način s podobnim učinkom, z izjemo grafičnih izdaj glasbenega dela, ob pogoju, da imetniki pravic dobijo pravično nadomestilo.«

na papirju ali podobnem mediju, ki se pridobijo z uporabo katere koli fotografske tehnike ali na kak drug način s podobnim učinkom, z izjemo grafičnih izdaj glasbenega dela,

ob pogoju, da imetniki pravic dobijo pravično nadomestilo;

(b) v zvezi z reprodukcijami

v katerem koli mediju, ki jih izdela fizična oseba za privatno uporabo in v namene, ki niso niti posredno niti neposredno komercialni,

ob pogoju, da imetniki pravic prejmejo pravično nadomestilo, pri katerem se upošteva uporaba ali neuporaba tehničnih ukrepov po členu 6 na zadevnem delu ali predmetu;

(c) v zvezi s posebnimi dejanji reproduciranja,

ki jih izvedejo javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeji ali arhivi in ki niso storjena zaradi neposredne ali posredne ekonomske ali komercialne koristi.

5(3) člen določa, da države članice lahko predvidijo omejitve in izjeme (od) pravic reproduciranja tudi v naslednjih primerih:

(a) uporaba izključno v namen ilustracije pri pouku ali znanstvenem raziskovanju,

kadar se navede vir vključno z avtorjevim imenom, razen če se to izkaže za nemogoče, in

v obsegu, ki ga opravičuje nekomercialni namen, ki naj se doseže;

(b) uporaba v korist invalidov, ki je

neposredno povezana z invalidnostjo in je nekomercialne narave,

v obsegu, ki ga zahteva posamična oblika invalidnosti;

(c) reproduciranje v tisku, priobčitev javnosti oziroma dajanje na voljo javnosti

objavljenih člankov o aktualnih gospodarskih, političnih ali verskih temah oziroma predvajanih del ali druge vsebine istega značaja

v primerih, ko takšna uporaba ni izrecno prepovedana in dokler je naveden vir vključno z avtorjevim imenom, oziroma

uporaba del ali predmetov sorodnih pravic v zvezi s poročanjem o aktualnih dogodkih

v obsegu, ki ga opravičuje informativni namen in ob navedbi vira vključno z avtorjevim imenom, razen če se to izkaže za nemogoče;

(d) citati z namenom kritike ali ocene

pod pogojem, da se nanašajo na delo ali na predmet sorodnih pravic, ki je bil že bil zakonito dan na voljo javnosti,

da je naveden vir vključno z avtorjevim imenom, razen če se to izkaže za nemogoče, in

da je njihova uporaba v skladu s pošteno prakso ter v obsegu, ki ga zahteva poseben namen;

(n) uporaba s priobčitvijo ali dajanjem na voljo javnosti del ali predmetov sorodnih

pravic, ki niso urejeni s prodajnimi ali licenčnimi pogoji, navedenimi v njihovih zbirkah,

v namen raziskave ali zasebnega študija

posameznim pripadnikom javnosti

po temu namenjenih terminalih, ki se nahajajo v prostorih, navedenih v odstavku 2(c);

- (o) uporaba v določenih drugih manj pomembnih primerih, kjer izjeme ali omejitve že obstajajo po nacionalni zakonodaji,
 - pod pogojem, da zadevajo le analogne načine uporabe in ne vplivajo na prost pretok blaga in storitev v Skupnosti, brez vpliva na druge izjeme in omejitve, ki jih vsebuje ta člen.

2.1.2.2 Omejitve pravice priobčenja del javnosti in pravice do dajanja na voljo javnosti predmetov sorodnih pravic, določene v 5(3) členu Direktive 2001/29/ES

Navedene so le za to študijo relevantne omejitve oziroma izjeme.

5(3) člen določa, da države članice lahko predvidijo omejitve in izjeme (od) pravice priobčenja del javnosti in pravice do dajanja na voljo javnosti predmetov sorodnih pravic v naslednjih primerih:

- (a) uporaba izključno v namen ilustracije pri pouku ali znanstvenem raziskovanju,
 - kadar se navede vir vključno z avtorjevim imenom, razen če se to izkaže za nemogoče, in
 - v obsegu, ki ga opravičuje nekomercialni namen, ki naj se doseže;
- (b) uporaba v korist invalidov, ki je
 - neposredno povezana z invalidnostjo in je nekomercialne narave,
 - v obsegu, ki ga zahteva posamična oblika invalidnosti;
- (c) reproduciranje v tisku, priobčitev javnosti oziroma dajanje na voljo javnosti objavljenih člankov o aktualnih gospodarskih, političnih ali verskih temah oziroma predvajanih del ali druge vsebine istega značaja
 - v primerih, ko takšna uporaba ni izrecno prepovedana in dokler je naveden vir vključno z avtorjevim imenom, oziroma
 - uporaba del ali predmetov sorodnih pravic v zvezi s poročanjem o aktualnih dogodkih
 - v obsegu, ki ga opravičuje informativni namen in ob navedbi vira vključno z avtorjevim imenom, razen če se to izkaže za nemogoče;
- (d) citati z namenom kritike ali ocene
 - pod pogojem, da se nanašajo na delo ali na predmet sorodnih pravic, ki je bil že bil zakonito dan na voljo javnosti,
 - da je naveden vir vključno z avtorjevim imenom, razen če se to izkaže za nemogoče, in
 - da je njihova uporaba v skladu s pošteno prakso ter v obsegu, ki ga zahteva poseben namen;
- (n) uporaba s priobčitvijo ali dajanjem na voljo javnosti del ali predmetov sorodnih pravic, ki niso urejeni s prodajnimi ali licenčnimi pogoji, navedenimi v njihovih zbirkah,
 - v namen raziskave ali zasebnega študija
 - posameznim pripadnikom javnosti
 - po temu namenjenih terminalih, ki se nahajajo v prostorih, navedenih v odstavku 2(c);
- (o) uporaba v določenih drugih manj pomembnih primerih, kjer izjeme ali omejitve že obstajajo po nacionalni zakonodaji,
 - pod pogojem, da zadevajo le analogne načine uporabe in

ne vplivajo na prost pretok blaga in storitev v Skupnosti,
brez vpliva na druge izjeme in omejitve, ki jih vsebuje ta člen.

Poleg določb, ki urejajo izključne pravice in omejitve teh pravic Direktiva 2001/29/ES v 6. členu vsebuje tudi določbe, ki uvajajo pravno varstvo tehnoloških ukrepov oziroma prepoveduje izogibanje ukrepom tehnološke zaščite. Poglobljeno je to področje predstavljeno v delu Avtorsko pravo v digitalni dobi, kjer je celotno 8. poglavje namenjeno ureditvi v Direktivi 2001/29/ES, vključno s primeri različnih implementacij v državah članicah. Države EU so na podlagi Direktive 2001/29/ES sprejele tudi omejitve oziroma izjeme od določb o prepovedi izogibanja ukrepom tehnološke zaščite.

Pomembni napotki za nacionalne zakonodajalce glede implementacije so zapisani tudi v recitalih Direktive 2001/29/ES. Recital 40²⁴ tako izrecno določa, da ni dovoljeno uveljaviti novih (tj. razen navedenih v Direktivi 2001/29/ES) omejitev oziroma izjem za namene dajanja del na voljo javnosti. Obenem recital določa, da je potrebno spodbujati posebne pogodbe ali licence, ki so, ne da bi povzročale neravnovesje, ugodne za takšne ustanove in namene širjenja, ki jim služijo. Ta recital je ključen za odgovor na vprašanje, ali bi bila morebitna uvedba nove omejitve oziroma izjeme (ki ni predvidena z Direktivo 2001/29/ES) v naš pravni red dopustna.

Pomemben je tudi recital recital 18²⁵, ki določa, da direktiva ne vpliva na ureditve držav članic v zvezi z upravljanjem pravic, na primer v zvezi z razširjenimi kolektivnimi licencami. Na podlagi tega sistema so imetniki pravic na posameznih področjih vključeni v organizacije, ki so reprezentativne za obravnavano področje in ki imajo pooblastilo sklepati pogodbe za račun njenih članov. Take organizacije imetnikov pravic sklepajo pogodbe z uporabnikom (v tem primeru s knjižnicami) oziroma s skupino uporabnikov za določen način uporabe dela. Na podlagi pogodbe in zakonskih določb lahko uporabnik nato gradivo uporabi brez strahu pred tožbo zaradi kršitve avtorske pravice. Izredno pomembna lastnost sistema razširjenega kolektivnega upravljanja je, da dogovori med kolektivno organizacijo in uporabniki veljajo tudi za t.i. nezastopane avtorje, dokler se ti izrecno ne izključijo. Učinek sistema je zelo podoben obveznemu kolektivnemu upravljanju, katerega temelj nastanka je zakonita licenca, določena na podlagi omejitve oziroma izjeme v zakonu. V primeru razširjenega kolektivnega upravljanja pa je temelj nastanka dogovor med imetniki pravic, zastopanimi s strani kolektivne organizacije in uporabniki. Podrobneje je razširjeno kolektivno upravljanje razloženo v dodatku 6.

²⁴ Recital 40 Direktive 2001/29/ES: »Države članice lahko predvidijo izjemo ali omejitev v korist določenih neprofitnih ustanov, na primer javnih knjižnic in podobnih institucij, pa tudi arhivov. Vendar pa naj bo to omejeno na določene posebne primere, ki jih zajema pravica reproduciranja. Takšne izjeme ali omejitve naj ne zajemajo uporabe v kontekstu sprotne dostave varovanih del ali predmetov sorodnih pravic. Ta direktiva naj ne vpliva na možnost držav članic, da določijo izjemo pri izključni pravici javnega posojanja v skladu s členom 5 Direktive 92/100/EGS. Zato je treba spodbujati posebne pogodbe ali licence, ki so, ne da bi povzročale neravnovesje, ugodne za takšne ustanove in namene širjenja, ki jim služijo.«

²⁵ Recital 18 Direktive 2001/29/ES: »Ta direktiva ne vpliva na ureditve držav članic v zvezi z upravljanjem pravic, na primer v zvezi z razširjenimi kolektivnimi licencami.«

2.2 Primerjalno pravni pregled omejitev in izjem v korist knjižnic

2.2.1 Pregled glavnih elementov

2.2.1.1 Definicija izjem

Omejitve avtorskih pravic so ponavadi definirane relativno ozko, zato omejitve oziroma izjeme ponavadi dovoljujejo reproduciranje le določenih del za posebne namene, pri tem pa je potrebno za reproduciranje izpolnjevati še nekatere druge podrobno določene pogoje v posameznih nacionalnih zakonodajah, kot npr. v ZASP pogoje iz 46. člena.

Omejitve ponavadi knjižnicam ne dajejo nedotakljivih pravic. Nasprotno, možnostim reproduciranja, ki jih zakoni dajejo knjižnicam, se te načeloma lahko te odpovejo s sporazumom z imetnikom pravice, ki v licenčnih pogodbah pogosto določajo pogoje za uporabo del. Ali je takšen dogovor veljaven oziroma ali je izpodbojen ali celo ničten v našem pravnem redu ni povsem jasno.²⁶ Redka izjema je belgijski²⁷ zakon, ki izrecno določa, da se pravicam, ki izhajajo iz omejitev, ni mogoče odreči.²⁸

2.2.1.2 Pravice, ki se omejujejo v korist knjižnic

Poleg pravic reproduciranja, na katere se nanaša bistven del omejitev, knjižnice ob izdajanju kopij uporabnikom izvršujejo tudi pravico distribuiranja del. Poleg tega gre lahko pri zagotavljanju ogleda posameznih slik ali avdiovizualnih del s pomočjo v omrežje povezanega strežnika za vprašanje dajanja del na voljo javnosti. Nekateri zakoni obravnavajo tudi moralne pravice avtorja, pri čemer gre za pravico avtorja do omembe njegovega imena na predelavi oziroma kopiji dela. Tako nizozemski zakon²⁹ avtorjem izrecno zagotavlja varovanje moralnih pravic.

2.2.1.3 Institucije, ki so koristniki izjem

Omejitve se v večini obravnavanih zakonodaj nanašajo na knjižnice, ki opravljajo naloge javnih služb. To so javne, akademske ali šolske knjižnice, ponekod pa so določbe oblikovane širše in se nanašajo tudi na neprofitne knjižnice, ki so lahko del različnih institucij, od muzejev do političnih organizacij. Nekateri zakoni vsebujejo pooblastilo upravnim organom, da ti določijo krog upravičenih knjižnic.

²⁶ Bogataj Jančič, M., (2008), str.

²⁷ Law on Copyright and Related Rights of Belgium, 1994, articles 23bis and 46bis, dostopno na: <http://www.wipo.int/clea/en/fiche.jsp?uid=be003>, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁸ Crews, K. (2008), str. 27

²⁹ Copyright Act of the Netherlands, 1912, as amended in 2006; Related Rights Act of the Netherlands, 1993; Databases Act of the Netherlands, 1999, dostopno na: <http://www.ivir.nl/legislation/intellectual-property/netherlands.html>, zadnjič obiskano marca 2009.

Potrebno je omeniti, da določbe, ki omenjajo knjižnice, ponekod veljajo tudi za arhive, kljub temu, da se njihovo poslanstvo včasih pomembno razlikuje od tistega, ki ga zasledujejo knjižnice. Slednje so namreč ponavadi ustanovljene za vzdrževanju zbirk, katerih dela so namenjena izposoji uporabnikom. Arhivi so nasprotno navadno namenjeni zbiranju del z namenom njihove ohranitve za naslednje rodove. Kljub vsemu pa so tako knjižnice kot arhivi pri reprodukciji za namene raziskav, ohranitve ipd. soočajo z enakimi dilemami glede prava avtorskih pravic.

2.2.1.4 Uporabniki kot naslovniki izjem

Nekateri obravnavani zakoni poleg upravičenih institucij opredeljujejo tudi krog posameznikov, ki so upravičeni do reproduciranja. V Združenem kraljestvu³⁰ tako lahko reproducirajo dela knjižničarji in arhivarji odobrenih knjižnic ter arhivov, med naštete pa zakon šteje tudi vsakogar, ki deluje v knjižničarjevem oziroma arhivarjevem imenu. Določba torej ne omejuje kroga upravičenih posameznikov na poklicne knjižničarje oziroma zaposlene v knjižnici³¹.

Združene države Amerike³² uporabljajo nekakšno mešanico zgoraj opisanih konceptov. Omejitve ponavadi veljajo tako za knjižnice kot za arhive, ki so odprti za javnost ali vsaj za zunanje raziskovalce. Knjižnica je lahko tudi zasebna ali pod okriljem gospodarske družbe, knjižničar, ki želi reproducirati, pa tega ne sme storiti, kadar ve, da kopija ni namenjena raziskavam oziroma študiju za zasebne potrebe. Kopije torej niso namenjene le za negospodarske namene, obstaja pa varovalka v obliki zavedanja knjižničarja o namembnosti kopije.

2.2.1.5 Vrste del, ki jih je dovoljeno reproducirati

Zakonodaje obravnavanih držav se prav tako razlikujejo pri vprašanju vrste dela, ki ga je dovoljeno reproducirati. Nekatere države tako knjižnicam dopuščajo reproduciranje vseh del (tj. besedil, filmov, programske opreme, itd.), druge pa, nasprotno, dovoljujejo reprodukcijo le ene vrste izmed navedenih. Razlike se lahko pojavijo tudi znotraj ene same države, saj nekateri zakoni naprimer dovoljujejo reprodukcijo vseh vrst del za namene ohranitve, za namene raziskav pa reproduciranje omejujejo le na dela v papirni obliki.

2.2.1.6 Plačilo nadomestila za uporabo

Direktiva 2001/29/ES ne zahteva plačila nadomestila zaradi izvrševanja pravic iz omejitev, vendar pa se države članice vseeno lahko odločijo za uvedbo zahteve po plačilu.³³

³⁰ Copyright, Designs, and Patent Act of the United Kingdom, Cap. 48, 1988, dostopno na: <http://www.ipo.gov.uk/cdpact1988.pdf> (unofficial consolidation, current through May 3, 2007, zadnjič obiskano marca 2009).

³¹ Crews, K. (2008), str. 32.

³² Copyright Law of the United States, 1976, as amended (consolidated version as of October 2007), dostopno na: <http://www.copyright.gov/title17/circ92.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

³³ Crews, K. (2008), str. 38.

Zakonodaje držav, ki zahtevajo plačilo nadomestila, ponavadi to urejajo s pomočjo kolektivnih licenčnih pogodb in ne s plačevanjem za vsako posamezno uporabo dela. Litva ima v zakonu³⁴ določbo, ki dovoljuje reproduciranje del za raziskave za osebne namene, vendar le, če je avtorjem plačano nadomestilo preko sistema kolektivnih licenc³⁵.

2.2.2 Omejitve v korist knjižnic glede na namen

2.2.2.1 Omejitve oziroma izjeme za knjižnice za namene raziskav in študija

Omejitve za namene raziskav in študija lahko v grobem razdelimo na tri kategorije³⁶:

- a) omejitve, ki knjižnicam omogočajo reproduciranje del brez potrebe po izrecno izraženem namenu;
- b) omejitve, ki knjižnicam omogočajo reproduciranje (skoraj) vseh vrst del za namene raziskav in študija;
- c) omejitve, ki knjižnicam omogočajo reproduciranje točno določenih vrst del za namene raziskav in študija.

Kadar določbe o omejitvah za namene raziskav razlikujejo med vrstami del, ki jih je dovoljeno reproducirati, gre pri tem ponavadi za razliko med objavljenimi in še neobjavljenimi deli. Odstopanja med zakonodajami se lahko pojavljajo tudi pri vprašanju komercialnih oziroma nekomercialnih namenov reproduciranja, števila kopij in podobno.

2.2.2.2 Omejitve, ki knjižnicam omogočajo reproduciranje del brez potrebe po izrecno izraženem namenu

Od sedemindvajsetih članic Evropske unije sedem držav (Finska³⁷, Francija³⁸, Nemčija³⁹, Italija⁴⁰, Litva, Poljska⁴¹ in Španija⁴²)⁴³ razen pogoja, da so kopije namenjene uporabnikom knjižnice, ne zahteva, da knjižnice pri reprodukciji del navedejo namen le-te.

³⁴ The law on Copyright and Related Rights of Lithuania, No. IX-1355, 2003, dostopno na: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=15314&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, zadnjič obiskano marca 2009.

³⁵ Crews, K. (2008), str. 39.

³⁶ Ibidem, str. 43.

³⁷ Copyright Act of Finland, No. 404, 1961, as amended through No. 748, 1998, as amended in 2005, dostopno na: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1961/19610404>, zadnjič obiskano marca 2009.

³⁸ Copyright Law of France, as amended through No. 961, 2006, dostopno na: <http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/UnTexteDeJorf?numjo=MCCX0300082L>, zadnjič obiskano marca 2009.

³⁹ Copyright Law of Germany, 1965, as amended in 1998, dostopno na: http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=en&id=1034, 2007 amendments dostopni na <http://www.bgbportal.de/BGBL/bgb11f/bgb1107s2513.pdf>, oboje zadnjič obiskano marca 2009.

⁴⁰ Law for the Protection of Copyright and Neighboring Rights of Italy, No. 633, 1941, as amended through No. 68, 2003, dostopno na: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=27690&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, zadnjič obiskano marca 2009.

⁴¹ Copyright and Related Rights Act of Poland, No. 24, 1994, as amended through Alteration of the Law on Copyright and Neighboring Rights, No. 91, 2004, dostopno na: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=30305&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, zadnjič obiskano marca 2009.

Opisani pristop temelji na Direktivi 2001/29/ES, na podlagi katere so nekatere države glede omejitev sprejele podrobne določbe, druge (zgoraj navedene) pa so izbrale drugačno pot.

Finska zakonodaja tako knjižnicam z namenom omogočanja zasebne uporabe za knjižnične uporabnike omogoča reproduciranje objavljenih člankov in ostalih kratkih del, poleg tega pa tudi reproduciranje del, ki se lahko hitro poškodujejo.

Francoska zakonodaja vsebuje še manj pogojev za takšno reproduciranje, vendar pa določa, da se morajo kopije uporabljati v sami knjižnici.

Nemška ureditev na obravnavanem področju razlikuje med situacijama, ko uporabnik do kopije dostopa v oziroma izven prostorov knjižnice. V prvem primeru tako naprimer zakon dovoljuje reproduciranje za katerikoli namen, ne le za raziskave.

2.2.2.3 Omejitve, ki knjižnicam omogočajo reproduciranje (skoraj) vseh vrst del za namene raziskav in študija

Reproduciranje kateregakoli tipa dela za namene raziskav knjižnicam dovoljuje le nekaj držav. Slovaška zakonodaja⁴⁴ tako knjižnicam omogoča reproduciranje vseh del, ki so vključena v zbirko posamezne ustanove. Kljub navedenemu pa v zakonu obstaja pogoj, da mora uporabnik do kopij dostopati v prostorih knjižnice.

Omejitev, ki za namene raziskav velja na Švedskem,⁴⁵ omogoča reproduciranje člankov in kratkih izvlečkov drugih del. Poleg tega dovoljuje tudi reproduciranje kateregakoli dela, ki ga iz varnostnih ali drugih razlogov ni dovoljeno izposojati. Zakon pa v navedenih primerih postavlja še dodaten pogoj – vse kopije so lahko le v papirni obliki. Drugi nosilci so možni samo pod pogojem, da za je določeno delo sklenjena pogodba o kolektivni licenci.

2.2.2.4 Omejitve, ki knjižnicam omogočajo reproduciranje točno določenih vrst del za namene raziskav in študija

Najbolj splošni pogoji, ki jih postavljajo nekateri zakoni, omejujejo reproduciranje le na dela, ki so del knjižnične zbirke. Drugi gredo še dlje, saj omejujejo reproduciranje le na pisna dela (naprimer knjige in članki), določbe o ostalih tipih del pa so ponekod vsebovane celo v posebnih zakonih.

⁴² Law on Intellectual Property of Spain, 1996, dostopno na: http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=en&id=1373, zadnjič obiskano marca 2009.

⁴³ Crews, K. (2008), str. 43.

⁴⁴ Copyright Act of Slovakia, No. 613/2003, 2003, dostopno na: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=30268&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, zadnjič obiskano marca 2009.

⁴⁵ Act on Copyright in Literary and Artistic Works of Sweden, No. 729, 1960, as amended through No. 110, 2004/2005, dostopno na: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/2707/a/15195>, zadnjič obiskano marca 2009.

Tudi pri tej kategoriji omejitev je največji poudarek na razločku med objavljenimi in še neobjavljenimi deli, večina zakonodaj dovoljuje le reproduciranje prve skupine del. Izmed objavljenih del pa navadno ni dovoljeno kopiranje umetniških del in filmov, pač pa le pisnih del.

Avstralska zakonodaja⁴⁶ vsebuje posebne določbe glede reproduciranja neobjavljenih tez (*thesis*), ki so del knjižnične zbirke. Zanje ne veljajo nekatera pravila, ki morajo biti izpolnjena v primeru drugih del, zato je njihovo reproduciranje olajšano.

Nekatere države imajo poleg splošnega člena o reproduciranju objavljenih del še posebnega, ki ureja reproduciranje člankov. Tako na primer 62. člen irskega⁴⁷ zakona dovoljuje le reproduciranje posameznih delov oziroma razumnih deležev posameznih del, v posebnem 61. členu pa ustvarja izjemo, saj dovoljuje reprodukcijo celotnega članka.

Tudi kanadski zakon⁴⁸ dovoljuje reproduciranje člankov za namene raziskav in študija, vendar pa kopija ne sme biti v digitalni obliki.

2.2.2.5 Posebne določbe v zvezi z omejevanjem pravice v namene raziskav in študija

2.2.2.5.1 Neobjavljena dela

V okviru raziskave tega dela imajo posebne določbe, ki se nanašajo na še neobjavljena dela Združeno kraljestvo, Združene države Amerike, Avstralija in Kanada. Ta vrsta del si zasluži posebno obravnavo, ker avtor neobjavljenega dela ni nujno privolil v njegovo razkritje javnosti, saj morda vsebuje zaupne informacije ipd. Po drugi strani pa so včasih taka dela ključnega pomena za raziskovanje posameznih znanstvenih področij. Zaradi navedenih razlogov so nekatere države torej uvedle omejitve, ki omogočajo reproduciranje še neobjavljenih del, vendar pa jih ponavadi spremljajo dodatni pogoji, ki ščitijo imetnike avtorskih pravic.

Avstralski zakon tako določa, da je reproduciranje dovoljeno šele petdeset let ali več po smrti avtorja, Kanada pa od arhivov zahteva, da o reproduciranju obvestijo osebo, ki je deponirala delo. Potrebno je dodati, da arhiv oziroma knjižnica po kanadski zakonodaji ne sme reproducirati dela, če je to prepovedal imetnik avtorske pravice.

⁴⁶ Copyright Law of Australia, No. 63, 1968, as amended through No. 28, 2007, dostopno na: [http://www.comlaw.gov.au/ComLaw/Legislation/ActCompilation1.nsf/0/CF0F41E18CD27484CA257323002077E3/\\$file/Copyright1968.pdf](http://www.comlaw.gov.au/ComLaw/Legislation/ActCompilation1.nsf/0/CF0F41E18CD27484CA257323002077E3/$file/Copyright1968.pdf), zadnjič obiskano marca 2009.

⁴⁷ Copyright and Related Rights Act of Ireland, No. 28, 2000, amended by Copyright and Related Rights (Amendment), No. 18, 2004, dostopno na: <http://www.irishstatutebook.ie/>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁴⁸ Copyright Act of Canada, c. C-42, 1985, updated through June 20, 2007, dostopno na: <http://laws.justice.gc.ca/en/showtdm/cs/C-42>, zadnjič obiskano marca 2009.

2.2.2.5.2 Zahteva po dokazovanju namena s strani uporabnika

Pri omejitvah za namene raziskav in študija se pojavlja vprašanje, če in kako ta namen dokazati. Zakonodaje držav se pri tem močno razlikujejo, navadno pa podajajo le splošno določbo, ki dovoljuje reproduciranje, kadar je to opravljeno z namenom raziskav ali študija za zasebne potrebe. Ureditve nekaterih držav, ki podajajo natančnejše pogoje, so navedene v nadaljevanju.

V Združenem kraljestvu nosi breme dokazovanja namena knjižničarju uporabnik sam. Pri tem se lahko knjižničar zadovolji s podpisano izjavo uporabnika, s katero ta navaja, da gre za reproduciranje v namene raziskav in študija za zasebne potrebe. Knjižnica lahko izjavo (in s tem zahtevo samo) tudi zavrne, če ni prepričana o njeni verodostojnosti.

V Združenih državah lahko knjižnica uporabniku izroči kopijo dela, »kadar nima nobenih indicev, da se bo le-ta uporabila za namene, ki niso v okviru raziskav in študija« [prevedel R.J.].⁴⁹ Knjižničar torej lahko izdelava in izroči kopijo uporabniku, če a) natančno ve, da se bo kopija uporabila v dovoljene namene, ali b) sploh ne ve, za katere namene se bo kopija uporabila.⁵⁰

2.2.2.5.3 Dajanje na voljo javnosti v raziskovalni in študijski namen

V skladu z Direktivo 2001/29/ES avtorji zadržijo pravico, da »dovolijo ali prepovejo vsakršno obliko priobčenja njihovih del javnosti, po žici ali na brezžični način, vključno z dajanjem svojih del na voljo javnosti tako, da imajo člani javnosti do njih dostop s kraja in v času, ki si ju izberejo sami«.⁵¹

Glede na to, da knjižnice v okviru svojih storitev pogosto izvajajo tudi dejavnost dajanja na voljo javnosti, Direktiva 2001/29/ES dovoljuje oblikovanje omejitev oziroma izjem v korist knjižnic, vendar dopušča zgolj eno izjemo, ki je določena v 5(3)(n) členu:

»Države članice lahko predvidijo izjeme in omejitve pravic ... v naslednjih primerih: ... uporabe s priobčitvijo ali dajanjem na voljo javnosti del ali predmetov sorodnih pravic, ki niso urejeni s prodajnimi ali licenčnimi pogoji, navedenimi v njihovih zbirkah, v namen raziskave ali zasebnega študija posameznim pripadnikom javnosti po temu namenjenih terminalih, ki se nahajajo v prostorih javno dostopnih knjižnic, izobraževalnih ustanov, muzejev ali arhivov«.

Omejitve, ki urejajo dajanje na voljo javnosti, postajajo dandanes vedno pomembnejše. Knjižnice namreč pospešeno dopolnjujejo svoje zbirke z deli v digitalni obliki, do katerih je mogoče dostopati le na računalnikih ali drugih temu namenjenih terminalih, zato je posebna ureditev nujna za samo storitev omogočanja uporabe in dostopa do del. Pravica dajanja na voljo se od drugih omejitev oziroma izjem za namene raziskav in študija bistveno razlikuje. Slednje omogočajo izdelavo kopije in izročitev le-te uporabniku, določbe o dajanju na voljo javnosti pa

⁴⁹ Copyright Law of the United States, 1976, Section 108(d), dostopno na: <http://www.copyright.gov/title17/circ92.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵⁰ Crews, K. (2008), str. 48

⁵¹ 3(1) člen Direktive 2001/29/ES.

dovoljujejo le vpogled ali kakšno drugo obliko zaznavanja, ne da bi bila kopija izročena uporabniku.

Omejitve oziroma izjeme, ki knjižnicam dovoljujejo dajanje del na voljo javnosti za namene raziskav in študija, je uvedlo enajst držav članic EU (Danska,⁵² Estonija,⁵³ Finska, Nemčija, Madžarska,⁵⁴ Italija, Litva, Malta,⁵⁵ Nizozemska, Poljska ter Španija).⁵⁶ Ena izmed najbolj značilnih je poljska ureditev, po kateri lahko knjižnice dajejo dela na voljo javnosti za namene raziskav in študija na terminalih v prostorih knjižnice.

Nemška ureditev je nekoliko bolj zapletena, saj v okviru dajanja na voljo predpostavlja tudi pravico reproduciranja. Javno dostopnim knjižnicam dovoljuje omogočanje dostopa do objavljenih del za namene raziskav in študija, do del pa lahko uporabniki dostopajo s pomočjo temu namenjenih terminalov v prostorih knjižnic. S tem, ko zakon omejuje dovoljeno število kopij na količino, enako številu primerkov, ki so že v zbirki knjižnice, posredno ureja tudi pravico reprodukcije. Potrebno je omeniti še, da pri opisani omejitvi v nemškem avtorskem pravu ne gre za pravico proste uporabe, pač pa zakon predvideva plačilo razumnega povračila (*reasonable compensation*).

Naš ZASP ima pravico dajanja na voljo javnosti urejeno v 32.a členu drugače, širše, in sicer določa, da je »pravica dajanja na voljo javnosti izključna pravica, da se po žici ali brezžično delo naredi dostopno javnosti na način, ki omogoča posameznikom dostop do njega s kraja in v času, ki ju sami izberejo ali da se delo pošlje posamezniku na podlagi ponudbe, ki je namenjena javnosti«. Zaradi pristavka »da se delo pošlje posamezniku na podlagi ponudbe, ki je namenjena javnosti« je pošiljanje reprodukcij, ki sicer nastanejo na podlagi dovoljene privatne rabe, po elektronski pošti prepovedano, razen če ni za to pridobljeno posebno dovoljenje.

2.2.2.6 Omejitve oziroma izjeme za namene ohranitve in nadomestitve del

Prizadevanja za ohranitev in vzdrževanje knjižničnih zbirk vsebujejo tudi reproduciranje avtorskoppravno varovanih del. Čeprav pridejo dejavnosti varstva pred uničenjem zaradi izrabe navadno v poštev pri starejših del, na katerih so avtorske pravice že potekle, pa obstaja nevarnost obrabe ali izgube tudi pri novejših delih. To je ponavadi posledica fizičnih lastnosti nosilcev zapisov – časopisni papir se hitro raztrga, trak v videokasetah se lahko razmagneti, dela, shranjena na digitalnih medijih, pa so izpostavljena tudi nekaterim drugim škodljivim dejavnikom.

⁵² Consolidated Act on Copyright of Denmark, No. 763, 2006, dostopno na: http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Lovgivning/Lovgivning_Engelsk_site/Consolidated%20Act%20on%20Copyrig ht%202006.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵³ Copyright Act of Estonia, RT² 1992, 49, 615, 1992, as amended through RT I 2006, 28, 210, 2006, dostopno na: <http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=X40022K7&keel=en&pg=1&ptyyp=RT&tyyp=X&query=cop yright+act>, zadnjič dostopno marca 2009.

⁵⁴ Copyright Act of Hungary, No. LXXVI, 1999, as amended through No. CIX, 2006, dostopno na: http://www.artisjus.hu/opencms/export/artisjus/english/Copyright_Act-Hungary-01jan2007.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵⁵ Copyright Act of Malta, Cap. 415, No. XIII, 2000, as amended through No. IX, 2003, dostopno na: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=15434&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵⁶ Crews, K. (2008), str. 49

Ohranitev omenjenih del je ena izmed temeljnih nalog večine knjižnic, ki pa jih pri tem omejujejo avtorske pravice, saj lahko reproduciranje pomeni kršitev zakona. Imetniki avtorskih pravic svoje nasprotovanje takšnim dejavnostim navadno utemeljujejo z argumentom zmanjšanja prodaje novih del, ki naj bi ga reproduciranje za namene ohranitve povzročalo. To je še posebej vidno v primeru reproduciranja časnikov, saj imajo časopisne hiše v večini primerov svoje arhivske baze člankov, v zameno za dostop pa ponavadi zahtevajo plačilo določenega zneska. Digitalizacija, ki jo izvajajo knjižnice, lahko tako za določena podjetja pomeni izgubo dobička.

V ureditvah po svetu se pojavljata dva termina – ohranitev in nadomestitev. Ohranitev pomeni izdelavo kopije dela, še preden je to iz kateregakoli razloga 'izgubljeno', s čimer se zagotavlja njegovo nepretrgano razpoložljivost.⁵⁷ Izguba v tem primeru lahko pomeni tako poslabšanje stanja kot tudi naprimer krajo. Knjižnice lahko dovolijo uporabo take kopije, ali pa ta služi le kot rezerva v skladišču. Nadomestitev po drugi strani pomeni izdelavo kopije dela, ki je že 'izgubljeno'.

Izmed obravnavanih držav jih ima sedemnajst v zakonih določbe o omejitvah za namene ohranitve in nadomestitve. V nadaljevanju sta predstavljeni dve najzanimivejši ureditvi.

Finsko pravo pozna institut »spopolnitve« (*completion*), ki knjižnicam omogoča reproduciranje z namenom dopolnitve dela ali pa nadomestitve manjkajočega del(e)za posameznega dela, ki je sestavljen iz več segmentov. Primer slednjega je naprimer reproduciranje posameznih manjkajočih strani knjige oziroma reprodukcija posameznega kosa dela, ki je sestavljeno iz več knjig (enciklopedije, itd.). Institut se nanaša na vse tipe del, tako lahko naprimer knjižnice reproducirajo tako knjige kot DVD-je, vendar pa delo ne sme biti naprodaj na trgu. Pri tem ni povsem jasno, ali je za izpolnitev pogoja dovolj, da ni možno kupiti enega kosa dela, ki je naprimer sestavljen iz večih knjig, ali pa mora biti razprodana celotna zbirka. Podoben institut poznata tudi ureditvi Danske in Švedske.

Estonski zakon izrecno ureja pravico do vzpostavitve digitalne zbirke za namene ohranitve del. Knjižnica ima sicer dolžnost, da na trgu preveri, ali je možen nakup takega dela, vendar pa tudi v primeru, da ta možnost obstaja, to ne izključi omenjene pravice knjižnice. Kot navaja Študija Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o izjemah in omejitvah za knjižnice in arhive, lahko torej estonske knjižnice vzpostavijo bogato zbirko digitalnih kopij za rezervo oziroma za uporabo v času, ko bo izvorno delo postalo neuporabno ali bo izgubljeno⁵⁸.

Večina zakonodaj ohranja ravnotežje med zahtevami knjižnic in interesi imetnikov avtorskih pravic z določbo, da knjižnice lahko reproducirajo dela za namene ohranitve in nadomestitve, vendar morajo prej izpolniti določene pogoje (naprimer preveriti, ali je delo sploh dostopno na trgu in ugotoviti stanje izvirnika).

⁵⁷ Crews, K. (2008), str. 51.

⁵⁸ Crews, K. (2008), str. 53.

2.2.2.6.1 Možnost nakupa manjkajočega dela

Med pogoji, ki se pojavljajo v obravnavanih državah, je najpogostejša zahteva, da delo ne sme biti naprodaj na odprtem trgu. Nekatere države ta standard znižujejo in zahtevajo le, da se knjižnica prepriča, da je pod razumnimi pogoji nakup dela nemogoč (tako naprimer Estonija, podobno tudi Irska). V splošnem lahko ugotovimo, da imajo zakonodaje obravnavanih držav veliko skupnega, vendar pa se zelo razlikujejo v podrobnostih.

Po avstralski zakonodaji morajo tako knjižnice glede dela izvesti razumne poizvedbe na trgu, poleg tega pa mora eden od uslužbencev knjižnice podpisati pisno izjavo, da dela na trgu v razumnem času in po običajni ceni ni možno pridobiti.

2.2.2.6.2 Stanje izvirnika

Večina zakonov vsebuje splošno določbo, da mora biti delo izgubljeno, uničeno, poškodovano ali biti v kakšnem drugem stanju, ki je neprimerno za potrebe knjižnične uporabe. Latvija⁵⁹ naprimer uporablja podobno dikcijo, vendar pa določa, da morajo biti dela »posebej dragocena«. Združene države dopuščajo reproduciranje za namene ohranitve in nadomestitve, kadar je izvirnik zapisan v zastarelem formatu, slednjega pa definira glede na dejstvo, ali je naprava, ki se uporablja pri branju tega dela, na voljo na tržišču (naprimer diaprojektorji in gramofoni).

Kanada ima na tem področju eno od najbolj podrobnih ureditev, saj zakon določa več stanj dela, ki lahko upravičijo njegovo reproduciranje. Delo mora biti tako neobjavljeno, redko, poškodovano, izgubljeno ali pa se mora njegovo stanje slabšati. Poleg navedenih možnosti je reproduciranje možno še, kadar izvirnega dela ni moč uporabljati zaradi neustreznih atmosferskih oziroma klimatskih pogojev (*atmospheric conditions*) ali pa je izvirnik zapisan v zastarelem formatu.

Finska na drugi strani ne pozna pogojev, podobnih zgoraj naštetim, in za namene ohranitve in nadomestitve dopušča reprodukcijo katerihkoli del. Podobno je področje urejeno tudi v Franciji.

2.2.2.6.3 Predlogi rešitev ohranjanja del

Z vprašanji digitalizacije pri prizadevanjih za ohranitev del se pristojni organi, ki so izdali tudi nekaj priporočil za morebitne spremembe zakona, v zadnjem času ukvarjajo tako v EU kot v ZDA.

⁵⁹ Copyright Law of Latvia, 2000, as amended, 2004, dostopno na: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=18620&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, zadnjič obiskano marca 2009.

Evropska komisija je tako v okviru pobude i2010: Digitalne knjižnice⁶⁰ ustanovila Skupino visokih evropskih strokovnjakov, ki naj bi med drugim podali predloge za bodoče urejanje omejitev za namene ohranitve del.

Skupina tako za države, katerih zakonodaje vsebujejo izjemo oziroma omejitve, s katero so dovoljene digitalne reprodukcije in so te reprodukcije uporabljene le za namen ohranitve, predlaga naslednje:

- imetniki pravic naj pooblastijo določene ustanove (javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeje in arhive), da lahko ustvarijo več kot eno reprodukcijo (lahko tudi neomejeno število), če je to potrebno za ohranitev dela – to mora zahtevati tehnološki razvoj, spoštovati pa je potrebno identiteto in integriteto dela;
- ohranitev naj bo upravičena le za dela, ki niso več komercialno dostopna v kateremkoli formatu;
- potrebna je koordinacija na regionalni in državni ravni, da se prepreči podvajanje med različnimi iniciativami;
- glede narodnih depozitarnih knjižnic je potrebno v zvezi z deli, ki so digitalnega izvora in imajo vključeno zaščitno napravo, opomniti, da so se založniki s narodnimi depozitarnimi knjižnicami sporazumeli, da naj bo ta naprava za deponiran izvod onemogočena (s tem naj se omogoči neoviran dostop do dokumenta za potrebe knjižnice, ne pa tudi dostop s strani končnih uporabnikov).

V stališčih ekspertov se glede prihodnosti knjižnic v digitalni dobi pogosto uporablja besedna zveza »digitaliziraj enkrat, razširjaj na široko«. Zgoraj omenjena skupina glede te teze meni naslednje: drugi del besedne zveze nikakor ne sme pomeniti svobodnega razširjanja v vsakršnih okoliščinah, saj bi to omogočalo nenadzorovano sekundarno razširjanje, kar bi odvzelo spodbudo za investiranje v primarno izkoriščanje del in ustvarjanje nasploh. Avtorji tako še enkrat poudarjajo, da se navedeni predlogi nanašajo le na digitalno reproduciranje za namen dolgoročne ohranitve kulturne in narodne dediščine.

Priporočila Skupine niso v nasprotju z določbami 5(3)(n) člena Direktive 2001/29/ES, ki so jo implementirale nekatere države in na podlagi katere dovoljujejo knjižnicam, da dajo na voljo javnosti dela, ki niso predmet nakupa ali licenčnih pogojev in so del njihovih zbirk, za namene raziskovanja ali osebnega študija s pomočjo temu namenjenih terminalov v prostorih knjižnice.

V povezavi z digitalno ohranitvijo in dostopom omenjeni strokovnjaki vidijo možnost številnih težav, ki so značilne za arhive in muzeje (digitalizacija multimedijskih in avdiovizualnih del je dražja od digitalizacije besedil; število uporabnikov je precej nižje kot v knjižnicah; na avdiovizualnih delih ima pravice veliko število posameznikov; občasne težave v zvezi s pravico do zasebnosti). Kot rešitev predlagajo kolektivne licence, ki lahko urejajo digitalizacijo, dostop, v določenih okoliščinah pa tudi komercialno uporabo v meri, ki ne posega v primarno izkoriščanje dela.⁶¹

⁶⁰ Europe's Information Society Thematic Portal, i2010: Digital Libraries Initiative, http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/index_en.htm.

⁶¹ Ricolfi, M. et al, Final Report on Digital Preservation, Orphan Works, and Out-of-Print Works, i2010: Digital Libraries, High Level Expert Group – Copyright Subgroup, 2008, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-clean171.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

V Združenih državah je tematiko obravnavala posebna komisija,⁶² ki je podala podrobne predloge za zakonske spremembe. Glede nadomestitve del veljavni zakon v Združenih državah trenutno dovoljuje knjižnicam in arhivom, da za namene nadomestitve izdelajo do tri kopije objavljenega dela, pod pogojem, da je to potrebno zaradi poslabšanja stanja ali izgube dela. Skupina glede navedenega predlaga, da:

- se določba o največ treh dovoljenih kopijah nadomesti z »razumnim številom kopij, ki so potrebne za vzdrževanje nadomestne kopije«;
- se pogojema poslabšanja stanja in izgube doda še tretji – krhkost;
- se prepoved uporabe digitalnih kopij zunaj prostorov knjižnice oziroma njihove izposoje odpravi v primeru, ko so tudi izvirna dela zapisana na enakem ali enakovrednem digitalnem nosilcu, ki ga je dovoljeno posojati javnosti.

Pri reproduciranju za namene ohranitve ameriški zakon razlikuje med objavljenimi in neobjavljenimi deli. Glede slednjih je komisija predlagala rešitve, podobne tistim, opisanim zgoraj.

Potrebno je poudariti, da veljavna zakonodaja v Združenih državah v primeru objavljenih del trenutno ne dovoljuje reproduciranja za namene ohranitve del. Komisija je zato predlagala, da se obstoječim v 108. členu doda nova izjema oziroma omejitev, ki bi dovoljevala omenjeno reproduciranje tudi v primeru objavljenih del.⁶³

Glede na porast števila internetnih strani se v okviru obravnavanih namenov postavlja tudi vprašanje reproduciranja in ohranitve teh vsebin t.i. *webharvesting*. Predlog komisije določa, da naj se omejitve oziroma izjeme razširijo, tako da bodo vključevale tudi spletne vsebine.⁶⁴

2.2.2.7 Medknjižnična oskrba/izposoja

Medknjižnična izposoja (*interlibrary loan*) je namenjena oskrbovanju knjižnic s kopijami del za namene izpolnjevanja naročil oziroma prošenj uporabnikov. Uporabnik lahko nato ponavadi tako kopijo za namene študija za zasebne potrebe obdrži.

Drugi koncept, ki je predstavljen v tem delu, je medknjižnična oskrba (*interlibrary supply*), na podlagi katere ena knjižnica pošlje drugo kopijo dela, ki ga namembna knjižnica uvrsti v svojo zbirko ali kako drugače da na voljo svojim uporabnikom.

Potrebno je poudariti, da se izjeme oziroma omejitve, ki jih obravnavam v tem delu, ne nanašajo na primere izposoje originalnih del, pač pa le na reproduciranje teh del za namene medknjižnične izposoje ali oskrbe.

⁶² Section 108 Study Group, <http://www.section108.gov>.

⁶³ Section 108 Study Group, Study Group Report, Executive Summary, 2008, str. 8, dostopno na: <http://www.section108.gov/docs/Sec108ExecSum.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁶⁴ Ibidem, str. 4-9.

2.2.2.7.1 Reproduciranje za namene medknjižnične izposoje

Izdelavo in izposajo kopij del lahko štejejo za eno od najpomembnejših dejavnosti knjižnic, vendar pa za nekatere imetnike avtorskih pravic to pomeni potencialno zmanjšanje prodaje teh del. Eden izmed najbolj spornih primerov je reproduciranje časopisnih člankov. Slednji so med najbolj iskanimi viri raziskovalcev, po drugi strani pa pomemben del zaslužka številnih založnikov. Založniške hiše se upirajo izjemam oziroma omejitvam, saj na ta način izgubljajo naročnike tako med knjižnicami kot tudi med njihovimi uporabniki, ki se ne odločajo več za naročnino na določen časopis ali revijo, saj želene materiale pridobijo iz naslova medknjižnične izposoje.

Avstralski zakon v 50. členu ureja tako reproduciranje za namene medknjižnične izposoje kot oskrbovanje drugih knjižnic. Knjižnica lahko reproducira posamezne članke pa tudi dela v celoti, vendar pa mora pred tem skušati delo pridobiti na trgu. Kadar je pri iskanju neuspešna, mora o tem knjižničar poročati v pisni izjavi.⁶⁵

V Združenih državah Amerike morajo knjižnice pri reproduciranju izpolnjevati zahteve, ki so navedene v omejitvah oziroma izjemah za namene raziskav. Zakon dovoljuje reproduciranje člankov ali drugih kratkih del, pod določenimi pogoji pa tudi celotnih del. Za knjižnico, ki ji je kopija namenjena, velja določba, po kateri knjižnica ne sme pridobiti kopij v številu, ki bi povzročilo preklic naročnine oziroma knjižnico odvrnilo od nakupa tega dela.⁶⁶

2.2.2.7.2 Oskrbovanje drugih knjižnic

Medtem ko gre pri medknjižnični izposoji izključno za reproduciranje z namenom posredovanja kopij uporabnikom za raziskave, pa pri oskrbovanju drugih knjižnic zakoni ne predpisujejo podrobnejših pogojev.

Irska zakonodaja tako določa, da reproduciranje ni dovoljeno, kadar lahko knjižnica na razumen način pridobi soglasje imetnika pravic. Združene države vprašanje urejajo nekoliko drugače. Zakon namreč omejuje reproduciranje na neobjavljena dela, ki se v namembni knjižnici deponirajo za namene raziskav.⁶⁷

2.3 Primerjalno pravni pregled ureditev v državah EU in drugih izbranih državah

Direktiva 2001/29/ES je v avtorskopravno ureditev držav članic uvedla veliko sprememb, vendar pa je prepustila uveljavitev določenih sprememb volji nacionalnih zakonodajalcev. Zaradi različnih implementacij določb Direktive 2001/29/ES ureditve držav članic tako niso

⁶⁵ Crews, K. (2008) str. 60.

⁶⁶ Ibidem, str. 60-61.

⁶⁷ Ibidem, str. 62.

harmonizirane in med njimi obstaja veliko razlik, še zlasti zato, ker je večina omejitev oziroma izjem izbirnih. Implementacija v Direktivi 2001/29/ES določenih omejitev oziroma izjem je bila ponekod precej premočrtna, zakonski jezik v nekaterih državah je skoraj identičen tistemu v direktivi. V drugih državah so bile omenjene teme sporne, zato so bile zakonske rešitve posledica političnih pritiskov in kompromisov. V nekaterih primerih nacionalni zakoni ne zajamejo vseh, v Direktivi 2001/29/ES predvidenih dejavnosti. Tako so naprimer nekatere države (Slovaška, Španija, Švedska) sprejele določbe, ki omogočajo knjižnicam reproduciranje za namene raziskav, vendar pa izrecno ne dovoljujejo posredovanja teh kopij uporabnikom.⁶⁸

V dodatku 1 je podan pregled ureditev omejitev in izjem v prid knjižnic po državah članicah EU in v ZDA, Avstraliji ter Kanadi.

2.4 Ureditev v slovenskem pravnem redu

2.4.1 Zakon o avtorski in sorodnih pravicah

Varstvo avtorskih pravic v Sloveniji izhaja iz Ustave Republike Slovenije. Ta v 60. členu govori o pravicah iz ustvarjalnosti in določa, da je zagotovljeno varstvo avtorskih in drugih pravic, ki izvirajo iz umetniške, znanstvene, raziskovalne in izumiteljske dejavnosti.⁶⁹

V skladu s tem je Republika Slovenija spomladi leta 1995 sprejela Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP). Slednji je bil do danes dopolnjen in spremenjen petkrat.⁷⁰ Analiza naše pravne ureditve pokaže, da so omejitve avtorske pravice oblikovane zelo ozko. Poleg sklopa posebnih omejitev oziroma izjem, ki jih je zakonodajalec oblikoval s pomočjo tristopenjskega testa, je dodatno določil še »splošni štiristopenjski test« kot dodatno navodilo za sodnike, ki ga morajo upoštevati, ko se odločajo o posebnih omejitvah. Posebne omejitve so v Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah vsebovane v 47. do 57. členu, omenjeni splošni test pa je vsebovan v 46. členu, ki ima za razliko od tistega iz Bernske konvencije (glej zgoraj) namesto treh - štiri stopnje. Zakonodajalec je namreč uveljavil še dodatno zahtevo: omejitev mora biti tudi v skladu z dobrimi običaji.

Omenjeni 46. člen tako določa:

Vsebinske omejitve avtorske pravice so dopustne
v primerih, ki so določeni v tem oddelku
s tem, da

je obseg take uporabe avtorskih del omejen glede na namen, ki ga je
treba doseči

je v skladu z dobrimi običaji

⁶⁸ Crews, K. (2008), str. 24.

⁶⁹ Ustava Republike Slovenije, Ur.l. RS, št. 33I/1991-I, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006, dostopno na: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=150&docid=27&showdoc=1>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁷⁰ Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP), Ur.l. RS, št. 21/1995, 9/2001, 43/2004, 17/2006, 139/2006, 68/2008, dostopno na: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=zakon+o+avtorski+in+sorodnih+pravicah&mandate=-1&cunid=UPB|F6FFB28B0719D7ECC12574820027E778&showdoc=1>, zadnjič obiskano marca 2009.

ne nasprotuje običajni uporabi dela in
ni v nerazumni meri v nasprotju z zakonitimi interesi avtorja.

Slovenski zakonodajalec s svojo rešitvijo ni ravnal v nasprotju z mednarodnimi konvencijami, saj te pomenijo le minimum varstva, ki se lahko po volji družbe oziroma zakonodajalca poveča. Kljub temu pa ta kaže na to, da je zakonodajalec omejitve oblikoval zelo ozko, s čimer je sicer upošteval določene ustavne pravice drugih, ki so lahko ogrožene z avtorsko pravico, vendar je pri tem posege v avtorsko pravico kar najbolj omejil.⁷¹

Omejitve oziroma izjeme za knjižnice in druge ustanove izrecno ureja 50(3) člen ZASP. Za delovanje digitalne knjižnice oziroma knjižnice na sploh pa so relevantni še drugi členi ZASP. Strukturirano so v besedilu predstavljeni 50., 47., in 47.a člen.

2.4.1.1 Dovoljeno privatno in drugo lastno reproduciranje

50. člen ureja dovoljeno privatno reproduciranje v prvem odstavku in drugo lastno reproduciranje, kamor so izrecno vključene javne knjižnice v tretjem odstavku. Reproduciranje za privatno rabo in drugo lastno reproduciranje je predmet nadomestil določenih v ZASP.

Privatno in drugo lastno reproduciranje, ki je v skladu z veljavnim slovenskim avtorskim pravom dovoljeno in prosto, in je kot tako predmet “poštenega nadomestila” (ZASP iz julija 2008 in Uredba uporabljata besedo nadomestilo) je sledeče:

Reproduciranje že objavljenega dela,
izvršeno v največ treh primerkih,
pod pogojem da

v primeru (a) fizične osebe,
fizična oseba reproducira

1. na papirju ali drugemu podobnemu mediju z uporabo fotografske tehnike ali nekega drugega postopka s podobnim učinku
in
2. na kateremkoli drugem mediju če je to storjeno za privatno uporabo, če primerki niso dostopni javnosti in če to ni storjeno zaradi neposredne ali posredne gospodarske koristi.
ali

v primeru (b) javno dostopnih arhivov, javnih knjižnic, muzejev in izobraževalnih in znanstvenih ustanov,

če javno dostopni arhivi, javne knjižnice, muzeji in izobraževalne in znanstvene ustanove reproducirajo
na kateremkoli mediju,
dela iz lastnih primerkov
za lastno uporabo,

⁷¹ Glej tudi Bogataj Jančič, M. (2008), str. 46.

če to ni storjeno zaradi neposredne ali posredne
gospodarske koristi.

Zgoraj navedene reprodukcije niso dovoljene,
če ni to z ZASPom ali pogodbo drugače določeno glede

- pisanih del v obsegu celotne knjige, razen če je njegova naklada izčrpana že najmanj dve leti,
- grafičnih izdaj glasbenih del, razen če je reproducirano z ročnim prepisovanjem elektronskih baz podatkov,
- računalniških programov in
- v obliki izvedbe arhitekturnega objekta.

Dodatno k zgornjim pogojem je privatno in drugo lastno reproduciranje v skladu s 46. členom ZASP dovoljeno samo, če so ti pogoji

- omejeni glede na namen,
- v skladu z dobrimi običaji,
- ne nasprotujejo običajni uporabi dela in
- niso v nerazumni meri v nasprotju z zakonitimi interesi avtorja.

Privatno in drugo lastno reproduciranje velja kot dovoljeno samo, če so vsi zgoraj navedeni pogoji izpolnjeni.

Pri tem je potrebno poudariti, da ZASP predvideva možnost reproduciranja v celotnem obsegu knjige, če je naklada izčrpana že dve leti. Posameznik ali v njegovem imenu javna knjižnica lahko torej v primeru, da je naklada izčrpana že dve leti, reproducira celotno knjigo. Ker velja 50. člen le za omejitev pravice reproduciranja, se tudi v primeru, da je naklada izčrpana, dela ne sme dati na voljo javnosti, razen če bi obveljala zelo široka interpretacija, da je »uporaba za lastne potrebe«, predstavlja tudi dajanja na voljo javnosti na terminalih v knjižnici (ali celo intranetu ali uporabniku na omrežju). Slednje Direktiva 2001/29/ES z izjemo, ki predvideva izjemo oziroma omejitev pravice dajanja na voljo javnosti za namene izobraževanja ali zasebnega študija, izrecno le na za to določene posebne terminale v knjižnici, ki je urejena v 5(3)(n) členu Direktiva 2001/29/ES, želi izključiti. Pri tem je potrebno poudariti, da če bi bilo v slovenskem pravnem redu, sprejeta interpretacija, da pravica dajanja na voljo javnosti ne obsega tudi pošiljanja del po elektronski pošti, pa bi se tako reproducirana dela lahko uporabnikom, lahko pošiljala po elektronski pošti.

Takšno interpretacijo trenutno veljavna definicija dajanja na voljo javnosti v 32.a členu ZASP ovira, saj ima pristavek, ki ga v drugih državah članicah niso uzakonili. 32.a člen določa, da je »pravica dajanja na voljo javnosti izključna pravica, da se po žici ali brezžično, delo naredi dostopno javnosti na način, ki omogoča posameznikom dostop do njega s kraja in v času, ki ju sami izberejo ali da se delo pošlje posamezniku na podlagi ponudbe, ki je namenjena javnosti.« Pristavek, »ali da se delo pošlje posamezniku na podlagi ponudbe, ki je namenjena javnosti« je posebnost ZASP.

2.4.1.2 Izjeme v korist pouka

1. reproducirati v čitankah in učbenikih, namenjenih za pouk, dele avtorskih del ter posamična dela s področij fotografije, likovne umetnosti, arhitekture, uporabne umetnosti, industrijskega oblikovanja in kartografije, če gre za že objavljena dela več avtorjev;

Reproduciranje v periodiki in za namene pouka je

ob plačilu primerne nadomestila,

brez prenosa ustrezne materialne pravice,

ob navedbi vira in avtorstva dela, če je to navedeno na uporabljenem delu,

dopustno v

- čitankah in učbenikih, namenjenih za pouk,

reproducirati pa je dovoljeno

dele avtorskih del ter

posamična dela s področij fotografije, likovne

umetnosti, arhitekture, uporabne umetnosti,

industrijskega oblikovanja in kartografije,

če gre za že objavljena dela

več avtorjev.

Dodatno je takšno reproduciranje dovoljeno samo, če je:

- omejeno glede na namen,
- v skladu z dobrimi običaji,
- ne nasprotuje običajni uporabi dela in
- ni v nerazumni meri v nasprotju z zakonitimi interesi avtorja.

2.4.1.3 Kliping

Reproduciranje v periodičnem tisku ali v pregledih tiska je dovoljeno

ob plačilu primerne nadomestila,

brez prenosa ustrezne materialne pravice,

ob navedbi vira in avtorstva dela, če je to navedeno na uporabljenem delu,

dopustno v

- periodičnem tisku ali v pregledih tiska,

reproducirati pa je dovoljeno

posamične objavljene članke

o aktualnih gospodarskih, političnih ali verskih temah

ali z drugo vsebino podobnega značaja,

če avtor tega ni izrecno prepovedal.

Dodatno je takšno reproduciranje dovoljeno samo, če je:

- omejeno glede na namen,
- v skladu z dobrimi običaji,
- ne nasprotuje običajni uporabi dela in

- ni v nerazumni meri v nasprotju z zakonitimi interesi avtorja.

47. člen ureja reproduciranje posamičnih objavljenih člankov o aktualnih gospodarskih, političnih ali verskih temah oziroma člankov z drugo vsebino podobnega značaja v periodičnem tisku ali v pregledih tiska, če tega avtor ni izrecno prepovedal (t.i. kliping).⁷² V tem oziru bi lahko digitaliziranje člankov, ki ga izvajajo knjižnice, šteli za pregled tiska, s čimer bi knjižnice postale konkurenca kliping podjetjem. Ob tem je potrebno opozoriti, da omenjeni člen ne more biti pravna podlaga za digitalizacijo člankov, ki niso aktualni, tj. članke iz prejšnjega stoletja ipd. Pri opisani omejitvi oziroma izjemi za namene klipinga gre za zakonito licenco, kar pomeni, da so avtorji in imetniki pravic na tej podlagi upravičeni do primerne nadomestila. Razmerje delitve nadomestila ureja 154(3) člen.⁷³

2.4.1.4 Izjema za invalide

Reproduciranje in distribuiranje dela v korist invalidnih oseb
je dopustno

brez prenosa ustrezne materialne avtorske pravice,
vendar ob plačilu primerne nadomestila, če
to delo ni na voljo v zahtevani obliki
in je uporaba

neposredno povezana z invalidnostjo teh oseb,
omejena na njen obseg ter
ni namenjena doseganju neposredne ali posredne gospodarske
koristi.

Dodatno je takšno reproduciranje dovoljeno samo, če je:

- omejeno glede na namen,
- v skladu z dobrimi običaji,
- ne nasprotuje običajni uporabi dela in
- ni v nerazumni meri v nasprotju z zakonitimi interesi avtorja.

Omejitev oziroma izjema, na podlagi katere bi lahko knjižnice reproducirale in distribuirale dela, je tudi izdelovanje kopij v korist invalidnih oseb. Ta je v ZASP-u urejena v 47.a členu. Gre torej za zakonito licenco, ki dovoljuje izdelovanje kopij, to pa omogoča uporabo del invalidom, saj si lahko dela v elektronski obliki za branje ustrezno povečajo ipd. Vendar pa je uporaba omejena na reproduciranje in distribuiranje, prepovedano pa je dajanje del na voljo javnosti. Jezikovna razlaga določb člena razkrije, da ni točno določenega upravičenca do omejitve oziroma izjeme od reproduciranja in distribuiranja dela. Pogoj je, da je to ravnanje zgolj v korist invalidom, kar pomeni, da lahko vsakdo, torej tudi knjižnica, za njihovo korist priredi dela glede na njihove potrebe in jih reproducira in distribuira, kadar taka oblika dela še ne obstaja na trgu. Slednji pogoj

⁷² 47. člen ZASP: »(1) Brez prenosa ustrezne materialne avtorske pravice, vendar ob plačilu primerne nadomestila, je dopustno: ... 2. reproducirati v periodičnem tisku ali v pregledih tiska posamične objavljene članke o aktualnih gospodarskih, političnih ali verskih temah ali z drugo vsebino podobnega značaja, če avtor tega ni izrecno prepovedal.«

⁷³ 154. člen ZASP: »(3) Nadomestilo, zbrano na podlagi 2. točke prvega odstavka 47. člena tega zakona, se deli avtorjem v obsegu 30 % ter imetnikom avtorskih pravic v obsegu 70 %. Avtor se pravici do svojega deleža ne more odpovedati.«

varuje pravico do reproduciranja avtorjev, ki so dela izdali v obliki, prirejeni invalidom. V skladu s slovensko ureditvijo torej knjižnice po 47.a členu lahko izdelujejo kopije v korist invalidnih oseb. ZASP ne postavlja pogoja, da se tovrstna kopija izdela šele na zahtevo invalida v skladu z njegovimi potrebami, zato je upravičen sklep, da lahko knjižnica pripravi dela tudi vnaprej.

2.4.2 Zakon o obveznem izvodu publikacij

Predmet Zakona o obveznem izvodu publikacij (v nadaljevanju ZOIPub) je urejanje področja obveznega izvoda publikacij, določanje namena in predmeta obveznega izvoda, zavezancev za obvezni izvod, nalog depozitarnih organizacij, financiranja ter inšpekcijskega nadzora.⁷⁴ Namen obveznega izvoda je zagotoviti ohranjanje in dostopnost določenega števila izvodov vseh publikacij, ki so bile izdane, založene, objavljene, izdelane ali razmnožene v Republiki Sloveniji ali pa uvožene in prilagojene (npr. z uvodno besedo, podnapisi v slovenščini ipd.) za distribucijo v Republiki Sloveniji, kot nacionalne kulturne dediščine ter omogočiti izvajanje bibliografskega nadzora, izdelavo nacionalne bibliografije, pripravo podatkov o slovenski založniški produkciji in uporabo v skladu s strokovnimi navodili.⁷⁵

ZOIPub pa vsebuje tudi določbe, ki obravnavajo pogoje uporabe avtorskih del, oziroma v terminologiji ZOIPub obveznih izvodov publikacij s strani depozitarnih institucij, zlasti NUK.

Ali zaradi teh določb ZOIPub predstavlja dopolnitev ZASP? Ali ga je mogoče obravnavati v zvezi z določenimi uporabami avtorskih del s strani depozitarnih knjižnic celo kot *lex specialis* ZASP? Odgovor na to vprašanje vpliva tudi na odgovor, ali so uporabe obveznih izvodov, ki jih depozitarni knjižnici dovoljuje ZOIPub, sploh v skladu z ZASP in/ali Direktivo 2001/29/ES?

Relevantne določbe, ki določajo obveznosti in dolžnosti zavezancev po ZOIPub in obenem lahko vplivajo na pogoje uporabe avtorskih del s strani depozitarnih institucij, so vsebovane v 7. členu (obvezni izvid elektronskih publikacij), 17. členu (zajemanje obveznega izvoda elektronskih publikacij na spletu), 18. členu (hranjenje in uporaba obveznega izvoda), 20. členu (možnosti reproduciranja), posredno pa tudi v 23. členu (kazenske določbe).

2.4.2.1 Relevantne določbe ZOIPub za delovanje digitalne knjižnice

V zvezi z obveznim izvodom elektronskih publikacij ZOIPub v 7(1) členu določa, da morajo biti elektronske publikacije predložene brez elektronske zaščite dostopa ali pa morajo zanje zavezanci (založniki ali drugi primerljivi subjekti) zagotoviti NUK dostopno geslo za prevzem. V 7(3) členu ZOIPub določa da se sistemi tehnološke zaščite, konkretno gesla, za končne uporabnike elektronskih publikacij in tudi pogoji uporabe določijo v dogovoru z založniki in depozitarno organizacijo, konkretno NUK. Isti člen v nadaljevanju določa, da mora biti omogočena uporaba »vsaj v prostorih te organizacije« ali »za izobraževalne in študijske namene.«

⁷⁴ Zakon o obveznem izvodu publikacij (ZOIPub), Ur.l. RS, št. 69/2006, 1. člen, dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=200512&dhdid=74211>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁷⁵ 2. člen ZOIPub.

Prvi namen oziroma konkretizacija uporabe »vsaj v prostorih NUK« je načeloma v skladu z izjemo (od) pravice reproduciranja, ki jo v 5(3)(n) členu predvideva Direktiva 2001/29/ES, vendar samo, če jo razumemo kot omejitev pravice reproduciranja na terminalih knjižnice z namenom izobraževanja in študija. Za druge namene pa Direktiva 2001/29/ES ne predvideva možnosti uzakonitve omejitve oziroma izjeme .

ZOIPub pogoja ne podaja kumulativno, kar odpira vprašanje, ali je vsaj za depozitarno knjižnico mogoče obvezni izvod v prostorih knjižnice uporabljati tudi za druge in ne le študijske in izobraževalne namene?

Pri tem se postavi vprašanje, ali je ZOIPub že pred uveljavitvijo Direktive 2001/29/ES uvedel omejitev oziroma izjemo pravice za izobraževalne in študijske namene, ki se ni nujno nanašala samo na pravico reproduciranja, ampak tudi na druge pravice. Ali je takšna razlaga, oziroma posledično takšna omejitev avtorske pravice, v skladu z Direktivo?

Direktiva 2001/29/ES nedvornno razjasni zgornjo dilemo. Določa eno obvezno in 22 izbirnih izjem. Morebitne druge izjeme so mogoče le v skladu s 5(3)(o) členom, ki določa, da države članice lahko predvidijo izjeme in omejitve pravic, ki jih predvidevata člen 2 in 3 ... tudi v primeru »uporabe v določenih drugih manj pomembnih primerih, kjer izjeme ali omejitve že obstajajo po nacionalnem pravu, pod pogojem, da zadevajo le analogne načine uporabe in ne vplivajo na prost pretok blaga in storitev v Skupnosti, brez vpliva na druge izjeme in omejitve, ki jih vsebuje ta člen.« Iz tega bi lahko sklepali, da bi morala Republika Slovenija pri oblikovanju omejitve oziroma izjeme z namenom izobraževanja, ki ga sicer določa ZOIPub, slediti določbam Direktive/2001/29ES in ZOIPub z njo uskladiti. Usmeritve iz direktive gotovo dajejo smernice za razlago določb.

Obveznosti zavezancev so določene v 10. členu ZOIPub. Za digitalno knjižnico, zlasti za njeno dejavnost v zvezi s t.i. »spletno žetvijo« (*webharvesting*), ki pa se na podlagi ZOIPub vrši zgolj v obsegu, ki se tiče elektronskih publikacij, je pomembna določba v drugem odstavku, ki določa, da nacionalna depozitarna organizacija elektronski izvod publikacije na spletu poišče sama s pomočjo spletnega iskalnika. V prvem odstavku pa je v zvezi z elektronskimi publikacijami pomembno, da morajo zavezanci za obvezni izvod zagotoviti dostop.

V 13. členu, kjer so določene depozitarne organizacije v Sloveniji, je NUK določen kot Nacionalna depozitarna organizacija.

Na podlagi 17. člena ZOIPub NUK s posebnim pravilnikom določi vrste in nabor elektronskih publikacij, ki jih je potrebno zbirati kot obvezni izvod, o načinu in pogostosti zajemanja obveznega izvoda prosto dostopnih elektronskih publikacij na računalniških omrežjih in na spletu ter tudi elektronskih publikacij, zaščiteneh z gesli.

Obvezni izvodi se morajo trajno hraniti v skladu z 18(1) členom ZOIPub. Tisti izvodi, ki nimajo statusa arhivskih izvodov, se uporabljajo za izvajanje knjižničnih informacijskih storitev (oziroma kot je mogoče razbrati iz 13. člena, morajo biti na voljo vsaj v prostorih knjižnice) ali pa morajo

biti na voljo vsaj za študijske in raziskovalne namene, kot to določi poseben pravilnik.⁷⁶ Posebno pozornost zasluži določba 18(3), saj določa, da se obvezni izvod elektronskih publikacij, ki so zaščitene z geslom, uporablja na podlagi dogovora o uporabi obveznega izvoda, ki ga sklenejo zavezanci, torej založniki in NUK. Tak dogovor NUK lahko sklene tudi z organizacijo, ki zastopa založnike teh publikacij, torej kolektivno organizacijo. Vendar pa ta določba določa, da mora biti publikacija na voljo za študijske in raziskovalne namene. *De facto* torej ZOIPub poskuša uvesti omejitev oziroma izjemo (od) avtorske pravice za študijske in raziskovalne namene. Gre za poskus omejitve avtorske pravice, ki pa ni določena v ZASP, ampak v posebnem zakonu, ki določa pravice in obveznost v zvezi z obveznim izvodom publikacij. Ta izjema, kot je poudarjeno zgoraj, naj bi bila uvedena že od leta 2006, ko je ZOIPub pričel veljati, torej pred uveljavitvijo Direktive 2001/29/ES. Iz te formulacije sicer ni mogoče razbrati, ali je zakonodajalec predvidel nadomestilo za uporabo ali ne.

S tem v zvezi se zastavlja vprašanje, v kakšnem obsegu se lahko takšna izjema oziroma omejitev uporablja danes? Ali je sploh mogoče govoriti o izjemi in omejitvi, saj ni urejena v ZASP, ki sicer določa zaključen seznam izjem? Kako na takšno morebitno izjemo vpliva splošni 46. člen v ZASP, ki ga mora sicer sodnik upoštevati v vsakem posameznem primeru. Ali je torej 18. člen napaka zakonodajalcev ali plod zvitosti knjižničarjev? Je naš pravni red posledično neuskladen z Direktivo 2001/29/ES in kakšno potencialno odgovornost za to nosi Republika Slovenija kot država članica EU? Na to vprašanje je mogoče odgovoriti s pomočjo prava EU, ki pa ni predmet te obravnave. Potencialno odgovornost pa je potrebno imeti v mislih vedno, preden bi se morebiti oblikovali predlogi o oblikovanju nove izjeme, ki ne bi bila v skladu z direktivami EU. Na tem mestu je bolj zanimivo in pomembno vprašanje, ki se omejuje na avtorsko-pravno problematiko in sicer: ali ZOIPub vnaša v naš pravni red dodatne možnosti za končne uporabnike?

Kot je razloženo že zgoraj, določbe ni mogoče razlagati kot omejitev oziroma izjemo. Lahko pa bi jo razlagali kot podlago, kot okvir potencialnih dogovorov za kolektivno upravljanje. Vendar bi bilo tudi slednje potrebno dodatno izpeljati v ZASP.

Iz določbe 18. člena tudi ni mogoče jasno razbrati, na kakšen način je mogoče delo uporabljati za študijske in raziskovalne namene. Iz formulacije 13. člena, ki določa dva namena – torej »uporaba v prostorih knjižnice« ali za »izobraževalne in študijske namene«, ki torej nista kumulativno podana pogoja, pa bi bilo na prvi pogled mogoče celo sklepati, da se obvezni izvod za izobraževalne in študijske namene lahko uporablja tudi izven prostorov knjižnice. Na podlagi tega bi bilo torej mogoče sklepati, da ga je mogoče odnesti, poslati izven prostorov knjižnice, kar pa lahko vključuje tudi pravico distribucije ali pravico dajanja na voljo javnosti – odvisno, na kakšen način se izvod razširi.

Sicer pa so možnosti reproduciranja po ZOIPub podrobneje urejene v 20. členu. Ta natančneje določa, kdaj in pod kakšnimi pogoji lahko reproducira knjižnica oziroma depozitarna organizacija. Določba 20(1) člena je ozka in določa, da se lahko reproducira samo obvezni izvod publikacije, ki na trgu najmanj dve leti ni več dostopen, in sicer samo v primeru izgube ali poškodbe, v enem izvodu iz obveznega izvoda, ki ga hrani druga depozitarna organizacija, za

⁷⁶ Pravilnik o hranjenju, uporabi in izločanju obveznih izvodov publikacij, Ur.l. RS, št. 90/2007, dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200790&stevilka=4421>, zadnjič obiskano marca 2009.

potrebe ohranjanja in dostopnosti. Če ga primerjamo s 50(3) členom ZASP, ki določa pogoje t.i. »prostega drugega lastnega reproduciranja«, ugotovimo, da med njima obstajajo neskladja. V skladu s 50(3) členom ZASP lahko javni arhivi, javne knjižnice, muzeji ter izobraževalne in znanstvene ustanove le za lastne potrebe prosto reproducirajo že objavljeno delo na kateremkoli nosilcu, tudi v digitalni obliki, če to storijo iz lastnega primerka in če pri tem nimajo namena dosežati neposredne ali posredne gospodarske koristi. Reproduciranje je dovoljeno, če je izvršeno v največ treh primerkih. ZASP torej dovoljuje reproduciranje v treh primerkih, res pa je, da je reproduciranje dovoljeno le iz lastnega primerka. ZOIPub je tako popustljivejši, saj dovoljuje reprodukcijo iz obveznega izvoda, ki ga hrani druga depozitarna organizacija, vendar dovoli le en izvod. Ob tem je potrebno dodati, da 20(2) člen knjižnicam dopušča široke možnosti reproduciranja, ki so opravičene zaradi potrebnih tehničnih sprememb. Tu gre v bistvu za možnost neomejene reprodukcije v druge formate, če je to potrebno zaradi omogočanje ohranjanja in dostopnosti. To je zelo pomembno v zvezi z digitalnimi deli in zaradi hitrega razvoja tehnologij. ZOIPub na podlagi te določbe omogoča spreminjanje formatov, tako da ni nevarnosti, da bi se zaradi števila možnih reprodukcij za lastne potrebe, ki jih ZASP omejuje na tri primerke, pojavila nevarnost, da se formati ne bi mogli prilagajati novim tehnologijam, ki jih prinaša prihodnost. V tem ozirom ZOIPub ni usklajen z ZASP, ni pa v nasprotju z mednarodnimi obveznostmi, ki ne določajo maksimalnega števila izvodov. Problematično je le, da to določbo lahko izkorišča zgolj depozitarna organizacija.

19. člen določa, kaj pomeni t.i. arhivski izvod, ki pomeni po dva izvoda vsake publikacije. Arhivski izvod se uporablja v skladu z dogovorom iz tretjega odstavka 18. člena tega zakona, vendar je arhivski izvod mogoče uporabljati samo, če v javni knjižnični mreži v Republiki Sloveniji ni dostopen noben drug izvod iste publikacije. V 19(3) členu je določeno, da »kadar ni dostopnega drugega izvoda«, depozitarna organizacija za potrebe splošne dostopnosti zagotovi uporabo in prenos arhivskega izvoda na nadomestni medij v skladu z navodili, kar pomeni, da lahko naredi nadomestno kopijo.

Že prej omenjeni 20. člen v prvem odstavku, ki določa pogoje oziroma možnosti reproduciranja, določa, da lahko depozitarna organizacija v primeru izgube ali poškodovanja reproducira samo tisti obvezni izvod publikacije, ki na trgu najmanj dve leti ni več dostopna, in sicer v enem izvodu iz obveznega izvoda, ki ga hrani druga depozitarna organizacija. To lahko stori za potrebe ohranjanja in dostopnosti ter za uporabo znotraj organizacije, tako da reproducirano publikacijo daje v uporabo samo v svojih prostorih.

Kaj to pomeni – da takšnega reproduciranega izvoda ni dovoljeno dajati v izobraževalne in študijske namene? Ali je 19(3) člen, ki govori o arhivskem izvodu, usklajen z 20(1) členom? Zdi se, kot da so pri usklajevanju ZOIPub avtorsko-pravni strokovnjaki bdeli zgolj nad 20. členom in niso pazili, da bi bili vsi členi ZOIPub usklajeni med sabo oziroma usklajeni z ZASP.

20(2) člen določa, da so dovoljene tehnične spremembe zajetega obveznega izvoda elektronskega gradiva ali konvertiranje v druge oblike, če je to potrebno zaradi omogočanja dostopnosti ali hranjenja. Pri tem pa je potrebno zagotoviti, da se ohrani informacijska, slikovna in slišna vsebina dokumenta. Če to ni mogoče ali če je originalna publikacija uničena ali zastarela in je bila narejena nova kopija ali različica, lahko knjižnica prvotno neuporabno obliko izloči iz zbirke, ne sme pa je izbrisati iz katalogov. Ta določba je izredno pomembna, saj določa, da se za namene hranjenja

lahko spreminja format izvoda. Spreminjati pa pomeni reproducirati v drugi obliki, kar pomeni, da se s tem odprejo vrata do večkratnih reprodukcij.

23. člen določa globo za primere, ko zavezanci ali njihove odgovorne osebe ne spoštujejo posameznih določb ZOIPub. Pri tem je potrebno opozoriti, da se s predpisano globo kaznuje tudi pravna oseba, ki reproducira v nasprotju z 20. členom, kar ponovno odpira dilemo, kdaj se lahko reproducira arhivski izvod po določbah 19. člena. Mogoče je razumeti, da le potem, ko dve leti ni dostopen na trgu, sicer se sproži odgovornost oziroma možnost kaznovanja po 23. členu. Največja konkretna vrednost določbe 23. člena je, da določa globo v primeru, da zavezanci ne spoštujejo določb 7. člena in obveznega izvoda ne dostavijo nezaščitenega ali pa z geslom. V tem oziru predstavlja 23. člen ZOIPub konkretizacijo zavez, ki jih imetnikom pravic sicer nalaga 166.c člen ZASP, ki govori o pravnem varstvu tehnoloških ukrepov, kar je podrobneje razloženo v poglavju o pravnem varstvu tehnoloških ukrepov.

Pomemben je tudi 24. člen, ki določa, da mora NUK izdati pravilnike, ki natančneje izpeljujejo pravice in obveznosti določene v 13. in 17. členu.

Pravilnik o hranjenju, uporabi in izločanju obveznih izvodov publikacij v 23. členu med drugim izrecno določa, da se reproduciranje obveznega izvoda elektronskih publikacij izvaja samo z namenom in na način, določen v drugem odstavku 20. člena zakona. Slednji pa izrecno določa, da se reproducirana publikacija lahko uporablja samo v svojih prostorih.⁷⁷

2.4.3 Skladnost ZOIPub z ZASP

Zakon o obveznem izvodu ni usklajen z ZASP. Na določenih mestih skuša uvesti omejitve oziroma izjeme (od) avtorske pravice, vendar je zelo ohlapen in nedoločen. Če je bila veljavnost teh poskusov uvedbe omejitev oziroma izjem vprašljiva že pred uveljavitvijo Direktive 2001/29/ES, bi tolmačenje, da so veljavne še danes, pomenilo, da naš pravni red ni usklajen s to direktivo.

Zdi se, kot da so pri usklajevanju ZOIPub avtorsko-pravni strokovnjaki bdeli zgolj nad 20. členom in niso pazili, da bi bili vsi členi ZOIPub usklajeni med sabo oziroma usklajeni z ZASP.

Kljub zgornjemu opozorilu pa ZOIPub prinaša dve prednosti za depozitarno knjižnico, ki jih sicer na podlag ZASP nima:

- zavezanci morajo na podlagi tega zakona predložiti depozitarni knjižnici dela, ki niso varovana s tehnološkimi ukrepi, če pa so zaščitene, morajo predložiti gesla. Takšna dela so lahko na voljo za uporabo v depozitarni knjižnici. Na voljo so lahko tudi za izobraževalne in študijske namene,
- depozitarna knjižnica lahko zaradi potreb, ki jih narekujejo tehnične spremembe, spreminja in s tem tudi reproducira dela.

⁷⁷ Pravilnik o hranjenju, uporabi in izločanju obveznih izvodov publikacij, Ur.l. RS, št. 90/2007, dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200790&stevilka=4421>, zadnjič obiskano marca 2009.

2.4.4 Pravno varstvo tehnoloških ukrepov

S tehnološkimi ukrepi lahko imetniki pravic *de facto*, enostransko in vnaprej določijo pogoje dostopa in uporabe. V literaturi se za poimenovanje tehnoloških ukrepov za varovanje avtorskih del uporablja več izrazov: poleg poimenovanja »tehnološki ukrepi« (»*technological measures*«), ki ga uporablja Direktiva 2001/29/ES se uporablja še termin »tehnični ukrepi« (»*technical measures*«), ki ga uporablja tudi naš ZASP, in termin »ukrepi proti izogibanju« (»*anticircumvention measures*«), ki ga npr. uporablja ameriški *Digital Millennium Copyright Act*.⁷⁸

Problematiko tehnoloških ukrepov, ki jo prinašajo za ravnotežje med avtorskimi pravicami in njihovimi omejitvami, je najlažje opisati s primerjavo, da je odgovor, ki ga ponujajo »mašine«,⁷⁹ lahko tudi popolnoma »vodotesen«, zaprt sistem avtorskega prava.⁸⁰ V digitalnem svetu ima računalniška koda za uravnavanje obnašanja ljudi vsaj toliko moči kot pravo, če ne celo več.⁸¹ Tehnološki ukrepi, ki ščitijo avtorska dela, regulirajo isto domeno kot avtorska pravica, vendar v primerjavi z avtorskim pravom – javnim sistemom – ne zagotavljajo enakih pravic uporabnikom. Tehnološki ukrepi se namreč lahko uporabljajo tako, da preprečujejo dejanja, ki posegajo v avtorsko pravico, kar je dobro. Slabo je, da se lahko tehnološki ukrepi uporabljajo tudi tako, da omejujejo dejanja, ki jih avtorsko pravo dovoljuje. Ravnanje imetnikov pravic, ki bi poskušali zaradi zaščite svojih interesov zaklepati več, kot jim dovoli avtorsko pravo, je razumljivo, ne sme pa biti opravičljivo oziroma dovoljeno. Tehnološki ukrepi, ki segajo dlje kot avtorska pravica in ki bi se uporabljali za nadzor dostopa do ali uporabe avtorskih del, ne bi smeli biti dovoljeni.

Tehnološke ključavnice niso nezlomljive, zato so imetniki pravic že kmalu začeli zahtevati, da se prepove izogibanje tehnološkim ukrepom in preprodajanje naprav, ki omogočajo odklepanje.

S pravno prepovedjo izogibanja tehnološkim ukrepom in prepovedjo t. i. pripravljanih dejanj oziroma preprodajanja naprav in ponujanja storitev za izogibanje lahko postanejo avtorska dela varovana še z dodatno »plastjo« varstva, ki ga prej v zgodovini nismo poznali. Tradicionalno so avtorska dela varovana z avtorsko pravico, ki predvideva sankcije za neupravičene uporabe. Imetnik avtorske pravice lahko varstvo podkrepí tudi s tehnološkim ukrepom – s tehnološko ključavnico. S pravno prepovedjo izogibanja tehnološkim ukrepom in preprodajanja naprav pa se obema oblikama varstva doda še tretje varstvo – grožnja s sankcijo za vse, ki se izogibajo ključavnicam in preprodajajo naprave, ki se lahko uporabijo za izogibanje. Če posameznik ne upošteva teh prepovedí, se ga kaznuje, kot da bi kršil avtorsko pravico. Tristopenjskemu varstvu se v praksi velikokrat doda še četrti sloj varstva v obliki prepovedi, vsebovanih v elektronski pogodbi, v skladu s katero je delo na voljo uporabniku.

⁷⁸ Digital Millennium Copyright Act, Pub. L. No. 105-304, 112 Stat. 2860, sprejet 28. oktobra 1998, dostopno na: <http://www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁷⁹ Parafraziram stavek Charlesa Clarka, ki je bil najbrž največkrat citiran stavek v delih, ki obravnavajo avtorsko pravo na internetu: »The answer to the machine is in the machine.« Glej npr. Charles, C. »The answer to the machine is in the machine.«, v: Dusollier S., *Electrifying the Fence: The Legal Protection of Technological Measures for Protecting Copyright* (1999), str. 285.

⁸⁰ Lessig, L., *Code and Other Laws of Cyberspace*, Basic Books, New York, 1999, str. 136: »We have never had to choose whether authors should be permitted perfectly to control the use of their intellectual property independent of the law, for such control could only be achieved through law... But now the code gives authors a better deal. And thus we must now decide whether this better deal makes public sense.«

⁸¹ Ibidem.

Problematicnost pravnega varstva tehnoloških ukrepov je v tem, da se lahko prepoved izogibanja in preprodajanja naprav razteza tudi na tiste tehnološke ukrepe, ki ne omejujejo zgolj prepovedanih dejanj, ampak povsem zakonita dejanja, ki jih avtorska pravica ne prepoveduje. Glavni izziv določbam o tehnoloških ukrepih je razmerje med prepovedjo izogibanja tehnološkimi ukrepom do omejitev v avtorskem pravu, še poseben izziv pa pomeni oblikovanje določb, ki prepovedujejo preprodajanje naprav, saj je nemogoče ločiti med napravami, ki omogočajo dovoljene uporabe, in tistimi, ki so namenjene za nezakonito uporabo.⁸² Če je »tiranija kode«, termin, ki ga uporablja Lessig, podprta tudi s prepovedmi izogibanja kodi ali preprodajanja naprav, ki omogočajo izogibanje, brez upoštevanja tradicionalnih omejitev avtorske pravice, postane avtorsko pravo zgolj orodje za trženje kar največjih mogočih monopolnih dobičkov brez ozira na ustavne pravice posameznikov in cilja maksimizacije družbene blaginje. S tem postane avtorsko pravo sistem za izključno nagrajevanje imetnikov avtorskih pravic, »producentov«, kakor jih imenuje Hugenholtz, ki niso nujno ustvarjalci, brez ozira na druge družbene vrednote.

Problematika je temeljito obravnavana v delu *Avtorsko pravo v digitalni dobi*.⁸³ V nadaljevanju je zato na kratko opisana zgolj ureditev tega področja v ZASP, dodana pa je obravnava določb Zakona o obveznem izvodu publikacij ZOIPub, ki vprašanja pravnega varstva tehnoloških ukrepov, vsaj v zvezi z depozitarnimi knjižnicami, ureja bolj specifično.

2.4.4.1 Pravno varstvo tehnoloških ukrepov v ZASP

ZASP ureja pravno varstvo tehnoloških ukrepov v 166.c členu. S tem členom se implementira 4. odstavek 6. člena Direktive 2001/29/ES. S to določbo naj bi direktiva poskušala doseči občutljivo ravnotežje med izključnimi pravicami in omejitvami pri uvajanju novega instituta v avtorsko pravo, torej pravnega varstva tehnoloških ukrepov. Direktiva 2001/29/ES daje državam članicam mandat, ki ga lahko zelo različno implementirajo. Omenjena direktiva določa, pri katerih omejitvah morajo države članice zagotoviti, da bodo ohranjene tudi v zvezi z deli, na katerih imetniki pravic uporabljajo tehnološke ukrepe. Direktiva 2001/29/ES določa tudi, pri katerih izjemah morajo države zagotoviti, da bodo imetniki pravic naslovnikom omejitev oziroma izjem zagotavljali prost dostop, čeprav sicer dela ponujajo zaklenjena s tehnološkimi ukrepi.

166.c člen določa, da morajo imetniki pravic, ki uporabljajo tehnološke ukrepe, osebam, ki imajo zakonit dostop do primerka avtorskega dela ali predmeta sorodnih pravic, na njihovo zahtevo v najkrajšem možnem času s spremembo tehnološkega ukrepa ali z drugimi sredstvi omogočiti uveljavitev vsebinskih omejitev pravic,⁸⁴ kadar gre za sledeče primere:⁸⁵ za uporabo v korist

⁸² Glej tudi Vinje, T. C., *A brave new world of technical protection systems: will there still be room for copyright?*, *European Intellectual Property Review*, 1996, str. 191–201.

⁸³ Bogataj Jančič, M. (2008).

⁸⁴ 166c(1) ZASP (Uveljavljanje vsebinskih omejitev pravic): »Če imetnik pravic uporablja tehnične ukrepe po tem zakonu, mora osebam, ki imajo zakonit dostop do primerka avtorskega dela ali predmeta sorodnih pravic, na njihovo zahtevo v najkrajšem možnem času s spremembo tehničnega ukrepa ali z drugimi sredstvi omogočiti uveljavitev vsebinskih omejitev pravic iz tretjega odstavka tega člena.«

⁸⁵ 166.c(3) ZASP (Uveljavljanje vsebinskih omejitev pravic): »Ob upoštevanju pogojev iz tega zakona, vključno z morebitnim plačilom nadomestila, se lahko po prvem odstavku tega člena vsebinske omejitve pravic uveljavijo v naslednjih primerih: 1. uporaba v korist invalidnih oseb (47.a člen); 2. uporaba za namene pouka (49. člen); 3. privatno in drugo lastno reproduciranje (50. člen); 4. uradni postopki (56. člen); 5. efemerni posnetki RTV-organizacij (drugi odstavek 77. člena).«

invalidnih oseb,⁸⁶ uporabo za namene pouka,⁸⁷ privatno ali drugo lastno reproduciranje,⁸⁸ uradne postopke⁸⁹ in efemerne posnetke RTV-organizacij.⁹⁰ Če imetnik pravic ne zagotovi ustreznih sredstev, ki določenim osebam omogočajo uveljavljanje vsebinskih omejitev, lahko te zahtevajo posredovalca. Določba je precej ohlapna: ne določa, kakšna sredstva naj zagotovijo imetniki pravic. Poleg tega ni povsem znano, kaj pomeni najkrajši možni čas, ne določa, v kolikšnem času, in tudi ne, kako bo ta postopek potekal. V ZASP-B je bilo sicer z 9. odstavkom 163. člena, ki določa mediacijo v zvezi s »kolektivnim upravljanjem«,⁹¹ določeno, da bo to podrobneje uredila vlada z uredbo. Vlada je uredbo sprejela 31. marca 2005, vendar pa je ta uvedel le mediacije med kolektivno organizacijo in reprezentativnim združenjem uporabnikov.⁹² Določbe o institutu mediacije v zvezi s tehnološkimi ukrepi so še danes le mrtva črka na papirju, saj ni jasno, kakšen je oziroma bo postopek mediacije, kakšni bodo roki itd.

ZASP določa tudi, da določbe o uveljavljanju pravic ne veljajo, kadar gre za varovana dela, ki so na voljo javnosti na podlagi ustrezne pogodbe v smislu 32.a člena ZASP (ki ureja pravico dajanja na voljo javnosti), torej v primeru storitev na zahtevo.

Slovenski zakonodajalec je že leta 1995 prepovedal t. i. pripravljalna dejanja oziroma preprodajanje naprav za izogibanje tehnološkim ukrepom. Pri tem je definicijo razširil na pripravljalna dejanja, ki se nanašajo na tehnološke ukrepe, ki »zaklepajo« vsa avtorska dela in predmete sorodnih pravic in ne le računalniških programov. Najbrž je ureditev iz leta 1995 vzrok, da se v Sloveniji še danes, v nasprotju z Direktivo EGS o pravnem varstvu računalniških

⁸⁶ 47.a člen ZASP (Invalidne osebe: »Brez prenosa ustrezne materialne avtorske pravice, vendar ob plačilu primerne nadomestila, je v korist invalidnih oseb dopustno reproduciranje in distribuiranje dela, če to delo ni na voljo v zahtevani obliki in je uporaba neposredno povezana z invalidnostjo teh oseb, omejena na njen obseg ter ni namenjena doseganju neposredne ali posredne gospodarske koristi.«

⁸⁷ 49. člen ZASP (Pouk, periodika): »1) Za namene pouka je prosto: 1. javno izvajanje objavljenih del v obliki neposrednega pouka; 2. javno izvajanje objavljenih del na brezplačnih šolskih slovesnostih pod pogojem, da izvajalci ne prejmejo plačila; 3. sekundarno radiodifuzno oddajanje RTV šolskih oddaj. (2) V primerih iz prejšnjega odstavka je treba navesti vir in avtorstvo dela, če je navedeno na uporabljenem delu.«

⁸⁸ 50. člen ZASP (Privatno in drugo lastno reproduciranje): »(1) Ob upoštevanju 37. člena tega zakona je reproduciranje že objavljenega dela prosto, če je izvršeno v največ treh primerkih in če so izpolnjeni pogoji iz drugega ali tretjega odstavka tega člena. (2) Fizična oseba lahko prosto reproducira delo 1. na papirju ali podobnem nosilcu z uporabo fotokopiranja ali druge fotografske tehnike s podobnimi učinki, 2. na kateremkoli drugem nosilcu, če to stori za privatno uporabo, če primerki niso izročeni ali priobčeni v javnosti in če pri tem nima namena dosežati neposredne ali posredne gospodarske koristi. (3) Javni arhivi, javne knjižnice, muzeji ter izobraževalne in znanstvene ustanove lahko za lastne potrebe prosto reproducirajo delo na kateremkoli nosilcu, če to storijo iz lastnega primerka in če pri tem nimajo namena dosežati neposredne ali posredne gospodarske koristi. (4) Reproduciranje po prejšnjih odstavkih tega člena ni dovoljeno glede pisanih del v obsegu celotne knjige, grafičnih izdaj glasbenih del, elektronskih baz podatkov in računalniških programov ter v obliki izvedbe arhitekturnega objekta, če ni s tem zakonom ali s pogodbo drugače določeno. (5) Ne glede na prejšnji odstavek je pod pogoji iz prvega odstavka tega člena prosto: 1. reproducirati pisano delo v obsegu celotne knjige, če je njena naklada izčrpana že najmanj dve leti; 2. reproducirati grafično izdajo glasbenega dela z ročnim prepisovanjem.«

⁸⁹ 56. člen ZASP (Uradni postopki: »Uporaba dela je prosta, kadar je to nujno potrebno v posamičnih konkretnih primerih zaradi izvajanja nalog javne varnosti ali zagotovitve izvedbe katerihkoli uradnih postopkov, kot so postopki v Državnem zboru Republike Slovenije ali v Državnem svetu Republike Slovenije, sodni, upravni in arbitražni postopki.«

⁹⁰ 77(2) člen ZASP (Domneve o skupnem prenosu): »Pri prenosu pravice radiodifuznega oddajanja dela (30. člen) se šteje, da je bila na RTV-organizacijo prenesena tudi pravica 1. do posnetkov dela, če jih posname z lastnimi sredstvi in za lastne oddaje, če jih oddaja le enkrat in če jih najkasneje en mesec po oddajanju zbríše (efemerni posnetki); in 2. do izročitve efemernih posnetkov javnemu arhivu, če imajo izredno dokumentarno vrednost. O tem mora RTV- organizacija nemudoma obvestiti avtorja.«

⁹¹ 163(10) člen ZASP: »Vlada Republike Slovenije z uredbo natančneje predpiše postopek mediacije, stopnjo in vrsto izobrazbe ter druge pogoje, ki jih mora izpolnjevati mediator.«

⁹² 1(1) člen Uredbe o mediaciji v sporih v zvezi z avtorsko ali sorodnimi pravicami, Ur. l. RS, št. 35/2005: »Ta uredba določa postopek mediacije med kolektivno organizacijo in reprezentativnim združenjem uporabnikov (v nadaljnjem besedilu: stranki) v primerih, določenih z zakonom, ki ureja avtorsko in sorodne pravice, stopnjo in vrsto izobrazbe ter druge pogoje, ki jih mora izpolnjevati mediator za mediacijo po tej uredbi.«

programov⁹³ prepoveduje pripravljala dejanja v zvezi s tehnološkim ukrepi tudi v zvezi z računalniškimi programi. Slovenski zakonodajalec bi moral to napako čim prej odpraviti.

2.4.4.2 Dodatne določbe v zvezi s tehnološkimi ukrepi v ZOIPub

ZOIPub vsebuje več določb, ki se nanašajo na tehnološko zaščito. ZOIPub nalaga v 7. členu:

Elektronske publikacije, ki so predmet obveznega izvoda, morajo biti predložene brez elektronske zaščite dostopa ali pa morajo zanje založniki ali drugi primerljivi subjekti zagotoviti nacionalni depozitarni organizaciji dostopno geslo za prevzem.

Dostopno geslo zagotavlja nacionalni depozitarni organizaciji prevzem in trajno hranjenje elektronske publikacije, ki je deloma spremenjena ali izide
hkrati z osnovno publikacijo ali pozneje (nova izdaja),
v drugem jeziku,
pisavi,
vezavi ali na drugem nosilcu zapisa.

Dostopna gesla za za končne uporabnice ali uporabnike elektronskih publikacij in pogoji uporabe se določijo
s posebnimi dogovori med založniki oziroma izdelovalci elektronskih publikacij in nacionalno depozitarno organizacijo,
tako da je mogoča uporaba obveznega izvoda vsaj v prostorih te organizacije ali za študijske in raziskovalne namene.

V zvezi s tehnološkimi ukrepi bi torej lahko rekli, da je ZOIPub *lex specialis* v razmerju do 166. člena ZASP, vsaj v zvezi s 50(3) členom. Zavezanec, ki ne omogoči publikacije kot obveznega izvoda brez zaščite ali pa v primeru zaščitene publikacije ne izroči tudi gesla, ravna v nasprotju z zakonom in se ga lahko v skladu 23. členom ZOIPub tudi kaznuje. Pogoje za uporabo obveznega izvoda se sicer mora določiti v odnosu med depozitarno organizacijo in zavezanci po ZOIPub, vendar morajo biti odklenjeni izvodi na voljo za uporabo v prostorih knjižnice in za izobraževalne in raziskovalne namene (podrobneje o tem glej poglavje »Izjeme in omejitve avtorske pravice in ZOIPub«). ZOIPub torej konkretizira obveznost, o kateri sicer govor tudi

⁹³ Direktiva Sveta št. 91/250/EGS z dne 14. maja 1991 o pravnem varstvu računalniških programov, člen 7 (Posebni ukrepi varstva): »1. Ob upoštevanju določb členov 4, 5 in 6 predvidijo države članice v skladu s svojimi nacionalnimi predpisi ustrezne ukrepe zoper osebo, ki stori katero od dejanj, naštetih v pododstavkih (a), (b) in (c): ... (c) vsako dejanje dajanja v promet ali posest za komercialne namene kakršnihkoli sredstev, katerih edini namen je, da olajšajo neupravičeno odstranitev ali obid katerekoli tehnične naprave, uporabljene za zaščito računalniškega programa,« dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31991L0250:SL:NOT>, zadnjič obiskano marca 2009.

166.c člen ZASP. Pri tem je potrebno poudariti, da jo konkretizira zgolj v odnosu do depozitarnih organizacij.

3. DIGITALIZACIJA EVROPSKIH KNJIŽNIC

3. DIGITALIZACIJA EVROPSKIH KNJIŽNIC

3.1 Evropska knjižnica in EUROPEANA

Evropska knjižnica »*The European Library*«⁹⁴ je brezplačna storitev, ki ponuja dostop do virov iz 48 nacionalnih knjižnic v Evropi, v 32 jezikih. Viri so lahko digitalizirane vsebine ali pa bibliografski podatki. Obsegajo npr. knjige, posterje, zemljevide, posnetke, video vsebine. Evropska knjižnica je namenjena komurkoli, ki širom po svetu išče vsebine, ki so dostopne v knjižnicah, največkrat knjige, podatke o knjigah, zemljevide, fotografije, glasbo in videoposnetke.

V Evropsko knjižnico je vključenih 48 nacionalnih knjižnic, ki so obenem članice Konference evropskih nacionalnih knjižnic (*Conference of European National Librarians*, CENL),⁹⁵ fundacije, katere cilj je krepitev vloge nacionalnih knjižnic v Evropi.

Evropska knjižnica predstavlja organizacijski temelj za »Evropsko digitalno knjižnico«. To je iniciativa Evropske komisije, ki ne vključuje le knjižnic, ampak tudi muzeje, arhive in druge skrbnike nacionalnih kulturnih zakladov.

Vizija evropske knjižnice je zagotavljanje enakopravnega dostopa za promocijo globalnega razumevanja bogastva in različnosti evropskega znanja in kulture. /*Vision of The European Library: Provision of equal access to promote world-wide understanding of the richness and diversity of European learning and culture.*

Misija evropske knjižnice je v tem, da evropska knjižnica obstaja, da bi odprla vesolje znanja, informacij in kulture vseh evropskih nacionalnih knjižnic. /*Mission of The European Library: The European Library exists to open up the universe of knowledge, information and cultures of all Europe's national libraries.*

EUROPEANA je projekt Evropske komisije v sodelovanju z državami članicami.⁹⁶ EUROPEANO tvori mreža več kot 1000 knjižnic, muzejev in arhivov v državah članicah, nad njenim delovanjem pa bdi 14 operativcev v Haagu. V Sloveniji bazo podatkov nudi Narodna in univerzitetna knjižnica NUK.⁹⁷

⁹⁴ The European Library, <http://search.theeuropeanlibrary.org/portal/en/index.html>.

⁹⁵ Conference of European National Librarians (CENL), <http://www.cenl.org>.

⁹⁶ EUROPEANA, <http://www.europeana.eu>.

⁹⁷ STA, Digitalna Europeana: Več kot le knjižnica, 11/2008, dostopno na: http://www.siol.net/kultura/novice/2008/11/digitalna_europeana.aspx, zadnjič obiskano marca 2009.

3.2 EUROPEANA in NUK, dLIB.si

EUROPEANA je projekt Evropske komisije v sodelovanju z državami članicami. V Sloveniji bazo podatkov nudi Narodna in univerzitetna knjižnica NUK.⁹⁸

Digitalna knjižnica Slovenije, dLIB.si, je spletni portal za dostop do digitaliziranega znanja in kulturnih zakladov, ki jih ponuja NUK. Ponuja prosto iskanje po virih in dostop do digitalnih vsebin – revij, knjig, rokopisov, zemljevidov, fotografij, glasbe in priročnikov. Dostop do zbirk je brezplačen.

Kljub temu je na tem mestu potrebo poudariti, da dLIB ponuja tudi plačljive storitve. Takšna storitev je EOD (e-knjige po naročilu, e-books on demand). Storitve EOD ponuja iskanje in naročanje knjig v elektronski obliki. Uporabnik lahko naroči knjige, ki niso več varovane z avtorsko pravico, in nekatere knjige, katerih naklada je izčrpana. Na voljo so knjige, ki jih hrani Narodna in univerzitetna knjižnica in so bile natisnjene v obdobju med letoma 1500 in 1945. Za knjige, na katerih še veljajo avtorske pravice, iz pogojev uporabe ni jasno, kako so urejene pravice, domneva pa se, da s pogodbo med imetniki pravic in NUK.

V zvezi s plačljivimi storitvami je potrebno poudariti, da knjižnice, zlasti v državah v razvoju in v tranzicijskih državah, lahko izjemoma zaračunavajo storitve, vendar zgolj za kritje stroškov in ne za doseganje dobička. V primeru, da ponujajo storitve za dobiček, lahko izgubijo pravico do vseh izjem oziroma omejitev avtorske pravice, ki jim sicer gre po zakonu.

V zvezi s storitvijo EOD je potrebno poudariti, da so vsa dela prosto in brezplačno dostopna tudi v okviru dLIB.si, vendar zgolj v pdf formatu. Pri tem se utemeljeno zastavlja vprašanje, kakšne so razlike med stroški digitalizacije v pdf formate in v druge, uporabnikom bolj prijazne formate, in ali so bila sredstva za digitalizacijo, ki so bila namenjena iz javnih sredstev (domaćih ali tujih), namenjena za kritje celotnih stroškov digitalizacije v različne formate, ali so krili morebiti zgolj stroške digitalizacije v pdf formate. Čemu so namenjena sredstva, ki se zbirajo z zaračunavanjem storitve EOD, bi morale preveriti institucije, ki spremljajo porabo javnih sredstev.

Digitalna knjižnica Slovenije dLIB.si na svoji spletni strani ponuja:

- dostop do publikacij, ki so izšle na spletu, ter hiter in enostaven dostop do gradiva, objavljenega na klasičnih nosilcih;
- združuje raznolike zbirke z enotnim dostopom prek uporabnikove delovne postaje in tako omogoča križno iskanje po zbirkah;
- rezultati iskanja so integrirani in predstavljeni v digitalni obliki;
- v knjižnicah shranjeno znanje tako postaja dostopnejše, pri čemer uporabnikova lokacija ni ovira za dostop do informacij;
- bolj ali manj poznane vsebine so tako dostopne vsakomur, medtem ko so dragoceni originali slovenstva varno shranjeni;

⁹⁸ STA (11/2008).

- Narodni in univerzitetni knjižnici ter celotnemu knjižničnemu sistemu omogoča nove metode in orodja na področju zbiranja, ohranjanja ter dajanja v uporabo pisne kulturne dediščine – tiskane in »digitalno rojene«;
- z omogočanjem najširšega dostopa do virov predstavlja neprecenljivo orodje za raziskovalno delo;
- zagotavlja podporo vseživljenjskemu učenju, znanstvenoraziskovalnemu delu, kulturnemu udejstvovanju in razvoju;
- utrjuje narodovo identiteto v virtualnem okolju;
- prispeva k prepoznavnosti in konkurenčnosti Slovenije v Evropski uniji.

3.3 Pravni vidiki digitalizacije knjižnic in delovanja digitalnih knjižnic v Evropi

3.3.1 Skupina strokovnjakov na visoki ravni na področju evropskih digitalnih knjižnic in Podskupina za avtorsko pravo

Evropska Komisija je ustanovila Skupino strokovnjakov na visoki ravni (*High Level Expert Group*, HLEG)⁹⁹ na temo evropskih digitalnih knjižnic, da bi obravnavala vprašanja, ki jih je izpostavila Evropska komisija v sporočilu i2010: digitalne knjižnice.¹⁰⁰ Na prvem srečanju je bila imenovana Podskupina za avtorsko pravo pod vodstvom profesorja Marca Ricolfija, ki je 4. junija 2008 izdala končno poročilo.¹⁰¹

Poročilo podskupine obsega 4 izbrana področja ključna za problematiko digitalizacije in delovanje digitalnih knjižnic. Seznam perečih vprašanj s tem nikakor ni izčrpan, je pa dober začetek. Ta področja, ki so predstavljena v nadaljevanju, zadnji dve pa še podrobneje in celovito v dodatku 3 in 4, so: digitalizacija oziroma ohranjanje del v digitalni obliki, spletna žetev oziroma ohranjanje spletnih vsebin, problematika osirotelih del in problematika del, katerih naklada je izčrpana.

Evropska komisija je v strateškem dokumentu i2010 digitalnim knjižnicam podelila ključno vlogo. V tem dokumentu so zapisana glavna načela, ki na eni strani veljajo za imetnike pravic (spoštovanje avtorske in sorodnih pravic, vključno z moralnimi pravicami; digitalizacija in uporaba v prostorih knjižnice naj bi bili dovoljeni samo na podlagi soglasja imetnika pravic ali na podlagi zakonske izjeme; ponujanje na spletu naj bi bilo dovoljeno samo na podlagi soglasja imetnika pravic; soglasje v bistvu pomeni krčenje pravic imetnika in bi naj temeljilo na

⁹⁹ Sklep Komisije z dne 27. februarja 2006 o ustanovitvi skupine strokovnjakov na visoki ravni za digitalne knjižnice, dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:063:0025:0027:SL:PDF>, spletna stran Skupine http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/experts/hleg/index_en.htm, oboje zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁰⁰ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij - i2010: digitalne knjižnice (KOM (2005) 465 končno), dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0465:FIN:SL:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁰¹ High Level Expert Group – Copyright Subgroup (HLEG – CS), Final Report on Digital Preservation, Orphan Works, and Out-of-Print Works, 2008, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-clean171.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

individualnem ali kolektivnem licenciranju oziroma kombinaciji obeh) ter knjižnice, arhive in muzeje na drugi (pravna gotovost je za njihovo delovanje izjemnega pomena; dostop pomeni bodisi dostop v prostorih knjižnice, arhiva ali muzeja bodisi dostopnost na spletu; za dela, ki so digitalnega izvora, je potrebno pridobiti dovoljenje za dostop do del; za dela, ki so analognega izvora, je potrebno pridobiti dovoljenje za obširno digitalizacijo in dostop; pravna gotovost predvideva rešitev za takoimenovana osirotela dela.

3.3.2.1 Ohranjanje del v digitalni obliki¹⁰²

Avtorji poročila ugotavljajo, da je lahko v določenih primerih digitalizacija edini način ohranitve kulturnega gradiva za bodoče generacije in je zato izjemnega pomena, da se omogoči nenehen dostop do nje. Nekatere države članice v skladu s 5(2)(c) členom Direktive 2001/29/ES sicer dovoljujejo izdelavo ene reprodukcije za namen ohranitve, kar pa po mnenju avtorjev zaradi potrebe po prehodu na nove, modernejše formate, ni vselej zadovoljivo. Posebne rešitve so potrebne v avdiovizualnem sektorju, saj imajo trenutni digitalni mediji v nekaterih primerih krajši čas trajanja kot analogni.

Skupina tako za države, ki so implementirale izjemo, s katero so dovoljene digitalne reprodukcije in so te reprodukcije uporabljene le za namen ohranitve, predlaga, naj imetniki pravic pooblastijo določene ustanove (javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeje in arhive), da lahko ustvarijo več kot eno reprodukcijo, če je to potrebno za ohranitev dela – to mora zahtevati tehnološki razvoj, spoštovati pa je potrebno identiteto in integriteto dela. Ohranitev naj bi bila upravičena le za dela, ki niso več komercialno dostopna v kateremkoli formatu, zagovarjajo tudi koordinacijo na regionalni in državni ravni, da bi se preprečilo podvajanje.

V povezavi z digitalno ohranitvijo in dostopom so po mnenju Podskupine mogoče številne težave glede digitalizacije multimedijskih in avdiovizualnih del, saj je njihova digitalizacija dražja od digitalizacije besedil, na avdiovizualnih delih pa ima lahko pravice tudi veliko število posameznikov. Kot rešitev predlagajo kolektivne licence, ki lahko urejajo digitalizacijo in dostop, v določenih okoliščinah pa tudi komercialno uporabo v meri, ki ne posega v primarno izkoriščanje dela.

3.3.2.2 Ohranjanje spletnih vsebin in spletna žetev¹⁰³

Priporočilo Evropske komisije z dne 24. avgusta 2006 o digitalizaciji in spletni dostopnosti kulturnega gradiva in digitalnem arhiviranju (2006/585/ES) spletno žetev definira kot novo tehniko za zbiranje gradiva z interneta v ohranitvene namene. Pooblaščenice ustanove gradivo aktivno zbirajo in ne čakajo, da bo deponirano, s tem pa zmanjšujejo administrativno breme, ki ga nosijo ustvarjalci digitalnega gradiva. Evropska komisija zato priporoča, naj države članice v zakonodajo vnesejo določbe, ki bodo urejale ohranjanje spletnih vsebin s strani pooblaščenih

¹⁰² High Level Expert Group - Copyright Subgroup (2008), str. 7-8.

¹⁰³ Ibidem, str. 8-10.

ustanov s tehnikami za zbiranje gradiva z interneta, kot je spletna žetev. Določbe morajo biti v popolnem soskladju z evropsko in državno zakonodajo o pravicah intelektualne lastnine.

Podskupina priporoča, da naj države članice spletno žetev obravnavajo kot prednostno vprašanje, saj je vedno večja količina gradiva ustvarjena in posodobljena le v elektronski obliki ter dostopna na spletu. Obveznost ohranjanja spletnega gradiva s strani pooblaščenih organizacij je po mnenju podskupine predmet zakonodaje, ki ureja obvezni izvod publikacij. Podskupina ugotavlja še, da trenutna zakonodaja Skupnosti, posebno Direktiva 2001/29/ES in njen 5(2)(c) člen, omogoča ohranjanje spletnega gradiva.

3.3.2.3 Problematika osirotelih del¹⁰⁴

V nekaterih primerih imetnikov pravic ni možno identificirati ali najti, takšna dela veljajo za »osirotela«. To onemogoča obsežno digitalizacijo in spletno dostopnost ter tudi druge vrste uporabe, knjižnice, muzeji, arhivi in druge neprofitne ustanove pa ne morejo izkoristiti informacijske tehnologije za uresničevanje svojega poslanstva ohranitve in razširjanja. Rešitev problema je tudi po mnenju Podskupine zelo zaželen, vsaj na področju književnih in avdiovizualnih del.

V posameznih državah prostovoljni in normativni mehanizmi za ureditev problematike osirotelih del že obstajajo, nekaj jih je tudi na stopnji predlogov. Podskupina poudarja potrebo po interoperabilnosti in predstavlja koncept medsebojnega priznanja posameznih narodnih rešitev kot možno pot naprej. Tako prostovoljni kot normativni ukrepi po mnenju Podskupine potrebujejo smernice, kaj predstavlja skrbno preiskavo, ki jo je potrebno izvesti pred uporabo dela. Zainteresirane strani z različnih kulturnih odsekov so potrdile njeno mnenje, da je takšne smernice najboljše vzpostaviti s sodelovanjem med imetniki pravic in kulturnimi ustanovami.

Predlog, uveljavitev katerega bi lahko uporabnikom olajšala iskanje imetnikov pravic, je vzpostavitev podatkovnih baz z informacijami o osirotelih delih, njihovo medsebojno povezovanje pa je po mnenju Podskupine potrebno za vzpostavitev skupne večjezične dostopne točke in vseevropskega vira podatkov.

Podskupina predlaga še razvoj postopka in centrov za razčiščevanje pravic, ki naj bi bili podlaga za podelitev licenc za uporabo osirotelih del. Razčiščevanje pravic lahko nastopi, če se licence podeljujejo na podlagi mehanizma, ki ga vzpostavijo imetniki pravic. Obenem zagovarja Podskupina tudi ukrepe za zmanjšanje števila bodočih osirotelih del, do nastanka katerih prihaja predvsem zaradi manjkajočih ali nezadostnih informacij. Najboljše zagotovilo, da dela ne postanejo osirotela, je tako po njihovem mnenju urediti nastanek, vzdrževanje in dostopnost relevantnih podatkov.

Tako Direktiva 2001/29/ES kot Priporočilo Komisije z dne 24. avgusta 2006 poudarjata pogodbene rešitve, nastale na podlagi pogajanj med zainteresiranimi stranmi. Podskupina je to

¹⁰⁴ Ibidem, str. 10-17.

vzela kot izhodišče in predstavila več ukrepov, ki občutno zmanjšujejo problem osirotelih del – predvideno je njihovo kombiniranje.

3.3.2.4 Problematika del, katerih naklada je izčrpana¹⁰⁵

Podskupina del, katerega naklada je izčrpana, definira kot delo, za katerega je imetnik pravic izjavil, da ni več komercialno dostopno. V to kategorijo sicer ne spadajo dela, ki jih ni več na zalogi in katerih natisnjene reprodukcije več niso dostopne, če so še vedno komercialno dostopna, ponavadi na spletu ali pa jih tiskajo na zahtevo, če so pravice povrnjene avtorju, ki delo ponudi neposredno na trgu, s pomočjo zastopnika ali kolektivne organizacije za upravljanje ali če avtor oziroma založnik neposredno, s pomočjo zastopnika ali kolektivne organizacije, ponudi dovoljenje za uporabo dela, npr. z licenco.

Rešitev, ki jo predlaga Podskupina, temelji na štirih elementih. Prvi sta vzorčni pogodbi, prva za digitalizacijo in dajanje na voljo del, katerih naklada je izčrpana, pooblaščenim uporabnikom zaprtih omrežij, druga pa knjižnice pooblašča omogočiti spletni dostop do knjig, katerih naklada je izčrpana. Knjižnica pridobi neekskluzivno in neprenosljivo pravico dela, katerih naklada je izčrpana, digitalizirati in dati na voljo pooblaščenim uporabnikom zaprtih omrežij, v primer druge licence pa jih lahko ponudi tudi na spletu. V obeh primerih je imetnik pravic upravičen do nadomestila, ki se mu lahko odreče. Ustrezni avtor oziroma založnik ohrani avtorsko pravico na delu in digitalni različici ter lahko kadarkoli prekliče licenco, med drugim tudi zaradi rekercializacije obravnavanega dela, prav tako pa lahko od knjižnice zahteva informacije o uporabi dela, da lahko bolje oceni njegov komercialni potencial. Umik knjige iz knjižnice – v celoti ali delno – lahko povzroči obveznost povračila stroškov knjižnici s strani imetnika pravic.

Drugi element rešitve so nacionalne baze podatkov za dela, katerih naklada je izčrpana. V bistvu gre za register metapodatkov in ne register del, njegov pomen pa je zagotoviti podporo kulturnim ustanovam v zvezi z deli, ki jih imetniki pravic več ne komercializirajo. Zagotovljene bi bile informacije in metapodatki o tem, kaj je bilo digitalizirano, kdo je digitalizacijo opravil, kje je digitalizirano delo shranjeno in kako in komu je zagotovljen dostop do dela, nacionalni portali pa bi se morali po mnenju Podskupine medsebojno povezati in tako ustvariti vseevropski register.

Element rešitve so še centri za razčiščevanje pravic. Ti bi delovali kot nacionalni portali za razčiščevanje pravic v zvezi s tovrstnimi deli, razen če bi se uporabniku zdelo lažje neposredno kontaktirati imetnika pravic, po mnenju podskupine pa bi jih lahko vodile obstoječe kolektivne organizacije za upravljanje.

Zadnji element je določen postopek za razčiščevanje pravic. Knjižnica, ki želi digitalizirati z namenom kasnejšega zagotavljanja spletnega dostopa do dela, katerega naklada je izčrpana, naj bi podala zahtevo imetniku pravic. Zahtevo lahko poda neposredno imetniku pravic, centru za razčiščevanje pravic ali kolektivni organizaciji za upravljanje. Glede na pooblastilo bi naj nato v konkretnem primeru izmed prej naštetih izbrani subjekt odobril zahtevo, zahtevo zavrnil ali pa knjižnico preusemeril na ustreznega imetnika pravic.

¹⁰⁵ Ibidem, str. 17-24.

3.4 Zelena knjiga o avtorski pravici v gospodarstvu znanja

Namen Zelene knjige o avtorski pravici v gospodarstvu znanja¹⁰⁶ je spodbuditi razpravo o tem, kako bi lahko znanje za raziskave, znanost in izobraževanje čim bolj razširjali v spletnem okolju. Cilj Zelene knjige, vsaj tako je zapisano v njenem 1(1) členu, je predstaviti številna vprašanja, povezana z vlogo avtorskih pravic v „gospodarstvu znanja“, in odpreti posvetovanje o teh vprašanjih.

Zelena knjiga je sestavljena iz dveh glavnih delov. Prvi del obravnava splošna vprašanja glede izjem pri izključnih pravicah, uvedenih s temeljnim evropskim pravnim aktom o avtorskih pravicah – Direktivo 2001/29/ES o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi (v nadaljnjem besedilu: Direktiva). Drugi pravni akt o avtorskih pravicah, pomemben za gospodarstvo znanja, Direktiva 96/9/ES o pravnem varstvu baz podatkov, je bil analiziran v ločenem poročilu.¹⁰⁷ Kljub temu bodo nekateri vidiki te direktive, kot so izjeme in omejitve, obravnavani tudi v tem poročilu.

Drugi del Zelene knjige obravnava posebna vprašanja v zvezi z izjemami in omejitvami, ki so za razširjanje znanja najbolj pomembne, ter ocenjuje, ali bi bilo v dobi digitalnega razširjanja znanja treba te izjeme razširiti.

Zelena knjiga izrecno poudari, da so vsa navedena vprašanja v Zeleni knjigi obravnavana uravnoteženo ob upoštevanju stališč založb, knjižnic, izobraževalnih ustanov, muzejev, arhivov, raziskovalcev, invalidnih oseb in širše javnosti.

Odzivi številnih organizacij knjižnic slednjemu ne pritrjujejo. Svoj odziv na Zeleno knjigo sta predstavili tudi EBLIDA (*European Bureau of Library, Information and Documentation Associations*)¹⁰⁸ in LACA (*The Libraries and Archives Copyright Alliance*).¹⁰⁹ Stališče NUK je dodano v dodatku 5.

¹⁰⁶ Zelena knjiga: Avtorske pravice v gospodarstvu znanja (COM (2008) 466 končno), dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0466:FIN:SL:HTML>, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁰⁷ European Commission, Protection of Databases, dostopno na: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/prot-databases/prot-databases_en.htm, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁰⁸ EBLIDA Response to the European Commission's Green Paper 'Copyright in the Knowledge Economy', Haag, 2008, dostopno na: <http://www.eblida.org/uploads/eblida/10/1228208920.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁰⁹ European Commission Green Paper on 'Copyright in the Knowledge Economy' [COM (2008) 466/3] – Response by LACA: the Libraries and Archives Copyright Alliance, London, 2008, dostopno na: <http://www.cilip.org.uk/NR/rdonlyres/7A6A2E3B-CAD2-4C41-9EB5-0D914BA281A0/0/LACAresponsetoGreenPaperfinalfinal.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

4. PRIMER GOOGLE IN EVROPSKE NACIONALNE DIGITALNE KNJIŽNICE

4. PRIMER GOOGLE IN EVROPSKE NACIONALNE DIGITALNE KNJIŽNICE

4.1 Avtorji in imetniki pravic proti Googlu

Google ustvarja monopol nad ponudbo informacij, ki v svetu nima predhodnika. Nov Google Book Search napoveduje kreacijo največje knjižnice, ki bo večja od *Library of Congress* skupaj z vsemi evropskimi nacionalnimi knjižnicami in obenem kreacijo največje knjigarne na svetu, ki bo veliko obsežnejša kot je Amazon.com kdajkoli upal sanjati.

Že več kot 4 leta nazaj je Google pričel digitalizirati milijone knjig iz zbirk največjih raziskovalnih in akademskih ustanov ter knjižnic na svetu. Avtorji in založniki (imetniki pravic) so temu nasprotovali, ker naj bi z digitaliziranjem knjig in ponujanjem možnosti pregledovanja tako digitaliziranih tekstov Google kršil njihove avtorske pravice. Pred tremi leti so tako predstavniki združenja avtorjev, združenja založnikov v ZDA ter nekateri posamezni avtorji in založniki vložili skupinsko tožbo proti Googlu zaradi njegove storitve iskanje knjig *Google Book Search*. Po dolgotrajnih pogajanjih so tožniki in Google sklenili poravnavo, ki jo je sodišče odobrilo 5. januarja 2009.¹¹⁰ Ob sklenitvi poravnave so stranke navdušeno izjavile, da »[n]aš dogovor obljublja koristi bralcem in raziskovalcem in povečanje možnosti avtorjev in založnikov pri distribuciji njihovih vsebin v digitalni obliki, z bistvenim povečanjem internetnega dostopa do del preko *Google Book Search*«. ¹¹¹ Google je ob poravnavi napovedal, da bodo lahko potem, ko bo sodišče poravnavo odobrilo »[v] sodelovanju s partnerji iz založništva lahko bistveno povečali število knjig, ki jih uporabniki lahko poiščejo, preberejo in kupijo prek Googla.« Dogovor nedvomno ponuja nove možnosti za vse udeležence – avtorje, založnike, knjižnice, Google in bralce (uporabnike).¹¹² Z dogovorom naj bi bile upoštewane pravice in interesi imetnikov, saj jim daje na voljo učinkovita sredstva za nadzor internetnega dostopa do njihovih del in jim omogoča nadomestilo za tovrstno uporabo dela.¹¹³

Vsi sicer nad poravnavo niso tako navdušeni kot Google in opozarjajo na Googlove (pre)velike apetite po zbiranju najrazličnejših informacij, vključno z zakladi svetovnih knjižnic, ki jih Google uspešno digitalizira.¹¹⁴ Harvardska univerza je tako zavrnila sodelovanje v projektu *Google Book Search* za knjige, ki so avtorsko pravno varovane, čeprav sicer že od leta 2004 sodeluje pri projektu skeniranja knjig, ki niso več avtorsko pravno varovane. Direktor knjižnice Darnton je poudaril, da poravnava ne daje zagotovila, da bodo cene, ki jih bo Google zaračunaval za dostop, razumne. Strah je upravičen, saj Google ne bo imel pravega tekmeca na trgu. S poravnavo, ki

¹¹⁰ Google Book Search Settlement Agreement, dostopno na: http://www.googlebooksettlement.com/r/view_settlement_agreement, zadnjič obiskano marca 2009.

¹¹¹ Google, AAP, Authors Guild: Joint PUBLIC FAQ, tč. 1, izvorno besedilo: »Our agreement promises to benefit readers and researchers, and to enhance the ability of authors and publishers to distribute their content in digital form, by significantly expanding online access to works through Google Book Search.« dostopno na: <http://www.publishers.org/main/Copyright/Google/Faq.htm>, zadnjič obiskano marca 2009.

¹¹² Ibidem, izvorno besedilo: »The agreement opens new opportunities for everyone - authors, publishers, libraries, Google, and readers.«

¹¹³ Ibidem, izvorno besedilo: »It also acknowledges the rights and interests of copyright owners, provides an efficient means for them to control how their intellectual property is accessed online and enables them to receive compensation for online access to their works.«

¹¹⁴ Mirviss, G., L., Harvard-Google Online Book Deal at Risk, *The Harvard Crimson*, 10/2008, dostopno na: <http://www.thecrimson.com/article.aspx?ref=524989#>, zadnjič obiskano marca 2009.

velja le zanj, si je Google utrdil vodilni položaj iskalnikov in učinkovito izločil druge, ki bi mu lahko sledili, če bi uspel doseči, da bi bilo njegovo delovanje s sodbo proglašeno kot dovoljena poštena raba.

Kaj točno prinaša prihodnost ponujanja in prodajanja vsebin na internetu, ki je na zapleten pravniški način zapisana na več kot 134 straneh poravnave in v 15 dodatkih, nihče ne zna točno napovedati. V nadaljevanju so najprej predstavljeni glavni elementi poravnave.

4.2 Glavni elementi poravnave v primeru Google

Poravnava je uvedla klasifikacijo treh vrst del in glede na razlike tudi različne možnosti pri prikazu rezultatov iskanja knjig in tudi nakupa ozirom omogočanja dostopa do celotne vsebine knjige. Google tako ponuja dva načina predstavitve rezultatov iskanja, in sicer način, ki je bil poznan že pred poravnavo, torej prikaz fragmentov, odlomkov (*snippet*) in možnost »predogleda«. Druga možnost, ki je mogoča šele na podlagi dogovora iz poravnave in ki je ključen za razvoj ponudbe knjig na internetu, pa je nakup dostopa do celotne vsebine knjige na internetu.

4.2.1 Razlike v klasifikaciji del

Poravnava loči med tremi skupinami del: a) knjige, ki so še v prodaji, varovane z avtorskimi pravicami (*in-print, in-copyright*), b) knjige, katerih naklada je izčrpana, varovane z avtorskimi pravicami (*out-of-print, in-copyright*) in c) knjige, ki niso varovane z avtorskimi pravicami in so torej v javni domeni

Knjige v prodaji, varovane z avtorskimi pravicami, so knjige, ki jih založniki še vedno aktivno prodajajo in se jih lahko najde v večini knjigarn. Ta dela načeloma niso predstavljena v obliki predogleda (*»preview«*), ki omogoča pregled omejenega števila strani in služi uporabniku za presojo ali bo kupil dostop do celotne vsebine knjige. Zaradi komercialne vrednosti predogleda pa obstaja možnost, da se tudi imetnikom pravic na teh delih omogoči ta funkcija, saj lahko služi razširitvi spletnega trga. Imetniki pravic lahko tej možnosti torej pristopijo – zahtevan je *opt-in* oziroma aktivnost imetnika za vklop te funkcije. Enako velja glede možnosti nakupa dostopa do dela. Primarno teh knjig ni možno kupiti preko interneta, temveč morajo imetniki k tej možnosti pristopiti aktivno.

V kategorijo knjig, varovanih z avtorskimi pravicami, katerih naklada je izčrpana, spadajo knjige, ki niso več v prodaji, se ne prodajajo oziroma ne izdajajo več, zato se jih lahko najde samo v knjižnicah ali trgovinah z rabljenimi knjigami. Poravnava Googlu omogoča, da digitalizira vsako knjigo iz te kategorije in jo v digitalni obliki da na voljo javnosti v ZDA. Za ta dela načeloma velja tako možnost predogleda kot nakupa dostopa do celotne vsebine knjige. Avtor in založnik se s tem strinjata, dokler teh možnosti ne onemogočita, zato se pričakuje aktivnost za izklop te funkcije (*opt-out*). Stranke poravnave so mnenja, da je ta dogovor izjemna spodbuda za založništvo, saj avtorjem in založnikom omogoča zaslužek od del, za katera so menili, da so za vedno izginila s trga.

Poravnava ne vpliva na način prikazovanja knjig, ki niso varovane z avtorskimi pravicami. Uporabniki storitve Google Iskanje knjig jih še naprej lahko berejo, prenašajo in tiskajo.

4.2.2 Različne možnosti dostopa do del za individualne uporabnike

Od uveljavitve poravnave med Googlom in avtorji oziroma imetniki pravic, imajo uporabniki v ZDA možnost omejenega predogleda vsebine knjige, za razliko od prej, ko je smel Google iskalnik knjig pokazati zgolj odlomek besedila (*snippet*). Za avtorsko varovane knjige, ki so še dostopne v prodaji, torej glede tistih katerih naklada še ni izčrpana, to ne bo veljalo, v kolikor imetniki pravic ne bodo želeli z Googlom sodelovati tudi na ta način (*opt-in*).

Druga velika pridobitev je možnost nakupa dostopa do celotne vsebine knjig (*purchase of online access*), ki so še varovana z avtorskimi pravicami. Kot rečeno je razlika glede na to ali so dela še v prodaji ali je naklada izčrpana. Za prvo skupino avtomatično velja možnost nakupa dostopa do dela in morajo imetniki aktivno prepovedati tak način rabe, med tem ko za drugo skupino velja, da morajo imetniki k tej možnosti aktivno pristopiti. Nakup uporabniku omogoča internetno branje (*online reading*), označevanje (*highlighting*), pisanje opomb (*annotations*) in omejeno tiskanje (*limited printing*).

Na tem mestu je potrebno poudariti, da se »nakup knjig« glede na poravnavo zaenkrat nanaša zgolj na internetni vpogled v celotno delo z omejitvami glede prenašanja celotnih knjig (*downloading*) ali tiskanja. Slednje je v določenih primerih sicer možno, vendar omejeno tako, da močno oteži uporabniku, da bi si neupravičeno natisnil celotno knjigo. Program iskalnika je zgrajen tudi tako, da tako uporabo (prekomerno tiskanje) zabeleži, tako da lahko to kasneje služi za identifikacijo uporabnika.¹¹⁵ Če se uporabnik odloči za nakup knjige, ima le-to v svoji »internetni knjižnici«, do katere dostopa s svojim uporabniškim imenom in geslom. Dogovor ne omogoča prenašanja celotnih kopij, ki so še avtorsko pravno varovane ali omogoča tiskanja takšnih knjig v celoti z enim ukazom.

Poravnava upošteva tudi razvoj in daje možnost nadaljnjega sodelovanja med strankama za razširitev dogovora tudi na nove storitve, ki bi lahko bile npr. tiskanje na zahtevo (*print-on-demand*).

Za dela, ki so še vedno avtorskopravno varovana in katerih naklada je izčrpana, načeloma veljata tako možnost predogleda kot nakupa. Nasprotno bodo imetniki pravic za knjige, ki so še vedno dostopne na trgu in bodo želeli sodelovati z Googlom na opisani način, morali izkazati aktivnost

¹¹⁵ Primerjaj s poravnavo The Authors Guild, Inc., Association of American Publishers, Inc. et al. v. Google Inc., United States District Court, Southern District of New York, Case No. 05 CV 8136-JES, 28. oktober 2008, str. 48, besedilo točke 4.2: »With respect to copy/paste, the user will not be able to select, copy and paste more than four (4) pages of the content of a Display Book with a single copy/paste command. Printing will be on a page-by-page basis or a page range basis, but the user will not be able to select a page range that is greater than twenty (20) pages with one print command for printing. Google will include a visible watermark on pages printed from the Consumer Purchase, which identifies the material as copyrighted and displays encrypted session identifying information, and which could be used to identify the authorized user that printed the material or the access point from which the material was printed. Such watermark will not obscure the content of the printed pages,« dostopno na: <http://www.googlebooksettlement.com/intl/sl/Settlement-Agreement.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009. Predlagana določba poravnave velja za vse vrste uporabnikov.

in zahtevati vklop predogleda ter možnost nakupa za dostop do celotne vsebine. Slednje se sklada tudi s politiko Googla, ki določa, da je bilo » [z]agotavljanje trajne dostopnosti knjig, ki niso več v prodaji, eden izmed glavnih razlogov za začetek tega projekta, zato smo izredno veseli, da bomo skupaj z avtorji, knjižnicami in založniki lahko na tak način varovali kulturno dediščino človeštva.«¹¹⁶

4.2.3 Nakup in izposoja knjig

Ne glede na kategorijo knjige Google iskalnik knjig vedno, če je knjiga, ki jo išče uporabnik, na voljo v knjigarni ali knjižnici v njegovi bližini, zagotovi vse potrebne informacije za njen nakup oziroma izposajo. Iskalnik zato v primeru, ko v svoji bazi najde knjigo v prodaji, varovano z avtorskimi pravicami, katere imetnik se ne odloči za vklop možnosti predogleda in nakupa, ponudi zgolj bibliografske informacije in največ tri odlomke (*snippets*) na podlagi ključnih besed iskalnega ukaza in povezavo na internetno stran, kjer je to knjigo možno kupiti.¹¹⁷ Ne daje pa omejenega predogleda knjige ali možnosti nakupa dostopa do celotne vsebine knjige.

Ceno za dostop do celotne knjige imetnik avtorske pravice določi sam ali pa jo prepusti Googlovemu algoritmu, ki jo določa nepristrano na podlagi določenih parametrov v sodelovanju z Registrom (glej spodaj).

Eden glavnih razlogov za uspešen dogovor med tradicionalno sprtima strankama je bil zagotovo dogovor glede plačila imetnikom pravic oziroma dogovor o izravnalnih shemah, ki so v predlogu poravnave zelo podrobno določene. Imetniki pravic dobijo nadomestilo za uporabo njihovih del, in sicer iz plačil uporabnikov za naročnine, dostopa do dela na internetu, Googlovega oglaševanja in tiskanja v javnih knjižnicah (*per page revenues*). Google se je s poravnavo zavezal, da bo 63% dohodkov izplačeval organizaciji, ki bo ustanovljena ravno za namen izvrševanja poravnave, imenovana *Book Rights Registry*. Register avtorskih pravic za knjige mora biti neodvisen in neprofitni register, v katerem bodo zastopani avtorji, založniki in drugi imetniki pravic. Google se je zavezal kriti stroške ustanovitve baze in začetnega delovanja. Register bo vodil upravni odbor, ki bo sestavljen iz enakega števila predstavnikov avtorjev in založnikov.¹¹⁸ Namen nove ustanove bo pomoč pri iskanju imetnikov pravic, pridobivanje in vzdrževanje točnih informacij, vključitev ali izključitev iz sistema oziroma posameznih funkcij (predogled, nakup), distribucija prejetih plačil (63% Googlovih dohodkov iz naslova *Google Book Search*). Vse skupaj zato zelo spominja na kolektivno upravljanje s pravicami (*collective rights management*), vendar s ključno razliko, da bo »Googlov« register nastal kot posledica dogovora med Googlom in avtorji in imetniki in ne na podlagi nacionalnega zakona.

¹¹⁶ Google Book Search Settlement Agreement, tč. 2.

¹¹⁷ Kot ponazoritev glej primer, dostopen na: <http://books.google.com/books?id=B39h8Lib-bYC&q=lorca&dq=lorca&ei=gAg7ScOLN6DkzQTphYEj&hl=sl&pgis=1>, zadnjič obiskano marca 2009.

¹¹⁸ Google, AAP, Authors Guild: Joint PUBLIC FAQ, izvirno besedilo: »The agreement requires that a newly created independent, not-for-profit Book Rights Registry will be established for the purposes of locating rightsholders, collecting and maintaining accurate rightsholder information, providing a way for rightsholders to request inclusion in or exclusion from the project, distributing payments earned from online access provided by Google, and representing rightsholders' interests in connection with similar programs that may be established by other providers. The Books Rights Registry will be managed by a board of directors consisting of an equal number of author representatives and publisher representatives.«

4.2.4 Različne kategorije uporabnikov oziroma različne naročnine

Poravnava je ponudila nove možnosti za branje celotne vsebine knjig, kar je navsezadnje tudi njihov namen. Poravnava pozna tri kategorije uporabnikov:

4.2.4.1 Nakup s strani končnih uporabnikov

Uporabnik lahko proti plačilu dostopa do milijonov knjig. To pomeni, da lahko prek internetne povezave na računalniku dostopi do celotne knjige, in sicer preprosto tako, da se prijavi v svoj račun storitve Google Iskanje knjig. Knjiga ostane na uporabnikovi elektronski polici, zato se lahko kadar koli vrne in nadaljuje branje.¹¹⁹

4.2.4.2 Naročnina za ustanove

Ustanove, med katere sodijo akademske ustanove, gospodarske družbe in državne organizacije, bodo plačevale t.i. institucionalno naročnino (*Institutional Subscription*). Ta naročnina bo obsegala tudi dovoljenje članom teh institucij iskanje, branje (tudi preko oddaljenega dostopa) in omejeno tiskanje knjig¹²⁰ v zameno za plačilo naročnine, od katere bo Google preko Registra namenil 63% dohodka imetnikom pravic. Naročnina za ustanovo se bo določila glede na predvideno število uporabnikov in predvideno uporabo del.

4.2.4.3 Naročnina za javne in univerzitetne knjižnice

Javne in univerzitetne knjižnice, ki se bodo vključile v projekt, bodo lahko uporabnikom ponudile brezplačen dostop do celotnega teksta vseh knjig katerih naklada je izčrpana (*out-of-print*) na temu namenjenih terminalih¹²¹ v javnih in univerzitetnih knjižnicah. Če bo takšna knjižnica omogočala tudi tiskanje, bo morala plačevati tiskanje po straneh (*per page fees*), kot nadomestilo imetnikom pravic. Praviloma naj bi vsaki javni knjižnici pripadal en terminal, ki bo namenjen tovrstnemu iskanju, možen pa bo tudi nakup licenc za dodatne terminale in s tem tudi prehod na razmerje, ki je bolj podobno naročninam za ustanove.

¹¹⁹ Poravnava, str. 48, člen 4.2.

¹²⁰ Glede vprašanja ali lahko »institucionalni naročniki« oz. ustanove uporabljajo na opisan način vsa dela ali zgolj tista, ki so izven redne prodaje, je po dostopnem tekstu skupne izjave (Google, AAP, Authors Guild: Joint PUBLIC FAQ) situacija nejasna, saj so v istem dokumentu nasprotujoče si trditve. Raziskovalcu rešitev tega vprašanja še ni jasna. Relevantni členi Poravnave so 4.1/a(5) (str. 42), 1.74 (str. 10), 4.8/a (str. 60).

¹²¹ Google, AAP, Authors Guild: Joint PUBLIC FAQ, izvorno besedilo: »/...free, full-text, online viewing of millions of out-of-print books at designated computers.../«

4.2.5 Zamujena priložnost za ZDA in možnosti za EU

Kaj prinaša prihodnost ponujanja in prodajanja vsebin na internetu?

Prebiranje in študiranje pogojev uporabe, ki so zapisani v poravnavi, lahko ponudi le groba izhodišča, kako se bo Googlov model ponujanja oziroma prodajanja vsebin razvil v prihodnosti. Kdo si ne bi želel ponudbe pod normalnimi pogoji uporabe, ki bi obsegala vsebine, ki jih sicer hranijo največje knjižnice v ZDA? Gotovo bi si vsak izbral svet, kjer je na voljo celotno bogastvo, zapisano v knjigah, četudi po visokih cenah, kot svet, kjer tega ni na voljo.

Pogled v preteklost slabih dvajset let nazaj, ko se je pričel proces digitalizacije, pokaže, da bi se lahko vse skupaj odvijalo precej drugače. Darnton, direktor knjižnice harvardske univerze, ugotavlja, da bi se lahko z zakonodajno akcijo ameriškega kongresa, ob sodelovanju nacionalne knjižnice (*Library of Congress*), s sodelovanjem združenja raziskovalnih knjižnic in ob podpori fundacij, celoten proces digitalizacije ob zmernih stroških odvijal drugače, bolj v smeri postavljanja javnega interesa na prvo mesto.¹²² Darnton obžaluje, da bi »z razpršitvijo stroškov na različne načine – tako s financiranjem iz naročin glede na uporabo ali celo s proračunsko postavko – lahko avtorjem in založnikom zagotovili nadomestilo, ki jim pripada, obenem pa bi lahko ohranili repozitorij s prostim dostopom ali vsaj dostopom, ki bi temeljil na razumljivih stroških. Lahko bi ustvarili nacionalno digitalno knjižnico – aleksandrijsko knjižnico enaindvajsetega stoletja. Zdaj je prepozno – ne samo, da nismo uspeli izrabiti priložnosti, ampak še slabše, dovolili smo, da se je vprašanje javne politike – nadzor nad dostopom do informacij – razrešilo s privatno tožbo. Ker so javne oblasti spale, je Google izrabil priložnost.«¹²³

Digitalna knjižnica Slovenije se šele vzpostavlja. Europeana, skupnost nacionalnih knjižnic Evrope, ki je bila slovesno predstavljena javnosti novembra 2008, se tudi šele vzpostavlja. Evropski in nacionalni zakonodajalci ne bi smeli izpustiti priložnosti, izpustitev katere obžalujejo v ZDA, namreč da bi kreiranje nacionalne digitalne knjižnice prepustili dogovorom med predstavniki zasebnih interesov. Deklaracija, da so digitalne nacionalne knjižnice, javni projekti, bi morala biti izpeljana v nacionalnih zakonih, tako glede pogojev, na podlagi katerih se lahko vsebine digitalizirajo, kot glede pogojev dostopa do digitaliziranih vsebin za uporabnike.

Dejstvo je, da trenutna zakonodaja ni naklonjena vzpostavljanju digitalnih knjižnic in da bodo predlogom o spremembah evropske in nacionalne zakonodaje v smeri uvedbe novih izjem ali omejitev avtorske pravice v dobro knjižnic še naprej nasprotovali avtorji in imetniki, zaradi prav posebnega interesa pa se jim bo posredno, kar je mogoče razbrati iz prihodnosti, ki jo prinaša poravnava, lahko pridružil celo Google.

V Evropi ne bi smeli izpustiti priložnosti, da bi se v javnem interesu vzpostavile nacionalne digitalne knjižnice. Pri tem se ne bi smeli omejiti na digitalne knjižnice, kakršne obstajajo danes, ko večina del 20. stoletja ni digitaliziranih zaradi nerazčiščenih avtorskih pravic. Modeli digitalizacije bi morali zagotavljati poplačilo legitimnih interesov imetnikom in avtorjem, dostop do digitaliziranih zakladov pa bi moral biti oblikovan v skladu s splošnim javnim interesom in ne

¹²² Darnton, R., Google and the Future of Books, *The New York Review of Books*, Vol. 56, št. 2, 2/2009, dostopno na: <http://www.nybooks.com/articles/22281>, zadnjič obiskano marca 2009.

¹²³ Ibidem.

na podlagi zasebnih dogovorov, ki bi jih dosegli monopolisti, sedanji ali bodoči, nad dostopom do informacij. Slednje bi moral biti najpomembnejši politični poudarek evropskih nacionalnih knjižnic, ki digitalizirajo svoje zbirke, in največji argument za bodoče spremembe evropske in nacionalne avtorsko pravne ureditve. Spremembe nikakor ne bi stremele k sistemu, ki ne bi primerno nadomestil imetnikov avtorskih pravic, ampak zgolj k sistemu, ki bi na demokratičen način na podlagi zakona zagotavljal pogoje dostop do informacij oziroma vsebin, ki jih hranijo knjižnice v imenu javnega interesa. Bistvo je torej, da se dogovarjanje o vprašanju do kod segajo avtorske pravice in kje se prične javni dostop, ne prepusti privatnim dogovorom s pogodbami ali celo poravnkami, ampak se ga reši v nacionalnih zakonih, ki naj bodo odraz družbeno-političnega dogovora vseh interesov.

Na evropskem nivoju bodo morali različni direktorati Evropske komisije, tako tisti, ki urejajo pravila avtorskega prava in ki praviloma raje prisluhnejo imetnikom avtorske pravice, kot tisti, ki skrbijo za ohranjanje in razvoj kulturne dediščine Evrope, sprejeti bolj enotno politiko ali vsaj stališče v zvezi z vprašanjem digitalizacije bogastev evropskih knjižnic.

5. PRIPOROČILA ZA NUK V ZVEZI Z dLIB.si

5. PRIPOROČILA ZA NUK V ZVEZI Z dLIB.si

Na podlagi informacij, podanih v oceni, se bo moral naročnik odločiti za primerno strategijo za optimiziranje delovanja dLIB.si. Priporočljive strategije so:

- v okviru možnosti, ki jih dovoljujejo mednarodne pravne obveznosti, prilagoditi določila ZASP, ki bi omogočala optimalnejše delovanje dLIB;
- zavzemati se za rešitve, ki bi omogočale učinkovito delovanje dLIB, četudi bi bile te lahko potencialno problematične z vidika mednarodno pravnih obveznosti, zlasti z vidika Direktive 2001/29/ES;
- v vsakem primeru pa še naprej ali pa še bolj slediti mednarodnim aktivnostim in se čim bolj aktivno vključevati v iniciative, ki se zavzemajo za spremembo v Sloveniji in tudi drugod po svetu.

Pri izbiri strategije se bo naročnik lahko odločil za različno hitrost udejanjanja sprememb, pri tem pa bi bilo smotrno, da bi tako zahteve po spremembi kot dinamiko sprememb opiral na argumente, ki opravičujejo njegovo poslanstvo, poudarjajo možnosti digitalnih tehnologij in seveda obenem tudi upoštevajo pomembnost avtorskih pravic avtorjev in interesov imetnikov teh pravic. NUK bi pri izbiri najprimernejše strategije moral upoštevati priporočila »mednarodnih interesnih združenj knjižničarjev«, ki imajo načeloma enake cilje kot dLIB (mednarodne organizacije knjižničarjev) in so v procesih lobiranja in spreminjanja zakonodaje že izkušeni.

5.1 Družbenopolitična vloga digitalizacije javnih knjižnic - argument za optimiziranje zakonodaje¹²⁴

Argumente o pomembnosti digitalnih knjižnic za ohranjanje kulturne dediščine, za izobraževanje in študij ter omogočanje širšega dostopa posameznikov do znanja in enakopravnega vključevanja v družbo je mogoče razbrati v številnih strateških dokumentih Republike Slovenije in v dokumentih o pomembnosti in strategijah javnih knjižnic. V nadaljevanju so zbrani argumenti in sicer v zaporedju, ki sledi hierarhičnem redu dokumentov, iz katerih so dobesedno citirani. Prikazani so z namenom, da bo NUK v primeru zakonodajnih sprememb lažje argumentiral svoje predloge, oziroma da jih bo lahko oprl na predhodno že deklarirana načela, zapisana v teh strateških dokumentih.

Javne knjižnice na Slovenskem imajo bogato tradicijo. Čeprav so bile sprva namenjene predvsem zadovoljevanju potreb študijskega procesa, so bile odprte tudi vsej zainteresirani javnosti. Polagoma so se razvile v najbolj demokratične ustanove, dostopne vsem državljanom Slovenije. Danes ima Slovenija razmeroma dobro razvito knjižnično dejavnost. Splošne knjižnice vse bolj postajajo lokalna središča kulture, branja in dostopa do različnih

¹²⁴ Glej tudi poglavje »Dokumenti, pomembni za zasnovo dLIB.si«, objavljeno v Strategiji razvoja Digitalne knjižnice Slovenije – dLib.si 2007-2010, NUK, Ljubljana, november 2006, dostopno na: http://www.dlib.si/documents/2007/Strategija_Dlib.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

informacij, zlasti spletnih, ter postajajo dejavne pri krepitvi sodobne informacijske družbe. Temu se pridružuje tudi njihova socialnorazvojna funkcija v smislu izenačevanja kulturnih, izobraževalnih in drugih socialnih možnosti.¹²⁵

Z razvojem digitalne tehnologije in globalnih komunikacijskih omrežij, ki so drastično spremenili dinamiko in ekonomiko kopiranja in distribuiranja avtorskih del, pa so se pojavile tudi nove, neprecedenčne možnosti za ponujanje vsebin končnim uporabnikom.

O pomenu in poslanstvu knjižnic nasploh, še posebej pa o vlogi NUK¹²⁶ je bilo zapisano že mnogo ugotovitev v pomembnih strateških dokumentih Republike Slovenije. V Nacionalnem programu za kulturo 2008 – 2011,¹²⁷ na primer, je posebej izpostavljeno, da so sodobne ustanove (knjižnice, arhivi, muzeji, galerije, kulturni centri ...) eden od najpomembnejših instrumentov sodobne kulturne politike, nujni generatorji pozitivnega odnosa javnosti do kulture.¹²⁸

Povsem v soglasju z omenjenimi ugotovitvami je poslanstvo, ki si ga je zadala Narodna univerzitetna knjižnica. To naj bi bilo med drugim tudi omogočanje najširšega možnega dostopa do slovenske in svetovne intelektualne, znanstvene in kulturne dediščine, pri čemer želi NUK prevzeti aktivno vlogo pri digitalizaciji obstoječih knjižničnih gradiv ter zbiranju in obranjanju informacijskih virov v elektronski obliki. NUK svoje aktivnosti namreč opravlja tudi z namenom vseživljenjskega izobraževanja slovenskega prebivalstva, dviga njegove kulturne in izobrazbene ravni ter informacijske pismenosti.¹²⁹

Digitalizacija, digitalne vsebine, digitalne storitve in javna dostopnost na področju kulture, medijev in kulturne dediščine niso bistvenega pomena le za trženje omenjenih in z njimi povezanih področij kreativne industrije in turističnega gospodarstva, temveč pomenijo tudi osnovo za neposredno uporabo digitalnih kulturnih vsebin v procesih izobraževanja, usposabljanja, vseživljenjskega učenja in raziskovanja.¹³⁰

Digitalna knjižnica in obranjanje kulturne dediščine sta v središču pozornosti Evropske unije, ki je v okviru skupne strategije »i2010: Digitalne knjižnice«¹³¹ začrtala skupno akcijo vseh držav članic Evropske unije pri digitalizaciji, trajnem branjenju in zagotavljanju dostopa do te dediščine za vse.¹³² Gre za povezovanje kulture, izobraževanja in znanosti.¹³³

V tem smislu med naloge slovenske kulturne politike spadajo tudi poudarjanje razvoja »hibridne« knjižnice, v kateri bo mogoče hkrati uporabljati gradiva na različnih medijih,¹³⁴ razvoj spletnih storitev za dostop do knjižnic in za njihovo enostavno uporabo na daljavo,¹³⁵ digitalizacija knjižničnih zbirk in razvoj e-vsebin, zlasti za potrebe šolajoče se mladine, za lokalne študije ter razvoj turizma in kreativnih industrij.¹³⁶

¹²⁵ Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, Nacionalni program za kulturo 2008–2011 (Predlog), Ljubljana, 2007, str. 25-26, dostopno na: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/Predlogi_zakonov/osnutek_NPK.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

¹²⁶ Narodna in univerzitetna knjižnica – NUK, <http://www.nuk.uni-lj.si>.

¹²⁷ Za podatke o dokumentu glej opombo 2.

¹²⁸ Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije (2007), str. 6.

¹²⁹ NUK, Poslanstvo in vizija, dostopno na: <http://www.nuk.uni-lj.si/nuk1.asp?id=167600648>, zadnjič obiskano marca 2009.

¹³⁰ Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije (2007), str. 16.

¹³¹ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij - i2010: Digitalne knjižnice (KOM (2005) 465 končno), dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0465:FIN:SL:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009.

¹³² Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije (2007), str. 45.

¹³³ Ibidem.

¹³⁴ Ibidem, str. 25.

¹³⁵ Ibidem.

¹³⁶ Ibidem.

Nacionalni program za kulturo predvideva, da so naloge splošnih knjižnic uporabnikom zagotoviti neposredni dostop do različnih elektronskih podatkovnih zbirk (zlasti do tuje periodike ter strokovne in znanstvene literature), do spletnih gradiv države in lokalnih skupnosti (e-uprava, e-kultura, e-izobraževalni programi, e-zdravje, e-davki itd.), potrebnih za vsakdanje življenje, in poskerbeti za dostop do digitalizirane kulturne dediščine in e-vsebin, ki bodo v prihodnje večinsko uporabljani viri za izobraževanje, raziskovanje in kulturno razvedrilo.¹³⁷

Splošne knjižnice bodo lahko uresničevale svoje poslanstvo in izvajale javno službo v obsegu, ki ga predvideva zakonodaja, če bodo sledile tudi tehnološkemu razvoju v času informacijske družbe. Zato jim je treba zagotoviti tehnološke pogoje, ki bodo uporabnikom omogočali hiter dostop do interneta in elektronskih virov ter uporabo knjižnic na daljavo.¹³⁸

Za NUK postaja vse večja prioriteta in vsebinska novost nastajanje digitalne knjižnice oziroma sama digitalizacija.¹³⁹ Nacionalna kulturna politika naj bi podpirala nadaljnji razvoj spletnega portala digitalne knjižnice in aktivno sodelovanje pri nadaljnjem razvoju Evropske digitalne knjižnice.¹⁴⁰

Nacionalna knjižnica bo intenzivirala digitalizacijo klasičnega gradiva, omogočala bo dostop do digitaliziranih dokumentov in e-vsebin prek portala Digitalna knjižnica Slovenije.^{141,142} S tem namenom programi nacionalne knjižnice uvajajo nove tehnologije za boljšo izrabo knjižničnih fondov in informacijskih virov, zlasti z razvojem spletnih portalov,¹⁴³ v javni interes na področju knjižnične dejavnosti pa spadajo tudi ponudba informacij in storitev, ki so osredotočene na kulturne, izobraževalne, informacijske in socialne potrebe okolja ter na informacijsko opismenjevanje in podporo vseživljenjskemu učenju,¹⁴⁴ pa tudi čim večja dostopnost nacionalne zbirke.¹⁴⁵

Pomembnost in poslanstvo digitalne knjižnice sta posebej opredeljeni tudi v Strategiji razvoja informacijske družbe v Republiki Sloveniji (si2010),¹⁴⁶ ki pomeni krovno politično usmeritev slovenske vlade na tem področju do leta 2010. Strategija po svoji zgradbi sledi evropski pobudi i2010,¹⁴⁷ v kateri so predstavljene poglobitvene strateške usmeritve Evropske unije. Strategija razvoja informacijske družbe v Republiki Sloveniji (si2010) pomeni krovno politično usmeritev slovenske vlade na tem področju do leta 2010. Strategija po svoji zgradbi sledi evropski pobudi i2010, v kateri so predstavljene poglobitvene strateške usmeritve evropske unije. Poleg evropskih usmeritev Strategija razvoja informacijske družbe v Republiki Sloveniji upošteva tudi vse pomembne nacionalne strateške dokumente, pri čemer lahko posebej poudarimo Strategijo razvoja Slovenije,¹⁴⁸ Državni razvojni program 2007 - 2013¹⁴⁹ in

¹³⁷ Ibidem, str. 44.

¹³⁸ Ibidem.

¹³⁹ Ibidem, str. 45.

¹⁴⁰ Ibidem, str. 46.

¹⁴¹ Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si), <http://www.dlib.si>.

¹⁴² Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije (2007), str. 46.

¹⁴³ Ibidem, str. 24.

¹⁴⁴ Ibidem.

¹⁴⁵ Ibidem.

¹⁴⁶ Vlada Republike Slovenije, Strategija razvoja informacijske družbe v Republiki Sloveniji si2010, Ljubljana, 2007, dostopno na: http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/pdf/informacijska_druzba/si2010.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁴⁷ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij »i2010 - Evropska informacijska družba za rast in zaposlovanje« (KOM (2005) 229 končno), dostopno na: http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_informacijska_druzba/i2010.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁴⁸ Šuštaršič, J., Rojec, M., Korenika, K., Strategija razvoja Slovenije, UMAR, Ljubljana, 2005, dostopno na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/02_StrategijarazvojaSlovenije.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

*Resolucijo razvojnih projektov 2007-2023*¹⁵⁰, v katerih sta predstavljena razvoj in učinkovita uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij kot ena od ključnih sredstev za doseganje ciljev večje in hitre rasti ter razvoja Republike Slovenije.¹⁵¹

*Namen Strategije razvoja informacijske družbe v Republiki Sloveniji je, s pomočjo učinkovite uporabe informacijskih-komunikacijskih tehnologij, spodbuditi konkurenčnost in produktivnost, zagotoviti uravnotežen družbeni in regionalni razvoj ter izboljšati kakovost življenja celotne družbe in vsakega posameznika.*¹⁵² Njen namen je tudi lajšanje dostopa do informacij,¹⁵³ v okviru ciljev vključujoče informacijske družbe pa so še posebej izpostavljeni povečanje razvoja in uporabe e-vsebin v slovenskem jeziku, vzpostavitev učinkovitega in informacijsko podprtega nacionalnega sistema izobraževanja in povečanje dostopnost do slovenske kulturne dediščine v digitalni obliki.¹⁵⁴

*Obenem je že v Strategiji ugotovljeno, da je za učinkovito doseganje teh ciljev nujna ureditev pravic intelektualne lastnine na področju informacijske družbe, kar je izpostavljeno kot bistveni pogoj za zagotovitev razvoja inovativnosti in ustvarjalnosti ter s tem celotne družbe.*¹⁵⁵ Uspešno raziskovalno in razvojno delo potrebuje med drugim tudi vrhunsko usposobljeno infrastrukturo, ki je po svoji kakovosti, zmogljivosti in posebnih dopolnilnih lastnostih vedno vsaj korak pred splošno namensko. Temeljni del tovrstnih infrastruktur so posebna izobraževalna in raziskovalna komunikacijska omrežja, ki so v razvitih državah sveta danes kot "pospeševalnik inovativnosti in napredka" osnova za raziskovalno in razvojno delo.¹⁵⁶ E-kulturo kot eno pomembnih področij informacijske družbe razumemo kot vključevanje informacijsko-komunikacijske tehnologije v osnovne procese ustvarjanja, shranjevanja, razširjanja, predstavljanja javnosti, zaščite in ponovne uporabe kulturnih vsebin pri neposrednih ustvarjalcih kulturnih dobrin in knjižnicah, muzejih, galerijah, arhivih, medijih ter drugih kulturnih ustanovah.¹⁵⁷

*Najnatančneje so poslanstvo in naloge digitalne knjižnice opredeljeni v Strategiji razvoja Digitalne knjižnice Slovenije v obdobju od leta 2007 do leta 2010, katere namen je začrtati pot, ki bo vodila k izgradnji celovite digitalne knjižnice Slovenije. NUK se s tem odziva tako na pobude Evropske unije kot tudi na nove in spremenjene zahteve, ki jih narekujejo uporabniki in tehnologija, ki vedno bolj napreduje in omogoča ponudbo knjižničnih storitev na drugačen, sodoben način.*¹⁵⁸ Digitalna knjižnica dLib.si predstavlja enega od stebrov demokratične družbe, saj vsem uporabnikom omogoča enake možnosti za dostop do informacijskih virov. Digitalna knjižnica omogoča doseganje bistveno širšega kroga uporabnikov kakor klasične knjižnice.¹⁵⁹ Digitalna knjižnica Slovenije bo zagotavljala enakopravno možnost dostopa do znanja vsem državljanom, ne glede na to, kje so in kdo so, zagotavljala bo podporo učenju, znanstvenoraziskovalnemu delu, kulturnemu udejstvovanju in razvoju, utrjevala bo narodovo identiteto tudi v virtualnem okolju ter prispevala k prepoznavnosti in

¹⁴⁹ Vlada Republike Slovenije, Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007–2013, Ljubljana, 2008, dostopno na: <http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr.gov.si/pageuploads/A-REG-RAZVOJ/drp/DRP2007-2013-sprejet.zip>, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁵⁰ Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj, Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023, Ljubljana, 2008, dostopno na: http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/publikacije/061127_resolucija.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁵¹ Vlada Republike Slovenije (2007), str. 3.

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ Ibidem, str. 26.

¹⁵⁴ Ibidem, str. 20.

¹⁵⁵ Ibidem, str. 25.

¹⁵⁶ Ibidem, str. 35.

¹⁵⁷ Ibidem, str. 48.

¹⁵⁸ Ambrožič, M., Šavnik, M., Krstulović, Z., Katić, U., Svobljak, Š., Strategija razvoja Digitalne knjižnice Slovenije – dLib.si 2007-2010, NUK, Ljubljana, 2006, str. 1, dostopno na: http://www.dlib.si/documents/2007/Strategija_Dlib.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁵⁹ Ibidem.

konkurenčnosti Slovenije v evropski združbi narodov – Evropski skupnosti.¹⁶⁰ Izgradnja digitalne knjižnice je priložnost za zagotavljanje dostopa do njih z delovnega mesta in od doma raziskovalcem, študentom, dijakom oziroma vsem državljanom,¹⁶¹ je pa tudi pogoj za vseživljenjsko učenje in sodelovanje prebivalstva v družbi znanja.¹⁶²

Glavni razlog za digitalizacijo knjižničnih zbirk v analogni obliki je, da se uporabnikom omogoči njihova dostopnost v spletnem okolju.¹⁶³ Ker je digitalno arhiviranje odvisno od kopiranja in prenosa, se navezuje na problematiko zakonodaje s področja pravic do intelektualne lastnine. Posebno vprašanje predstavlja tudi uvajanje ukrepov tehnološke zaščite za preprečevanje kopiranja in sistem upravljanja digitalnih pravic, ki omejuje dostop do digitalnega gradiva.¹⁶⁴

Po trenutno veljavnih zakonih EU in mednarodnih sporazumih je lahko gradivo, ki nastane z digitalizacijo, na spletu dostopno le, če je v javni rabi (dostop je prost, ker so npr. avtorske pravice potekle) ali obstaja za to izrecno soglasje imetnikov avtorske pravice. Evropska digitalna knjižnica naj bi zato bila osredotočena na gradivo v t. i. javni rabi; če bi želela ponujati tudi gradivo izven javne rabe, bi bila za to nujna sprememba zakonodaje o avtorski pravici ož. sporazumi, ki bi se od primera do primera sklepali z imetniki pravic.¹⁶⁵

Model sklepanja pogodb in licenc je model, ki ga še posebej spodbuja direktiva o avtorski pravici v informacijski družbi. V veliki meri temelji na tehnoloških ukrepih oziroma na sistemih za digitalno upravljanje pravic, ki pa se do sedaj niso izkazali kot najuspešnejša podpora poslovnim modelom.

Večina trenutno objavljenih vsebin na portalu Digitalne knjižnice Slovenije je zaradi svoje starosti izven avtorskopravne zaščite. Zaradi zagotavljanja dostopnosti gradiv, ki so še avtorskopravno zaščiteni, so bili sklenjeni ustrezni dogovori z njihovimi založniki ož. nosilci avtorske pravice (npr. revije v zbirki Znanstveni članki - Psihološka obzorja, Jezik in slovstvo, Documenta praehistorica in druge).¹⁶⁶ Smiselno je, da NUK kot nacionalna depozitarna organizacija vzpostavi ustrezne dogovore z založniki in avtorji ter zagotovi pridobivanje gradiv ne le v analogni, ampak tudi digitalni obliki zapisa (pre-print). V primeru, da bo digitalna oblika gradiva avtorsko zaščiteni, bo NUK v digitalni arhiv gradivo samo arhiviral in javnosti ne bo dostopno ož. bo dostopno v skladu z dogovorjenimi omejitvami. Če gradivo avtorsko ne bo zaščiteni, se bo vključilo v javno dostopni del digitalnega arhiva.¹⁶⁷

Z vidika učinkovite in celostne nacionalne digitalne knjižnice individualno sklepanje pogodb s posameznimi imetniki pravic težko prinese rezultate, ki bi omogočili celostno ponudbo gradiv v digitalni obliki in široko možnost dostopa širši javnosti, zato je z vidika družbe kot celote model, ki temelji na zakonito določenih omejitvah avtorske pravice in z njimi povezanimi obveznimi nadomestili avtorjev oziroma zakoniti licenci, gotovo učinkovitejši.¹⁶⁸

¹⁶⁰ Ibidem, str. 7.

¹⁶¹ Ibidem, str. 8.

¹⁶² Ibidem, str. 9.

¹⁶³ Ibidem, str. 15.

¹⁶⁴ Ibidem, str. 17.

¹⁶⁵ Ibidem, str. 16.

¹⁶⁶ Ibidem, str. 29.

¹⁶⁷ Ibidem, str. 40.

¹⁶⁸ Glej tudi poglavje »Dokumenti, pomembni za zasnovo dLIB.si«, objavljeno v Strategiji razvoja Digitalne knjižnice Slovenije – dLib.si 2007-2010 (2006).

5.2 Priporočila za optimiziranje zakonodaje

Optimizacija zakonodajnega okvirja delovanja digitalne knjižnice NUK pomeni spremembo zakonodaje. Delovanje dLIBa bi lahko izboljšali z zakonodajnimi spremembami, ki bi omogočile, da bi lahko dLIB:

- obsegal čim več vsebin in
- čim več vsebin tudi ponujal uporabnikom,
- na zakonit način in
- s čim manjšimi stroški.

Študija v nadaljevanju predstavlja oceno možnosti za zakonodajne spremembe in na prvem mestu poudarja tiste, ki bi bile najučinkovitejše zlasti z vidika skladnosti Direktivo 2001/29/ES.

Pri tem je potrebno izrecno poudariti, da lobirati za rešitve, ki bi bile v nasprotju z Direktivo 2001/29/ES, ni priporočljivo tudi iz načelnega vidika, ker bi kazalo na jasne namere javnih knjižnic, da avtorjem in imetnikom pravic dejansko ne želijo nadomestiti oziroma plačati nadomestila za uporabo, ki jim pripada. Pravica slednjih je dodatno utrjena s sodnim primerom Google, ki sicer velja samo za stranke poravnave v ZDA, vendar pa je jasno prikazal legitimne interese udeleženi, zato ima velik vpliv tudi na morebitne zakonodajne procese drugod. (primer Google je predstavljen v poglavju 4)

Dodatni argument, na katerega je potrebno opozoriti NUK, je, da je bila v marcu 2008 Republika Slovenija prvič obsojena pred Sodiščem Evropskih skupnosti v Luksemburgu, ki je presodilo, da Slovenija ni izpolnila obveznosti države članice, ker ni v predpisanem roku v nacionalno zakonodajo prenesla direktive o okoljski odgovornosti v zvezi s preprečevanjem in sanacijo okoljske škode (2004/35/ES). Vpliv primera bo verjetno dejstvo, da bo Republika Slovenija še dodatno skrbela za vestno implementiranje direktive, da se primer ne bi ponovil in da ne bi Komisija EU sprožila novega postopka proti Sloveniji.

1. priporočilo

V ZASP naj se implementira omejitev dajanja na voljo javnosti, ki jo predvideva 5(3)(n) člen Direktive 2001/29/ES.

5(3)(n) člen Direktive 2001/29/ES določa, da lahko države članice predvidijo omejitve in izjeme od pravic reproduciranja in pravice priobčenja del javnosti in pravice do dajanja na voljo javnosti predmetov sorodnih pravic v naslednjih primerih:

- (n) uporaba s priobčitvijo ali dajanjem na voljo javnosti del ali predmetov sorodnih pravic, ki niso urejeni s prodajnimi ali licenčnimi pogoji, navedenimi v njihovih zbirkah,
- v namen raziskave ali zasebnega študija
 - posameznim pripadnikom javnosti
 - po temu namenjenih terminalih, ki se nahajajo v prostorih, navedenih v odstavku 2(c);

(Podrobneje je razloženo v poglavju 2.1.2.2 in 2.1.2.3.)

Pri tem se bo najverjetneje zastavilo vprašanje, ali ni dovolj že (ekstenzivna) razlaga 50(3) člena, ki določa pogoje za drugo lastno reproduciranje, (dovoljeno privatno in drugo lastno reproduciranje obravnava poglavje 2.4.1.1), da »dovoljena lastna uporaba« predstavlja tudi uporabo na terminalih. Dodatno bi se utegnilo razmišljati, da tudi določbe 7(3) člena ZOIPub javnim knjižnicam dajejo dodatni manevrski prostor.

NUK je potrebno izrecno opozoriti, da se določbe 50(3) člena nanašajo samo na pravico reproduciranja. Uporaba na terminalih pa po trenutni razlagi Direktive 2001/29/ES in izrecni regulaciji te izjeme v 5(3) in ne 5(2) členu spada pod okrilje pravice dajanja na voljo javnosti. Določbe 7. člena ZOIPub, ki tudi sicer veljajo le za depozitarno in ne za vse javne knjižnice, ne morejo predstavljati dodatne omejitve oziroma izjeme avtorske pravice. Po eni strani že ta ista določba predvideva izrecne dogovore med zavezanci in depozitarno knjižnico, na podlagi 5(3) (o) člena Direktive 2001/29/ES pa je jasno tudi, da so druge izjeme in omejitve mogoče samo, kadar gre za »uporabo v določenih drugih manj pomembnih primerih, kjer izjeme ali omejitve že obstajajo po nacionalni zakonodaji, pod pogojem, da zadevajo le analogne načine uporabe in ne vplivajo na prost pretok blaga in storitev v Skupnosti, brez vpliva na druge izjeme in omejitve, ki jih vsebuje ta člen (torej 5(3) člen Direktive 2001/29/ES).« Uvajanje novih izjem in omejitev dajanja na voljo javnosti prepoveduje tudi 40. recital Direktive 2001/29/ES, ki določa: »(40) Države članice lahko predvidijo izjemo ali omejitev v korist določenih neprofitnih ustanov, na primer javnih knjižnic in podobnih institucij, pa tudi arhivov, vendar pa naj bo to omejeno na določene posebne primere, ki jih zajema pravica reproduciranja. Takšne izjeme ali omejitve naj ne zajemajo uporabe v kontekstu sprotne dostave varovanih del ali predmetov sorodnih pravic. Ta direktiva naj ne vpliva na možnost držav članic, da naredijo izjemo pri izključni pravici javnega posojanja v skladu s členom 5 Direktive 92/100/EGS. Zato je treba spodbujati posebne pogodbe ali licence, ki so, ne da bi povzročale neravnovesje, ugodne za takšne ustanove in namene širjenja, ki jim rabijo.«

2. priporočilo

Sprememba definicije pravice dajanja na voljo javnosti v ZASP.

ZASP v 32.a členu definira pravico dajanja na voljo javnosti kot izključno pravico, da se, po žici ali brezžično, delo naredi dostopno javnosti na način, ki omogoča posameznikom dostop do njega s kraja in v času, ki ju sami izberejo ali da se delo pošlje posamezniku na podlagi ponudbe, ki je namenjena javnosti. Dostavek »ali da se delo pošlje posamezniku na podlagi ponudbe, ki je namenjena javnosti« preprečuje možnost razlage, kot je sicer veljala v nemškem pravnem redu po običajnem pravu in je po novem uzakonjena s 53a členom,¹⁶⁹ da pošiljanje po elektronski pošti ne spada pod pravico dajanja na voljo javnosti.

¹⁶⁹ Zweites Gesetz zur Regelung des Urheberrechts in der Informationsgesellschaft
Vom 26.10.2007, dostopno na: <http://www.bgbportal.de/BGBL/bgb11f/bgb1107s2513.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

Nemška ureditev dopušča:

- posamično (na posamično zahtevo) razmnoževanje in
- posredovanje posameznih prispevkov iz časopisov in revij, kot tudi manjše dele izdanih del, in sicer preko pošte ali faksa iz knjižnic,
- v kolikor je uporaba iz strani naročnika dopustna po 53.členu (ki določa dovoljeno privatno rabo).
- Razmnoževanje in posredovanje v elektronski obliki je dovoljeno
- le kot slikovna datoteka in
- za namene izobraževanja in v znanstvene namene,
- v kolikor to ni za pridobitne namene.

Razmnoževanje in posredovanje v drugih elektronskih oblikah je nadalje dovoljeno zgolj takrat, če dostopa očitno ne omogoča oz. ponuja že založnik pod primernimi pogoji. 53.a člen tudi določa, da je pri razmnoževanju in posredovanju avtor upravičen do primerne nadomestila.

Zaradi takšne razlage je na podlagi izjeme in omejitve pravice reproduciranja za privatno rabo mogoče posameznikom pošiljati takšne reprodukcije tudi v elektronski obliki.. Posamezniki sicer ne morejo »od daleč« brskati po vsebinah (oziroma je to mogoče ponuditi le na podlagi izrecnega soglasja imetnikov pravic), lahko pa so vsebine dane na voljo javnosti na terminalih v javnih knjižnicah za raziskovalne in izobraževalne namene. Posameznik pa lahko vsebine naroči in knjižnica mu jih v slikovni datoteki (pdf) pošlje po elektronski pošti, če so izpolnjeni vsi pogoji (namen izobraževanja in znanstveni namen, ni pridobitnega namene, ni alternativne ponudbe pri založnikih). V nemški ureditvi je to mogoče na podlagi izjeme oziroma omejitve pravice reproduciranja. Smiselno b bilo to urediti tudi v ZASP.

3. priporočilo

46. člen naj bo navodilo zakonodajalcu in ne dodatni instrument za ožjenje izjem po ZASP.

To priporočilo bo za tradicionalne avtorsko-pravne strokovnjake v Sloveniji najbolj radikalno, vendar je utemeljeno pripomniti, da analiza naše pravne ureditve pokaže, da so omejitve avtorske pravice oblikovane zelo ozko. Poleg sklopa posebnih omejitev oziroma izjem, ki jih je zakonodajalec oblikoval s pomočjo tristopenjskega testa, je dodatno določil še »splošni štiristopenjski test« kot dodatno navodilo za sodnike, ki ga morajo upoštevati, ko se odločajo o posebnih omejitvah. Posebne omejitve so v Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah vsebovane v 47. do 57. členu, omenjeni splošni test pa je vsebovan v 46. členu, ki ima za razliko od tistega iz Bernske konvencije (glej zgoraj) namesto treh štiri stopnje. Zakonodajalec je namreč uveljavil še dodatno zahtevo: omejitev mora biti tudi v skladu z dobrimi običaji.

Slovenski zakonodajalec s svojo rešitvijo ni ravnal v nasprotju z mednarodnimi konvencijami, saj te pomenijo le minimum varstva, ki se lahko po volji družbe oziroma zakonodajalca poveča. Kljub temu pa ta kaže na to, da je zakonodajalec omejitve oblikoval zelo ozko, s čimer je sicer upošteval določene ustavne pravice drugih, ki so lahko ogrožene z avtorsko pravico, vendar je pri tem posege v avtorsko pravico kar najbolj omejil.¹⁷⁰

¹⁷⁰ Glej tudi Bogataj Jančič, M. (2008), str. 46.

4. priporočilo

Uvajanje novih izjem in omejitev dajanja na voljo javnosti razen implementacije 5(3)(n) člena ni v skladu z Direktivo, zato se predlaga, da se ne uvaja novih izjem in omejitev pravice dajanja na voljo javnosti v nasprotju z Direktivo 2001/29/ES.

Direktiva 2001/29/ES predvideva zaključen seznam ene obvezne in več izbirnih izjem. Obstoj (niti ne uvajanje) drugih izjem oziroma omejitev pravice dajanja na voljo javnosti je mogoča zgolj na podlagi 5(3)(o) člena, ki, kot je že navedeno zgoraj, določa, da so druge izjeme in omejitve mogoče samo, kadar gre za »uporabo v določenih drugih manj pomembnih primerih, kjer izjeme ali omejitve že obstajajo po nacionalni zakonodaji, pod pogojem, da zadevajo le analogne načine uporabe in ne vplivajo na prost pretok blaga in storitev v Skupnosti, brez vpliva na druge izjeme in omejitve, ki jih vsebuje ta člen (torej 5(3) člen Direktive 2001/29/ES).

Uvajanje novih izjem in omejitev dajanja na voljo javnosti prepoveduje tudi 40. recital Direktive 2001/29/ES.

Kljub temu je smiselno pripomniti, da je slovenski zakonodajalec pred kratkim uvedel novo obliko omejevanja pravice reproduciranja in dajanja na voljo javnosti (omejitev oziroma izjema se razširja tudi na javno priobčitev) za področje klipinga. Lobiranje za to izjemo je bilo sicer podprto z argumenti, da so takšne ureditve dopustne tudi v tujini (nemška pravna ureditev), neformalni razlog je bil tudi ta, da v realnem slovenskem prostoru kliping trg ni mogel delovati konkurenčno (obstajale so velike razlike v možnostih dogovarjanja med kliping agencijami in velikimi medijskimi hišami). Argument, da pogajanja niso možna, je bil dovolj prepričljiv, da se je uvedlo obvezno kolektivno upravljanje z možnostjo izstopa za avtorje. To je lahko dodaten argument, da bi NUK vendarle uspel prepričati slovenskega zakonodajalca, saj gre v primeru javne knjižnice za javni interes, kljub temu je potrebno opozoriti, da bi bile takšne rešitve v nasprotju z Direktivo 2001/29/ES.

5. priporočilo

Zaradi omejitev, ki jih nalaga Direktiva 2001/29/ES, in ob upoštevanju dobrih primerov iz prakse skandinavskih držav, se predlaga uvedba razširjenega kolektivnega upravljanja po zgledu teh držav.

Sistem razširjenih licenc lahko izboljša ureditve v dobro vseh vpletenih interesnih skupin, saj lahko prinese koristi za vse udeležene strani. Možnost urejanja področja z razširjeno kolektivno licenco sicer za knjižnice ni tako učinkovita, kot uvedba novih izjem oziroma omejitev avtorske pravice, vendar v veljavni ureditvi, ko to ni mogoče zlasti zaradi veljavne evropske zakonodaje, se s sistemom razširjene kolektivne licence lahko omogoči knjižnicam, da svojo tradicionalno vlogo razširijo tudi z novimi storitvami, ki jih omogočajo digitalne tehnologije. Izhodišče za vzpostavitev razširjene kolektivne licence je svobodna pogodba, dogovor med reprezentativnim deležem imetnikov pravic določene kategorije, ki so združeni v kolektivni organizaciji in

uporabniki. Sistem se dokončno vzpostavi po sklenitvi dogovora ob pomoči zakona, ki daje upravičenje za upravljanje pravic oziroma uporabo tudi za dela nečlanov. Takšen način upravljanja pravic dopušča tudi Direktiva 2001/29/ES. Iz sistema je mogoče izstopiti.

Kljub prednostim razširjenega kolektivnega upravljanja, tudi njegovi zagovorniki opozarjajo, da uvedba sistema ne sme biti zgolj posledica politične odločitve, temveč mora biti rezultat tehnološke in ekonomske analize. Pri tem je potrebno dodatno opozoriti na realne razmere oziroma tradicijo kolektivnega upravljanja v Sloveniji, ki je zaradi SAZAS slaba, res pa je, da mlajše kolektivne organizacije, zlasti IPF, lahko predstavljajo dobre zglede kolektivnega upravljanja.

Četudi bo slovenski zakonodajalec na podlagi analiz o prednostih sistema, sprejel novelo ZASP, ki bi uvedla razširjeno kolektivno upravljanje, bi lahko takšne spremembe ostale brez učinka, če se v resnici ne bi izkazal interes po sklenitvi dogovora med imetniki pravic in uporabniki in takšen dogovor tudi ne bi bil dosežen. Povedano z drugimi besedami, zakonodajalec lahko zgolj pripravi podlago in ustvari pogoje za izgradnjo sistema, imetniki pravic in uporabniki pa morajo biti tisti, ki v zakonu zasnovane možnosti upravljanja z razširjenimi kolektivnimi licencami tudi prebudijo s pogodbo. Zato je takšen sistem tudi v skladu z Direktivo 2001/29/ES.

Podrobneje je o sistemu razširjenega kolektivnega upravljanja, vključno z načelnimi predlogi za spremembe ZASP, razloženo v dodatku 6.

Razširjeno kolektivno upravljanje bi bilo smiselno predvideti za širok krog pravic in njihovega upravljanja. Razširjeno kolektivno upravljanje lahko ponudi tudi dobro rešitev v zvezi z deli, katerih naklada je izčrpana in v zvezi z osirotelimi deli.

Podrobneje o problematiki povezanih s temi deli razloženo v dodatku 3 (osirotela dela) in dodatku 4 (dela, katerih naklada je izčrpana).

6. priporočilo (dodano naknadno, oktobra 2009)

Preučitev možnosti uvedbe obveznega kolektivnega upravljanja brez uvedbe nove izjeme/omejitve v slovenskem pravnem redu oziroma možnosti obveznega kolektivnega upravljanja izven izjem/omejitev, ki jih predvidevata ZASP in Direktiva 2001/29/ES.

V našem pravnem redu dejansko že obstaja pravna podlaga za obvezno kolektivno upravljanje pravice dajanja na voljo javnosti za določena dela. To zelo poenostavljeno pomeni, da se lahko izkaže, da NUKu v postopkih razčiščevanja pravic ne bi bilo treba za vsako delo pridobiti posebnega dovoljenja od imetnika pravic, temveč bi lahko za določene vrste reproduciranja in za dajanje na voljo javnosti na pisanih in nekaterih drugih delih pravice uredil s pristojno kolektivno organizacijo, ki ima dovoljenje za upravljanje teh pravic. Za ureditev tega v našem pravnem redu torej ne bi bilo treba uvesti nove izjeme, niti tako imenovanega sistema razširjenega kolektivnega upravljanja. Ali gre za napako v zakonu ali gre dejansko za zakonodajno rešitev, ki temelji na veljavni doktrini? Analiza pokaže, da je naša zakonodajna rešitev, ki sicer nima primere v Evropi,

kombinacija obojega: gre za napako zakonodajalca, pa vendarle tudi za zakonodajno rešitev, ki ima tradicionalno podlago v slovenski avtorskopravni doktrini, vse od prvega ZASP iz leta 1995.

Pri tem je potrebno poudariti, da obstoječa pravna podlaga ni izpeljana v praksi in ni operativna. Prav tako ni jasno ali je že podeljeno dovoljenje oziroma katera kolektivna organizacija bi bila za takšno upravljanje pristojna.

V avtorskopravni doktrini obstajata dva različna pogleda oziroma odgovora na vprašanje, ali je mogoče zakonsko določiti obvezno kolektivno upravljanje tudi v primerih uporabe, ko zanje ni določena izjema oziroma omejitev avtorske pravice. Ficsor zagovarja tezo, da je obvezno kolektivno upravljanje mogoče le tedaj, ko mednarodne avtorskopravne norme to izrecno dopuščajo. Če torej mednarodne avtorsko-pravne norme določajo izključne pravice, ki se lahko uveljavljajo individualno, in relevantne norme zanje ne dovoljujejo predpisovanja pogojev za njihovo uveljavljanje (ne dovolijo omejitev oziroma izjem od izključnih pravic), bi bilo v nasprotju s temi mednarodnimi normami, če bi zakonodajalec predpisoval, da je te izključne pravice mogoče uveljavljati le prek kolektivnih organizacij.¹⁷¹ V nasprotju s Ficsorjem Lewinski zagovarja tezo, da obvezno kolektivno upravljanje (uporablja termin administriranje (*mandatory collective administration*)) v zvezi s pravico javnega predvajanja, satelitskega oddajanja in tudi dajanja na voljo javnosti ne pomeni izjeme od izključne pravice oziroma njene omejitve skladno z mednarodnimi konvencijami, in niti ne pomeni kakršnekoli drugačne omejitve, ki bi nasprotovala načelom skladno s konvencijami. Prav nasprotno, Lewinski meni, da ima obvezno kolektivno upravljanje koristne in varovalne učinke v korist avtorjev.¹⁷² To podpira tudi naša doktrina. Trampuž meni, da »pri obveznem kolektivnem upravljanju ne gre za omejitev avtorjevih pravic, temveč prej za njihovo okrepitev.«¹⁷³ Trampuž razlikuje med notranjim razmerjem med avtorjem in kolektivno organizacijo ter med zunanjim razmerjem med kolektivno organizacijo in uporabniki, in razloži, da z vidika zunanjega razmerja obvezno kolektivno upravljanje ne posega v izključne pravice, temveč le v izvrševanje teh (polnih) pravic.¹⁷⁴ »V notranjem razmerju med avtorjem in kolektivno organizacijo pa pri pravilnem delovanju ne bi smelo biti percepcije o 'omejevanju' avtorjevih pravic, saj je kolektivna organizacija kolektivni avtor in njeni člani polno sodelujejo pri vseh vprašanih svoje organizacije.«¹⁷⁵

Uveljavljeni doktrini v Sloveniji je sledil tudi zakonodajalec, ki je leta 1995 določil obvezno kolektivno upravljanje tudi v primerih, ki sicer niso predvideni kot zakonita licenca ali prosta uporaba oziroma niso regulirani kot vsebinska omejitev izključnih pravic v 46. do 57. členu ZASP.¹⁷⁶ Z analizo sprememb ZASP pa se izkaže, da gre vendarle najverjetneje tudi za napako. Z novelo leta 2001 se je namreč spremenil 22. člen zakona, ki definira materialne avtorske pravice oziroma v drugem odstavku definira javno priobčitev.¹⁷⁷ Z novelo je bila med pravice, ki spadajo pod javno priobčitev, vključena tudi pravica dajanja na voljo javnosti, tej spremembi pa ni sledila določba, ki ureja obvezno kolektivno upravljanje v 147. členu.

¹⁷¹ Ficsor, M., *Collective Management: The Limits of Regulatory Intervention*, Fordham Intellectual Property Conference, april 2009.

¹⁷² Lewinski, S., *Mandatory Collective Administration of Exclusive Rights – A case study on its compatibility with International and EC Copyright Law*, eCopyright Bulletin, 2004.

¹⁷³ Trampuž, M., *Kolektivno upravljanje avtorske in sorodnih pravic*, GV Založba, 2007, str. 69.

¹⁷⁴ Ibidem.

¹⁷⁵ Ibidem.

¹⁷⁶ Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, ZASP, Uradni list RS, št. 21/1995.

¹⁷⁷ ZASP-A, Uradni list RS, št. 9/2001.

Tudi veljavni ZASP zelo obsežno določa, katere izključne pravice upravljati le kolektivno.¹⁷⁸ Obvezno kolektivno upravljanje je določeno v naslednjih primerih:

- pri priobčitvi neodrskih glasbenih in pisanih del (malih pravic),
- pri ponovni prodaji izvirkov likovnih del (sledni pravici),
- pri reproduciranju avtorskih del za zasebno ali lastno uporabo ter njihovo fotokopiranje prek obsega izjeme do proste uporabe,
- pri kabelski retransmisiji avtorskih del, razen pri lastnih oddajanjih RTV-organizacij, ne glede na to, ali gre za njihove lastne pravice ali pa so te nanje prenesli drugi imetniki pravic.

Kaj pomeni obstoječa ureditev za upravljanje dajanja na voljo javnosti za neodrska pisana dela (na katera se omejujem v nadaljevanju)? Ali je mogoče dajanje na voljo javnosti za ta dela upravljati le prek kolektivnih organizacij? Ali ima dovoljenje za upravljanje pravice dajanja na voljo javnosti za pisana neodrska dela ZAMP – Združenje avtorjev Slovenije, ki je pridobilo dovoljenje za javno priobčitev že leta 1997? Kakšna je vloga SAZOR – Slovenske avtorske in založniške organizacije, ki ima z ZAMP pogodbo o sodelovanju? Vprašanje se nanaša tudi na podobno zahtevo imetnikov pravic na področju glasbe po delitvi dohodkov med njimi in avtorji, čeprav se imetniki pravic/producenti, ki se v analognih poslovnih modelih niso vmešavali na področje tako imenovanega sekundarnega izkoriščanja del, od katerega so pridobivali koristi avtorji prek kolektivnih organizacij (na primer nadomestilo od javne priobčitve), temveč so pobirali dobiček le od prodaje plošč.¹⁷⁹ Na internetu, zaradi katerega lahko primarno izkoriščanje tudi upada, se interesi mešajo in imetniki pravic nenadoma želijo zavarovati svoje interese tudi pri deležu dohodkov iz sekundarne rabe (nadomestilo za dajanje na voljo javnosti), četudi ni logično, da so na primer za izdajo cedejev pri glasbenih delih (ali pa za izdajo knjig pri pisanih delih) od avtorjev pridobili tudi pravico dajanja na voljo javnosti in določene pravice reproduciranja v elektronski obliki.

Kako bo to vplivalo na odločitev Urada za intelektualno lastnino o tem, ali je že podeljeno dovoljenje? Kdo lahko te pravice upravlja? Ali bi bilo treba zato, ker vsi, ki uporabljamo internet, dajemo na voljo pisana dela, uvesti dodatna merila oziroma postopke za registracijo del, za katera želimo nadomestilo? Bi bilo treba ustanoviti novo kolektivno organizacijo? Ali pa vsaj povečati nadzor nad obstoječo? Ali je obstoječa pravna ureditev priložnost, ki je niti projekt nacionalne niti evropske digitalne knjižnice ne sme izpustiti iz rok? Ali bo v Slovenijo pridrvel Google in pravice za evropski projekt *Google Book Search* urejal z našimi kolektivnimi organizacijami? Bi sploh kdorkoli lahko spregledal, v kaj se praviloma sprevrže v teoriji obetajoče kolektivno upravljanje avtorskih pravic? Bi svetovni projekt tvegal urejati pravice z evropskimi avtorji in založniki v recipročnih dogovorih v praksi slabo delujočega čezmejnega licenciranja med sestrskimi kolektivnimi organizacijami v Evropi? Dilemam ni videti konca.

Z uporabo del v preteklosti pa je vprašanje preprosto zgolj na prvi pogled: Kakšne posledice ima za imetnike pravic in uporabnike individualno upravljanje pravic v nasprotju z ZASP? Je mogoče šteti, da uporabniki v določenih primerih ne pridobijo pravic in dela uporabljajo nezakonito? Kako zakonodajno stanje vpliva na množično uporabo prostih licenc v praksi?

¹⁷⁸ ZASP UPB3, Uradni list RS, št. 16/2007, in ZASP – E, Uradni list RS, št. 68/2008.

¹⁷⁹ Glej tudi Ricolfi, M., *Individual and collective management of copyright in a digital environment*, v: Torremans, P., *Copyright law: a handbook on contemporary research* Copyright, Edward Elgar Publishing Ltd, 2007.

V še danes veljavnih prehodnih določbah je ZASP iz leta 1995 določal, da se pravice, ki se po ZASP uveljavljajo samo kolektivno, lahko uveljavljajo individualno, dokler Urad ne izda dovoljenja za njihovo kolektivno uveljavljanje ali dokler ni sklenjena ustrezna kolektivna avtorska pogodba.

Ali lahko ugotovimo, da je individualno upravljanje vendarle še vedno skladno z ZASP? Tudi če bi se lahko štel, da ima ZAMP podeljeno ustrezno dovoljenje, za zdaj nedvomno še nima sklenjene ustrezne kolektivne avtorske pogodbe, kakor določa zakon, oziroma nima dogovorjene tarife s predstavniki uporabnikov. Kako bi lahko morebiten dogovor z reprezentativnim uporabnikom spremenil podobo upravljanja pravic pri pisanih delih – vsaj za dajanje na voljo javnosti na internetu, za vse avtorje, ki objavljamo na internetu?

Obstoječe stanje zahteva nujne prilagoditve ZASP oziroma podzakonskih aktov, s čimer bi bilo treba popraviti napako, vendar je pri tem treba temeljito razmisliti, ali je smiselno popolnoma zavreči zakonodajno podlago, ki lahko ponuja rešitev za upravljanje pravic na internetu. Rešitve se namreč kažejo prav v variacijah kolektivnega upravljanja. Strokovnjaki v Evropi, ki iščejo možnosti za legalizacijo sistemov za izmenjavo datotek in ki predlagajo *culture flat rate* oziroma nadomestila za nekomercialno rabo del na internetu, namreč vidijo rešitve v novi izjemi (ki bi se v praksi lahko izvedla s poplačilno pravico, uveljavljeno prek kolektivnih organizacij) ali pa, še bolj verjetno, ker še ni politične volje, ki bi v bližnji prihodnosti privedla do nove izjeme, mogoče rešitve predlagajo vsaj v tako imenovanem razširjenem kolektivnem upravljanju.¹⁸⁰

Kakšno vlogo bo imela uveljavljena doktrina pri spremembah ZASP? Medtem ko se je v preteklosti argumentacija o potrebnosti uvedbe obveznega kolektivnega upravljanja izkazala za nujno potrebno zato, da bi se obranili interesi individualnih avtorjev, ki so si šele morali izboriti položaj na trgu, bo zanimivo spremljati, kakšni argumenti se bodo uporabljali tedaj, ko uveljavljena doktrina lahko ključno pomaga (velikim) uporabnikom, je pa veliko manj sprejemljiva za trenutne interese (velikih) imetnikov avtorskih pravic oziroma za industrijo.

S povabilom javnosti, naj predlaga spremembe ZASP, je Urad za intelektualno lastnino uradno začel postopek za spremembe ZASP. Na povabilo Urada so se odzvale številne interesne skupine. Odzval se je tudi NUK, ki je predlagal spremembe ZASP, v omejenih možnostih, ki jih narekuje Direktiva in mednarodne norme. NUK ni izrecno predlagal, da bi se poiskala možnosti v kontekstu obstoječe pravne podlage v okviru 147. člena.

5.2.1 Vključevanje v mednarodne iniciative za spremembo zakonodaje

NUK bi moral ves čas slediti trendom in prizadevanjem interesnih združenj (zlasti v EU), ki se zavzemajo za redefinicijo izjem in omejitev za knjižnice.

Poročilo o najnovejših dogodkih in nepredku v mednarodnem merilu bo IPI pripravil po obisku konference eIFLa v Istanbulu, ki bo potekala od 26. – 29. marca.

¹⁸⁰ Odličen pregled problematike in trendov je pripravil Grassmuck, V., *The World is Going Flat (s-Rate)*, Intellectual Property Watch, maj 2009, dostopno na: <http://www.ip-watch.org/weblog/2009/05/11/the-world-is-going-flat-rate>, zadnjič obiskano avgusta 2009.

5.3 Avtorsko-pravna ocena portala dLIB.si in priporočila za odpravo nepravilnosti

Predmet te študije ni pravna ocena spletnega portala dLIB.si in identifikacija potencialno avtorsko-pravno spornih elementov. Kljub temu so v nadaljevanju izpostavljeni določeni problemi oziroma nepravilnosti, ki so tako očitni, da bi jih moral dLIB.si oziroma NUK nemudoma odpraviti.

Nepravilnosti v razmerjih med NUK in imetniki pravic bi bilo potrebno nemudoma odpraviti v izogib morebitni tožbi zaradi kršitev avtorskih pravic.

Nepravilnosti v razmerju do uporabnikov dLIB.si bi bilo priporočljivo odpraviti čim prej in sicer zlasti iz razloga, da bo NUK težko utemeljeno zahteval nove spremembe ZASP, ki naj bi služile optimiziranju delovanja dLIB.si, če bi se izkazalo, da v razmerju do uporabnikov, katerim naj bi bile vsebine dLIB.si prvenstveno namenjene, ni prijazen, oziroma da ponuja slabše pogoje proste uporabe kot jih uporabnikom omogočajo določila ZASP.

S tem v zvezi je potrebno izpostaviti, da so na spletnem portalu ponujene plačljive storitve. V zvezi s plačljivimi storitvami je potrebno poudariti, da lahko knjižnice, zlasti v državah v razvoju in v tranzicijskih državah, izjemoma zaračunavajo storitve, vendar zgolj za kritje stroškov in ne za doseganje dobička. V primeru, da bi se izkazalo, da NUK določene storitve ponuja za dobiček, bi lahko izgubil pravico do vseh izjem oziroma omejitev avtorske pravice, ki mu sicer gredo na podlagi ZASP.

5.3.1 Nepravilnosti v razmerju med NUK in imetniki pravic oziroma avtorji

Osnovna predpostavka je, da so vsa dela, objavljena na tem portalu, avtorsko pravno »čista«, torej da gre za dela, ki niso več avtorsko-pravno varovana (dela v javni domeni, dela na katerih so pravice potekle) ali dela, v zvezi s katerimi so imetniki pravic dovolili objavo oziroma njihovo uporabo na spletnem portalu dLIB.si. Poleg materialnih avtorskih pravic naj bi bile spoštovane tudi moralne avtorske pravice, zlasti pravica atribucije.

V primeru da NUK za vsebine, ki so avtorsko pravno še varovane, ni pridobil ustreznega dovoljenja, ki mora biti v pisni obliki, je lahko odškodninsko odgovoren na podlagi ZASP. V določenih primerih predstavlja kršitev materialnih avtorskih pravic celo kaznivo dejanje.¹⁸¹ Kršitev moralnih pravic pa je kaznivo dejanje, ki se preganja na predlog.¹⁸² Za omenjena kazniva dejanja lahko po Zakonu o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja odgovarja tudi NUK.¹⁸³

¹⁸¹ Kazenski zakonik (KZ-1), 147. člen, dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200855&stevilka=2296>, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁸² KZ-1, 148. člen.

¹⁸³ Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (ZOPOKD-B), 3. odstavek 25. člena, dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200865&stevilka=2818>, zadnjič obiskano marca 2009.

Na podlagi hitrega pregleda vsebin na portalu dLIB.si je potrebno opozoriti zlasti na tri skupine potencialnih problemov:

a) Problemi, povezani s storitvijo naročanja elektronskih knjig (EOD, *e-books on demand*). Problematično je, da so v to ponudbo (ki je na prvi pogled lahko celo komercialna, kar bi lahko imelo za NUK posledice v tem, da bi izgubil pravice za koriščenje izjem oziroma omejitev po ZASP) vključena vsa dela do leta 1945. Med njimi je lahko več del, na katerih avtorske pravice še trajajo. Velika večina takšnih del sicer lahko spada v skupino del, katerih naklada je že izčrpana, kar pa ne spremeni dejstva, da bi morale biti avtorske pravice razčiščene oziroma pridobljena dovoljenja za uporabo. Podrobneje je problematika del, katerih naklada je izčrpana, razložena v dodatku 4.

NUK bi moral nemudoma skleniti ustrezne pogodbe z imetniki pravic.

b) Objavljanje vsebin na podlagi dogovora z Javno agencijo za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).¹⁸⁴ ARRS v pogodbi o financiranju publikacij nalaga obveznost pridobitелjem financiranja, da ponudijo spletni dostop do tako ustvarjenih vsebin. NUK oziroma objavljanje na dLIB.si naj bi predstavljal praktično rešitev za takšne založnike oziroma ustvarjalce. Načelni dogovor brez ustreznega prenosa konkretnih in posamičnih pravic ni dovolj.

NUK bi moral nemudoma skleniti ustrezne pogodbe oziroma pridobiti ustrezna dovoljenja v ustrezni obliki.

c) Pogodbe med imetniki pravic in dLIB. Večina pogodbenih strank je sredstva za financiranje izdaj pridobila iz javnih sredstev, najpogosteje od ARRS. Pri tem je problematično, da so takšni založniki ali avtorji v pogodbi financiranja sklenjeni z ARRS nanjo izključno prenesli pravice. V tem primeru so potem pogodbe s takšnimi založniki ali avtorji nične, saj ti nimajo več pravic, katere naj bi se s pogodbami prenesle na NUK.

NUK bi moral nemudoma skleniti ustrezne pogodbe s formalnim imetnikom pravic.

5.2.1.1 Pridobitev dovoljenj od programerjev in imetnikov pravic na programski opremi

NUK mora imeti urejene odnose s programerji. V primeru uporabe različnih komponent oziroma njihove predelave in vključitve v portal dLIB.si morajo biti spoštovani pogoji licenc, komercialnih ali prostih, pod katerimi so takšne komponente na voljo.

¹⁸⁴ Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije – ARRS, <http://www.arrs.gov.si>.

NUK mora zagotoviti, da ima na vseh programskih komponentah ali programih, ki so del portala d.LIB.si, pridobljena vsa ustrezna dovoljenja za uporabo.

Vse komponente ali programe, ki so morebiti dani na voljo pod prostimi licencami, mora uporabljati in tudi dati na voljo pod ustreznimi licencami.

5.3.2 Nepravilnosti v razmerju med NUK in uporabniki

Pogoji uporabe, objavljeni na dLIB.si, določajo: »Vsebina dLib.si je namenjena samo za lastno uporabo in študijske ter raziskovalne namene. Reproduciranje je prepovedano. Strogo je prepovedana neposredna ali posredna uporaba v komercialne namene.«¹⁸⁵

Ta dikcija ni usklajena z omejitvami avtorske pravice, ki jih določa ZASP.

V skladu z izjemami in omejitvami so avtorske pravice in druge pravice, ki jih predpisuje ZASP, za dela, ki so na voljo javnosti na portalu dLIB.si, omejena še na podlagi številnih drugih omejitev, določenih v ZASP.

Pogoji uporabe dLIB.si bi morali biti izraz javne politike dostopanja do digitaliziranih vsebin. Zlasti prepoved reproduciranja ali uporabe del, ki niso več avtorsko-pravno varovana, je v nasprotju s takšno javno politiko. Uporaba takšnih del bi morala biti prosta, le v izjemnih primerih bi NUK lahko ponujal dela tako, da bi kril neposredne stroške digitalizacije. NUK je članica konzorcija evropskih knjižnic in bi moral delovati v skladu z misijo in vizijo Evropske knjižnice.

Dejstvo je, da NUK z digitalizacijo in uvrstitvijo digitaliziranih del pridobi *sui generis* pravico nad tako pridobljeno podatkovno bazo. Stvar temeljitega družbenega premisleka in politična odločitev Republike Slovenije bi morala biti, da se zagotovi prost dostop do del.

NUK mora nemudoma popraviti trenutna določila pogojev uporabe spletnega portala dLIB.si, ki so objavljena na dLIB.si

Primerno bi bilo pogoje dostopa urediti z ustrežno licenco.

V Strategiji razvoja Digitalne knjižnice Slovenije – dLib.si 2007-2010, ki je bila izdana novembra 2006, se sicer napoveduje, da bi lahko v okviru dLIB.si izvajali tudi storitve z omejenim dostopom. Avtorji strategije so s tem v zvezi opisali storitve, ki so povezane s ponudbo dajanje na voljo del oziroma plačljivih vsebin, ki so avtorskopravno še varovane in zato imetniki pravic na njih določajo pogoje dostopa in uporabe.

¹⁸⁵ Dostopno na <http://www.dlib.si/vsebina.asp?id=pogoji%20uporabe>, zadnjič obiskano marca 2009.

Pri tem je potrebno poudariti, da NUK v okviru plačljivih storitev v okviru dLIB.si ne bi smel ponujati storitev, za katere bi bila digitalizacija in/ali storitve organizirana tako, da bi se iz javnih sredstev ali sredstev, pridobljenih na različnih javnih mednarodnih razpisih, financiralo dobičke zasebnih institucij, ki digitalizirajo dela. Primer takšnih storitev bi lahko bilo ponujanje na zahtevo elektronskih knjig, ki bi predstavljale digitalizirane vsebine, ki niso več avtorsko pravno varovane in ki se sicer v pdf formatih prosto ponujajo na portalu dLIB.si, formati, ki pa so uporabniku bolj prijazni, pa bi bili plačljivi. Zlasti bi bilo to problematično, če bi bili prijaznejši formati plačljivi, čeprav bi sredstva, javna sredstva za digitalizacijo, krila tudi digitalizacijo v takšne formate. Pri tem je potrebno izrecno opozoriti na problematičnost pogojev uporabe, ki v 3. členu določajo prepoved posredovanja tretjim osebam, čeprav delo, ki bo naročniku posredovano v elektronski obliki, ni več varovano po ZASP. Tudi sicer se poskuša s splošnimi pogoji vsiliti prepoved uporabe, čeprav vsebine niso varovane z avtorsko pravico (kar velja za dela v javni domeni).

Potrebno je opozoriti, da bi lahko v primeru, ko bi javna knjižnica z morebitnimi takšnimi storitvami dosegala dobiček, izgubila pravico do koriščenja izjem oziroma omejitev, ki ji sicer grede po zakonu. Takšna praksa bi lahko vsem javnim knjižnicam, tudi izven Slovenije, naredila veliko škode na načelni ravni.

DODATEK 1

**PRIMERJALNO PRAVNI PREGLED UREDITVE OMEJITEV IN IZJEM OD
AVTORSKE PRAVICE ZA KNJIŽNICE IN ARHIVE V IZBRANIH DRŽAVAH**

1. UVOD

Primerjalno pravni pregled ureditve omejitev in izjem od avtorske pravice za knjižnice in arhive temelji na študiji,¹⁸⁶ ki jo je 26. avgusta 2008 objavila Svetovna organizacija za intelektualno lastnino (*World Intellectual Property Organization*, WIPO).¹⁸⁷

Študija sicer nudi pregled ureditve področja v 184 državah članicah WIPO, v tem dokumentu pa je obravnavan izbor najrelevantnejših držav. Predstavljeno je stanje v 26 državah članicah Evropske unije (manjka Romunija), dodane pa so še Švica, Islandija, Liechtenstein, Avstralija, Kanada, Japonska in Združene države Amerike.

Zakonske omejitve oziroma izjeme za knjižnice in arhive, obravnavane v dokumentu, se največkrat nanašajo na reproduciranje avtorskopravno varovanih del za namene, kot so zasebno raziskovanje ali študij, ohranitev in zamenjava gradiva ter medknjižnična izposoja in dobava dokumentov. Zakoni nekaterih držav poznajo tudi določbe o dajanju na voljo javnosti avtorskopravno varovanih del, študija pa obravnava še zakonske izjeme od prepovedi izogibanja zaščitnim tehnološkim ukrepom. Pogoji, navedeni za posamezno od omenjenih vrst uporabe, se lahko od države do države precej razlikujejo, je pa vidno tudi ponavljanje nekaterih vzorcev.

Študija prikazuje obstoječo pravno ureditev, vendar s spektrom različnih sistemov nudi odlične možnosti za razpravo in razmislek tudi o ureditvi v bodoče.

¹⁸⁶ Crews, K., Study on Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives, WIPO, Ženeva, 2008, dostopno na: http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=109192, zadnjič obiskano marca 2009.

¹⁸⁷ World Intellectual Property Organization – WIPO, <http://www.wipo.int>.

2. PREGLED UREDITVE OMEJITEV IN IZJEM OD AVTORSKE PRAVICE ZA KNJIŽNICE IN ARHIVE V IZBRANIH DRŽAVAH

2.1 Avstrija

Knjižnična uporaba			
Kdo lahko reproducira?	Javno dostopne ustanove.		§ 42(7)
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Objavljena dela.		
	Pogoji:	Ustvarjena je lahko le ena reprodukcija.	
		Digitalne reprodukcije so lahko ustvarjene le, če je izvirnik v posesti zbirke.	
Dovoljeno je ustvariti tudi eno reprodukcijo dela, ki ni bilo objavljeno ali ni več v tisku.			
Namen reprodukcije?	Ni določen		
	Pogoji:	Digitalne reprodukcije so lahko ustvarjene le v nekomercialne namene.	
Medij reprodukcije?	Dovoljene so reprografske in digitalne reprodukcije.		
Ostale določbe?	Ta določba dovoljuje, da je lahko reprodukcija razstavljena, izposojana ali uporabljena pod enakimi pogoji kot izvirnik.		
Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom			
Določbe o izogibanju?	Da.		§ 90c
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano, če gre za kršitev avtorskega prava. (Opomba: izogibanje, s katerim se ne krši avtorskega prava, torej ni prepovedano.)	
	Trgovanje z napravami?	Proizvodnja, uvoz, distribucija, prodaja ali najem v komercialne namene, oglaševanje prodaje ali najema naprav za izogibanje je prepovedano.	
	Omogočanje storitev?	Omogočanje storitev izogibanja je prepovedano.	

Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe se nanašajo na tehnološke ukrepe za nadzor reproduciranja, nadzor nad dostopom in procese zaščite.	
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Izrecnih izjem ni.	
Ostalo		
Privatno reproduciranje	Privatno reproduciranje je dovoljeno pod določenimi pogoji.	§ 42 (1)-(4)
Viri	Copyright Law of Austria, as amended (2003), dostopno na http://www.bundeskanzler.at/2004/4/7/Urheberrechtsgesetz.pdf (in German); Guido Westkamp, The Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States (2007), dostopno na http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/infosoc-study-annex_en.pdf ; Andreas Dietl, Erich Moechel, & René Pfeiffer, Austria, dostopno na http://www.fipr.org/copyright/guide/austria.htm ¹⁸⁸	
Zadnjič pregledano:	12/18/07	

2.2 Belgija

Ohranitev kulturne dediščine			
Kdo lahko reproducira?	Muzeji, arhivi in knjižnice.		Čl. 22
	Pogoji:	Ustanove ne smejo imeti posrednih ali neposrednih ekonomskih ali komercialnih ciljev.	
Kaj je lahko reproducirano?	Zakonito objavljena dela.		
	Pogoji:	Število reprodukcij je omejeno z namenom.	
		Reprodukcija mora postati del zbirke ustanove.	
Namen reprodukcije?	Ohranitev kulturne in znanstvene dediščine.		
	Pogoji:	Reprodukcija ne sme biti uporabljena v komercialne ali ekonomske namene.	
Medij reprodukcije?	Ni določen.		
Ostale določbe?	Imetnik pravic ohrani pravico do nadomestila za takšno reproduciranje.		
	Reproduciranje ne sme posegati v normalno izkoriščanje dela in škodovati zakonitim interesom avtorja.		
	Podobna določba obstaja tudi za sorodne pravice.		Čl. 46

¹⁸⁸ Ker angleški prevod študije ni bil dostopen, je bila razpredelnica za Avstrijo ustvarjena s pomočjo informacij iz dveh navedenih študij.

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom			
Določbe o izogibanju?	Da.		Čl. 79bis
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.	
	Trgovanje z napravami?	Proizvodnja, uvoz, distribucija, prodaja, najem, oglaševanje prodaje ali najema, posedovanje v komercialne namene naprav za izogibanje je prepovedano.	
	Omogočanje storitev?	Omogočanje storitev izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe se nanašajo na tehnološke ukrepe, ki preprečujejo ali omejuje dejanja, ki niso dovoljena s strani imetnika pravic. Tehnološki ukrepi vsebujejo tudi nadzor nad dostopom in procese zaščite.		
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Imetniki pravic morajo sprejeti potrebne ukrepe, da lahko upravičencem izjem (vključujoč izjemo reproduciranja zaradi ohranitve kulturne dediščine) zagotovijo sredstva za pridobitev koristi iz teh izjem.		
	Pogoji:	Upravičenec mora imeti legitimen dostop do zaščenega dela.	
		Določba ne velja za dela, dana na voljo javnosti na podlagi dogovorjenih pogodbenih pogojev na način, da lahko posameznik do njih dostopa s kraja in v času, ki si ju sam izbere.	
Ostale določbe?	Ukrepi, ki jih sprejmejo imetniki pravic, da upravičencem omogočijo uporabo, so prostovoljni. Če imetnik pravic upravičencu ne zagotovi sredstev za pridobitev koristi, jo določa izjema, ima upravičenec pravico tožbe v skladu s členom 87bis.		
Ostalo			
Avtorskopravne izjeme	Avtorskopravne izjeme so obvezne in jih ni mogoče izključiti s pogodbo.	Čl. 23bis; Čl. 46bis	
Viri	Law on Copyright and Related Rights of Belgium (1994), dostopno na http://www.wipo.int/clea/en/fiche.jsp?uid=be003 ; Guido Westkamp, The Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States (2007), dostopno na http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/infosoc-study-annex_en.pdf ¹⁸⁹		
Zadnjič pregledano:	12/18/07		

¹⁸⁹ Ker belgijski avtorskopravni amadnmaji iz leta 2005 niso bili dostopni v angleškem jeziku, je bila razpredelnica, ki se nanaša na Belgijo, ustvarjena s pomočjo informacij iz omenjenih virov.

2.3 Bolgarija

Knjižnična uporaba			
Zahtevano dovoljenje avtorja?	Ne. Uporaba je dovoljena brez dovoljenja imetnika avtorske pravice.		Čl. 24
Nadomestilo avtorju?	Ne. Uporaba je dovoljena brez plačila nadomestila.		
Kdo lahko reproducira?	Javne knjižnice, šole in druge izobraževalne ustanove, muzeji, arhivi z izobraževalnimi ali ohranitvenimi nameni.		Čl. 24(9)
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Objavljena dela.		
	Pogoji:	Dovoljeno je reproduciranje v potrebnih količinah.	
Namen reprodukcije?	Kakršenkoli namen.		
	Pogoji:	Ni dovoljena uporaba v komercialne namene.	
Medij reprodukcije?	Ni določen.		
Ostale določbe?	Reproduciranje je dovoljeno, če ni v konfliktu z normalnim izkoriščanjem dela in ne posega v legitimne interese imetnika avtorske pravice.		Čl. 23
	Fizične osebe imajo lahko za nekomercialne znanstvene namene dostop do del v zbirkah teh ustanov. Določbe velja tudi za producente fonogramov (čl. 90) in filmske producente (čl. 90c).		Čl. 24(11)

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom			
Določbe o izogibanju?	Da.		Čl. 97
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Ne.	
	Trgovanje z napravami?	Proizvodnja, uvoz, distribucija, prodaja, najem, ponujanje v prodajo ali najem, posedovanje v komercialne namene naprav za izogibanje je prepovedano.	
	Omogočanje storitev?	Omogočanje storitev izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe se nanašajo na tehnološke ukrepe, ki preprečujejo ali omejujejo dejanja, ki kršijo pravice povezane z delom, ukrepi vključujejo tudi nadzor nad dostopom in varnostni nadzor.		§ 2(14)
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Ne. Uporaba del v skladu s členom 24(1), ki vključuje izjeme za knjižnice, ne sme biti spremljana z odstranitvijo, poškodovanjem, uničenjem ali razbitjem tehnoloških ukrepov za zaščito brez dovoljenja imetnika avtorske pravice.		Čl. 25a

Ostalo		
Nadomestilo	Nadomestilo, ki spremlja nakup določenih naprav, mora biti javnim knjižnicam, šolam in drugim izobraževalnim ustanovam, muzejem in arhivom vrnjeno v šestih mesecih.	Čl. 26(5)
Viri	Law on Copyright and Neighboring Rights of Bulgaria, No. 56 (1993), as amended through No. 77 (2002), dostopno na http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=15398&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html	
Zadnjič pregledano:	12/12/07	

2.4 Ciper

Knjižnična uporaba			
Kdo lahko reproducira?	Javne knjižnice, nekomercialne zbirke in dokumentacijski centre, izobraževalne ustanove, muzeji in znanstvene ustanove po predpisih.		Čl. 7(2)(j)
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela.		
	Pogoji:		
Namen reprodukcije?	Za uporabo v javnem interesu.		
	Pogoji:	Iz uporabe ne sme izhajati nikakršen dobiček, za priobčitev javnosti ne sme biti zahtevano nikakršno plačilo.	
Medij reprodukcije?	Ni določen.		
Ostale določbe?	Ni omejeno na reproduciranje in dovoljuje vsakršno uporabo.		

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom			
Določbe o izogibanju?	Da.		Čl. 14B(1)
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Ne.	
	Trgovanje z napravami?	Izdelava, uvoz, distribucija, prodaja, najem, oglaševanje prodaje in najema, posedovanje v komercialne namene naprav za izogibanje je prepovedano.	
	Omogočanje storitev?	Omogočanje storitev izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe se nanašajo na tehnološke ukrepe, ki preprečujejo ali omejujejo dejanja, ki niso dovoljena s strani imetnika pravic. Ukrepi vsebujejo tudi nadzor nad dostopom in postopke zaščite.		Čl. 2

Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Imetniki pravic imajo obveznost zagotoviti upravičencem določenih izjem (ki vključujejo tudi določbo o knjižnicah) sredstva, ki omogočajo pridobitev koristi iz teh izjem. (Opomba: Pravnega varstva za neupoštevanje te določbe ni.)		Čl. 14B(3)
	Pogoji:	Upravičenec mora imeti zakonit dostop do dela.	

Ostalo		
Viri	Copyright and Related Rights Law of Cyprus, No. 128 (2004); Guido Westkamp, The Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States (2007), dostopno na http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/infosoc-study-annex_en.pdf ¹⁹⁰	
Zadnjič pregledano:	12/20/07	

2.5 Češka

Ohranitev in nadomestitev			
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice, arhivi in ostale nekomercialne šolske, izobraževalne in kulturne ustanove.		Čl. 37
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela.		
	Pogoji:	Brez.	
Namen reprodukcije?	Arhivski in ohranitveni nameni.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij reprodukcije?	Vsak. Glej definicijo reprodukcije spodaj.		
Ostale določbe?	Ustanove lahko posojajo izvornike in reprodukcije objavljenih del (razen računalniških programov in reprodukcij zvočnih ali avdiovizualnih posnetkov).		Čl. 38

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom			
Določbe o izogibanju?	Da.		Čl. 43
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Uporaba naprave za izogibanje zaradi pridobivanja ekonomske koristi je prepovedano.	
	Trgovanje z napravami?	Razvoj, proizvodnja, ponujanje v prodajo, najem ali izposoja, uvoz in širjenje naprav za izogibanje je prepovedano.	

¹⁹⁰ Ker ciprski Zakon o avtorski pravici iz leta 2004 ni bil dostopen v angleškem jeziku, je bil del razpredelnice za Ciper ustvarjen s pomočjo informacij iz zgoraj navedenih virov in iz prejšnjega Zakona o avtorski pravici iz leta 1993, dostopnega na http://www.wipo.int/clea/docs_new/pdf/en/cy/cy001en.pdf.

	Omogočanje storitev?	Omogočanje storitev izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe se nanašajo na tehnološke ukrepe, namenjene zaščiti pravic. Ukrepi vsebujejo tudi nadzor nad dostopom in postopke zaščite.		
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Izrecnih izjem ni.		
Ostalo			
Definiran termin	“Reproduciranje” je definirano kot ustvarjanje trajne ali začasne, neposredne ali posredne reprodukcije dela s kakršnimkoli sredstvom in v vsaki obliki z namenom priobčitve dela.		Čl. 13
Viri	Copyright, Rights Related to Copyright, and on the Amendment of Certain Laws of The Czech Republic, No. 81 (2005), dostopno na http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=15324&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html		
Zadnjič pregledano:	11/30/07		

2.6 Danska

Ohranitev in nadomestitev			
Kdo lahko reproducira?	Javni arhivi, javne knjižnice, ostale knjižnice, ki so delno ali v celoti financirane s strani javnih oblasti.		§ 16(1); §16(2)
	Muzeji, ki jih vodi država in muzeji, ki so priznani v skladu z Zakonom o muzejih.		
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela.		
	Pogoji:	Računalniški programi v digitalni obliki so izključeni, vključene pa so računalniške igre.	
Namen reprodukcije?	Varnostne reprodukcije in ohranitev.		
	Pogoji:	Ne sme biti v komercialne namene.	
Medij reprodukcije?	Ni določen.		
Ostale določbe?	Te določbe se ustrezno uporabljajo tudi za nastope, posnetke nastopov, zvočne posnetke, video posnetke, radijske in televizijske oddaje, fotografije, kataloge, tabele in baze podatkov.		§ 65(4); § 66(2); § 67(2); § 69(3); § 70(3); § 71(5)

	V posebnih primerih so lahko reprodukcije, ustvarjene v skladu s tem členom, posojene uporabnikom. Izključeni so zvočni in video posnetki ter reprodukcije v digitalni obliki.	§ 16(6)
--	--	---------

Dovršitev dela			
Kdo lahko reproducira?	Javni arhivi, javne knjižnice, ostale knjižnice, ki so delno ali v celoti financirane s strani javnih oblasti.		§ 16(1); § 16(3)
	Muzeji, ki jih vodi država in muzeji, ki so priznani v skladu z Zakonom o muzejih.		
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Manjkajoči deli zbirke.		
	Pogoji:	Računalniški programi v digitalni obliki so izključeni, vključene pa so računalniške igre.	
		Reproduciranje ni dovoljeno, če je delo možno dobiti v splošni prodaji ali od založnika.	
Namen reprodukcije?	Za dokončanje reprodukcije v zbirki ustanove.		
	Pogoji:	Ne sme biti v komercialne namene	
Medij reprodukcije?	Ni določen.		
Ostale določbe?	Te določbe se ustrezno uporabljajo tudi za nastope, posnetke nastopov, zvočne posnetke, video posnetke, radijske in televizijske oddaje, fotografije, kataloge, tabele in baze podatkov.		§ 65(4); § 66(2); § 67(2); § 69(3); § 70(3); § 71(5)
	Reprodukcije, narejene v skladu s tem členom, je dovoljeno posojati uporabnikom. Izključeni so zvočni in video posnetki ter reprodukcije v digitalni obliki.		§ 16(6)

Nedostopna dela			
Kdo lahko reproducira?	Javni arhivi, javne knjižnice, ostale knjižnice, ki so delno ali v celoti financirane s strani javnih oblasti.		§ 16(1); § 16(4)
	Muzeji, ki jih vodi država in muzeji, ki so priznani v skladu z Zakonom o muzejih.		
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Objavljena dela, ki bi morala biti na voljo v knjižnični zbirki, vendar niso dostopna.		
	Pogoji:	Računalniški programi v digitalni obliki so izključeni, vključene pa so računalniške igre.	
		Reproduciranje ni dovoljeno, če je delo možno dobiti v splošni prodaji ali od založnika.	

Namen reprodukcije?	Vključiti reprodukcije v zbirke knjižnice.		
	Pogoji:	Ne sme biti v komercialne namene.	
Medij reprodukcije?	Ni določen.		
Ostale določbe?	Te določbe se ustrezno uporabljajo tudi za nastope, posnetke nastopov, zvočne posnetke, video posnetke, radijske in televizijske oddaje, fotografije, kataloge, tabele in baze podatkov.		§ 65(4); § 66(2); § 67(2); § 69(3); § 70(3); § 71(5)
	Reprodukcije, narejene v skladu s tem členom, je dovoljeno posojati uporabnikom. Izključeni so zvočni in video posnetki ter reprodukcije v digitalni obliki.		§ 16(6)

Javna raba (dajanje na voljo javnosti)			
Kdo lahko priobči?	Javni arhivi, javne knjižnice, ostale knjižnice, ki so delno ali v celoti financirane s strani javnih oblasti.		§ 16a
	Muzeji, ki jih vodi država in muzeji, ki so priznani v skladu z Zakonom o muzejih.		
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko priobčeno?	Objavljena dela.		
	Pogoji:	Brez.	
Namen priobčitve?	Za osebno ogledovanje ali osebni študij.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij?	S sredstvi tehnične opreme v prostorih same ustanove.		
Ostale določbe?	Deponirane reprodukcije: Reprodukije, ki so ustvarjene v skladu z Zakonom o obveznem izvodu (Act on Legal Deposit), so lahko dane na voljo le v določenih ustanovah, imenovanih v zakonu. Te ustanove lahko priobčijo ali predajo deponirana dela – radijske in televizijske oddaje, filme ter dela, objavljena na elektronskih komunikacijskih omrežjih – za raziskovalne namene, če dela ni mogoče pridobiti s pomočjo splošne prodaje. Reprodukije ne smejo biti uporabljene nikakor drugače.		§ 65(4); § 66(2); § 67(2); § 69(3); § 70(3); § 71(5)
	Te določbe se ustrezno uporabljajo tudi za nastope, posnetke nastopov, zvočne posnetke, video posnetke, radijske in televizijske oddaje, fotografije, kataloge, tabele in baze podatkov.		

Oskrba z deli v digitalni obliki		
Kdo lahko reproducira?	Javne knjižnice in ostale knjižnice, financirane v celoti ali delno s strani javnih oblasti.	Čl. 16b

	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Članki iz časopisov, revij in sestavljenih del, vključno s spremljajočimi ilustracijami in glasbo, reproducirano v povezavi z besedilom.		
	Kratki odlomki iz knjig in drugih objavljenih književnih del, vključno s spremljajočimi ilustracijami in glasbo, reproducirano v povezavi z besedilom.		
	Pogoji:	V primeru, da so bili izpolnjeni pogoji razširjene kolektivne licence (glej § 50). Določba ne dovoljuje radijskega in televizijskega oddajanja ter dajanja na voljo javnosti na način, ki posameznikom omogoča dostop do del s kraja in v času, ki si ju sami izberejo.	
Namen reprodukcije?	Na zahtevo uporabnika.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij reprodukcije?	Reprodukcija v digitalni obliki.		
Ostale določbe?	Na razširjeno kolektivno licenco se lahko sklicuje uporabnik, ki se je glede izkoriščanja zadevnih del sporazumel z organizacijo, v katero je vključeno znatno število avtorjev določene vrste del, ki so v uporabi na Danskem. Lahko se zahteva nadomestilo. Če pogajanja glede sporazuma niso uspešna, lahko vsaka stranka zahteva mediacijo.		§ 50- §52
	Določbe se ustrezno uporabljajo tudi za fotografije, kataloge, tabele in baze podatkov.		§ 70(3); § 71(5)

Določbe o prepovedi izogibanjatehnološkim ukrepom			
Določbe o izogibanju?	Da.		Čl. 75c
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.	
	Trgovanje z napravami?	Proizvodnja, uvoz, distribucija, prodaja, najem, oglaševanje prodaje ali najema in posedovanje v komercialne namene naprav za izogibanje je prepovedano.	
	Omogočanje storitev?	Omogočanje storitev izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Določbe se nanašajo na naprave, ki so oblikovane, da v običajnem teku delovanja ščitijo dela, nastope in produkcije, zaščitene s tem zakonom.		

Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Tribunal za avtorskopravne licence (Copyright License Tribunal) lahko na podlagi zahteve odredi imetniku pravic, ki je uporabil tehnološke ukrepe, da uporabniku da na voljo sredstva, ki so potrebna, da leta pridobi koristi, ki mu jih priznavajo določbe o knjižnicah (in druge določbe, kot navedeno).		§ 75d (1)
	Pogoj:	Zgornja določba se uporablja le, če imetnik pravic ni s prostovoljnimi ukrepi, ki vključujejo sporazum z drugimi strankami, zagotovil, da lahko uporabnik kljub tehnološkim ukrepom pridobi koristi, ki mu jih priznavajo določbe.	§ 75d (2)
		Zgornja določba se ne uporablja za dela, nastope in produkcije, dane na voljo javnosti v skladu z dogovorjenimi pogodbenimi pogoji na način, ki posameznikom omogoča, da do njih dostopajo s kraja in v času, ki si ju sami izberejo.	§ 75d (3)
Ostale določbe?	Kadar se delo uporablja v skladu z določbami, ki urejajo omejitve, reprodukcije ne smejo biti ustvarjene na podlagi izogibanja tehnološkim ukrepom. Reprodukcije del, deponiranih v skladu s § 16(5), v to določbo niso vključene.		§ 11(3)

Ostalo		
Dajanje na voljo javnosti	V javnih knjižnicah je dovoljeno dela dati na voljo javnosti na način, da so uporabnikom na volja za ogled ali študij na licu mesta s sredstvi tehnične opreme.	§ 21(3)
Reproduciranje deponiranih del	Avtorska pravica ne onemogoča izdelovanja reprodukcij v skladu z določbami Zakona o obveznem izvodu (Act on Legal Deposit of Published Material).	§ 16(5)
Lastno reproduciranje; omejitve uporabe kopirnih naprav	Vsakdo je za zasebne namene upravičen do izdelave ene reprodukcije dela, ki je bilo dano na voljo javnosti, če to ni storjeno v komercialne namene; določena dela so izključena. Vseeno ta določba uporabnika ne upravičuje, da napravi reprodukcijo glasbenega ali kinematografskega dela s pomočjo tehnične opreme, ki mu je dana na voljo v knjižnici. Književna dela so prav tako izključena, če je bila tehnična oprema priskrbljena za komercialne namene.	§ 12 (1)-(5)

Viri	Consolidated Act on Copyright of Denmark, No. 763 (2006), dostopno na http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Lovgivning/Lovgivning_Engelsk_site/Consolidated%20Act%20on%20Copyright%202006.pdf
Zadnjič pregledano:	12/12/07

2.7 Finska

Ohranitev, nadomestitev in uprava knjižnice		
Kdo lahko reproducira?	Arhivi, javne knjižnice in muzeji, določeni v vladnem dekretu.	Čl. 16 (1)-(3)
	Pogoji:	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela iz zbirke ustanove.	
	Pogoji:	
Namen kopije?	Ohranitev materialov in zagotoviti trajnost.	
	Za tehnično rekonstrukcijo in obnovo materiala.	
	Za upravljanje in organizacijo zbirke ustanove in za druge interne potrebe z namenom ohranitve zbirke.	
	Pogoji:	Reprodukcija ne sme biti za direkten ali indirekten končni namen.
Medij kopije?	Ni določen.	

Dovršitev dela		
Kdo lahko reproducira?	Arhivi, javne knjižnice in muzeji, določeni v vladnem dekretu.	Čl. 16 (4)
	Pogoji:	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela.	
	Pogoji:	
Namen kopije?	Dopolniti kopijo nepopolnega dela.	
	Dopolniti manjkajoči del dela, ki je bilo izdano v več delih.	
	Pogoji:	Reprodukcija ne sme biti za direkten ali indirekten končni namen.
Medij kopije?	Ni določen.	

Kopiranje za uporabnike knjižnice		
Kdo lahko reproducira?	Arhivi, javne knjižnice in muzeji, določeni v vladnem dekretu.	Čl. 16a
	Pogoji:	
Kaj je lahko	Objavljena dela, ki so nagnjena k poškodovanju.	

reproducirano?	Posamezni članki iz zbirke, časopisov ali revij iz zbirke ustanove.	
	Kratki izvlečki objavljenih del.	
	Pogoji:	Za objavljena dela, ki so nagnjena k uničenju, je kopiranje dovoljeno, razen če je delo na voljo preko komercialne distribucije ali priobčitve.
	Pri posameznih člankih in kratkih izvlečkih objavljenih del, mora biti kopiranje razumno.	
Namen kopije?	Varovanje objavljenega dela, ki je nagnjeno k uničenju.	
	Za privatno rabo izposojevalcev.	
	Pogoji:	Reprodukcija ne sme biti za direkten ali indirektn končni namen.
	V primeru dela, ki je nagnjeno k uničenju, je lahko kopija dana izposojevalcu namesto originalnega dela ali originalne mape, katere delo je sestavni del.	
Medij kopije?	Fotokopiranje ali podobna sredstva.	
Ostale določbe?	Uporabnikom je dovoljeno posojanje kopij, ki so bile ustvarjene v skladu z omenjenimi določbami.	

Raziskovanje ali študij (dajanje na voljo javnosti)		
Kdo lahko reproducira?	Arhivi, javne knjižnice in muzeji, določeni v vladnem dekretu.	
	Pogoji:	Brez.
Kaj je lahko reproducirano?	Objavljena dela iz zbirke ustanove.	
	Pogoji:	Priobčitev je dovoljena pod pogojem, da se spoštuje relevantne določbe prodajnih, licenčnih ali drugih pogodbenih določb.
	Digitalno kopiranje ali nadaljnja priobčitev del mora biti onemogočena.	
Namen kopije?	Za raziskovanje ali privaten študij članov javnosti.	
	Pogoji:	Reprodukcija ne sme biti za direkten ali indirektn končni namen.
Medij kopije?	Preko temu namenjenih terminalih, ki se nahajajo v prostorih ustanove.	

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom (<i>Anti-Circumvention of Technological Protection Measures</i>)		
Določbe o izogibanju?	Da.	Čl. 50(a)

Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano, kjer je zaščiten izključna pravica avtorja (opomba: uporabnik ima pravico videti ali slišati legalno pridobljene kopije, četudi se je zato potrebno izogniti tehnološkim ukrepom.)	50(b)
-----------------------	-------------	---	-------

	Trgovanje z napravami?	Proizvodnja in dajanje na voljo naprav, ki služijo izogibanju, je prepovedana.	
	Omogočanje storitev?	Omogočanje storitev z namenom izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Nadzor imetnika nad pravicami. Določbe se nanašajo na tehnološke ukrepe, ki se uporabljajo za zaščito avtorjevih pravic.		
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Kadar je bilo delo ali dostop do dela legalno pridobljen, ima oseba pravico uporabljati delo v skladu z omejitvami avtorskih pravic (reprodukcija v knjižnicah oziroma dajanje na voljo javnosti). Avtor ali kdorkoli, ki ga je pooblastil, da ponudi delo na voljo javnosti, ima oblikacijo dopustiti uporabo.		Čl. 50(c)
	Pogoji:	Obveznost omogočiti uporabo del se ne uporablja pri delih, ki so bila dana na voljo javnosti na podlagi pogodbe, ki pripadnikom javnosti omogoča dostop do dela iz časa in kraja, ki si ju izberejo sami.	
Ostale določbe?	Obveznosti avtorjev se uresničujejo na prostovoljen način. Kadar to ni možno, obstoji arbitražen postopek.		

Ostalo	
Viri	Copyright Act of Finland, No. 404 (1961), as amended through No. 748 (1998); amendments through 2005, dostopno na http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1961/19610404 (in Finnish); Guido Westkamp, The Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States (2007), dostopno na http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/infosoc-study-annex_en.pdf ¹⁹¹
Zadnjič pregledano:	18.12.07

¹⁹¹ V času raziskave finske novele avtorskega zakona iz 2005 še niso bile na voljo v angleščini, zato je bila ta tabela izdelana na podlagi omenjenega vira.

2.8 Francija

Ohranitev			
Kdo lahko reproducira?	Javno dostopne knjižnice, muzeji ali arhivi.		L.122-5 8o
	Pogoji:	Ustanove ne smejo zasledovati neposredne ali posredne ekonomske koristi.	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela.		
	Pogoji:	Brez.	
Namen kopije?	Za ohranitev.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij kopije?	Ni določen.		
Ostale določbe?	Določba se nanaša tudi na sorodne pravice.		

Kopiranje za uporabnike knjižnice			
Kdo lahko reproducira?	Javno dostopne knjižnice, muzeji ali arhivi.		L.122-5 8o
	Pogoji:	Ustanove ne smejo zasledovati neposredne ali posredne ekonomske koristi.	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela.		
	Pogoji:	Brez.	
Namen kopije?	Za konzultacije na samem mestu.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij kopije?	Ni določen.		
Ostale določbe?	Določba se nanaša tudi na sorodne pravice.		

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom			
Določbe o izogibanju?	Da.		L. 331-5
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.	
	Trgovanje z napravami?	Proizvodnja, prodaja, posojanje ali izposojanje in ponujanje javnosti naprav za izogibanje je prepovedano.	
	Omogočanje storitev?	Ponujanje storitev za izogibanje tehnološkim ukrepom je prepovedano. Prepovedano je tudi napeljevanje k uporabi naprav za izogibanje.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe so povezane s tehnološkimi ukrepi, ki preprečujejo ali omejujejo uporabe, ki niso odobrene s strani imetnika; vsebuje tudi nadzor nad dostopom in proces zaščite.		

Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Imetniki pravic morajo zagotovi učinkovito izrabo ugodnosti izjem od avtorskih pravic, vključujoč določbo, ki koristi knjižnicam, tudi kadar je delo zaščiteno s tehnološkimi ukrepi.		L. 331-6
	Pogoji:	Koristnik izjeme mora imeti zakonit dostop do dela.	
		Določba se ne uporablja pri delih, ki so bila dana na voljo javnosti na podlagi pogodbe in ki pripadnikom javnosti omogoča dostop do dela iz časa in kraja, ki si ju izberejo sami.	
Ostale določbe?	Nobena od teh določb ne velja za programe.		L. 331-5
	Koristniki lahko pozovejo Urad za regulacijo tehnoloških ukrepov za pomiritev nesoglasij med strankami glede dostopa do dela.		L. 331-6
Ostalo			
Privatno kopiranje	Reprodukcija je dovoljena fizični osebi, vendar striktno za privatne namene. Kopiranje ne sme biti za kolektivno rabo.		L. 122-5 2 o

Viri	Copyright Law of France, as amended through No. 961 (2006), dostopno na http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/UnTexteDeJorf?numjo=MCCX0300082L ; Guido Westkamp, The Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States (2007), dostopno na http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/infosoc-study-annex_en.pdf		
Zadnjič pregledano:	19.12.2007		

2.9 Nemčija

Raziskovanje ali študij (dajanje na voljo javnosti)			
Kdo lahko priobči?	Javno dostopne knjižnice, muzeji ali arhivi.		§ 52b
	Pogoji:	Ustanove ne smejo imeti direktnega ali indirektnega, ekonomskega ali pridobitnega namena.	
Kaj se lahko priobči?	Objavljena dela iz zbirke ustanove.		
	Pogoji:	Dela ne smejo biti dostopna, če to prepovedujejo zahteve pogodbe.	
		Število kopij, ki so sočasno dostopne, ne sme preseči število kopij iz zbirke ustanove.	

Namen priobčitve?	Za raziskovanje in privaten študij.	
	Pogoji:	Brez.
Medij?	Preko namenjenih terminalov v sami ustanovi.	
Ostale določbe?	Plačati je treba razumno nadomestilo. Plačila se izvajajo preko organizacije, ki upravlja s pravicami.	

Kopiranje za uporabnike knjižnice		
Kdo lahko reproducira?	Javne knjižnice.	
	Pogoji:	Brez.
Kaj je lahko reproducirano?	Posamični objavljeni članki iz časopisov ali druge periodike.	
	V majhnih količinah druga objavljena dela.	
	Pogoji:	Kopija je lahko poslana s pošto ali preko faksa.
		Elektronske kopije so omejene na obseg, ki ga upravičuje nekomercialen namen.
Elektronske kopije so dovoljene samo, če dostop do del s strani javnosti iz kraja in časa, ki si ju izberejo sami, ni očitno možen pod pravičnimi pogodbenimi pogoji.		
Namen kopije?	Poslati jo posamezniku, ki jo zahteva.	
	Pogoji:	Za kopije, ki so poslane po pošti ali po faksu se zahteva, da je posameznikov namen v skladu s 53. členom, ki podrobneje ureja izjemo za privatno kopiranje.
		Kopije v elektronski obliki se lahko uporabijo samo za namen ilustracije pri pouku ali znanstveno raziskovanje.
Medij kopije?	Katerikoli.	
	Pogoji:	Kopije so lahko poslane po pošti ali po faksu.
		Kopiranje v elektronski obliki je dopustno le kot faksimile posnetek dela.
Ostale določbe?	Določba dovoljuje reprodukcijo in transmisijo.	
	Plačati je treba razumno nadomestilo. Plačila se izvajajo preko organizacije, ki upravlja s pravicami.	

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom		
Določbe o izogibanju?	Da.	
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.

	Trgovanje z napravami?	Proizvodnja, uvoz, distribucija, prodaja, najem, oglaševanje prodaje ali najema in posedovanje za komercialni namen je prepovedano.	§ 95a (3)
	Omogočanje storitev?	Zagotavljanje izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe so povezane s tehnološkimi ukrepi, ki preprečujejo ali omejujejo dejanja, ki jih ni odobril imetnik pravic; vključuje nadzor nad dostopom in procese varstva.		§ 95a (2)
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Obstajajo nekatere izjeme za dovoljeno izogibanje, ki imetniku pravic nalagajo dolžnost, da da na voljo sredstva, ki omogočajo uporabo znotraj okvira izjeme. Tovrstne izjeme se ne nanašajo na člena 52b (dajanje na voljo javnosti) in 53a (kopiranje za uporabnike).		§ 95b
Ostale določbe?	Določbe o izogibanju se ne nanašajo na računalniške programe.		§ 69a

Ostalo		
Privatno kopiranje	Reproduciranje je dovoljeno za privatne kopije, ki je izdelala fizična oseba z izključnim namenom domače uporabe v privatni sferi.	§ 53(1)
	Reprodukcija je dovoljena v posameznih kopijah za privatno uporabo.	§ 53(2)

Reprodukcija umetniških del	Javne knjižnice, muzeji in izobraževalne ustanove smejo v zvezi z javnimi razstavami ali za dokumentacijo zbirke reproducirati in distribuirati umetniška dela in fotografije v katalogih za nekomercialno rabo.	§ 58
Viri	Copyright Law of Germany (1965), s spremembami iz 1998, 2003 in 2007	
Zadnjič pregledano:	19.12.2007	

2.10 Grčija

Knjižnična uporaba		
Zahtevano dovoljenje avtorja?	Ne. Uporaba je dovoljena brez avtorjeve privolitve.	Čl. 22

Nadomestilo avtorju?	Ne. Uporaba je dovoljena brez plačila.	
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice in arhivi.	
	Pogoji:	Knjižnice in arhivi ne smejo ustvarjati dobička.
Kaj je lahko reproducirano?	Dela iz trajne zbirke knjižnice ali arhiva.	
	Pogoji:	Izdela se lahko samo ena kopija. Reprodukcija je dovoljena samo, če se dodatne kopije nemudoma (promptly) ne da dobiti na trgu pod razumnimi pogoji.
Namen kopije?	Dodatno kopijo zadrži knjižnica ali arhiv.	
	Za prenos kopije drugi nedobičkonosni knjižnici ali arhivu.	
	Pogoji:	Brez.
Medij kopije?	Ni določen.	

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom			
Določbe o izogibanju?	Da.		
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.	Čl. 66A(2)
	Trgovanje z napravami?	Proizvodnja, uvoz, distribucija, prodaja, najem, oglaševanje prodaje ali najema in posedovanje za komercialni namen je prepovedano.	Čl. 66A(3)
	Omogočanje storitev?	Omogočanje storitev izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe so povezane s tehnološkimi ukrepi, ki so načrtovani da preprečijo ali omejijo dejanja, ki niso avtorizirana s strani imetnika pravic; tehnološki ukrepi lahko vključujejo nadzor nad dostopom in procese zaščite.		Čl. 66A(1)
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Imetniki pravic imajo dolžnost, da dajo upravičencem na voljo sredstva, ki naj zagotovijo korist v zahtevanem obsegu izjem za knjižnice, kjer imajo upravičenci zakonit dostop do zavarovanih del ali druge zadevne vsebine.		Čl. 66A(5)
	Pogoj:	Kjer so dela ali druge vsebine dana na voljo javnosti na podlagi pogodbe, tako da javnost lahko do njih dostopa iz kraja in časa, ki si ga sami izberejo, določbe o izjemah in mediaciji ne pridejo v poštev.	
Ostale določbe?	Če imetniki pravic prostovoljno ne posredujejo sredstev upravičencem do izjem, lahko knjižnice zahtevajo posredovanje mediatorja.		Čl. 66A(5)

Ostalo		
Privatno kopiranje	Dovoljeno je, da oseba reproducira zakonito kupljeno delo za njegovo lastno uporabo pod določenimi pogoji.	Čl. 18
Viri	Copyright, Related Rights, and Cultural Matters of Greece, No. 2121 (1993), as amended through No. 3207 (2003), dostopno na http://www.wipo.int/clea/docs_new/pdf/en/gr/gr219en.pdf	
Zadnjič pregledano:	3.12.2007	

2.11 Madžarska

Splošne določbe, ki se uporabljajo pri vseh spodaj navedenih oblikah kopiranja		
Zahtevano dovoljenje avtorja?	Ne. Uporabe, ki spadajo v okvir proste uporabe, niso predmet kakršnega koli privoljenja avtorja.	Čl. 33
Nadomestilo avtorju?	Ne. Uporabe, ki spadajo v okvir proste uporabe, ne bodo predmet nadomestil, vendar samo tako dolgo, dokler uporaba ni v nasprotju z normalnim izkoriščanjem dela in dokler ne posega v upravičene interese avtorja.	
Namen?	Prosta uporaba mora biti v skladu z zahtevami pravičnosti in ne sme iti za namen, ki je neskladen s prosto uporabo.	
Razlaga?	Določbe, ki se nanašajo na prosto uporabo se ne smejo interpretirati ekstenzivno.	

Knjižnična notranja raba			
Kdo lahko reproducira?	Javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeji in arhivi, vključno z avdio in avdiovizualnimi arhivi.		Čl. 35(4)
	Pogoji:	Izobraževalne ustanove so definirane v členu 33(4).	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela.		
	Pogoji:	Kopira se lahko samo manjše dele dela, ki je dostopno javnosti ali članka, ki je bil objavljen v časopisu ali drugi periodiki.	
		Delo je bilo razkrito javnosti.	
Reprodukcija je omejena na eno kopijo ("a copy")			
Namen kopije?	Kopiranje za znanstveno raziskovanje iz lastne zbirke ali za oskrbo druge javne knjižnice.		

	Pogoji:	Za notranji namen ustanove, izven gospodarske dejavnosti.	
		Uporaba je dovoljena v obsegu, ki ga utemeljuje omenjen namen, če ne gre za zaslužek ali povečanje dohodka tudi na posreden način.	
Medij kopije?	Katerikoli. Glej definicijo reprodukcije spodaj.		
Ostale določbe	Poseben zakon lahko dovoli kopiranje pod določnimi pogoji v izjemnih primerih.		

Raziskovanje ali študij (dajanje na voljo javnosti)			
Kdo lahko priobči?	Javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeji in arhivi, vključno z avdio in avdiovizualnimi arhivi.		Čl. 38(5)
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko priobčeno?	Dela, ki sestavljajo zbirko ustanove.		
	Pogoji:	Delo je moralo biti razkrito javnosti (disclosed).	
		Dajanje na voljo javnosti je dovoljeno v primeru odsotnosti pogodbenih določb.	
Namen priobčitve?	Za raziskovanje in privaten študij.		
	Pogoji:	Uporaba ne sme biti za neposreden ali posreden zaslužek ali za povečanje dohodka.	
Medij?	Dela so lahko prosto predstavljena posameznim pripadnikom javnosti na ekranih temu namenjenih terminalov v ustanovi.		
Ostale določbe?	Pogoji so lahko določeni v posebni zakonodaji.		

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom			
Določbe o izogibanju?	Da.		Čl. 95
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.	
	Trgovanje z napravami?	Proizvodnja, uvoz, distribucija, prodaja, najem, oglaševanje prodaje ali najema in posedovanje za komercialni namen je prepovedano.	
	Omogočanje storitev?	Omogočanje storitev izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe so povezane s tehnološkimi ukrepi, ki zagotavljajo zaščito za avtorske pravice; vključujejo nadzor nad dostopom in procese varstva.		

Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	V primeru kopiranja za knjižnice, lahko upravičenec do proste rabe zahteva od imetnika pravic, da mu kljub zagotovljenemu varstvu proti izogibanju, omogoči dovoljeno prosto uporabo.		Čl. 95/A (1)
	Pogoji:	Upravičenec do proste uporabe mora imeti zakonit dostop do dela, da lahko zahteva koristi od omenjene izjeme.	
Ostale določbe?	Če upravičenec in imetnik pravic ne moreta doseči dogovora glede dopustitve izogiba, ki je dovoljen za prosto uporabo, lahko katerakoli stran začne postopek mediacije.		Čl. 95/A (2)

Ostalo		
Privatno kopiranje	Kopijo določenih del lahko izdelata fizična oseba za privatne namene, če ni mišljeno za zaslužek ali povečanje dohodka tudi na posreden način. Določba izključuje določena celotna dela in druge vrste del.	Čl. 35 (1-3)
Definiran termin	Reprodukcija pomeni direktno ali indirektno fiksacijo dela v katerikoli obliki na materialnem nosilcu, trajno ali začasno in izdelovanje ene ali več kopij fiksacije.	Čl. 18
Viri	Copyright Act of Hungary, No. LXXVI (1999), s spremembami - CIX (2006), dostopno na http://www.artisjus.hu/opencms/export/artisjus/english/Copyright_Act-Hungary-01jan2007.pdf	
Zadnjič pregledano:	12.12.2007	

2.12 Irska

Raziskovanje ali študij (članki)			
Kdo lahko reproducira?	S predpisi določene knjižnice in arhivi		§ 61
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Članki ali strani z vsebino v periodiki, vključujoč ilustracije in tipografsko razporeditev.		
	Pogoji:	Osebi ne bo dobavljena več kot ena kopija istega članka, razen če posameznik prepriča knjižničarja, da je prejšnja kopija bila izgubljena, založena ali uničena ali da je pretekel razumen čas.	

		Oseba ne bo oskrbljena z več članki iz iste izdaje periodike kot je število tem, ki sestavljajo celotno izdajo ali 10% izdaje, kar je več.	
Namen kopije?	Za raziskovanje ali privaten študij.		
	Pogoji:	Oseba mora prepričati knjižničarja, da potrebuje kopijo za raziskovanje ali privaten študij in da kopije ne bo uporabljala za druge namene.	
Medij kopije?	Ni določen.		

Ostale določbe?	Kopija dela ne bo posredovana več kot trem osebam, katerih zahteve so povezane ali podobne kateri drugi osebi. Zahteve se razumejo kot podobne, kadar se zahteva v približno istem času v bistvenem isti material za bistveno podoben namen.	§ 63
-----------------	--	------

Raziskovanje ali študij (dela zakonito dana na voljo javnosti)			
Kdo lahko reproducira?	S predpisi določene knjižnice in arhivi		§ 62; § 229
	Pogoji:	Brez.	

Kaj je lahko reproducirano?	Posamezni deli del, ki so bila zakonito dana na voljo javnosti, vključujoč ilustracije in tipografsko razporeditev.		
	Posamezne dele posnetkov nastopov, ki so bila zakonito dana na voljo javnosti.		
	Pogoji:	Osebi bo posredovana kopija v razumnem sorazmerju kateregakoli dela ali posnetka. Osebi ne bo dobavljena več kot ena kopija istega materiala ali posnetka, razen če posameznik prepriča knjižničarja, da je prejšnja kopija bila izgubljena, založena ali uničena ali da je že pretekel razumen čas.	
Namen kopije?	Za raziskavo ali privaten študij.		
	Pogoji:	Oseba mora prepričati knjižničarja da potrebuje kopijo za raziskovanje ali privaten študij in da kopije ne bo uporabljala za druge namene.	
Medij kopije?	Ni določen.		
Ostale določbe?	Kopija dela ne bo posredovana več kot trem osebam, katerih zahteve so povezane ali podobne kateri drugi osebi. Zahteve se razumejo kot podobne, kadar se	§ 63; § 230	

	zahteva v približno istem času v bistvenem isti material za bistveno podoben namen.	
--	---	--

Raziskava ali študij (dela, ki niso zakonito dana na voljo javnosti)			
Kdo lahko reproducira?	S predpisi določene knjižnice in arhivi		§ 67; § 234
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Celota ali posamezen del dela iz trajne zbirke knjižnice, ki ni bilo zakonito dana na voljo javnosti, vključujoč ilustracije in tipografsko razporeditev.		
	Celotni ali delni posnetki predstav iz trajne zbirke knjižnice ali arhiva, ki niso bili zakonito dani na voljo javnosti.		

	Pogoji:	Kopije se ne sme izdelati, ko je imetnik pravic to prepovedal preden se je izdelala kopija ali je prepoved bila ali bi morala biti znana knjižničarju. Oseba ne bo založena z več kot eno kopije dela.	
Namen kopije?	Za raziskave ali privaten študij.		
	Pogoji:	Oseba mora prepričati knjižničarja, da potrebuje kopijo za raziskovanje ali privaten študij in da kopije ne bo uporabljala za druge namene.	
Medij kopije?	Ni določen.		

Zagotavljanje kopij drugim knjižnicam			
Kdo lahko reproducira?	S predpisi določene knjižnice in arhivi		§ 64; § 231
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Periodika ali članki, vključujoč ilustracije ali tipografsko razporeditev.		
	Celotno delo ali posamezne deli, vključujoč ilustracije ali tipografsko razporeditev.		
	Celotno delo ali posamezni deli posnetkov predstav.		
	Pogoji:	Delo oziroma posnetek sta bila zakonito dana na voljo javnosti. Kopije se ne sme izdelati, če bi pred kopiranjem knjižničar z razumnim poizvedovanjem lahko pridobil soglasje za izdelavo kopije od osebe,	

		ki je upravičena dati soglasje.	
Namen kopije?	S kopijo založiti drugo knjižnico ali arhiv.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij kopije?	Ni določen.		

Ohranitev in nadomestitev			
Kdo lahko reproducira?	S predpisi določene knjižnice in arhivi.		§ 65; § 232
	Pogoji:	Brez.	

Kaj je lahko reproducirano?	Dela v trajni zbirki knjižnice ali arhiva, vključujoč ilustracije ali tipografsko razporeditev.		
	Posnetke predstav iz trajne zbirke knjižnice ali arhiva.		
	Pogoji:	Ta določba ne velja za dela, kjer razumno ni možno kupiti kopije zadevnega dela.	
Namen kopije?	Ohranitev ali nadomestitev dela, tako da se kopija vključi v stalno zbirko knjižnice poleg ali namesto originalnega dela.		
	Nadomestiti v stalni zbirki druge knjižnice delo, ki je bilo izgubljeno, uničeno ali poškodovano.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij kopije?	Ni določen.		

Namen upravljanja knjižnice			
Kdo lahko reproducira?	S predpisi določene knjižnice in arhivi		§ 66; § 233
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Katerokoli delo iz stalne zbirke knjižnice ali arhiva, vključujoč ilustracije ali tipografsko razporeditev.		
	Pogoji:	Brez.	
Namen kopije?	Za zavarovanje dela (<i>for obtaining insurance cover for the work</i>)		
	Za varnost.		
	Za kompilacijo ali izdelavo kataloga del ali arhiva posnetkov predstav.		
	Za razstavo v knjižnici ali arhivu.		
	Za obveščanje javnosti o razstavi (ne vključuje zvočnih posnetkov, § 233)		
	Pogoji:	Kopira se lahko v obsegu, ki ga upravičuje nekomercialni namen.	
Medij kopije?	Ni določen.		

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom

Določbe o izogibanju?	Da.		§ 140 (4); § 258 (3); § 370
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Ne.	
	Trgovanje z napravami?	Izdelovanje, prodaja, posojanje ali najemanje, ponujanje v prodajo, najem ali izposoja, uvažanje v državo, imeti v posesti ali nadzoru napravo za izogibanje je prepovedano.	
	Omogočanje storitev?	Dajanje informacij ali ponujanje ali omogočanje storitev izogibanje je prepovedano.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Nadzor imetnika nad pravicami. Določbe se povezujejo s tehničnimi ukrepi, ki ščitijo pred kršitvami avtorskih pravic.		§ 2
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Poglavje o tehnološkem varstvu ni razumljeno, kot da onemogoča komurkoli, da počne kar je dovoljeno ali da začne z dejanji, da doseže dovoljen namen – člani 49-106, ki se nanašajo na knjižnice in člani 220-254, ki se nanašajo na knjižnice glede posnetkov predstav in člani 328-337, ki se nanašajo na zbirke podatkov.		§ 374

Ostalo		
Izvažanje kulturno pomembnih del	Dovoljeno je izdelati kopijo dela, ki je kulturno ali zgodovinsko pomembna, za izvoz pod določenimi pogoji.	§ 68; § 235
Javno posojanje	Knjižnice in arhivi so izvzeti glede plačila nadomestila za javno posojanje.	§ 69
Dodatno urejanje	Pristojno ministrstvo lahko dodatno regulira pogoje za knjižnice iz členov 60-67.	§ 59
Izjava	Pristojno ministrstvo lahko izda predpis, ki zahteva od uporabnika, da podpiše izjavo o namenu uporabe. Knjižničar se lahko na izjavo zanese, razen če ve, da je lažniva.	

Razlaga termina	“Delo” pomeni literarno, dramaturško, glasbeno ali umetniško delo, zvočni posnetek, film, oddajanje, kabelski program, tipografsko razporeditev izdaje ali originalne baze podatkov in vključuje računalniški program.	§ 2
Viri	Copyright and Related Rights Act of Ireland, No. 28 (2000), amended by Copyright and Related Rights (Amendment), No. 18 (2004), dostopno na http://www.irishstatutebook.ie/	
Zadnjič pregledano:	18.12.2007	

2.13 Italija

Raziskovanje ali študij (dajanje na voljo javnosti)			
Kdo lahko priobči?	Javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeji arhivi.		Čl. 71-ter
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko priobčeno?	Dela vsebovana v zbirki ustanove.		
	Pogoji:	Dela ne smejo biti na voljo pod prodajnimi ali licenčnimi pogoji.	
Namen priobčitve?	Za raziskovanje ali privaten študij za individualne člane javnosti.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij?	Preko temu namenjenih terminalov v ustanovi.		

Knjižnična uporaba			
Kdo lahko reproducira?	Javno dostopne knjižnice ali šolske knjižnice, javni muzeji in javni arhivi.		Čl. 68(2)
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela vsebovana v zbirki ustanove.		
	Pogoji:	Brez.	
Namen kopije?	Za storitve ustanove.		
	Pogoji:	Reprodukcija mora biti brez neposrednega in posrednega ekonomskega ali komercialnega namena.	
Medij kopije?	Samo fotokopije.		

Kopiranje za uporabnike knjižnice			
Kdo lahko reproducira?	Ni določen; implicitno bi lahko kopirali zaposleni v knjižnici ali uporabniki knjižnice.		Art 68(5)
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela vsebovana v zbirki ustanove.		
	Pogoji:	Notni zapisi so izključeni.	
		Kopija se mora izdelati znotraj knjižnice.	
	Reprodukcija je omejena na 15% vsake izdaje revije, brez upoštevanja reklamnih sporočil.		
Namen kopije?	Za privatno rabo. (z ozirom na čl. 68(3))		
Medij kopije?	Fotokopije, xerokopije ali podobna sredstva (z ozirom na čl. 68(3))		

Ostale določbe?	Knjižnica mora plačevati letno nadomestilo kolektivni organizaciji, ki zastopa imetnike avtorskih pravic, skladno s členom 181.	
	Omejitve ne veljajo za dela, ki niso prisotna v katalogih založnikov in ki so redka in jih je težko najti preko komercialnih poti (z ozirom na čl. 68(3)).	

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom		
Določbe o izogibanju?	Da.	Čl. 174ter
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Uporabljanje sredstev z namenom izogniti se tehničnim ukrepom, je prepovedano.
	Trgovanje z napravami?	Izdelovanje, uvažanje, distribuiranje, prodaja, oddajanje, prenašanje na katerikoli podlagi kateregakoli pravnega naslova, oglaševanje za prodajo ali izposajo je prepovedano.
	Omogočanje storitev?	Omogočanje storitev izogibanja je prepovedano.
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe se nanašajo na tehnološke ukrepe, ki ščitijo ali omejujejo pred dejanji, ki jih ni avtoriziral imetnik pravic; vključuje nadzor nad dostopom in procese varstva.	Čl. 102 quater
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Imetniki pravic so na podlagi zahteve upravičencev zavezani, da sprejmejo primerne rešitve - tudi s posebnimi dogovori z organizacijami, ki predstavljajo upravičence - za izvedbo izjem, ki se nanašajo na reprodukcije v knjižnicah (čl. 68(2)) in drugih navedenih izjem.	
	Pogoji:	Upravičenci morajo imeti zakonito posest kopije dela ali so jo zakonito pridobili z namenom uporabe v skladu omejitvami.
Ostalo		
Privatno kopiranje	Privatno kopiranje za privatno rabo je dopustno pod določenimi pogoji.	Čl. 71 sexies - octies
Ohranitev oddajanj	Kopije oddajanj se lahko ohranijo v javnih arhivih, vendar ne za nadaljnji ekonomski ali komercialni namen brez soglasja.	Čl. 55
Fonogrami	Dovoljuje posneti kopije za prodajo iz državne knjižnice za posnetke, vendar proti plačilu nadomestila.	Art 64

Viri	Law for the Protection of Copyright and Neighboring Rights of Italy, No. 633 (1941), as amended through No. 68 (2003), dostopno na http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=27690&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
Zadnjič pregledano:	11.12.2007

2.14 Latvija

Ohranitev in nadomestitev		
Zahtevano dovoljenje avtorja?	Ne. Uporaba je dovoljena brez avtorjeve privolitve.	§ 19
Nadomestilo avtorju?	Ne. Uporaba je dovoljena brez nadomestila.	
Kdo lahko reproducira?	Vse knjižnice in arhivi.	§ 23
	Pogoji: Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela.	
	Pogoji: Računalniški programi so izključeni Izdela se lahko samo posamezne kopije.	
	Reprodukcija je dovoljena, če ni možno pridobiti kopije na drug sprejemljiv način. Če je reproduciranje ponovljeno, se sme zgoditi samo v ločenih in medsebojno nepovezanih primerih.	
Namen kopije?	Ohraniti posebno vredno delo. Nadomestiti delo, ki je bilo izgubljeno, poškodovano ali je postalo neuporabno za uporabo v zbirki tiste ali druge knjižnice.	
	Pogoji: Namen mora biti nekomercialen.	
Medij kopije?	Katerikoli. Glej definicijo »reprodukcije« spodaj.	
Ostale določbe?	Omejitve materialnih pravic avtorja se uporabljajo na način, ki ne nasprotuje normalni uporabi dela in ki ne nasprotuje upravičenim interesom avtorja.	§ 18(2)

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom		
Določbe o izogibanju?	Da.	§ 68(1)
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Uničenje ali izogibanje tehničnim ukrepom je prepovedano.
	Trgovanje z napravami?	Proizvajanje, uvažanje, distribucija, prodaja, posojanje oglaševanje ali uporabljanje za komercialne namene naprav za izogibanje je prepovedano.

	Omogočanje storitev?	Zagotavljanje storitve izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe se povezujejo z napravami, ki se jih uporablja za omejitev ali preprečitev dejanj izogibanja; to vključuje nadzor nad dostopom ali proces varstva.		§ 2(19); § 68(1)
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Ko ima upravičenec do izjeme (vključujoč izjemo za knjižnice) pravico uporabljati delo, vendar ga zaradi tehnoloških ukrepov avtorja ne more, ima uporabnik pravico zahtevati, da mu avtor omogoči dostop do dela, upoštevajoč omejitve avtorskih pravic.		§ 18(4)
	Pogoji:	Avtor lahko zavrne to možnost, če je uporaba dela nasprotuje določbam o normalni uporabi dela in neupravičeno omejuje zakonite interese avtorja.	
Ostale določbe?	Če uporabnik dela in avtor ne moreta doseči dogovora na podlagi izjeme iz člena 18(4), lahko zahtevata posredovanje mediatorja.		§ 18(5)

Ostalo		
Definicija terminov	“Reprodukcija» pomeni izdelovanje ene ali več kopij, z vsemi sredstvi in v katerikoli oblik in obsegu, v celoti ali deloma, objekta avtorskih ali sorodnih pravic, tako v kratko- kot dolgoročnem spominu v elektronski obliki kot izdelovanje tridimenzionalnih kopij iz dvodimenzionalnih objektov ali obratno.	§ 1(17)
Viri	Copyright Law of Latvia (2000), as amended (2004), dostopen na http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=18620&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html	
Zadnjič pregledano:	4.12.2007	

2.15 Litva

Ohranitev in nadomestitev		
Avtorjevo soglasje?	Ne. Uporaba je dovoljena brez avtorizacije avtorja ali drugega imetnika avtorskih pravic v delu.	Čl. 23 (1)(2)
Nadomestilo avtorju?	Ne. Uporaba je dovoljena brez nadomestila avtorju ali založniku.	
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeji in arhivi.	

	Pogoji:	Ustanova ne sme posredovati kopij za neposredno ali posredno komercialno korist.	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela iz zbirke ustanove.		
	Pogoji:	Dela dana na voljo javnosti preko računalniških mrež so izključena.	
		Reprodukcija mora biti samostojno enkratno dejanje, razen če je storjena v nepovezanih primerih.	
Namen kopije?	Za ohranitev ali nadomestitev izgubljene, uničene ali neuporabne kopije iz zbirke ustanove.		
	Za ohranitev ali nadomestitev izgubljene, uničene ali neuporabne kopije iz trajne zbirke druge podobne knjižnice.		
	Pogoji:	Kopijo se lahko izdelava samo, če ni možno pridobiti druge kopije dela na drug sprejemljiv način.	
Medij kopije?	Delo je lahko reproducirano na papir z reprografsko ali s podobno tehniko.		
Ostale določbe?	Dovoljujejo kopije zvočnih posnetkov in avdio-vizualnih del za isti namen.		Čl. 58(4)

Reprodukcije del		
Avtorjevo soglasje?	Ne. Uporaba je dovoljena brez avtorizacije avtorja ali drugega imetnika avtorskih pravic v delu.	Čl. 23 (1)(1)
Nadomestilo avtorju?	Da. Pošteno nadomestilo avtorjem in založnikom morajo preko kolektivnih agencij plačati osebe, ki zagotavljajo plačljivo storitev reprografske reprodukcije. (Čl. 23(3))	

Kdo lahko reproducira?	Vsakdo. (Opomba: določba izrecno ne omenja knjižnice, vendar bi lahko bila uporabna tudi za njih.)	
	Pogoji:	Prepovedano je izdelovanje kopij za neposredno ali posredno komercialno korist.
Kaj je lahko reproducirano?	Objavljeni članki ali druga krajša dela, vključujoč ilustracije.	
	Krajši izvlečki pisanj, vključujoč ilustracije.	
	Pogoji:	Celoten tekst ali večji del knjige tako ne sme biti reproduciran na papir.
		Glasbene note se ne smejo reproducirati z reprografijo.
	Reprodukcija mora biti samostojno enkratno dejanje, razen če je storjena v nepovezanih primerih.	
Namen kopije?	Vsakršni namen.	

	Pogoji:	Brez.	
Medij kopije?	Delo je lahko reproducirano na papir z reprografsko ali s podobno tehniko.		

Raziskovanje ali študij (dajanje na voljo javnosti)			
Avtorjevo soglasje?	Ne. Uporaba je dovoljena brez avtorizacije avtorja ali drugega imetnika avtorskih pravic v delu.		Čl. 22(3)
Nadomestilo avtorju?	Ne. Uporaba je dovoljena brez plačila nadomestila.		
Avtorjeve moralne pravice?	Da. Omemba avtorjevega imena je potrebna, kjer je možna.		
Navedba vira?	Da. Uporaba je dovoljena, vendar je potrebno navesti vir, kjer je možno.		
Kdo lahko priobči?	Knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeji in arhivi.		
	Pogoji:	Brez.	

Kaj je lahko priobčeno?	Dela iz zbirke ustanove.		
	Pogoji:	Brez.	
Namen priobčitve?	Raziskovanje ali privaten študij.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij?	Na temu namenjenih terminalih v ustanovi.		

Raziskovanje ali študij (Dajanje na voljo; dela zaščitena s sorodnimi pravicami)			
Avtorjevo soglasje?	Ne. Uporaba je dovoljena brez avtorizacije avtorja ali drugega imetnika avtorskih pravic v delu.		Čl. 58
Nadomestilo avtorju?	Ne. Uporaba je dovoljena brez nadomestila avtorju ali založniku		
Kdo lahko priobči?	Javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeji ali arhivi.		
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko priobčeno?	Nastop, fonogram, fiksacija avdiovizualnega dela, oddajanja ali fiksacije teh oddajanj.		
	Pogoji:	Priobčitev ni dovoljena, če je imetnik sorodne pravice prepovedal uporabo.	
Namen priobčitve?	Za namene raziskovanja ali privatnega študija		
	Pogoji:	Brez.	
Medij?	Na temu namenjenih terminalih v ustanovi.		
Ostale določbe?	Omejitev ne sme biti v nasprotju z normalnim izkoriščanjem objektov omenjenih pravic in ne sme neupravičeno posegati v zakonite interese izvajalcev, proizvajalcev fonogramov, producentov prve fiksacije avdiovizualnega dela ali RTV organizacij.		

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom		
Določbe o izogibanju?	Da.	

Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.	Čl. 74(3)
	Trgovanje z napravami?	Izdelovanje, uvažanje, distribuiranje, prodaja, oddajanje, oglaševanje za prodajo ali izposojno in posedovanje za komercialne namene je prepovedano.	Čl. 74(4)
	Omogočanje storitev?	Omogočanje storitev izogibanja je prepovedano.	

Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe se povezujejo z uporabo avtorsko varovanih objektov, ki so nadzorovani preko aplikacij nadzora nad dostopom ali procesov varstva ali mehanizma nadzora kopiranja.		Čl. 74(2)
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Upravičencem do izjem morajo biti posredovani pogoji ali primerna sredstva (npr. naprave za dekodiranje ali drugo), ki jim omogočajo upravičen dostop do objektov avtorskega prava. Določba vključuje sledeče izjeme za knjižnice: reprografska reprodukcija (čl. 23(1)), ohranitev in nadomestitev v knjižnicah (čl. 23(1)), omejitve sorodnih pravic za knjižnice (čl. 58).		Čl. 75
	Pogoji:	Izjema se ne uporablja za dela dana na voljo javnosti na podlagi interaktivne zahteve, ki omogoča pripadnikom javnosti, da do vsebine dostopajo iz kraja in v času, ki si ju sami izberejo.	
	Prepoved izogibanja ne velja za izdelovanje varnostnih kopij in reproduciranja za prilagoditev (čl. 30) in dekompiliranje računalniškega programa (čl. 31)		
Ostale določbe?	Imetniki avtorskih in sorodnih pravic in imetniki sui generis pravic, ki želijo prostovoljno priložiti sredstva, ki omogočajo ugodnosti izjem, morajo dodati informacijo o sredstvih, ki jo odobri vlada.		Čl. 75(3)
	Ko imetniki avtorskih in sorodnih pravic in imetniki sui generis pravic ne ponudijo sredstev, ki bi omogočala uporabnikom koristi, imajo slednji možnost zahtevati posredovanje mediatorja.		Čl. 75(4)

Ostalo		
Privatno kopiranje	Reprodukcija del za privatno rabo je dovoljena pod določenimi pogoji.	Čl. 20

Javno posojanje	Pri posodi knjig in drugih publikacij v knjižnicah, imajo avtorji pravico do pravičnega nadomestila za prenos izključne pravice do posojanja dela.	Čl. 16(3)
Tristopenjski test	Omejitev ne sme biti v nasprotju z normalnim izkoriščanjem dela in ne sme neupravičeno posegati v zakonite interese avtorja.	Čl. 19
Definiran termini	“Reprodukcija” pomeni v celoti ali deloma, neposredno ali posredno, začasno ali trajno izdelovanje kopij s katerikoli sredstvom ali način, v katerikoli obliki, vključujoč elektronsko obliko.	Čl. 2
	“Priobčitev javnosti” pomeni prenos dela javnosti, žično ali brezžično, vključno s pravico dajanja na voljo javnosti. Glede sorodnih pravic priobčitev pomeni vsak prenos javnosti, vključno z dajanjem posnetkov na voljo javnosti.	
Viri	The law on Copyright and Related Rights of Lithuania, No. IX-1355 (2003), dostopno na http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=15314&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html	
Zadnjič pregledano:	12.12.2007	

2.16 Luksemburg

Ohranitev kopij		
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice dostopne javnosti, izobraževalne ustanove, muzeji ali arhivi.	
	Pogoji:	Ustanova ne deluje za neposreden ali posreden dobiček.
Kaj je lahko reproducirano?	Dela, ki so zakonito dostopna in ki so zakonito dana na voljo javnosti.	
	Pogoji:	Brez.
Namen kopije?	Izključno za namen ohranitve kulturne dediščine in izvajanje del, ki so razumno potrebna za zaščito dela.	
	Pogoji:	Brez.
Medij kopije?	Ni določen.	
Ostale določbe?	Reprodukcija ne sme prizadeti normalnega izkoriščanja dela in ne sme prizadeti upravičenih interesov avtorja.	
	Izjema vključuje pravico do priobčitve javnosti avdiovizualnih del, da se objavi kulturna dediščina, pod pogojem, da je takšna priobčitev analogna in se dogaja znotraj ustanove.	

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom			
Določbe o izogibanju?	Da.		§ 71ter
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.	§ 71quater
	Trgovanje z napravami?	Izdelovanje, uvažanje, distribuiranje, prodaja, oddajanje, oglaševanje za prodajo ali izposojno in posedovanje za komercialno korist je prepovedano.	
	Omogočanje storitev?	Omogočanje storitev izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe se povezujejo s tehnološkim sredstvi, ki preprečujejo dejanja, ki jih imetnik pravic ni avtoriziral; vključuje nadzor nad dostopom in procese varstva.		§ 71ter
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Imetnik pravic je dolžan dati na voljo sredstva, ki omogočajo primerno uporabo del znotraj izjem. Kot upravičenci so v členu 10(10) vključene tudi knjižnice. Upravičenci do izjem imajo možnost sprožiti sodne postopke, da se izsili dostop.		§ 71 quinquies
Ostale določbe?	Določbe o izogibanju ne veljajo za računalniške programe.		§ 71ter

Ostalo	
Viri	Luxembourg Law on Copyright, Related Rights and Baze podatkov (2004), dostopno na http://www.wipo.int/clea/en/fiche.jsp?uid=lu043 ; Guido Westkamp, The Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States (2007), dostopno na http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/infosoc-study-annex_en.pdf
Zadnjič pregledano:	22.5.2008

2.17 Malta

Knjižnična uporaba			
Kdo lahko reproducira?	Arhivi in javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove in muzeji.		Čl. 9(1)(d)
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Avdiovizualna dela, baze podatkov in literarna dela.		
	Pogoji:	Računalniški programi in glasbena ali umetniška delo so izključeni.	
		Dejanja reprodukcije ne smejo biti za neposreden ali posreden ekonomski namen.	

Namen kopije?	Ni določen.		
	Pogoji:	Izjeme in omejitve se lahko uporabijo samo v posebnih primerih, ki ne smejo biti v nasprotju z normalnim izkoriščanjem dela in ne smejo neupravičeno posegati v zakonite interese avtorja. (čl. 9(3))	
Medij kopije?	Katerikoli. "Reprodukcija" pomeni izdelovanje ene ali več kopij literarnega, glasbenega, umetniškega ali avdiovizualnega dela ali zvočnega posnetka v kateremkoli materialu, vključno s shranjevanjem v elektronski obliki. (čl. 2)		
Ostale določbe?	Prejšnje določbe veljajo enako za sorodne pravice.		Čl. 21

Raziskovanje ali študij (dajanje na voljo javnosti)			
Kdo lahko priobči?	Arhivi in javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove in muzeji.		Čl. 9(1)(v)
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko priobčeno?	Avdiovizualno delo, zbirka podatkov ali literarno delo iz zbirke ustanove.		
	Pogoji:	Računalniški programi in glasbena ali umetniška dela so izključena.	
		Priobčitev je dovoljena, kjer dela niso predmet nakupa ali licenc.	

Namen priobčitve?	Za raziskovanje ali študij individualnih pripadnikov javnosti.		
	Pogoji:	Izjeme in omejitve se lahko uporabijo samo v posebnih primerih, ki ne smejo biti v nasprotju z normalnim izkoriščanjem dela in ne smejo neupravičeno posegati v zakonite interese avtorja. (čl. 9(3))	
Medij?	Na temu namenjenih terminalih v ustanovah.		
Ostale določbe?	Enako velja za sorodne pravice.		Čl. 21

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom			
Določbe o izogibanju?	Da.		Čl. 42
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Izogibanje tehnološkim ukrepom je prepovedano.	Čl. 42(1)(c)
	Trgovanje z napravami?	Izdelovanje, uvažanje, distribuiranje, prodaja, oddajanje, oglaševanje ali posedovanje naprav za izogibanje je prepovedano	Čl. 42(1)(d)

	Omogočanje storitev?	Zagotavljanje, oglaševanje ali prodajanje storitve izogibanja je prepovedano.	Čl. 42(1)(e)
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe so povezane s tehnološkimi ukrepi, ki preprečujejo ali omejujejo dejanja, ki jih ni odobril imetnik pravic; vključuje nadzor nad dostopom in procese varstva, ki zagotavljajo zaščito.		Čl. 2
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Da. Kjer aplikacija tehnoloških ukrepov upravičencu onemogoča koristi iz izjeme, bo imetnik pravic upravičencu priskrbel sredstva v njegovo korist.		Čl. 42(2)
	Pogoji:	Upravičenec ima zakonit dostop do zaščenega dela. Ni prostovoljnih ukrepov s strani imetnika pravic ali dogovora med imetnikom in zainteresirano stranko, kar bi upravičencu omogočilo koristi iz izjeme.	
		Izjema ne velja za dela dana na voljo javnosti na podlagi dogovorjenih pogodbenih pogojev na način, da lahko pripadniki javnosti do del dostopajo iz kraja in v času, ki si ju sami izberejo.	

Ostalo		
Privatno kopiranje	Reprodukcija je dovoljena za fizično osebo za privatno rabo, ki ni neposredno ali posredno komercialna; zahteva se pošteno nadomestilo. Določena dela so izključena.	Čl. 9(1)(c)
Definicija terminov	“Reprodukcija” pomeni izdelovanje ene ali več kopij literarnih, glasbenih ali umetniških del, avdiovizualnih del ali zvočnih posnetkov v katerikoli obliki, vključno z elektronsko obliko.	Čl. 2
Viri	Copyright Act of Malta, Cap. 415, No. XIII (2000), as amended through No. IX (2003), dostopno na http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=15434&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html	
Zadnjič pregledano:	30.11.2007	

2.18 Nizozemska

Ohranitev, zamenjava in zastarela tehnologija			
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice, muzeji ali arhivi, ki so dostopni javnosti		Čl.16n ¹⁹²
	Pogoji:	Doseganje posrednih ali neposrednih ekonomskih ali komercialnih koristi ne sme biti eden izmed ciljev institucije.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Literarna, znanstvena ali umetniška dela, ki so del zbirke institucije.		
	Pogoji:	Brez.	
Namen reproduciranja?	Restavracija primerka dela.		
	Retencija reprodukcije dela za institucijo, kadar obstaja nevarnost uničenja primerka.		
	Ohranitev dela v stanju, primernem za uporabo, kadar tehnologija, s katero se dostopa do dela, ni na voljo.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij reproduciranja?	Ni natančneje določen.		
Ostali predpisi?	Avtor obdrži določene moralne pravice, navedene v čl. 25.		Čl.10(f) (Related Rights Act)
	Dovoljena je reprodukcija posnetka izvedbe, fonograma, prve izdaje filma ali posnetka programa, kadar obstaja nevarnost uničenja primerka. Enako velja v primeru, ko je potrebna ohranitev dela v stanju, primernem za uporabo, če tehnologija, s katero se dostopa do dela, ni na voljo. Uporabljajo se določila čl. 16.		

Raziskave in študij (dajanje na voljo)			
Kdo lahko daje na voljo?	Javnosti dostopne knjižnice, muzeji in arhivi.		Čl.15h
	Pogoji:	Institucije ne smejo poskušati doseči neposrednih ali posrednih ekonomskih ali komercialnih koristi.	
Kaj je lahko dano na voljo javnosti?	Literarna, znanstvena ali umetniška dela, ki so del zbirke institucije.		
	Pogoji:	Dostop je omogočen, razen v primeru drugačnega dogovora.	
Namen dajanja na voljo?	Za namene posameznikovih raziskav ali zasebnega študija.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij?	V mreži zaprtega kroga, preko temu namenjenih terminalov v stavbi institucije.		

¹⁹² Členi se nanašajo na Zakon o avtorskih pravicah, če ni drugače navedeno.

Ostali predpisi?	Posnetki izvedbe, fonograma, prve izdaje filma ali posnetki programa, ki je del zbirke institucije, so dostopni pod enakimi pogoji.	Čl.10(c) (Zakon o sorodnih pravicah)
------------------	---	---

Ukrepi proti izogibanju tehnološki zaščiti			
Predpisi o izogibanju?	Da.	Čl.29a	
Prepovedana dejanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.	Čl.29a (2)
	Trgovanje z napravami?	Izdelovanje, uvažanje, distribucija, prodaja, dajanje v najem, oglaševanje ali posedovanje naprav za izogibanje je prepovedano.	Čl.29a (3)
	Nudjenje storitev?	Nudjenje storitev izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopanjem ali nadzor nad pravicami imetnika?	Oboje. Predpisi se nanašajo na tehnične ukrepe, namenjene preprečevanju ali omejevanju dejanj, ki jih imetnik pravice ni odobril. Vsebujejo tudi postopke za nadzor nad dostopanjem in zaščito (npr. šifriranje podatkov).	Čl.29a (1)	
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Vlada lahko s sklepom določi pogoje, ki avtorju narekujejo, da uporabnika literarnega, znanstvenega ali umetniškega dela oskrbi s sredstvi, potrebnimi za doseganje koristi iz omejitev.		Čl.29a (4)
	Pogoji:	Uporabnik mora imeti zakonit dostop do dela. Izjema ne velja za dela, dana na voljo uporabnikom na podlagi pogodbenih pogojev ob času in na kraju, izbranem s strani posameznega uporabnika.	
Ostali predpisi?	Zaradi preprečevanja izogibanja zaščiti zbirk podatkov so nekatera dejanja prepovedana. Vlada lahko z uredbo skrbnikom baz podatkov naloži, da morajo slednji uporabnikom pod določenimi pogoji omogočiti dostop do teh baz.	Čl.5a (Zakon o podatkovnih bazah)	

Razno		
Reproduciranje za lastne potrebe	Reprodukcija literarnih, znanstvenih in umetniških del je omejena na nekaj primerkov, namenjenih osebni vadbi, študiju ali rabi osebe, ki je reproducirala delo. Tako reproduciranje v kakršnekoli neposredne ali posredne komercialne namene je prepovedano. Določena dela so izvzeta ali je reproduciranje omejeno na dele. Za reprodukcijo je potrebno plačati nadomestilo. Podobni predpisi	Čl.16b; Čl.16c

	veljajo za reprodukcijo materiala, zaščenega s sorodnimi pravicami, glej Zakon o sorodnih pravicah, čl. 10(e).	
Izposoja javnosti	Izobraževalne ustanove, raziskovalni inštituti in njihove knjižnice niso zavezane k plačevanju nadomestila za izposajo javnosti. (Podobne izjeme glede izposoje javnosti najdemo v Zakonu o sorodnih pravicah, glej čl. 6, 7a, 8.)	Čl.15c
Vir	Copyright Act of the Netherlands (1912), as amended (2006); Related Rights Act of the Netherlands (1993); Databases Act of the Netherlands (1999), dostopno na http://www.ivir.nl/legislation/intellectual-property/netherlands.html	
Zadnja sprememba:	27.11.2007	

2.19 Norveška

Ohranitev		
Kdo lahko reproducira?	Arhivi, knjižnice, muzeji, izobraževalne iz raziskovalne ustanove.	§ 16
	Pogoji: Brez.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Dela.	
	Pogoji: Brez.	
Namen reproduciranja?	Za namene ohranitve, zaščite in ostale natančno določene namene.	
	Pogoji: Komercialna uporaba ni dovoljena.	
Ostali predpisi?	Ta zakonska določba daje pooblastilo norveškemu kralju, da ta določi predpise, ki so v skladu s tem poglavjem.	

Raziskave in študij (dajanje na voljo)		
Kdo lahko daje na voljo?	Arhivi, knjižnice, muzeji in izobraževalne ustanove.	§ 16
	Pogoji: Brez.	
Kaj je lahko dano na voljo?	Dela iz zbirk institucij.	
	Pogoji: Dela so lahko dana na voljo posameznikom le na terminalih v prostorih institucije.	
Namen dajanja na voljo?	Za namene posameznikovih raziskav in študija.	
	Pogoji: Brez.	
Ostali predpisi?	Ta zakonska določba daje pooblastilo norveškemu kralju, da ta določi predpise za dajanje na voljo javnosti.	

Uporaba v knjižnicah			
Kdo lahko reproducira?	Arhivi, knjižnice in muzeji.		§ 16a
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Objavljena dela iz zbirk institucij.		
	Pogoji?	Brez.	
Namen reproduciranja?	Ni natančneje določen.		
	Pogoji?	Brez.	
Ostali predpisi?	To poglavje prav tako dovoljuje dajanje del na voljo javnosti.		
	Vsako reproduciranje v skladu s tem poglavjem mora izpolnjevati pogoje veljavne razširjene kolektivne licence v skladu s poglavjem 36. Poglavje 36 organizacijam, ki zastopajo avtorje, dovoljuje udeležbo pri takih licencah. Te licence lahko določijo pogoje, pod katerimi lahko uporabnik naredi kopije dela.		

Ukrepi proti izogibanju tehnološki zaščiti			
Predpisi o izogibanju?	Da.		§ 53a
Prohibited Acts? Prepovedana dejanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano .	
	Trgovanje z napravami?	Prodaja, dajanje v najem ali kakršnokoli drugo dajanje na voljo, izdelava ali uvoz za dajanje na voljo javnosti, oglaševanje prodaje ali možnosti najema ter posedovanje naprav za izogibanje v komercialne namene je prepovedano.	
	Nudjenje storitev?	Nudjenje storitev izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopanjem ali nadzor nad pravicami imetnika?	Nadzor nad pravicami imetnika. Predpisi se nanašajo na tehnične ukrepe, ki so namenjeni nadzoru nad reproduciranjem ali dajanjem zaščitene del na voljo javnosti.		
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Prepoved dejanj izogibanja ne izključuje reproduciranja v skladu s čl. 16, ki dovoljuje knjižnično reproduciranje.		§ 53a
	Imetniki pravic morajo upravičencem, ki imajo zakonit dostop do dela, zagotoviti, da lahko brez ovir, kot so ukrepi tehnološke zaščite, uporabljajo delo in naredijo nove kopije v skladu s čl. 16 o knjižničnem reproduciranju in ostalih točno določenih izjemah glede varstva avtorskih pravic.		§ 53b
	Pogoji:	Določila čl. 53 ne veljajo za računalniške programe.	

Ostali predpisi?	Zakon vsebuje postopkovna določila o zahtevi upravičencev s katero od imetnikov pravic zahtevajo dostop do del. Imetniku pravic lahko Odbor za avtorske pravice naloži omogočenje dostopa do del. Odbor za avtorske pravice lahko tudi odloči, da lahko upravičenec obide ukrepe tehnološke zaščite, če imetnik pravice ne izpolni zahtev Odbora.	§ 53b
	Norveški kralj lahko odloči, da bodo nekateri arhivi, knjižnice in muzeji dobili potrebne informacije, s pomočjo katerih bodo lahko obšli ukrepe tehnološke zaščite za namene legalnega reproduciranja.	

Razno		
Viri	Copyright in Literary, Scientific and Artistic Works, Etc. of Norway, No. 2 (1961), as amended through No. 97 (2005), dostopno na http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=15319&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html	
Zadnja sprememba:	4.12.2007	

2.20 Poljska

Splošne določbe (veljajo za vsako od spodaj navedenih oblik reproduciranja)		
Nadomestilo avtorju?	Na splošno ne, vendar nekatere določbe predvidevajo nadomestila.	Čl.34
Navedba imena avtorja?	Da. Uporaba je dovoljena ob navedbi imena in priimka avtorja dela, ob upoštevanju obstoječih možnosti za pridobitev takšnih informacij.	
Navedba vira?	Da. Uporaba je dovoljena ob navedbi vira dela, ob upoštevanju obstoječih možnosti za pridobitev takšnih informacij.	

Reproduciranje za uporabnike		
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice, arhivi in šole.	Čl.28(1)
	Pogoji:	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Razširjena dela	
	Pogoji:	
Namen reproduciranja?	Zagotavljanje prostega dostopa do kopij razširjenih del.	
	Pogoji:	Brez.
Ostali predpisi?	Dovoljena uporaba ne sme posegati v normalno rabo dela oz. ne sme kršiti upravičenih interesov avtorja.	

Ohranitev in dopolnitev zbirk institucij			
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice, arhivi in šole.		Čl.28(2)
	Pogoji:		
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Razširjena dela.		
	Pogoji:	Samo ena kopija.	
Namen reproduciranja?	Dopolnjevanje, ohranjanje in/ali zaščita zbirk organizacij.		
	Pogoji:	Brez.	
Ostali predpisi?	Dovoljena uporaba ne sme posegati v normalno rabo dela oz. ne sme kršiti upravičenih interesov avtorja.		

Raziskave in študij (dajanje na voljo)			
Kdo lahko daje na voljo?	Knjižnice, arhivi in šole.		Čl.28(3)
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je dovoljeno dati na voljo?	Dela.		
	Pogoji:	Brez.	
Namen dajanja na voljo?	Za namene posameznikovih raziskav in študija.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij?	S pomočjo terminalov, nameščenih na sedežu institucije.		
Ostali predpisi?	Dovoljena uporaba ne sme posegati v normalno rabo dela oz. ne sme kršiti upravičenih interesov avtorja.		

Ukrepi proti izogibanju tehnološki zaščiti			
Predpisi o izogibanju?	Da.		Art 118 ¹ (1)-(2)
Prepovedana dejanja?	Izogibanje?	Uporaba naprav za izogibanje je prepovedana.	
	Trgovanje z napravami?	Izdelava, prodaja, oglaševanje prodaje ali dajanja v najem ali posedovanje naprav za izogibanje je prepovedano.	
	Nudenje storitev?	Ne.	
Nadzor nad dostopanjem ali nadzor nad pravicami imetnika?	Oboje. Določbe se nanašajo na tehnične ukrepe, ki preprečujejo razširjanje, snemanje oz. reprodukcijo del ali z avtorski sorodnimi pravicami zaščitene del. Določbe vsebujejo ukrepe za dostop oz. varnost, ki dopolnjujejo cilj zaščite.		Čl.6 (10)-(11)
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Ni izrecnih določb o izjemah glede izogibanja.		
Ostali predpisi?	Imetnik pravice za računalniški program lahko od uporabnika računalniškega programa zahteva, da slednji uniči tehnična sredstva (vključno z računalniškimi programi), ki so namenjena izključno omogočanju odstranitve ali obida tehničnih ukrepov zaščite.		Čl.77 ¹

Razno		
Reproduciranje za namene raziskav	Raziskovalne in izobraževalne ustanove lahko reproducirajo dele objavljenih del za namene poučevanja. (Opomba: Kljub temu, da je knjižnica lahko raziskovalna ustanova, se te določbe, kot kaže, nanašajo na raziskovalne ustanove, ki same izvajajo raziskavo, ne pa na knjižnice, ki delajo kopije del za raziskovalne potrebe drugih.)	Čl.27
	Raziskovalni centri in centri za tehnične informacije ter dokumentacijo lahko delajo in razširjajo posamezne kopije nekaterih del, vendar ne več kot eno založniško polo izvlečkov objavljenih del. (Opomba: Ta zakon lahko velja za knjižnice, vendar organizaciji dovoljuje izdelavo in posredovanje le majhnega deleža objavljenih del uporabnikom.)	Čl.30
Definicija termina	Razširjeno delo je delo, ki je bilo z dovoljenjem avtorja na kakršenkoli način dano na voljo javnosti.	Čl.6(3)

Viri	Copyright and Related Rights Act of Poland, No. 24 (1994), as amended through Alteration of the Law on Copyright and Neighboring Rights, No. 91 (2004), dostopno na http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=30305&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
Zadnja sprememba:	7.12.2007

2.21 Portugalska

Nadomestitev			
Kdo lahko reproducira?	Javnosti dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove ali muzeji in arhivi		Čl.75(2)
	Pogoji:	Institucije si ne smejo prizadevati za neposredne ali posredne ekonomske ali komercialne koristi.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Dela.		
	Pogoji:	Dovoljena so točno določena dejanja reprodukcije.	
Namen reproduciranja?	Ni natančneje določen.		
	Pogoji:	Brez.	
Nosilec reprodukcije?	Ni natančneje določen.		
Ostali predpisi?	Čl. 76. določa pravično nadomestilo za avtorje in založnike.		

Ukrepi proti izogibanju tehnološki zaščiti		
Predpisi o izogibanju?	Da.	Čl.218

Prepovedana dejanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.	
	Trgovanje z napravami?	Izdelovanje, uvoz, distribucija, prodaja, dajanje v najem, oglaševanje prodaje ali dajanja v najem ter posedovanje naprav za izogibanje je prepovedano.	Čl.219
	Nudjenje storitev?	Nudjenje storitev izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopanjem ali nadzor nad pravicami imetnika?	Oboje. Določbe se nanašajo na tehnične ukrepe namenjene preprečevanju oz. omejevanju nepooblaščenih dejanj. Določbe vsebujejo tudi določila o nadzoru nad dostopanjem in procesih varovanja.		Čl.217
	Pogoji:	Izjema ne velja za dela, dana na voljo pod dogovorjenimi pogodbenimi pogoji, kar pomeni, da imajo lahko posamezniki do njih dostop v poljubno izbranem času in prostoru.	Čl.222
Izjeme, ki bi jih lahko izkoristile knjižnice?	Kadar uporabnik zaradi ukrepov tehnološke zaščite ne more izvajati dejanj, dovoljenih z izjemami glede avtorskih pravic, morajo imetniki pravic prostovoljno omogočiti dostop.		Čl.221

Ostale določbe?	V primeru, da imetniki pravic uravičencem prostovoljno ne omogočijo uporabe del, se lahko upravičenci pritožijo Komisiji za mediacijo in arbitražo.	Čl.221
	Določbe o tehnoloških ukrepih zaščite ne veljajo za računalniške programe.	Čl.217

Razno	
Viri	Copyright Law of Portugal, as amended through No. 50 (2004), dostopno na http://portal.unesco.org/culture/en/files/30273/11418343013pt_copyright_2004_pt.pdf/pt_copyright_2004_pt.pdf (in Portuguese); Guido Westkamp, The Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States (2007), dostopno na http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/info-c-study-annex_en.pdf ¹⁹³
Zadnja sprememba:	20.12.2007

¹⁹³ Ker portugalski Zakon o avtorskih pravicah ni bil na voljo v angleščini, je tabela pri Portugalski izpolnjena s podatki, ki izvirajo iz navedenega vira.

2.22 Slovaška

Splošne določbe (veljajo za vsako od spodaj navedenih oblik reproduciranja)		
Zahtevano avtorjevo soglasje?	Ne. Uporaba je dovoljena brez odobritve avtorja.	§ 31(1)
Nadomestilo za avtorja?	Ne. Uporaba je dovoljena brez obveznosti plačila nadomestila.	§ 31(2)

Raziskave ali študij		
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice in arhivi. (Opomba: Termina knjižnica in arhiv sta opredeljena z ozirom na ostale zakone)	§ 31 (1)(a)
	Pogoji:	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Dela, ki so del zbirke institucije.	
	Pogoji:	
Namen reproduciranja?	Izobraževanje in znanstveno raziskovanje, na zahtevo fizične osebe.	
	Pogoji:	
Nosilec reprodukcije?	Ni natančneje določen.	
Ostale določbe?	Razpolaganje z delom v skladu s temi določbami ne sme biti v nasprotju z normalno uporabo dela in ne sme neupravičeno prejudicirati zakonitih interesov avtorja.	§ 38
	Te določbe se nanašajo na pravice nastopajočih izvajalcev, producentov fonogramov, producentov avdiovizualnih zapisov in izdajateljev televizijskega programa.	§ 69

Ohranitev in nadomestitev		
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice in arhivi. (Opomba: Termina knjižnica in arhiv sta opredeljena z ozirom na ostale zakone)	§ 31 (1)(b)
	Pogoji:	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Dela, ki spadajo v zbirko institucije.	
	Pogoji:	
Namen reproduciranja?	Nadomestitev, arhiviranje ali ohranitev izvirnega dela v primeru izgube, uničenja ali poškodovanja le-tega.	
	Kjer se ustvarja trajna zbirka.	
	Pogoji:	Brez.
Nosilec reprodukcije?	Ni natančneje določen.	

Ostale določbe?	Razpolaganje z delom v skladu s temi določbami ne sme biti v nasprotju z normalno uporabo dela in ne sme neupravičeno prejudicirati legitimnih interesov avtorja	§ 38
-----------------	--	------

	Te določbe se nanašajo na pravice nastopajočih izvajalcev, producentov fonogramov, producentov avdiovizualnih zapisov in izdajateljev televizijskega programa.	§ 69
--	--	------

Ukrepi proti izogibanju tehnološki zaščiti		
Določbe o izogibanju?	Da.	
Prepovedana dejanja?	Izogibanje?	Uporaba naprave za izogibanje za doseganje ekonomskih koristi je prepovedana
	Trgovanje z napravami?	Razvoj, izdelava, prodaja, dajanje v najem, uvoz ali distribucija naprav za izogibanje so prepovedani.
	Nudjenje storitev?	Nudjenje naprav za izogibanje za doseganje ekonomskih koristi je prepovedano.
Nadzor nad dostopanjem ali nadzor nad pravicami imetnika?	Nadzor nad pravicami imetnika. Določbe se nanašajo na napravo, ki preprečuje, omejuje ali izključuje nezakonite posege v avtorske pravice.	§ 59(2)
Izjeme, ki bi jih lahko izkoristile knjižnice?	Brez. Določbe o knjižničnem reproduciranju ne prejudicirajo določb tega zakona o zaščitnih ukrepih proti nepooblaščenemu reproduciranju del, kot tudi ne določb drugih zakonov.	§ 31(3)

Razno		
Reproduciranje za osebne potrebe	Fizična oseba lahko naredi kopijo že objavljenega dela za osebno uporabo, ki nima neposredne ali posredne komercialne narave.	§ 24(1)
Vir	Copyright Act of Slovakia, No. 613/2003 (2003), dostopno na http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=30268&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html	
Zadnja sprememba:	03.12.2007	

2.23 Slovenija

Uporaba znotraj knjižnic		
Kdo lahko reproducira?	Javnosti dostopni arhivi in knjižnice, muzeji ter izobraževalne ali znanstvene ustanove.	
	Pogoji:	Brez.
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Že objavljena dela. Objava pomeni, da je bilo delo dano na voljo javnosti s soglasjem imetnika pravice. Objava je širši termin kot izdaja. (Čl.3)	

	Pogoji:	Reproduciranje ni dovoljeno glede pisanih del v obsegu celotne knjige, grafičnih izdaj glasbenih del, elektronskih baz podatkov in računalniških programov ter v obliki izvedbe arhitekturnega objekta. (čl. 50/4). Dovoljeno pa je: reproduciranje pisanih del v obsegu celotne knjige, če je njena naklada izčrpana že najmanj dve leti; reproduciranje grafične izdaje glasbenega dela z ročnim prepisovanjem. Knjižnice lahko delo reproducirajo v največ treh primerkih.	
Namen reproduciranja?	Za lastne potrebe knjižnice ali drugih pooblaščenih ustanov.		
	Pogoji:	Reproduciranje ne sme imeti namena dosežati neposredne ali posredne gospodarske koristi.	
Nosilec reprodukcije?	Katerikoli. Glej definicijo reproduciranja spodaj.		
Ostale določbe?	Avtor ima pravico do pravičnega nadomestila za knjižnično reproduciranje svojega dela, vendar pa se nadomestilo ne plačuje ob reproduciranju, pač pa pri prvi prodaji ali uvozu novih naprav za fotokopiranje oz. podobnih naprav.		
	Kolektivno upravljanje avtorskih pravic je obvezno [zakon pravi dopustno!] pri reproduciranju avtorskih del za privatno ali lastno uporabo ter njihovo fotokopiranje prek obsega iz 50. člena tega zakona. (Čl. 147).		

Ukrepi proti izogibanju tehnološki zaščiti		
Določbe o izogibanju?	Da.	Čl.166a
Prepovedana dejanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.

	Trgovanje z napravami?	Izdelava, uvoz, distribucija, prodaja, dajanje v najem, oglaševanje prodaje in dajanja v najem ali posedovanje za gospodarske namene je prepovedano.	
	Nudenje storitev?	Ne.	
Nadzor nad dostopanjem ali nadzor nad pravicami	Nadzor nad pravicami imetnika. Določbe se nanašajo na tehnološke ukrepe, ki ščitijo avtorjevo delo.		

imetnika?		
Izjeme, ki bi jih lahko izkoristile knjižnice?	Če imetnik pravic uporablja tehnične ukrepe po tem zakonu, mora osebam, ki imajo zakonit dostop do primerka avtorskega dela ali predmeta sorodnih pravic, na njihovo zahtevo v najkrajšem možnem času s spremembo tehničnega ukrepa ali z drugimi sredstvi omogočiti uveljavitev vsebinskih omejitev pravic iz 50. člena. Če imetnik pravic ne zagotovi omenjenih sredstev, lahko knjižnice zahtevajo posredovanje mediatorja.	Čl.166c

Razno		
Uporaba podatkovnih baz	Upravičeni uporabnik objavljene podatkovne baze lahko prosto uporablja znaten del njene vsebine, v primeru privatne ali druge lastne uporabe neelektronske podatkovne baze, če so izpolnjeni pogoji iz 50. člena tega zakona.	Čl.141g
Opredelitev termina	Pravica reproduciranja je izključna pravica, da se delo fiksira na materialnem nosilcu ali drugem primerku, in sicer neposredno ali posredno, začasno ali trajno, delno ali v celoti ter s kakršnimkoli sredstvom ali v katerikoli obliki.	Čl.23
Vir	Copyright and Related Rights Act of Slovenia, No. 21 (1995), as amended through No. 43 (2004), dostopno na http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=17095&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah)	
Zadnja sprememba:	18.12.2007	

2.24 Španija

Raziskave		
Kdo lahko reproducira?	Muzeji, knjižnice, knjižnice posnetkov, filmov, časopisne knjižnice ali arhivi.	
	Pogoji:	Institucije morajo biti v javni lasti ali biti del institucije znanstvenega značaja.
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Dela.	
	Pogoji:	Brez.
Namen reproduciranja?	Za namene raziskav.	
	Pogoji:	Reproduciranje ne sme imeti pridobitnega namena.
Nosilec reprodukcije?	Katerikoli. Glej opredelitev termina reproduciranje spodaj.	

Ohranitev			
Kdo lahko reproducira?	Muzeji, knjižnice, knjižnice posnetkov, filmov, časopisne knjižnice ali arhivi.		§ 37(1)
	Pogoji:	Institucije morajo biti v javni lasti ali biti del institucije znanstvenega značaja.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Dela.		
	Pogoji:	Brez.	
Namen reproduciranja?	Ohranitev.		
	Pogoji:	Reproduciranje ne sme imeti pridobitnega namena.	
Nosilec reprodukcije?	Katerikoli. Glej opredelitev termina reproduciranje spodaj.		

Raziskave (dajanje na voljo)			
Kdo lahko daje na voljo javnosti?	Muzeji, knjižnice, knjižnice posnetkov, filmov, časopisne knjižnice ali arhivi.		§ 37(3)
	Izobraževalne institucije, ki so del španskega izobraževalnega sistema.		
	Pogoji:	Institucijemorajo biti v javni lasti ali biti del institucij splošnega kulturnega, znanstvenega ali izobraževalnega pomena, brez pridobitnih namenov.	
Kaj je lahko dano na voljo?	Dela, ki spadajo v zbirko institucije.		
	Pogoji:	Dela ne smejo biti priobčena ali dana na voljo javnosti, če za njih veljajo pogoji za pridobitev oz. licenca.	
Namen dajanja na voljo?	Za raziskave javnih oseb.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij?	S pomočjo terminalov, nameščenih v prostorih institucije, povezanih v interno mrežo zaprtega tipa.		
Ostale določbe?	Avtor obdrži pravico do pravičnega nadomestila.		

Ukrepi proti izogibanju tehnološki zaščiti			
Določbe o izogibanju?	Da.		Čl.160(1)
Prepovedana dejanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.	
	Trgovanje z napravami?	Izdelava, uvoz, distribucija, trgovanje, oglaševanje ali posedovanje naprave za izogibanje s pridobitnim namenom je prepovedano.	
	Nudjenje storitev?	Nudjenje storitev izogibanja je prpovedano.	

Nadzor nad dostopanjem ali nadzor nad pravicami imetnika?	Oboje. Določbe se nanašajo na tehnološke ukrepe, ki preprečujejo ali omejujejo dejanja, storjena brez odobritve imetnika pravice. Člen vsebuje tudi določila o nadzoru nad dostopanjem in ukrepe zaščite.	Čl.160(3)
Izjeme, ki bi jih lahko izkoristile knjižnice?	Imetniki pravice, ki uporabljajo tehnološko zaščito, morajo upravičencem omejitev (vključno z določbami reproduciranja za osebno rabo in v knjižnicah) omogočiti uporabo del.	Čl.161
	Pogoji:	
	Uporabniki morajo do del dostopati na zakonit način.	
	Določbe od imetnikov pravic ne zahtevajo, da naj ti prenehajo z omejevanjem števila zasebnih kopij, ki jih lahko naredijo uporabniki.	
	Določbe ne veljajo za pogodbe na zahtevo.	

Razno		
Javna izposoja	Knjižnice in ostale pooblašene institucije lahko izposojajo dela, od katerih se plačuje nadomestilo.	Čl.37(2)
Reprodukcija za osebno rabo	Fizičnim osebam je za osebno rabo dovoljena reprodukcija že objavljenih del, do katerih se dostopa na zakonit način. Reproduciranje ne sme imeti pridobitnih namenov. Določbe ne veljajo za podatkovne baze in računalniške programe. Potrebno je plačilo nadomestila.	Čl.31(2)
Opredelitev	Reprodukcija je zapis dela na določen medij, ki ga je mogoče priobčiti javnosti ter in ga reproducirati v celoti ali njegove dele.	Čl.18
Viri	Law on Intellectual Property of Spain (1996), as amended through No. 23 (2006), No. 10 (2007); Alberto Bercovitz et al., "Spain," International Copyright Law and Practice § 8 (2007); Guido Westkamp, The Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States (2007), dostopno na http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/infosoc-study-annex_en.pdf	
Zadnja sprememba:	10.12.2007	

2.25 Švedska

Ohranitev			
Kdo lahko reproducira?	Javne knjižnice.		Čl.16
	Znanstvene in raziskovalne knjižnice, ki jih upravljajo državni organi.		
	Vladni in občinski arhivi.		
	Narodni arhiv zvočnih posnetkov in gibljivih slik.		
	Nekateri drugi arhivi in knjižnice, ki jih določi vlada.		
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Dela.		
	Pogoji:	Računalniški programi so izključeni.	
Namen reproduciranja?	Ohranitev.		
	Pogoji:	Brez.	
Nosilec reprodukcije?	Ni določen. Termin »reprodukcija« ni opredeljen.		
Dopolnitev			
Kdo lahko reproducira?	Javne knjižnice.		Čl.16; Reg. 1993: 1212, § 2
	Znanstvene in raziskovalne knjižnice, ki jih upravljajo državni organi.		
	Vladni in občinski arhivi.		
	Narodni arhiv zvočnih posnetkov in gibljivih slik.		
	Nekateri drugi arhivi in knjižnice, ki jih določi vlada.		
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Dela.		
	Pogoji:	Računalniški programi so izključeni.	
Namen reproduciranja?	Dopolnitev nepopolnih del v zbirkah.		
	Pogoji:	Reprodukcija je dovoljena v primeru, da so bili objavljeni posamezni deli dela, manjkajočih delov pa na tržišču ni mogoče pridobiti.	
Nosilec reprodukcije?	Ni natančneje določen.		
Ostale določbe?	Reprodukcija je dovoljena, če dela na tržišču ni mogoče pridobiti, reprodukcijo pa opravi arhiv ali knjižnica, ki je po zakonu pooblaščen za hrambo predpisanih kopij izdelkov.		

Raziskave			
Kdo lahko reproducira.	Javne knjižnice.		Čl.16
	Znanstvene in raziskovalne knjižnice, ki jih upravljajo državni organi.		

	Vladni in občinski arhivi.		
	Narodni arhiv zvočnih posnetkov in gibljivih slik.		
	Nekateri drugi arhivi in knjižnice, ki jih določi vlada.		
	Pogoji:	Brez.	

Kaj je dovoljeno reproducirati?	Dela.	
	Pogoji:	Izključeni so računalniški programi.
Namen reproduciranja?	Za namene raziskav.	
	Pogoji:	Brez.
Nosilec reprodukcije?	Ni natančneje določen.	

Reproduciranje za uporabnike			
Kdo lahko reproducira?	Javne knjižnice.		Čl.16; Čl.42d
	Znanstvene in raziskovalne knjižnice, ki jih upravljajo državni organi.		
	Vladni in občinski arhivi.		
	Narodni arhiv zvočnih posnetkov in gibljivih slik.		
	Nekateri drugi arhivi in knjižnice, ki jih določi vlada.		
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Posamezne članke ali kratke izvlečke iz del.		
	Gradivo, ki se ga zaradi varnostnih razlogov ne sme posojati v izvirniku.		
	Pogoji:	Kjer je v uporabi razširjena kolektivna licenca, lahko da knjižnica na voljo uporabnikom posamezne članke, krajše dele del in dela, ki se jih zaradi varnostnih razlogov ne sme posojati v izvirniku.	
		Kjer je v uporabi razširjena kolektivna licenca, lahko knjižnica uporabnikom poleg papirnatih posreduje tudi kopije na drugih nosilcih.	
	Del, za katere velja razširjena kolektivna licenca, knjižnica ne sme dati na voljo javnosti, če je avtor to prepovedal.		
Namen reproduciranja?	Zadostiti povpraševanju uporabnikov.		
	Pogoji:	Brez.	
Nosilec reprodukcije?	Kopije, ki jih knjižnica posreduje uporabnikom, morajo biti v papirni obliki.		

Ukrepi proti izogibanju tehnološki zaščiti			
Določbe o izogibanju?	Da.		
Prepovedana dejanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano. Vendar pa ni prepoved ne velja, če posameznik, ki ima sicer pravico zakonitega dostopanja do kopije dela, zaščitene z avtorskimi pravicami, obide ukrepe	Čl.52d

		tehnološke zaščite, da bi poslušal ali si ogledal delo.	
	Trgovanje z napravami?	Izdelava, uvoz, prenos, distribucija v obliki prodaje ali dajanja v najem ali posedovanje naprave za izogibanje v ekonomske namene je prepovedano.	Čl.52e
	Nudjenje storitev?	Nudjenje storitev, s katerimi se izogiba tehnološkim ukrepom zaščite, je prepovedano.	
Nadzor nad dostopanjem ali nadzor nad pravicami imetnika?	Nadzor nad pravicami imetnika. Določbe se nanašajo na tehnološke ukrepe, namenjene preprečevanju ali omejevanju reproduciranja ali dajanja del, ki so zaščitena z avtorskimi pravicami, na voljo javnosti brez dovoljenja avtorja.		Čl.52b
Izjeme, ki bi jih lahko izkoristile knjižnice?	Kdorkoli, ki je v skladu s knjižničnimi določbami (in ostalimi posebnimi določbami) upravičen do izkoriščanja dela, zaščenega z avtorskimi pravicami, lahko uporablja kopijo dela, do katere dostopa na zakonit način, kljub temu, da je kopija zaščitena s tehnološkimi ukrepi.		Čl.52f
	Pogoji:	Ta izjema ne velja za dela, ki so bila dana na voljo javnosti na podlagi dogovorjenih pogodbenih klavzul, po katerih posamezniki lahko dostopajo do dela s pomočjo komunikacijskih sredstev na kraju in ob času, ki ga sami izberejo.	
Ostale določbe?	Kadar tehnološki ukrep prepreči uporabo, omenjeno v zgornji izjemi, lahko sodišče na zahtevo upravičenega uporabnika naloži avtorju (ali njegovemu pravnemu nasledniku), da mora ta omogočiti uporabniku izkoriščanje dela, kot je to določeno v omenjenih določbah. V nasprotnem primeru je avtorju zagroženo plačilo kazni.		

Razno		
Distribucija zvočnih posnetkov	Dovoljenje za distribucijo zvočnih posnetkov je možno tudi na podlagi kolektivnih licenc za knjižnice in arhive.	Čl.16
Naprave za branje	Reproduciranje v knjižnicah in v arhivih, ki je namenjeno uporabi z napravami za branje, je dovoljeno.	Čl.16; Reg. 1993: 1212, § 2

Vir:	Act on Copyright in Literary and Artistic Works of Sweden, No. 729 (1960), as amended through No. 110 (2004/2005), dostopno na http://www.sweden.gov.se/sb/d/2707/a/15195
Zadnja sprememba:	07.12.2007

2.26 Švica

Razno		
Naprave za reproduciranje	Za osebe, ki imajo pravico reproduciranja del za osebno uporabo, lahko to storijo tudi druge osebe; kot druge osebe se po tem odstavku štejejo tudi knjižnice, ki dajejo na voljo naprave za reproduciranje.	Čl.19(2)
Viri	Federal Copyright Law of Switzerland, of October 9, 1992, as amended by the Law of December 16, 1994, dostopno na http://www.wipo.int/clea/docs_new/pdf/en/ch/ch004en.pdf . ¹⁹⁴	
Zadnja sprememba:	26.05.2008	

2.27 Združeno kraljestvo

Ohranitev in nadomestitev		
Kdo lahko reproducira?	Knjižničarji in arhivarji odobrenih knjižnic in arhivov.	§ 42
	Pogoji: Brez.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Dela iz stalnih zbirk institucij.	
	Pogoji:	Reprodukcija je dovoljena, kadar nakup kopije dela za izpolnitev namena ni možen na razumen način.
		Kadar gre za literarna, dramska ali glasbena dela, lahko kopija vsebuje kakršnekoli ilustracije, ki so priložene delu.
		Kadar gre za izdana dela, lahko kopija vsebuje tiskarsko razporeditev.
Namen reproduciranja?	Ohranitev ali nadomestitev predmeta z uvrstitvijo, dodajanjem ali nadomestitvijo reprodukcije v stalno zbirko knjižnice.	

¹⁹⁴ Švicarska avtorskoppravna zakonodaja je bila po letu 1994 novelirana, vendar za potrebe te študije novele niso bile na voljo v angleškem jeziku. Zgornja določba je vključena v študijo zaradi njene pomembnosti za knjižnice, vendar pa določba ni i izrecna izjema za knjižnice. Ker veljavno švicarsko pravo trenutno ni na voljo, je Švica navedena na začetku priloge kot ena od držav, katerih zakoni niso bili preučeni.

	Nadomestitev predmeta, ki je bil izgubljen, uničen ali poškodovan v stalni zbirki druge odobrene knjižnice ali arhiva.	
	Pogoji: Brez.	
Nosilec reprodukcije?	Katerikoli. Glej opredelitev termina reproduciranje spodaj.	

Oskrbovanje drugih knjižnic z reprodukcijami		
Kdo lahko reproducira?	Knjižničarji in odobrene knjižnice.	§ 41
	Pogoji: Za namene izdelovanja in oskrbovanja z reprodukcijami odobrene knjižnice vključujejo katerokoli knjižnico v ZK. (Manj pa je knjižnic, upravičenih za prejem reprodukcij. Še več, če je knjižnica, ki prejema reprodukcije, zunaj ZK, predpisi omejujejo tudi obseg knjižnic, upravičenih za sprejemanje.4)	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Članke v periodičnem tisku, vključno s priloženimi ilustracijami in tiskarsko razporeditvijo.	
	Objavljena literarna, dramska ali glasbena dela v celoti ali njihove dele, vključno s priloženimi ilustracijami in tiskarsko razporeditvijo.	
	Pogoji:	Kadar lahko knjižničar z razumno mero poizvedovanja določi ime in naslov osebe, upravičene za izdajo dovoljenja za reproduciranje, pravica reproduciranja za literarna, dramska in glasbena dela ne velja. (Opomba: Predpisi določajo, da mora prejemna knjižnica predložiti z izjavo povezana podobna dejstva.5)
Namen reproduciranja?	Preskrba druge odobrene knjižnice z reprodukcijo.	
	Pogoji:	Brez.
Nosilec reprodukcije?	Katerikoli. Glej opredelitev termina reproduciranje spodaj.	

Raziskave in študij (članki)		
Kdo lahko reproducira?	Knjižničarji in odobrene knjižnice.	§ 38
	Pogoji: Brez.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Članke v periodičnem tisku, vključno z priloženimi ilustracijami in tiskarsko razporeditvijo.	
	Pogoji:	Reprodukcija je omejena na eno kopijo.

		Reprodukcija je omejena na največ en članek iz izdaje periodičnega tiska.	
Namen reproduciranja?	Raziskave v nekomercialne namene ali namene študija za osebne potrebe. (glej opredelitev termina študij za osebne potrebe spodaj)		
	Pogoji:	Uporabnik mora knjižničarja prepričati, da gre za reproduciranje v dovoljene in ne kakšne druge namene.	
		Uporabnik mora knjižničarja prepričati, da je reprodukcija namenjena zadovoljevanju potreb, ki niso povezane s podobnimi zahtevami drugi oseb. Zahteve so podobne, če gre za večinoma iste namene in ob večinoma istem času. Zahteve so sorodne, če osebe dobijo navodila, na katere se navezujejo materiali ob istem času in kraju.	
Nosilec reprodukcije?	Katerikoli. Glej opredelitev termina reproduciranje spodaj.		
Ostale določbe?	Prejemniki reprodukcij morajo plačati znesek, ki ni manjši od stroškov reproduciranja, vključno s prispevkom za splošne odhodke knjižnice ali arhiva.		

Raziskave in študij (Literarna, dramska ali glasbena dela)			
Kdo lahko reproducira?	Knjižničarji odobrenih knjižnic.		§ 39
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Razumne dele literarnih, dramskih ali glasbenih del, vključno s priloženimi ilustracijami in tiskarsko razporeditvijo iz objavljene izdaje dela, ki ni članek v periodičnem tisku.		
	Pogoji:	Reprodukcija je omejena na eno kopijo.	
Namen reproduciranja?	Raziskave v nekomercialne namene ali namene študija za osebne potrebe. (glej opredelitev termina študij za osebne potrebe spodaj)		
	Pogoji:	Uporabnik mora knjižničarja prepričati, da gre za reproduciranje v dovoljene in ne kakšne druge namene.	

		Uporabnik mora knjižničarja prepričati, da je reprodukcija namenjena zadovoljevanju potreb, ki niso povezane s podobnimi zahtevami drugi oseb. Zahteve so podobne, če gre za večinoma iste namene in ob večinoma istem času. Zahteve so sorodne, če osebe dobijo navodila, na katere se navezujejo materiali ob istem času in kraju.	
Nosilec reprodukcije?	Katerikoli, Glej opredelitev termina reproduciranje spodaj.		
Ostale določbe?	Prejemniki reprodukcij morajo plačati znesek, ki ni manjši od stroškov reproduciranja, vključno s prispevkom za splošne odhodke knjižnice ali arhiva.		

Raziskave ali študij (neobjavljena dela)			
Kdo lahko reproducira?	Knjižničarji in arhivarji odobrenih knjižnic in arhivov.		§ 43
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Celoto ali dele literarnih, dramskih ali glasbenih del vključno s priloženimi ilustracijami, ki so del zbirke institucije.		
	Pogoji:	Datum nastanka dela mora biti 1. avgust 1989 ali poznejši datum. ⁶	
		Delo ne sme biti objavljeno preden je vključeno v knjižnico ali v arhiv.	
		Reprodukcija ni dovoljena, če je imetnik avtorske pravice prepovedal kopiranje dela.	
Uporabnik ni upravičen do več kot ene kopije dela.			
Namen reproduciranja?	Oskrba s kopijo dela v nekomercialne namene ali za namene študija za osebne potrebe. (glej opredelitev termina študij za osebne potrebe spodaj.)		
	Pogoji:	Uporabnik mora knjižničarja prepričati, da gre za reproduciranje v dovoljene in ne kakšne druge namene.	
Nosilec reprodukcije?	Katerikoli. Glej dopredelitev termina reproduciranje spodaj.		
Ostale določbe?	Prejemniki reprodukcij morajo plačati znesek, ki ni manjši od stroškov reproduciranja, vključno s prispevkom za splošne odhodke knjižnice ali arhiva.		

Ukrepi proti izogibanju tehnološki zaščiti			
Določbe o izogibanju?	Da.		§§ 296ZA- 296ZF
Prepovedana dejanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano, če oseba, ki ga izvaja, to dela namenoma.	
	Trgovanje z napravami?	Izdelava, uvoz, prodaja naprav za izogibanje so prepovedani.	
	Nudenje storitev?	Nudenje, prepovedovanje, oglaševanje storitev je prepovedano.	
Nadzor nad dostopanjem ali nadzor nad pravicami imetnika?	Oboje.		
Izjeme, ki bi jih lahko izkoristile knjižnice?	Kadar tehnološki zaščitni ukrep (TZU) prepreči izvrševanje izjem od avtorske pravice, lahko uporabnik sproži postopke pri vladi, da bi ta izdala ukaz, na podlagi katerega bi se izognilo TZU za namene izvrševanja izjem. Relevantne izjeme vključujejo tiste navedene zgoraj.		

Razno		
Podpisane izjave	Kadar je potrebno knjižničarja prepričati o izpolnjevanju določenih pogojev, se lahko knjižničar sklicuje na podpisano izjavo prosilca, razen če knjižničar ve, da jni pristna. Če izjava ni pristna, reproduciranje te osebe pa bi pomenilo kršitev, je oseba, ki je podpisala izjavo, odgovorna za kršitev avtorskih pravic.	§ 37(2)
Izposoja	Izposoja, ki jo izvajajo odobrene knjižnice ali arhivi (ki niso javne knjižnice) brez namena doseganja dobička, ni kršitev. (opomba: Javne knjižnice morajo izpolnjevati obveznosti določene v shemi pravice izposoje javnosti. Odst. 40 A(1)) Javna knjižnica je široko opredeljena v odst. 178.	§ 40A (2)
Ljudske pesmi	Neobjavljene pesmi neznanih avtorjev se lahko posnamejo za namene arhiviranja v določenih arhivih.	§ 61
Izvoz	Če dela kulturnega ali zgodovinskega pomena ni možno izvoziti iz ZK, brez da bi najprej naredili kopijo za knjižnico ali arhiv, izdelovanje take kopije ni kršitev.	§ 44
Zakonite deponirane kopije	Depozitna knjižnica ima omejene pravice izdelovanja kopij za izpolnjevanje zahtev deponiranja.	§ 44A; § 20A
Opredelitev terminov	Odobrena knjižnica je opredeljena s predpisi, ki jih izda notranji minister. ⁷	§ 37 (1)(a)

	Knjižničar ali arhivar je tudi oseba, ki deluje v imenu knjižničarja oz. arhivarja.	§ 37(6)
	Kopiranje v povezavi z literarnimi, dramskimi, glasbenimi ali umetniškimi deli pomeni reproduciranje dela v katerikoli fizični obliki. To vključuje tudi shranjevanje dela na katerikoli nosilec z uporabo elektronskih sredstev. Zakon določa tudi podrobnosti kopiranja umetniških del, filmov in drugih del. Pod kopiranje štejemo tudi izdelavo vseh vmesnih ali začasnih kopij.	§ 17
	Javna knjižnica je knjižnica, ki jo upravlja ali se upravlja v imenu: knjižničnih organov oblasti, kot so določeni z Zakonom o javnih knjižnicah (Škotska) iz 1955 – v Walesu in v Angliji; knjižničnih organov oblasti, kot so določeni z Zakonom o javnih knjižnicah (Škotska) iz 1955 – na Škotskem; Odbora za izobraževanje in knjižnice, kot je določen v Odredbi o izobraževanju in knjižnicah (Severna Irska) iz 1986 – na Severnem Irskem.	§ 178
	Med študij za osebne potrebe ne spada študij, čigar neposredni ali posredni namen je komercialne narave.	§ 178
Viri	Copyright, Designs, and Patent Act of the United Kingdom, Cap. 48 (1988), as amended, dostopno na http://www.ipo.gov.uk/cdpact1988.pdf (unofficial consolidation, current through May 3, 2007)	
Zadnja sprememba:	26.05.2008	

2.28 Avstralija

Splošne določbe (uporabne za vse spodaj navedene oblike reproduciranja)		
Knjižnica ali arhiv	Kar se nanaša na administrativno telo knjižnice ali arhiva, se nanaša na telo (inkorporirano ali ne) ali osebo (vključno s Krono), ki ima najvišjo odgovornost glede uprave knjižnice oziroma arhiva.	§ 10 (3)(b)
Profitne knjižnice	Čeprav je lastnik knjižnice oseba, ki se ukvarja s poslovno dejavnostjo zaradi ustvarjanja dobička, knjižnica samo zaradi tega ne sme veljati za ustanovljeno oziroma vodeno z namenom ustvarjanja dobička.	§ 18
Ohranitev, nadomestitev in uprava knjižnice		
Kdo lahko reproducira?	Odgovorni uradniki v knjižnici ali arhivu in osebe, ki delujejo v njihovem imenu.	§ 51A

	Pogoji:	Vključuje prostovoljce, ki pomagajo pri nadzoru in skrbi za zbirko. (§ 51A(6))
Kaj je lahko reproducirano ?	Rokopisi, ki so del zbirke knjižnice ali arhiva.	
	Izvirna umetniška dela, ki so del zbirke knjižnice ali arhiva.	
	Objavljena dela, ki so del zbirke knjižnice ali arhiva.	
	Dela, ki so del zbirke knjižnice ali arhiva.	
	Pogoji:	Določba dovoljuje tako reproduciranje kot tudi priobčitev. V primeru objavljenih del mora uradnik v knjižnici ali arhivu po razumni preiskavi izjaviti, da je prepričan, da reprodukcije (ne reprodukcije iz druge roke) dela oziroma izdaje dela v zbirki ni mogoče pridobiti v razumnem času po običajni prodajni ceni, če pa je reprodukcijo ali drugi izdajo možno dobiti na ta način, mora izjaviti, zakaj naj bo napravljena reprodukcija dela iz zbirke. ¹⁹⁵
	Različne vrste del so lahko reproducirane le v spodaj obravnavane namene.	
Namen reprodukcije?	Ohranitev, nadomestitev ali raziskave v drugi knjižnici ali v administrativne namene.	
	Pogoji:	V primeru rokopisa ali izvirnega umetniškega dela je reproduciranje dovoljeno zaradi ohranitve kot preprečitve izgube ali poškodovanja in zaradi raziskave v sami knjižnici oziroma arhivu ali drugi knjižnici oziroma arhivu.
		Objavljeno delo je dovoljeno reproducirati z namenom nadomestitve dela, ki je poškodovano, poslabšano, izgubljeno ali ukradeno. Če je po reproduciranju zaradi ohranitve izvirnega umetniškega dela izvirnik izgubljen ali se poslabša oziroma če izvirnik postane nestabilen in ne more biti razstavljen zaradi velikega tveganja

¹⁹⁵ Po členu 203F je kriva izjava iz tega člena prekršek. Členi 203A, 203D, 203E in 203G uvajajo prekrške v zvezi s hrambo izjav po členu 51A.

		<p>za poslabšanje, je lahko zaradi ohranive ustvarjena reprodukcija priobčena tako, da je dostopna na omrežju s pomočjo računalniškega terminala v sami ustanovi, terminal pa uporabniku ne sme omogočati ustvaritve digitalne ali fizične reprodukcije oziroma priobčitve reprodukcije. (§§ 51A(3A) & (3B))</p> <p>Vse vrste del so lahko reproducirane v administrativne namene. (§ 51A(2)) Te reprodukcije so lahko tudi priobčene uradnikom knjižnice oziroma arhiva s pomočjo računalniškega terminala v sami ustanovi. (§ 51A(3)) Za administrativni namen se šteje namen, ki je neposredno povezan z oskrbo ali nadzorom zbirke. (§ 51A(6))</p>	
Medij reprodukcije?	Katerikoli.		
Ostale določbe?	Opomba: Ko je narejena reprodukcija v skladu s § 51A, mora biti na sami reprodukciji zapisana opomba, da je bila reprodukcija ustvarjena v imenu ustanove, naveden mora biti tudi datum izdelave. (§ 203H(1))		
	Objava: V primeru, ko je neobjavljeno delo reproducirano in dobavljeno drugi knjižnici ali arhivu zaradi raziskovanja, dobava oziroma priobčitev ne pomeni objave dela. (§ 51A(5))		
	Uporaba za zvočne posnetke in filme: Člen 110B je skoraj popolnoma enak kot § 51A, le da se nanaša ne reproduciranje zvočnih posnetkov in kinematografskih filmov. Člen 110B vsebuje tudi nekaj značilnih razlik, najopaznejša je določba, da reproduciranje ne pomeni kršitve pravic, povezanih z delom ali drugo vsebino, ki je v delo vključena. Za določbe v zvezi z obveznostjo opomb na teh reprodukcijah glej § 203H(2).		
Ohranitev s strani kulturnih ustanov			
Kdo lahko reproducira?	Pooblaščen uradniki v knjižnici ali arhivu.		§ 51B
	Pogoji:	Knjižnica ali arhiv morata imeti z državnim ali zveznim zakonom določeno funkcijo vzdrževanja zbirke ali pa je knjižnica predpisana s predpisi.	
Kaj je lahko	Rokopisi.		

reproducirano?	Izvirna umetniška dela.	
	Objavljena dela.	
	Pogoji:	Uradnik mora biti prepričan, da gre za delo, ki je za Avstralijo posebnega zgodovinskega ali kulturnega pomena.
		Uradnik lahko napravi do tri reprodukcije rokopisa.
		V primeru izvirnega umetniškega dela lahko uradnik iz izvirnika naredi do tri izčrpane fotografske reprodukcije.
V primeru izvirnega umetniškega dela mora biti uradnik prepričan, da fotografska reprodukcija (ne reprodukcija iz druge roke) ni drugače dostopna v razumnem času in po običajni komercialni ceni.		
	Uradnik lahko napravi do tri reprodukcije objavljenega dela iz primerka, ki je v zbirki.	
		V primeru objavljenih del mora uradnik v knjižnici ali arhivu po razumni preiskavi izjaviti, da je prepričan, da reprodukcije (ne reprodukcije iz druge roke) dela oziroma izdaje dela v zbirki ni mogoče pridobiti v razumnem času po običajni prodajni ceni, če pa je reprodukcijo ali drugi izdajo možno dobiti na ta način, pa mora biti prepričan, da je izdelava reprodukcije dela iz zbirke primerna.
Namen reprodukcije?	Ohranitev v izogib izgubi ali poslabšanju.	
	Pogoji:	Brez.
Ostale določbe?	Razumna in običajna cena: Za namen določanja, ali je reprodukcijo možno pridobiti v razumnem času po običajni prodajni ceni, mora uradnik upoštevati, ali je na ta način možno pridobiti elektronsko reprodukcijo dela oziroma izdaje. (§ 51B(5))	
	Omejitev: § 51B ne omejuje ostalih pravic v členih, ki se nanašajo na knjižnice, ti členi pa ne omejujejo § 51B. (§ 51B(6))	
	Uporaba za zvočne posnetke in filme: Člen 110BA je skoraj popolnoma enak kot § 51A, le da se nanaša ne	

	reproduciranje zvočnih posnetkov in kinematografskih filmov. Člen 110 BA vsebuje tudi nekaj značilnih razlik, najopaznejša je določba, ki uvaja ločeno obravnavo reproduciranja objavljenih različic dela in neobjavljenih, prvih posnetkov filma.	
	Uporaba za objavljene izdaje: § 112AA je skoraj popolnoma enak kot § 51A, le da se nanaša na reproduciranje objavljene izdaje kateregakoli dela iz zbirke. § 112AA vsebuje tudi nekatere značilne določbe, najopaznejše urejajo posebno obravnavo ustvarjanja faksimile reprodukcij in varstvo proti kršenju kateregakoli dela v objavljeni izdaji.	
Raziskovanje ali študij (objavljena dela)		
Kdo lahko reproducira?	Pooblaščeni uradniki v knjižnici ali arhivu.	§ 49(1)
	Pogoji:	
	V smislu § 49 knjižnica pomeni knjižnico, katere zbirka je v celoti ali delno dostopna javnosti, neposredno ali s pomočjo medknjižnične izposoje.	
	V smislu § 49 arhiv pomeni arhiv, katerega zbirka je v celoti ali delno dostopna javnosti.	
Kaj je lahko reproducirano?	Članki (v celoti ali delno), vsebovani v periodičnih publikacijah, ki so del zbirke ustanove.	§ 49(1); § 49(2A)
	Objavljena dela (v celoti ali delno), ki niso članki, vsebovani v periodičnih publikacijah in so del zbirke ustanove.	
	Pogoji:	
	Priobčitev v skladu z določbami § 49(2), (2C) in (5A). (§ 49(7B)) ni kršitev.	
	Napravljena je lahko le ena reprodukcija.	
	Ni dovoljeno reproducirati dveh ali več člankov iz iste periodične publikacije, razen v primeru, da so članki potrebni za isto raziskavo ali študij. (§ 49(4))	
	Delo v celoti (ki ni članek oziroma periodični tisk) oziroma del dela v obsegu, ki presega razumno mero, ne sme biti reproduciran, razen če je delo del zbirke knjižnice ali arhiva in pooblaščeni uradnik po razumni preiskavi izjavi, da je prepričan, da se reprodukcije (ne reprodukcije iz druge roke) ne da	

		<p>pridobiti v razumnem času po običajni prodajni ceni. (§ 49(5)) (Opomba: Razumno mero določa § 10(1)).</p>	
		<p>Pri določanju, ali je reprodukcijo možno pridobiti v razumnem času po običajni prodajni ceni, mora pooblaščen uradnik upoštevati: (a) kdaj uporabnik potrebuje reprodukcijo, (b) kdaj bi bilo možno reprodukcijo pridobiti po običajni prodajni ceni in (c) ali je možno v razumnem času po običajni prodajni ceni pridobiti reprodukcijo v elektronski obliki. (§ 49(5AB))</p>	
		<p>Opomba, ki spremlja določbe, dodaja, da je reprodukcija lahko napravljena iz druge reprodukcije, shranjene v knjižnici, ker je bila ustvarjena v skladu z § 51A(1) z namenom zamenjati delo.</p>	
Namen reprodukcije?	Za raziskovanje in študij ter dobavo uporabnikom na podlagi uporabnikove pisne zahteve.		§ 49(1); § 49(2)
	Pogoji:	<p>Reprodukcija je lahko posredovana samo osebam, ki reproduciranje zahtevajo. (§§ 49(6) & (7)) To zahtevo lahko ureditev izključi. (§ 49(8)) (Opomba: V primeru ustvarjanja elektronskih reprodukcij veljajo posebna pravila § 49(7A).)</p> <p>Uporabnik mora odgovornemu uradniku knjižnice ali arhiva podati podpisano izjavo, v kateri zagotavlja, da reprodukcijo potrebuje za raziskovanje ali študij in za noben drug namen ter da še nikdar ni prejel reprodukcije istega dela s strani knjižnice ali arhiva.¹⁹⁶ Izjavo ureja § 49, še podrobneje pa § 10(3)(ma).</p>	

¹⁹⁶ V skladu s členom 203F je kriva ali zavajajoča izjava iz tega člena prekršek. Členi 203A, 203D, 203E in 203G uvajajo prekrške v zvezi s hrambo izjav po členu 49.

		Izjava ne sme vsebovati trditev, za katere pooblaščen uradnik knjižnice ali arhiva ve, da so neresnične. (§ 49(2))	
Namen reprodukcije?	Za raziskovanje ali študij in oskrbo uporabnika na oddaljeni lokaciji, na podlagi zahteve, ki jo oseba poda pooblaščenemu uradniku ustanove. (Glej tudi § 49(2C)(a))		§ 49 (2A); § 49 (2C)
	Pogoji:	Uporabnik poda pooblaščenemu uradniku knjižnice ali arhiva izjavo, da potrebuje reprodukcijo za raziskovanje ali študij in za noben drug namen. (Glej tudi § 49(2C)(a))	
		Uporabnik mora podati izjavo, da nikdar prej ni prejel reprodukcije istega dela s strani knjižnice ali arhiva.	
		Zaradi oddaljenosti lokacije uporabnik ne more ustrezno podati izjave (v skladu z zahtevami § 49(1)) v času, v katerem potrebuje reprodukcijo.	
		Zahteva in izjava, ki ju poda uporabnik v skladu s § 49(2A) ne rabita biti v pisni obliki. (§ 49(2B))	
		Pooblaščen uradnik poda izjavo, v kateri navede podrobnosti zahteve in izjave uporabnika, izjavi pa tudi, da uporabnikova izjava ne vsebuje trditev, ki se nanašajo na namen uporabe reprodukcije in dejstvo, da v preteklosti ni prejel reprodukcije, ki bi mu bile znane kot neresnične. Uradnik izjavi še, da je prepričan, da je glede na oddaljenost uporabnika izjava resnična. (§ 49(2C)(b))	
Ostale določbe?	Priobčitev del v elektronski obliki: Če je članek, ki je del periodične izdaje ali drugega objavljenega dela, pridobljen v elektronski obliki kot del zbirke knjižnice ali arhiva, ga lahko odgovorni uradnik knjižnice ali arhiva da na voljo na omrežju, tako da lahko uporabniki dostopajo do njega iz same knjižnice ali arhiva s pomočjo opreme, ki jo posreduje knjižnica ali arhiv in na način, ki jim onemogoča izdelavo elektronske reprodukcije ali priobčitev.		§ 49 (5A)
	Cena: Reproduciranje po določbah tega člena ni dovoljeno, če knjižnica ali arhiv zahtevata plačilo za izdelavo in		§ 49(3)

	posredovanje reprodukcije in cena presega stroške izdelave in posredovanja.	
	Opomba: Ko je reprodukcija ustvarjena na podlagi § 49, mora biti na njej zabeležena opomba, da je bila ustvarjena v imenu ustanove, zapisan pa mora biti tudi datum izdelave. (§ 203H(1))	
Raziskovanje ali študij, vpogled v publikacijo (neobjavljena dela)		
Kdo lahko reproducira?	Osebe.	§ 51(1)
Kdo lahko reproducira?	Uradniki, ki vodijo knjižnico oziroma arhiv, ali osebe, ki delujejo v njihovem imenu.	
	Pogoji:	Brez.
Kaj je lahko reproducirano?	Neobjavljena literarna, dramska, glasbena ali umetniška dela.	
	Pogoji:	Delo mora biti še vedno varovano z avtorsko pravico, reproduciranje mora biti izvedeno več kot petdeset let po koncu koledarskega leta, v katerem je avtor umrl.
		Reprodukcija dela mora biti del zbirke knjižnice ali arhiva, v primeru književnih, dramskih ali glasbenih del pa mora biti del zbirke knjižnice ali arhiva rokopis.
		Reprodukcija dela ali rokopis v zbirki morata biti dostopna javnemu nadzoru v skladu s pravili, ki urejajo zbirko.
Namen reprodukcije?	Raziskovanje ali študij, vpogled v publikacijo.	
	Pogoji:	Če je reprodukcija napravljena s strani uradnika knjižnice ali arhiva, je lahko dobavljena samo osebi, ki uradniku zagotovi, da potrebuje reprodukcijo za dovoljene namene in da je ne bo uporabljala kakorkoli drugače.
Ostale določbe?	Zakon prav tako dovoljuje priobčitev reprodukcije.	
	Vključitev dela: Če nova objava književnega, dramskega ali glasbenega dela vsebuje delo, ki ga ureja § 51(1), takšna objava ne pomeni kršitve ali nepooblaščenice objave prejšnjega dela. Upoštevati je potrebno pravila o opombi in druge zahteve, pravica pa se razširja tudi na kasnejše objave dela in ostalo uporabo.	§ 52

	Uporaba za zvočne posnetke in film: § 110A je skoraj popolnoma enak kot § 51, le da se nanaša na reproduciranje zvočnih posnetkov in kinematografskih filmov, ki se reproducirajo več kot petdeset let odkar je bilo delo izdelano.		
Raziskovanje ali študij (neobjavljena znanstvena dela)			§ 51(2)
Kdo lahko reproducira?	Uradniki, ki vodijo knjižnico oziroma arhiv, ali osebe, ki delujejo v njihovem imenu.		
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Neobjavljena znanstvena dela in podobna literarna dela, shranjena v knjižnici univerze ali druge podobne ustanove ali v arhivu.		
	Pogoji:	Brez.	
Namen reprodukcije?	Za raziskovanje ali študij.		
	Pogoji:	Reprodukcija je lahko dobavljena osebi, ki zagotovi pooblaščenemu uradniku knjižnice ali arhiva, da jo potrebuje za zakonit namen.	
Medij reprodukcije?	Ni določen.		
Ostale določbe?	Čprav zakon tega izrecno ne določa, bi se lahko § 51(1) uporabljal tudi za neobjavljena znanstvena dela.		
Oskrba drugih knjižnic z reprodukcijami			
Kdo lahko reproducira?	Uradniki, ki vodijo knjižnico oziroma arhiv, ali osebe, ki delujejo v njihovem imenu.		§ 50(2); § 50(10)
	Pogoji:	V smislu § 50 knjižnica pomeni knjižnico, katere zbirke so v celoti ali delno dostopne javnosti, neposredno ali s pomočjo medknjižnične izposoje.	
		V smislu § 50 arhiv pomeni arhiv, katerega zbirke so v celoti ali delno dostopne javnosti.	
Kaj je lahko reproducirano?	Članki (v celoti ali delno), vsebovani v periodičnih publikacijah, ki so del zbirke ustanove.		§ 50(1); § 50(7)
	Objavljena dela (v celoti ali delno), ki niso članki, vsebovani v periodičnih publikacijah in so del zbirke ustanove.		
	Pogoji:	Napravljena je lahko le ena reprodukcija.	
		Reprodukcija istega dela ne sme biti priskrbljena knjižnici več kot enkrat za vključitev v knjižnično zbirko, razen če knjižnica, ki poda zahtevo, takoj, ko je to mogoče, poda tudi izjavo, v kateri navede podrobnosti zahteve in dejstvo, da je bila prejšnja reprodukcija	

		<p>izgubljena, uničena ali poškodovana.¹⁹⁷ (§ 50(7))</p>	
		<p>Dva ali več člankov iz iste periodične izdaje ne sme biti reproduciranih, če so bili zahtevani za isti namen, razen če gre za zahtevo po § 49 za isto raziskavo ali študij. (§ 50(8))</p>	
		<p>Delo v celoti (ki ni članek ali periodična izdaja) ali več kot razumen del dela ne smeta biti reproducirana, če je reprodukcija napravljena iz dela v fizični obliki, razen če pooblaščen uradnik knjižnice takoj, ko je to možno, poda izjavo, v kateri navede podrobnosti zahteve in dejstvo, da je po razumni preiskavi prepričan, da reprodukcija dela (ne reprodukcija iz druge roke) ne more biti pridobljena v razumnem času po običajni prodajni ceni. (§ 50(7A)) (Opomba: Razumen del je definiran v § 10(1)).</p>	
		<p>Dela v celoti (tudi člankov in periodičnih izdaj) ali njegovega dela ni dovoljeno reproducirati, ne glede na to, ali je del razumno odmerjen, če je reprodukcija ustvarjena iz dela v elektronski obliki, razen če pooblaščen uradnik knjižnice, ki poda zahtevo, takoj, ko je to možno, poda tudi izjavo, v kateri navede podrobnosti zahteve in eno izmed dejstev:</p> <p>(a) Da je v primeru reprodukcije celote ali dela, ki presega razumno mero, po razumni preiskavi prepričan, da dela v elektronski obliki ni možno pridobiti v razumnem času in po običajni prodajni ceni.</p> <p>(b) Da je v primeru reprodukcije razumnega kosa dela, ki ni članek, po razumni preiskavi prepričan, da kosa ni možno pridobiti v elektronski obliki, ločeno ali skupaj z razumno količino drugega gradiva in v razumnem času</p>	

¹⁹⁷ V skladu s členom 203F je kriva ali zavajajoča izjava iz tega člena prekršek. Členi 203A, 203D, 203E in 203G uvajajo prekrške v zvezi s hrambo izjav po členu 50.

		<p>po običajni prodajni ceni.</p> <p>(c) Da je v primeru reprodukcije celotnega članka ali njegovega dela po razumni preiskavi prepričan, da članka ni možno samostojno pridobiti v elektronski obliki v razumnem času in po običajni prodajni ceni. (§ 50(7B))</p>	
		<p>Pri določanju, ali je reprodukcijo možno pridobiti v razumnem času po običajni prodajni ceni, mora pooblaščen uradnik upoštevati: (a) kdaj uporabnik potrebuje reprodukcijo, (b) kdaj bi bilo možno reprodukcijo pridobiti po običajni prodajni ceni in (c) ali je možno v razumnem času po običajni prodajni ceni pridobiti reprodukcijo v elektronski obliki. (§ 50(7BB))</p>	
		<p>Delo je lahko ne le reproducirano in posredovano, temveč tudi priobčeno. (§ 50(4)(b)) To določbo lahko ureditev izključi. (§ 50(5))</p>	
		<p>Pravna sredstva proti knjižnici zaradi izdelave in posredovanja reprodukcije ne morejo biti uporabljena. (§§ 50(3)(b); 50(4)(a))</p>	
		<p>Opomba, ki spremlja določbe, dodaja, da je reprodukcija lahko napravljena iz druge reprodukcije, shranjene v knjižnici, ker je bila ustvarjena v skladu z § 51A(1) z namenom zamenjati delo.</p>	
Namen reprodukcije ?	Dobaviti reprodukcijo osebi, ki je to zahtevala v skladu s pogoji iz § 49.		§ 50(1); § 50(2)
	Vključiti reprodukcijo v zbirko knjižnice, ki je podala zahtevo.		
	Zadovoljiti potrebe knjižnice, ki služi članom parlamenta. ¹⁹⁸		
	Pogoji:	<p>Na podlagi zahteve s strani ali v imenu uradnika, ki vodi knjižnico.</p> <p>Če je reprodukcija napravljena in dobavljena v skladu z zahtevo, se domneva, da ustreza namenu, za katerega je zahtevana. (§ 50(3)(a))</p>	
Medij reprodukcije	Katerikoli.		§ 50 (7C)
	Pogoji:	Če je reprodukcija v elektronski	

¹⁹⁸ Določbe, ki se nanašajo na parlament, se uporabljajo le za posebne knjižnice, ki služijo vladnim komponentam. Ker takšne določbe presegajo splošni okvir te študije, podrobnosti niso povzete.

?		obliki, mora biti reprodukcija dobavne knjižnice uničena takoj, ko je reprodukcija dobavljena knjižnici, ki jo zahteva.	
Ostale določbe?	Cena: Reproduciranje po določbah tega člena ni dovoljeno, če knjižnica ali arhiv zahtevata plačilo za izdelavo in posredovanje reprodukcije in cena presega stroške izdelave in posredovanja.		§ 50(6)
	Opomba: Ko je reprodukcija ustvarjena na podlagi § 50, mora biti na njej zabeležena opomba, da je bila ustvarjena v imenu ustanove, zapisan pa mora biti tudi datum izdelave. (§ 203H(1))		
Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom			
Določbe o izogibanju?	Da.		
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.	§ 116 AN(1)
	Trgovanje z napravami?	Proizvodnja, uvoz, distribuiranje, ponujanje, oskrba z ali priobčitev naprave, ki omogoča izogibanje, je prepovedano.	§ 116 AO(1)
	Omogočanje storitev?	Omogočanje ali ponujanje storitev izogibanja je prepovedano.	§ 116 AP(1)
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Oboje. Določbe se nanašajo na naprave, izdelke, tehnologijo in sestavine (tudi računalniške programe), ki se uporabljajo s strani ali v imenu imetnika pravic v povezavi z izvrševanjem avtorske pravice in ki v običajnem teku delovanja nadzorujejo dostop do dela.		§ 10(1)
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Izogibanje ni prepovedano, če takšno dejanje izvede knjižnica, arhiv ali izobraževalna ustanova, če je namen dejanja odločitev o pridobitvi dela in če delo ustanovi v času dejanja ni drugače dostopno.		§ 116 AN (8)
	Izogibanje ni prepovedano, če je z njim osebi omogočeno dejanje, ki ne krši avtorske pravice in izvrševanje katerega je predpisano.		§ 116 AN(9)
Ostalo			
Poštena uporaba	Poleg izjem za knjižnice je mogoča tudi poštena uporaba zaščitene del za določene namene, vključujoč raziskovanje in študij.		§ 40; § 103C
Uprava knjižnice	Telo, ki upravlja knjižnico ali arhiv, lahko uporablja zaščiteno delo za namen vzdrževanja in uprave knjižnice ali arhiva, če je uporaba omejena na poseben primer in ni v nasprotju z normalnim izkoriščanjem dela ter nerazumno ne posega v legitimne interese imetnika pravic.		§ 200AB
Nenadzorovane naprave	Če je ustvarjena reprodukcija celotnega dela ali njegovega dela in so s tem kršene pravice ter je bila reprodukcija ustvarjena s		§ 39A; § 104B

	<p>pomočjo naprave, z dovoljenjem upravnega telesa ali odgovornega upravnika knjižnice oziroma arhiva nameščene v knjižnici oziroma arhivu ali izven samih prostorov v prid uporabnikov knjižnice oziroma arhiva, se ne sme samo zato, ker je bila reprodukcija ustvarjena s pomočjo takšne naprave, šteti, da sta upravno telo ali odgovorni uradnik odobrila prepovedano reproduciranje. Knjižnica ali arhiv morata na napravi ali v njeni neposredni bližini objaviti obvestilo, katerega oblika in velikost morata biti v skladu z §. Člen 104B je skoraj popolnoma enak kot 39A, le da se nanaša na prepovedane reprodukcije audiovizualnih izdelkov in objavljenih izdaj del.</p>	
Avstralski arhiv	Določba dovoljuje Avstralskemu arhivu, da ustvari reprodukcije del, ki so del zbirke, za potrebe Arhiva ali njegovih regionalnih uradov.	§ 51AA
Definirani termini	<p>Zakon ponuja dodatne podrobnejše definicije, ki niso vključene v to razpredelnico, za naslednje pojme: izobraževalni namen, peridočna izdaja in članek.</p> <p>“Arhiv” pomeni arhivsko gradivo v varstvu Avstralskega arhiva (ali treh določenih vladnih arhivov) ali zbirko dokumentov in drugega gradiva v smislu § 10(4). Omenjeni odstavek določa tudi, da definicija arhiva vsebuje tudi zbirko dokumentov in drugega zgodovinsko in javno pomembnega gradiva, ki je v varstvu inkorporiranega ali neinkorporiranega telesa. To zbirko vzdržuje in upravlja z namenom ohranitve dokumentov ali gradiva in brez pridobitnega namena. (Različica avstralske zakonodaje, preučena za potrebe te študije, v obliki primera navaja, da bi bili s to definicijo objeti tudi muzeji in galerije.)</p> <p>“Reprodukcija” v smislu kinematografskega filma pomeni vsak članek ali stvar, v kateri so vključene slike in zvoki, ki so del filma.</p> <p>“Delo” pomeni književno, dramsko, glasbeno ali umetniško delo.</p>	§ 10(1); § 10(4)
Viri	Copyright Law of Australia, No. 63 (1968), as amended through No. 28 (2007), dostopno na http://www.comlaw.gov.au/ComLaw/Legislation/ActCompilation1.nsf/0/CF0F41E18CD27484CA257323002077E3/\$file/Copyright1968.pdf	
Zadnjič pregledano:	07/17/08	

2.29 Kanada

Ohranitev, nadomestitev in uprava knjižnice		
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice, arhivi in muzeji ter osebe, ki delujejo v imenu the ustanov.	
	Pogoji:	Knjižnice, arhivi in muzeji, ki so del izobraževalnih ustanov, so vključeni. (§ 30.4)
Kaj je lahko reproducirano?	Dela in drugi zadevni predmeti, objavljeni ali neobjavljeni, ki so stalen del zbirke ustanove.	
	Pogoji:	Izpolnjen mora biti en izmed naslednjih pogojev: (a) Izvirnik mora biti redek ali neobjavljen, mora se slabšati ali biti poškodovan, izgubljen ali v nevarnosti, da se bo poslabšal, poškodoval ali izgubil. (b) Izvirnika si ni mogoče ogledati, poslušati ali z njim rokovati zaradi njegovega stanja ali posebnih atmosferskih pogojev, v katerih ga je potrebno hraniti, reprodukcija pa je potrebna za posvetovanje na kraju samem. (c) Izvirnik je v zastarelem formatu oziroma tehnologija, potrebna za njegovo uporabo, ni dostopna, reprodukcija pa je izdelana v alternativnem formatu. (d) Reprodukcija je ustvarjena za potrebe internega vodenja evidence in katalogiziranja. (e) Reprodukcija je ustvarjena v zavarovalne namene ali za potrebe policijske preiskave. (c) Reprodukcija je potrebna za obnovo.
		Možnosti (a), (b) in (c) ne pridejo v poštev, če je primerna reprodukcija dostopna na mediju in v kvaliteti, ki sta primerna za dovoljen namen.

		Če je potrebno ustvariti vmesno reprodukcijo, da se lahko napravi dovoljena reprodukcija, je potrebno vmesno reprodukcijo uničiti takoj, ko ni več potrebna.	
--	--	--	--

Namen reprodukcije?	Vzdrževanje ali upravljanje stalne zbirke ustanove.		
	Vzdrževanje ali upravljanje stalne zbirke druge knjižnice, arhiva ali muzeja.		
	Pogoji:	Brez.	
Ostale določbe?	Guverner v Svetu lahko izda pravila s spoštovanjem postopkov ustvarjanja reprodukcij po tem odstavku.		

Raziskovanje ali študij (članki)			
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice, arhivi in muzeji ter osebe, ki delujejo s pooblastili ustanove.		§ 30.2 (2)-(6)
	Pogoji:	Knjižnice, arhivi in muzeji, ki so del izobraževalnih ustanov, so vključeni (§ 30.4)	
Kaj je lahko reproducirano?	Članki, objavljeni v učni, znanstveni ali tehnični periodiki.		
	Članki, objavljeni v časopisih in drugi periodiki, razen v učni, znanstveni ali tehnični periodiki, če je bil časopis oziroma revija izdan več kot leto pred izdelavo reprodukcije.		
	Pogoji:	Leposlovna, dramska, pesniška in glasbena dela so izključena.	
		Uporabnik mora prepričati ustanovo, da bo reprodukcijo uporabljal le za potrebe raziskovanja in osebnega študija.	
Osebi je lahko dobavljena le ena sama reprodukcija.			
Namen reprodukcije?	Raziskovanje ali osebni študij, na podlagi zahteve posameznika.		
	Pogoji:	Reprodukcija je lahko izdelana iz dela v natisnjeni obliki za uporabnika druge knjižnice, vendar ne v digitalni obliki. Če je za potrebe izdelave te dovoljene reprodukcije potrebna vmesna reprodukcija, mora biti le-ta uničena takoj, ko je reprodukcija izročena uporabniku.	

Medij reprodukcije?	Reprografska reprodukcija. ¹⁹⁹	
---------------------	---	--

Ostale določbe?	Guverner v Svetu lahko izda pravila s spoštovanjem postopkov ustvarjanja reprodukcij po tem odstavku.	
-----------------	---	--

Raziskovanje ali študij (neobjavljena dela)		
Kdo lahko reproducira?	Arhivi.	§ 31.21
	Pogoji:	
Kaj je lahko reproducirano?	Neobjavljena dela, shranjena v arhivu.	
	Pogoji:	Arhiv lahko napravi le eno reprodukcijo za osebo, ki je to zahtevala.
		Arhiv mora obvestiti osebo, ki delo položi, da je le-to lahko reproducirano v skladu s tem členom.
Delo je lahko reproducirano le, če oseba, ki ga je shranila in je imetnik pravic, ob pologu reproduciranja ni prepovedala in reproduciranje ni bilo prepovedano s strani kateregakoli izmed imetnikov pravic na delu.		
Namen reprodukcije?	Raziskovanje ali osebni študij.	
	Pogoji:	Arhiv mora biti prepričan, da bo uporabnik uporabil reprodukcijo le v dovoljene namene.
Medij reprodukcije?	Ni določen.	
Ostale določbe?	Guverner v Svetu lahko predpiše način in obliko, ki se nanašata na več pogojev iz tega člena.	

Omejitev odškodnine		
Kdo je upravičen?	Izobraževalna ustanova, knjižnica, arhiv ali muzej.	§ 38.1 (6) & § 38.2
Za katera dejanja?	Reprografska reproduciranje, kadar imetnik pravic ni pooblastil kolektivnega združenja, da odobri reproduciranje dela.	
Kako so odškodnine omejene?	Imetniku je lahko prisojen znesek do višine, ki ustreza višini nadomestila, ki bi ga bilo potrebno plačati kolektivnemu združenju, če bi bilo reproduciranje odobreno.	
	Zakonita odškodnina ne sme biti prisojena.	

¹⁹⁹ Termin v zakonu ni definiran, vendar pa ponavadi pomeni papirnate in podobne reprodukcije, kot ga tudi definirajo države s podrobnejšimi definicijami. Vendar pa § 30.2(5) določa situacijo, kjer niso dovoljene reprodukcije v digitalni obliki iz česar je možno razbrati, da je pod drugačnimi pogoji digitalno reproduciranje lahko dovoljeno.

Ostale določbe?	Zakonita odškodnina je bistveno zmanjšana, če obtoženi prepriča sodišče, da ni vedel in ni imel razumnih razlogov, da bi vedel, da krši avtorsko pravico. (Opomba: Določba bi lahko veljala tudi za knjižnico, ki je mislila, da ravna v okviru izjeme.)	§ 38.1 (2)
-----------------	--	------------

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom		
Določbe o izogibanju?	Brez. ²⁰⁰	
Ostalo		
Odnos do poštene uporabe	Ne gre za kršitev, če knjižnica, arhiv ali muzej oziroma oseba, ki ravna v okviru pooblastil te ustanove (vključujoč knjižnice, arhive in muzeje, ki so del izobraževalnih ustanov), stori v imenu katerekoli osebe karkoli, kar lahko oseba stori v skladu z 29. (ki ureja pošteno uporabo za namene raziskovanja in osebnega študij) ali 29.1 členom (ki ureja pošteno uporabo za potrebe kritik in recenzij). Guverner v Svetu lahko določi pravila, ki urejajo zbiranje podatkov o takšnih dejanjih ter način in obliko shranjevanja teh podatkov.	§ 30.2 (1) & (6)(c)
Naprave za reproduciranje v knjižnici	Izobraževalna ustanova, knjižnica, arhiv ali muzej (vključujoč knjižnice, arhive in muzeje, ki so del izobraževalnih ustanov) ne krši avtorske pravice, če je reprografska reprodukcija dela v tiskani obliki in je izdelana s pomočjo naprave, ki je na podlagi odobritve nameščena v prostorih same ustanove za uporabo njenih uporabnikov in na katero je pritrjeno opozorilo v predpisani obliki in na predpisanem položaju. Ta izjema se uporablja le, če ima organizacija dogovor z agencijo za kolektivno licenciranje ali drug dogovor v skladu z določbami zakona in drugih predpisov.	§ 30.3
Dela sirote	Če imetnik avtorske pravice ni najden po razumnem iskanju, uporabnik lahko zaprosi Odbor za avtorske pravice, da mu podeli licenco za uporabo dela.	§ 77
Viri	Copyright Act of Canada, c. C-42 (1985), updated through June 20, 2007, dostopno na http://laws.justice.gc.ca/en/showtdm/cs/C-42	
Zadnjič pregledano:	12/10/07	

²⁰⁰ Kanada je podpisnik Pogodbe Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici, vendar pa ta še ni stopila v veljavo. Kanadska vlada je razmišljala o zakonski ureditvi tehnoloških zaščitnih ukrepov, vendar ni bil sprejet noben od predlogov. Glej Copyright Reform Bill Critics Eye Victory, CBC News (Dec. 10, 2007), dostopno na <http://www.cbc.ca/technology/story/2007/12/10/tech-copyright.html>.

2.30 Islandija

Knjižnična notranja raba			
Kdo lahko reproducira?	Določene javne knjižnice, arhivi in znanstvene ali tehnične raziskovalne ustanove.		Čl. 12
	Pogoji:	Brez.	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela.		
	Pogoji:	Brez.	
Namen kopije?	Za lastno rabo ustanove.		
	Pogoji:	Kopije ne smejo biti posojene ali izročene osebam izven ustanove.	
Medij kopije?	Fotokopije.		
Ostale določbe?	Zakonsko določbo mora konkretizirati vlada s sprejetjem izjeme, ki določa pogoje za dovoljevanje kopiranja, posebej glede nadzora in ohranitve kopij.		

Določbe o izogibanju in sredstva za tehnično zaščito	
Določbe o izogibanju?	Brez.

Ostalo	
Viri	The Copyright Act of Iceland, No. 73 (1972), as amended through No. 60 (2000), dostopno na http://eng.menntamalaraduneyti.is/Acts/nr/2428
Zadnjič pregledano:	3.12.2007

2.31 Japonska

Raziskovanje ali študij			
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice (implicitno). Glej definicijo »knjižnice« spodaj.		Čl. 31(i)
	Pogoji:	Znotraj nedobičkonosnega okvira aktivnosti knjižnice.	
Kaj je lahko reproducirano?	Posamezni deli dela, ki je že postalo javno.		
	Individualna dela reproducirana v periodiki, ki so že bila objavljena pred razumnim časom.		
	Pogoji:	Samo posamična kopija.	
		Delo mora biti vključeno v material knjižnice. »Knjižnični material« so knjige, dokumenti in drug material, ki ga drži knjižnica.	

Namen kopije?	Za preiskovanje in raziskovanje na zahtevo uporabnika knjižnice.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij kopije?	Glej definicijo reprodukcije spodaj.		

Ohranitev			Čl. 31(ii)
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice (implicitno). Glej definicijo »knjižnice« spodaj.		
	Pogoji:	Znotraj nedobičkonosnega okvira aktivnosti knjižnice.	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela.		
	Pogoji:	Delo mora biti vključeno v material knjižnice. »Knjižnični material« so knjige, dokumenti in drug material, ki ga drži knjižnica.	
Namen kopije?	Kjer je kopiranje potrebno za ohranitev knjižničnega materiala.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij kopije?	Glej definicijo reprodukcije spodaj.		

Dobava kopij drugi knjižnici			Čl. 31(iii)
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice (implicitno). Glej definicijo »knjižnice« spodaj.		
	Pogoji:	Znotraj nedobičkonosnega okvira aktivnosti knjižnice.	

Kaj je lahko reproducirano?	Dela.		
	Pogoji:	Delo mora biti vključeno v material knjižnice. »Knjižnični material« so knjige, dokumenti in drug material, ki ga drži knjižnica.	
Namen kopije?	Zagotoviti kopijo drugi knjižnici.		
	Pogoji:	Delo je redko na voljo preko normalnih tržnih kanalov, ker je pošlo in zaradi drugih podobnih razlogov.	
Medij kopije?	Glej definicijo reprodukcije spodaj.		

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom			Čl. 30(1)(ii)
Določbe o izogibanju?			
Prepovedana ravnanja?	Izogibanje?	Reprodukcija za privatno rabo, ki je sicer zakonsko dovoljena, je prepovedana, če je reprodukcija možna z izogibom tehnološkim ukrepom.	

	Trgovanje z napravami?	Odstopanje javnosti, posojanje javnosti, proizvodnje, uvažanje ali posedovanje za prenos lastnine ali ponujanje za uporabo javnosti naprav za izogibanje je prepovedano.	Čl. 120bis
	Omogočanje storitev?	Obhajanje tehnoloških sredstev na podlagi prošnje kot poslovno delovanje je prepovedano.	
Nadzor nad dostopom ali nadzor imetnika nad pravicami?	Ni določeno. Določbe se nanašajo na izogibanje, ki omogoča uporabniku, da počne, kar mu prepovedujejo sredstva za tehnološko varstvo.		Čl. 30(1)(ii)
Izjeme, ki bi jih lahko uporabile knjižnice?	Ni očitnih izjem glede izogibanja.		

Ostalo		
»Braillove knjižnice«	Reprodukcije v Braillovi pisavi ali izdelovanje zvočnih posnetkov je dopustno za »Braillove knjižnice«.	Čl. 37

Definicija terminov	“Knjižnica” pomeni knjižnice in druge ustanove predvidene v aktu kabineta, ki imajo med drugim namen ponujanje knjižničnega materiala javnosti.	Čl. 31
	“Reprodukcija” pomeni reprodukcijo v materialni obliki s tiskanjem, fotografiranjem, reprografijo, zvočnim ali vizualnim snemanjem ali drugače, v primeru dram in drugih podobnih dramaturških del, vključuje zvočno in vizualno snemanje nastopa, oddajanja ali žično difuzijo teh del; v primeru arhitektonskih del, vključuje konstrukcijo dela po njegovem načrtu.	Čl. 2(xv)
Viri	Copyright Law of Japan, as amended through No. 92 (2004), dostopno na http://www.cric.or.jp/cric_e/clj/clj.html	
Zadnjič pregledano:	3.12.2007	

2.32 Liechtenstein

Knjižnično kopiranje za uporabnike			
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice.		Čl. 22
	Pogoji:	Obveznost knjižnice je plačilo nadomestila avtorju. Knjižnica lahko izdela kopijo v imenu posameznika, ki je na podlagi drugih določb upravičen do privatne kopije.	

		Knjižnica lahko dopusti rabo orodij za reproduciranje uporabnikom samim v skladu z dopustnim namenom.	
Kaj je lahko reproducirano?	Dela.		
	Pogoji:	Dela visoke umetnosti, grafične reprezentacije glasbenih del, računalniški programi in posnetki predstav na fonogramih, videogramih ali drugih nosilcih podatkov so izključena.	
		Popolna ali široka reprodukcija kopij, ki so komercialno dosegljive, ni dovoljena.	
Namen kopije?	Za privatno rabo. "Privatna raba" vključuje vsakršno uporabo dela v zasebni sferi ali znotraj kroga tesno povezanih oseb, kot so sorodniki ali prijatelji; vsakršno uporabo dela s strani učitelja za poučevanje v razredu in reprodukcijo kopij del v podjetjih, javni upravi, ustanovah, komisijah in podobnih organih za interno informiranje ali dokumentacijo.		
	Pogoji:	Brez.	
Medij kopije?	Ni določen.		
Ostale določbe?	Kopiranje za lastne namene je lahko izvršeno tudi s strani tretjih in je lahko strojeno na napravah za kopiranje, ki jih priskrbijo knjižnice za svoje uporabnike.		Čl. 22(c)(2)
	Vse oblike uporabe dela s strani učitelja za poučevanje v razredu in reprodukcijo kopij del v podjetjih, javni upravi, ustanovah, komisijah in podobnih organih za interno informiranje ali dokumentacijo so predmet nadomestil.		Čl. 23

Določbe o prepovedi izogibanja tehnološkim ukrepom		
Določbe o izogibanju?	Brez. ²⁰¹	
Ostalo		
Pravica posojanja	Vlada lahko s svojim aktom izključi knjižnice od dolžnosti plačila nadomestila za javno posojanje.	Čl. 15
Naprave za kopiranje	Tretja oseba lahko izdelava kopijo za privatne namene v imenu upravičenca. Enako se kot tretje osebe razumejo knjižnice, ki dajo sredstva za kopiranje na voljo uporabnikom.	Čl. 22(2)

²⁰¹ Liechtenstein je podpisnik WIPO Copyright Treaty, ki zahteva od držav podpisnic, da zagotovijo primerno pravno varstvo in učinkovite ukrepe proti izogibanju tehnološkim ukrepom. Pogodba je v pravni red Lihtenšteina vstopila 30. aprila 2007. Njihovo pravo morda vsebuje zahtevane določbe kje drugje v pravnem redu, saj jih v njihovem avtorskem zakon, s spremembami od leta 1999, ne najdemo.

Viri	Law Regarding the Copyright and Neighboring Rights of Lihtenštein, No. 160 (1999), dostopno na http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=15347&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
Zadnjič pregledano:	17.12.2007

2.33 Združene države Amerike

Ohranitev, zaščita in deponiranje v drugi knjižnici			
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice in arhivi, vključno z zaposlenimi, ki delajo v skladu s pooblastili.		§ 108(a); § 108(b)
	Pogoji:	Zbirke knjižnic in arhivov morajo biti odprte za javnost oz. na voljo ne le raziskovalcem, ki so povezani s knjižnico ali arhivom ali ustanovo, katere del je knjižnica ali arhiv, pač pa tudi drugim osebam, ki opravljajo raziskave na določenih področjih.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Neobjavljena dela, ki so trenutno v zbirki ustanove.		
	Pogoji:	Dovoljeno je izdelati tri kopije.	
Namen reproduciranja?	Ohranitev in zaščita.		
	Deponiranje za namene raziskav v drugi ustrezni ustanovi.		
	Pogoji:	Reproduciranje in distribucija ne smeta imeti neposrednega ali posrednega namena pridobitve ekonomskih koristi.	
Nosilec reprodukcije?	Kopije in fonogrami. Glej opredelitve terminov spodaj.		
	Pogoji:	Reprodukcije v digitalni obliki ne smejo biti dane na voljo javnosti v tej obliki izven prostorov ustanove.	
Ostale določbe?	Te določbe dovoljujejo reproduciranje in distribucijo.		
	Reprodukcija mora vsebovati obvestilo o avtorskih pravicah, če pa takega obvestila na samem delu ni, pa mora reprodukcija vsebovati napotek z napisom, da je delo morda zaščiteno z avtorskimi pravicami.		

Nadomestitev		
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice in arhivi, vključno z zaposlenimi, ki delajo v skladu s pooblastili.	§ 108(a); § 108(c)

	Pogoji:	Zbirke knjižnic in arhivov morajo biti odprte za javnost oz. na voljo ne le raziskovalcem, ki so povezani s knjižnico ali arhivom ali ustanovo, katere del je knjižnica ali arhiv, pač pa tudi drugim osebam, ki opravljajo raziskave na določenih področjih.	
--	---------	---	--

Kaj je dovoljeno reproducirati?	Objavljena dela.		
	Pogoji:	Dovoljeno je izdelati tri kopije. Reprodukcija je dovoljena, kadar ustanova po razumnih prizadevanjih odloči, da nerabljene zamenjave ni možno pridobiti po pošteni ceni.	
Namen reproduciranja?	Zamenjava izvoda, ki je poškodovan, razpada, je izubljen, ukraden ali če je oblika, v kateri je delo shranjeno, zastarela. (Oblika je zastarela, če potrebnih naprav ne izdelujejo več ali na trgu ni več na voljo pod razumnimi pogoji.)		
	Pogoji:	Reproduciranje in distribucija ne smeta imeti neposrednega ali posrednega namena pridobitve ekonomskih koristi.	
Nosilec reprodukcije?	Kopije in fonogrami. Glej opredelitve terminov spodaj.		
	Pogoji:	Reprodukcij v digitalni obliki ni dovoljeno posredovati ali dajati na voljo javnosti v tej obliki izven prostorov ustanove.	
Ostale določbe?	Reprodukcija mora vsebovati obvestilo o avtorskih pravicah, če pa takega obvestila na samem delu ni, pa mora reprodukcija vsebovati napotek z napisom, da je delo morda zaščiteno z avtorskimi pravicami.		

Raziskave in študij (članki in kratka dela)			
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice in arhivi, vključno z zaposlenimi, ki delajo v skladu s pooblastili.		§ 108(a); § 108(d)
	Pogoji:	Zbirke knjižnic in arhivov morajo biti odprte za javnost oz. na voljo ne le raziskovalcem, ki so povezani s knjižnico ali arhivom ali ustanovo, katere del je knjižnica ali arhiv, pač pa tudi drugim osebam, ki opravljajo raziskave na določenih področjih	

Kaj je dovoljeno reproducirati?	Posamezne članke ali ostale prispevke iz izdaje periodičnega tiska ali iz zbirke, zaščitene z avtorskimi pravicami, vključno z ilustracijami, grafi ali podobnimi prilogami del, ki so del zbirke te ali druge ustrezne ustanove.	
	En manjši del drugih del, ki so del zbirke te ali druge ustrezne ustanove	
	Pogoji:	Dovoljeno je izdelati eno kopijo.
		Delo ne sme biti glasbeno, slikovno, grafično oz. kiparsko delo ali film oz. drugo avdiovizualno delo v zvezi z novicami, lahko pa reprodukcija vključuje slikovna ali grafična dela priložena sicer dovoljenim delom kot ilustracije ali druge priloge. (§ 108(i))
Namen reproduciranja?	Študij za osebne potrebe, izobraževanje ali raziskave - na zahtevo uporabnika.	
	Conditions: Pogoji:	Knjižnica ali arhiv ne sme sumiti, da je kopija namenjena za namen, drugačen od dovoljenega.
		Kopija postane last uporabnika.
		Reproduciranje in distribucija ne smeta imeti neposrednega ali posrednega namena pridobitve ekonomskih koristi.
Medium of copy? Nosilec reprodukcije?	Kopije in fonogrami. Glej opredelitev terminov spodaj.	
Ostale določbe?	Te določbe dovoljujejo reproduciranje in distribucijo.	
	Knjižnica mora na sprejemnem mestu in na obrazcu za naročila jasno objaviti obvestilo o avtorskih pravicah, kot je to določeno s predpisi Urada za avtorske pravice ZDA.	
	Reprodukcija mora vsebovati obvestilo o avtorskih pravicah, če pa takega obvestila na samem delu ni, pa mora reprodukcija vsebovati napotek z napisom, da je delo morda zaščiteno z avtorskimi pravicami.	

Raziskave in študij (dela v celoti)		
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice in arhivi, vključno z zaposlenimi, ki delajo v skladu s pooblastili.	§ 108(a); § 108(e)

	Pogoji:	Zbirke knjižnic in arhivov morajo biti odprte za javnost oz. na voljo ne le raziskovalcem, ki so povezani s knjižnico ali arhivom ali ustanovo, katere del je knjižnica ali arhiv, pač pa tudi drugim osebam, ki opravljajo raziskave na določenih področjih.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Dela v celoti ali posamezne dele teh del, vključno z ilustracijami, grafi ali podobnimi prilogami, ki so del zbirke te ali druge ustrezne ustanove.		
	Pogoji:	Dovoljeno je izelati le eno kopijo.	
		Ustanova mora predhodno preveriti, ali je z razumno mero poizvedovanja možno pridobiti kopijo dela po pošteni ceni.	
Delo ne sme biti glasbeno, slikovno, grafično oz. kiparsko delo ali film oz. drugo avdiovizualno delo v zvezi z novicami, lahko pa reprodukcija vključuje slikovna ali grafična dela priložena sicer dovoljenim delom kot ilustracije ali druge priloge. (§ 108(i))			
Namen reproduciranja?	Študij za osebne potrebe, izobraževanje ali raziskave.		
	Pogoji:	Knjižnica ali arhiv ne sme sumiti, da je kopija namenjena za namen, drugačen od dovoljenega. Kopija postane last uporabnika.	
		Reproduciranje in distribucija ne smeta imeti neposrednega ali posrednega namena pridobitve ekonomskih koristi.	
Nosilec reprodukcije?	Kopije in fonogrami. Glej opredelitev terminov spodaj.		
Ostale določbe?	Te določbe dovoljujejo reproduciranje in distribucijo.		
	Knjižnica mora na sprejemnem mestu in na obrazcu za naročila jasno objaviti obvestilo o avtorskih pravicah, kot je to določeno s predpisi Urada za avtorske pravice ZDA.		
	Reprodukcija mora vsebovati obvestilo o avtorskih pravicah, če pa takega obvestila na samem delu ni, pa mora reprodukcija vsebovati napotek z napisom, da je delo morda zaščiteno z avtorskimi pravicami.		

Oskrba drugih knjižnic z reprodukcijami. (Medknjižnična izposoja)			
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice in arhivi, vključno z zaposlenimi, ki delajo v skladu s pooblastili		§ 108 (g)(2)
	Pogoji:	Zbirke knjižnic in arhivov morajo biti odprte za javnost oz. na voljo ne le raziskovalcem, ki so povezani s knjižnico ali arhivom ali ustanovo, katere del je knjižnica ali arhiv, pač pa tudi drugim osebam, ki opravljajo raziskave na določenih področjih.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Čeprav to ni izrecno določeno – dela, ki jih je dovoljeno reproducirati v skladu s § 108 ali ostalimi določbami Zakona o avtorskih pravicah. Ta oddelek se nanaša le na zmožnost knjižnic za prejem kopij; domneva se, da so kopije izdelane na zakonit način.		
	Pogoji:	Oddelek 108 v splošnem prepoveduje sistematično reprodukcijo ali distribucijo kopij, vednar pa ta prepoved knjižnicam in arhivom ne preprečuje sodelovanja v medknjižničnih dogovorih.	
		Knjižnica ali arhiv lahko sodeluje v medknjižničnem dogovoru, katerega namen ali učinek ni nadomestitev naročnine ali nakupa teh del, ki bi bila posledica količine prejetih del. ⁹	
		Ta količinsko omejitev po interpretaciji Komisije CONTU pomeni največ pet kopij člankov iz enega časnika v enem letu.	
Namen reproduciranja?	Prejem predmetov s pomočjo medknjižničnih dogovorov.		
	Pogoji:	Reproduciranje in distribucija ne smeta imeti neposrednega ali posrednega namena pridobitve ekonomskih koristi.	
Nosilec reprodukcije?	Kopije in fonogrami. Glej opredelitev terminov spodaj.		
Ostale določbe?	Reprodukcija mora vsebovati obvestilo o avtorskih pravicah, če pa takega obvestila na samem delu ni, pa mora reprodukcija vsebovati napotek z napisom, da je delo morda zaščiteno z avtorskimi pravicami.		

Reproduciranje v zadnjih 20-ih letih zaščite			
Kdo lahko reproducira?	Knjižnice in arhivi, vključno z zaposlenimi, ki delajo v skladu s pooblastili		§ 108(a); § 108(h)
	Neprofitne izobraževalne ustanove, ki delujejo kot knjižnice ali arhivi.		
	Pogoji:	Zbirke knjižnic in arhivov morajo biti odprte za javnost oz. na voljo ne le raziskovalcem, ki so povezani s knjižnico ali arhivom ali ustanovo, katere del je knjižnica ali arhiv, pač pa tudi drugim osebam, ki opravljajo raziskave na določenih področjih.	
Kaj je dovoljeno reproducirati?	Celoto ali dele objavljenih del v zadnjih 20-ih letih katerekoli avtorske pravice.		
	Pogoji:	Dovoljeno je izdelati le eno kopijo.	
		Na podlagi razumne mere poizvedovanj mora knjižnica ugotoviti, da veljajo vsi od spodaj navedenih pogojev: delo ni podvrženo normalnemu komercialnemu izkoriščanju; in kopije ni možno pridobiti po razumni ceni; in imetnik avtorske pravice dela ni opremil z obvestilom v skladu s predpisi, da veljajo pogoji, navedeni pod (a) ali (b).	
Namen reproduciranja?	Ohranitev, izobraževanje ali raziskave.		
	Pogoji:	Delo je dovoljeno reproducirati, distribuirati, prikazovati ali izvajati za dovoljene namene. Reproduciranje in distribucija ne smeta imeti neposrednega ali posrednega namena pridobitve ekonomskih koristi.	
Nosilec reprodukcije?	V faksimile ali digitalni obliki.		
Ostale določbe?	Te določbe dovoljujejo reproduciranje, distribucijo, prikazovanje ali izvajanje.		§ 108 (a)(3)
	Te določbe ne veljajo za kasnejšo rabo uporabnikov, razen za knjižnice ali arhive		
	Reprodukcija mora vsebovati obvestilo o avtorskih pravicah, če pa takega obvestila na samem delu ni, pa mora reprodukcija vsebovati napotek z napisom, da je delo morda zaščiteno z avtorskimi pravicami.		

Ukrepi proti izogibanju tehnološki zaščiti			
Določbe o izogibanju?	Da.		
Prepovedana dejanja?	Izogibanje?	Izogibanje je prepovedano.	§ 1201 (a)(1)(A)
	Trgovanje z napravami?	Izdelava, uvoz, ponujanje javnosti, nudenje ali trgovanje z napravami za izogibanje je prepovedano.	§ 1201 (a)(2); § 1201 (b)
	Nudenje storitev?	Nudenje storitev izogibanja je prepovedano.	
Nadzor nad dostopanjem ali nadzor nad pravicami imetnika?	Oboje. Določbe se nanašajo na tehnološke ukrepe, ki preprečujejo dostop do dela ali ščitijo pravico imetnika avtorskih pravic.		§ 1201 (a)(2); § 1201 (b)
Izjeme, ki bi jih lahko izkoristile knjižnice?	Neprofitne knjižnice, arhivi in izobraževalne ustanove lahko dostopajo do komercialno izkoriščenega dela, ki je zaščiteno z avtorsko pravico, vendar le kot izraz dobre vere ali za pridobitev kopije dela z izključnim namenom izvajanja dejanj, ki so dovoljena po zakonu o avtorskih pravicah.		§ 1291 (d)
	Pogoji:	Kopije ni dovoljeno obdržati dlje kot je nujno potrebno za določitev takega izraza dobre vere.	
		Kopije ni dovoljeno uporabljati v druge namene.	
		Ta izjema se uporablja le, kadar kopije dela na razumen način ni možno pridobiti v drugi obliki.	
		Ta izjema ustanovam ne dovoljuje izdelave, uvoza, ponujanja, ali trgovanja s tehnološkimi ukrepi.	
		Zbirke knjižnic in arhivov morajo biti odprte za javnost oz. na voljo ne le raziskovalcem, ki so povezani s knjižnico ali arhivom ali ustanovo, katere del je knjižnica ali arhiv, pač pa tudi drugim osebam, ki opravljajo raziskave na določenih področjih.	
Razno			
Nenadzorovane naprave	Knjižnice ali arhivi niso odgovorni za kršitve, ki so posledica nenadzorovane uporabe reprodukcijskih naprav v prostorih ustanove, pod pogojem, da je na napravi objavljeno obvestilo o morebitni zaščiti del z avtorskimi pravicami.		§ 108(f)(1)

Omejitve sredstev	Kadar je knjižnica, arhiv ali zaposleni kršil avtorske pravice z reproduciranjem dela, storileca ne bo možno preganjati	§ 504(c)(2)
Razmerje do poštene uporabe	Nobena določba v oddelku 108 Zakona o avtorskih pravicah ne vpliva na pravico poštene uporabe, ki izhaja iz oddelka 107.	§ 108(f)(4); § 108 (f)(2)
	Nobena določba v oddelku 108 ne izključuje odgovornosti za kršitve uporabnika kopije, ki jo je le-ta prejel od knjižnice ali arhiva, oz. so bile izdelane z napravami v knjižnicah ali arhivih, kadar uporabnikova dejanja presegajo pošteno uporabo.	
Razmerje do pogodb	Nobena določba v oddelku 108 ne vpliva na pogodbene obveznosti knjižnic ali arhivov, kadar slednji pridobijo delo za svojo zbirko.	§ 108(f)(4)
Avdiovizualne novice	Nobena določba v oddelku 108 ne omejuje pravice knjižnic in arhivov, da ti reproducirajo in z izposajo distribuirajo omejeno število kopij in izvlečkov avdiovizualnih del v skladu z oddelki 108(a), ter členi (1), (2) in (3).	§ 108(f)(3)
Opredelevanje terminov	Kopije so predmeti v fizični obliki, razen fonogramov, v kateri so dela opredmetena s katerokoli trenutno znano ali kasneje odkrito metodo in s pomočjo katerih lahko dela zaznavamo, reproduciramo ali drugače posredujemo neposredno ali posredno s pomočjo naprav. Termin kopija vsebuje predmete v fizični obliki, razen fonogramov, v kateri je delo prvič opredmeteno.	§ 101
	Fonogrami so predmeti v fizični obliki, v kateri so opredmeti zvoki s katerokoli trenutno znano ali kasneje odkrito metodo in s pomočjo katerih lahko dela zaznavamo, reproduciramo ali drugače posredujemo neposredno ali posredno s pomočjo naprav. (razen zvokov ki so del filmov ali drugih avdiovizualnih del)	
Viri	Copyright Law of the United States (1976), as amended (consolidated version as of October 2007), dostopno na http://www.copyright.gov/title17/circ92.pdf .	
Zadnja sprememba:	17.12.2007	

DODATEK 2

POVZETEK

POROČILA PODSKUPINE ZA AVTORSKO PRAVO SKUPINE STROKOVNJAKOV NA VISOKI RAVNI O OHRANJANJU DEL V DIGITALNI OBLIKI, OSIROTELIH DELIH IN DELIH, KATERIH NAKLADA JE IZČRPANA²⁰²

²⁰² High Level Expert Group – Copyright Subgroup, Final Report on Digital Preservation, Orphan Works, and Out-of-Print Works, 2008. Izvirnik v angleškem jeziku je dostopen na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-clean171.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

1. UVOD

Na prvem srečanju Skupine strokovnjakov na visoki ravni (*High Level Expert Group*)²⁰³ na temo evropskih digitalnih knjižnic, ki je potekalo v Bruslju 27. marca 2006, je Skupina obravnavala številna vprašanja, ki jih je izpostavila Evropska komisija v sporočilu i2010: digitalne knjižnice.²⁰⁴ Na srečanju je bila imenovana Podskupina za avtorsko pravo pod vodstvom profesorja Marca Ricolfija, ki je 17. oktobra 2006 predstavila vmesno poročilo,²⁰⁵ na tretjem sestanku 18. aprila 2007 še enega,²⁰⁶ končno poročila pa 4. junija 2008.

2. PREDMET IN NAMEN POROČILA

Evropska komisija je v strateškem dokumentu i2010 digitalnim knjižnicam podelila ključno vlogo. V tem dokumentu so zapisana glavna načela, ki na eni strani veljajo za imetnike pravic (spoštovanje avtorske in sorodnih pravic, vključno z moralnimi pravicami; digitalizacija in uporaba v prostorih knjižnice naj bi bili dovoljeni samo na podlagi soglasja imetnika pravic ali na podlagi zakonske izjeme; ponujanje na spletu naj bi bilo dovoljeno samo na podlagi soglasja imetnika pravic; soglasje v bistvu pomeni krčenje pravic imetnika in bi naj temeljilo na individualnem ali kolektivnem licenciranju oziroma kombinaciji obeh) ter knjižnice, arhive in muzeje na drugi (pravna varnost je za njihovo delovanje izjemnega pomena; dostop pomeni bodisi dostop v prostorih knjižnice, arhiva ali muzeja bodisi dostopnost na spletu; za dela, ki so digitalnega izvora, je potrebno pridobiti dovoljenje za dostop do del; za dela, ki so analognega izvora, je potrebno pridobiti dovoljenje za obširno digitalizacijo in dostop; pravna varnost predvideva rešitev za takoimenovana osirotela dela).

Predloge Podskupine je potrebno obravnavati kot praktične rešitve, glede katerih se morajo strinjati vse zainteresirane strani. V glavnem se nanašajo na natisnjena dela in besedila, vendar jih je, kolikor je to mogoče, možno uporabiti tudi za druge vrste del. Glede del, katerih naklada je izčrpana, so predlogi Podskupine v skladu s 6(b) členom Priporočila Evropske komisije z dne 24. avgusta 2006,²⁰⁷ ki določa, da naj bodo vsi mehanizmi, ki urejajo uporabo tovrstnih del, vzpostavljeni na prostovoljni osnovi.

²⁰³ Sklep Komisije z dne 27. februarja 2006 o ustanovitvi skupine strokovnjakov na visoki ravni za digitalne knjižnice, dostopen na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:063:0025:0027:SL:PDF>, spletna stran Skupine http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/experts/hleg/index_en.htm, oboje zadnjič obiskano marca 2009.

²⁰⁴ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij - i2010: digitalne knjižnice (KOM (2005) 465 končno), dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0465:FIN:SL:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁰⁵ High Level Expert Group – Copyright Subgroup, Interim Report, 2006, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg_minutes/copyright/interim_report_16_10_06.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁰⁶ High Level Expert Group – Copyright Subgroup, Report on Digital Preservation, Orphan Works, and Out-of-Print Works, Selected Implementation Issues, 2007, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/document.cfm?action=display&doc_id=295, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁰⁷ Priporočilo Komisije z dne 24. avgusta 2006 o digitalizaciji in spletni dostopnosti kulturnega gradiva in digitalnem arhiviranju (2006/585/ES), dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:236:0028:0030:SL:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009.

3. OHRANJANJE V DIGITALNI OBLIKI (DIGITALIZACIJA DEL)

Avtorji poročila ugotavljajo, da je lahko v določenih primerih digitalizacija edini način ohranitve kulturnega gradiva za bodoče generacije in je zato izjemnega pomena, da se omogoči nenehen dostop do nje. Nekatere države članice v skladu s 5(2)(c) členom Direktive 2001/29/ES²⁰⁸ sicer dovoljujejo izdelavo ene reprodukcije za namen ohranitve, kar pa po mnenju avtorjev zaradi potrebe po prehodu na nove, modernejše formate, ni vselej zadovoljivo. Posebne rešitve so potrebne v avdiovizualnem sektorju, saj imajo trenutni digitalni mediji v nekaterih primerih krajši čas trajanja kot analogni.

Skupina tako za države, ki so implementirale izjemo, s katero so dovoljene digitalne reprodukcije in so te reprodukcije uporabljene le za namen ohranitve, predlaga naslednje:

- imetniki pravic naj pooblastijo določene ustanove (javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeje in arhive), da lahko ustvarijo več kot eno reprodukcijo (neomejeno število), če je to potrebno za ohranitev dela – to mora zahtevati tehnološki razvoj, spoštovati pa je potrebno identiteto in integriteto dela;
- ohranitev naj bo upravičena le za dela, ki niso več komercialno dostopna v kateremkoli formatu;
- koordinacija na regionalni in državni ravni, da se prepreči podvajanje;
- glede narodnih depozitarnih knjižnic je potrebno v zvezi z deli, ki so digitalnega izvora in imajo vključeno zaščitno napravo, opomniti, da so se založniki z narodnimi depozitarnimi knjižnicami sporazumeli, da naj bo naprava za deponiran izvod onemogočena (da se omogoči neoviran dostop do dokumenta za potrebe knjižnice, ne pa za dostop s strani končnih uporabnikov).

Glede besedne zveze »digitaliziraj enkrat, razširjaj na široko« skupina meni naslednje: drugi del besedne zveze nikakor ne sme pomeniti svobodnega razširjanja v vsakršnih okoliščinah, saj bi to omogočalo nenadzorovano sekundarno razširjanje, kar bi odvzelo spodbudo za investiranje v primarno izkoriščanje del in ustvarjanje nasploh. Avtorji tako še enkrat poudarjajo, da se navedeni predlogi nanašajo le na digitalno reproduciranje za namen dolgoročne ohranitve kulturne in narodne dediščine.

Priporočila niso v nasprotju z določbami 5(3)(n) člena Direktive 2001/29/ES, ki so jo implementirale nekatere države in na podlagi katere dovoljujejo knjižnicam, da dajo na voljo javnosti dela, ki niso predmet nakupa ali licenčnih pogojev in so del njihovih zbirk, za namene raziskovanja ali osebnega študija s pomočjo namenskih terminalov v prostorih knjižnice.

V povezavi z digitalno ohranitvijo in dostopom so mogoče številne težave, svojstvene arhivom in muzejem (digitalizacija multimedijskih in avdiovizualnih del je dražja od digitalizacije besedil; število uporabnikov je precej nižje kot v knjižnicah; na avdiovizualnih delih ima pravice veliko število posameznikov; občasne težave v zvezi s pravico do zasebnosti). Kot rešitev predlagajo kolektivne licence, ki lahko urejajo digitalizacijo, dostop, v določenih okoliščinah pa tudi komercialno uporabo v meri, ki ne posega v primarno izkoriščanje dela.

²⁰⁸ Direktiva 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi, dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:17:01:32001L0029:SL:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009.

4. OHRANJANJE SPLETNIH VSEBIN IN SPLETNA ŽETEV

4.1 Ozadje

Priporočilo Evropske komisije z dne 24. avgusta 2006 spletno žetev definira kot novo tehniko za zbiranje gradiva z interneta v ohranitvene namene. Pooblaščenice ustanove gradivo aktivno zbirajo in ne čakajo, da bo deponirano, s tem pa zmanjšujejo administrativno breme, ki ga nosijo ustvarjalci digitalnega gradiva. Evropska komisija zato priporoča, naj države članice v zakonodajo vnesejo določbe, ki bodo urejale ohranjanje spletnih vsebin s strani pooblaščenih ustanov s tehnikami za zbiranje gradiva z interneta, kot je spletna žetev. Določbe morajo biti v popolnem skladu z evropsko in državno zakonodajo o pravicah intelektualne lastnine.

4.2 Relevantna pravna pravila skupnosti

Za gradivo na internetu, ki je varovano s pravicami intelektualne lastnine, je relevantna Direktiva 2001/29/ES. Najpomembnejšo določbo vsebuje 9. člen, naslovljen »Nadaljnja uporaba drugih predpisov«, ki izrecno določa, da »Ta direktiva ne vpliva na predpise, ki zadevajo zlasti ...zahteve po pravnem deponiranju...«²⁰⁹

Peti člen navaja dve izbirni določili glede izjem in omejitev, ki zadevajo knjižnice in druge kulturne ustanove: 2(c): »v zvezi s posebnimi dejanji reproduciranja, ki jih izvedejo javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeji ali arhivi in ki niso storjena zaradi neposredne ali posredne ekonomske ali komercialne koristi«²¹⁰ in 3(n): »uporaba s priobčitvijo ali dajanjem na voljo javnosti del ali predmetov sorodnih pravic, ki niso urejeni s prodajnimi ali licenčnimi pogoji, navedenimi v njihovih zbirkah, v namen raziskave ali zasebnega študija posameznim pripadnikom javnosti po temu namenjenih terminalih, ki se nahajajo v prostorih, navedenih v odstavku 2(c)«.²¹¹

Količina spletnega gradiva izrazito narašča, zato njegovo ohranjanje postaja prioriteta.

Obveznost ohranjanja spletnega gradiva je predmet zakonodaje, ki ureja obvezni izvod publikacij.

²⁰⁹ Besedilo 9. člena Direktive 2001/29/ES (Nadaljnja uporaba drugih predpisov): »Ta direktiva ne vpliva na predpise, ki zadevajo zlasti patentne pravice, blagovne znamke, pravice iz modela, patenta s skrajšanim trajanjem, topografijo polprevodniških izdelkov, tipov pisav, pogojni dostop, dostop do kabla, zaščito narodnih bogastev, zahteve po pravnem deponiranju, zakone o omejujočem ravnanju in neljalni konkurenci, trgovske skrivnosti, varnost, zaupnost, varstvo podatkov in zasebnost, dostop do javnih dokumentov, pogodbeno pravo.«

²¹⁰ 5(2)(c) člen Direktive 2001/29/ES: »Države članice lahko predvidijo izjeme in omejitve pravice reproduciranja iz člena 2 v naslednjih primerih: ... (c) v zvezi s posebnimi dejanji reproduciranja, ki jih izvedejo javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeji ali arhivi in ki niso storjena zaradi neposredne ali posredne ekonomske ali komercialne koristi.«

²¹¹ 5(3)(n) člen Direktive 2001/29/ES: »Države članice lahko predvidijo izjeme in omejitve pravic iz členov 2 in 3 v naslednjih primerih: ... (n) uporaba s priobčitvijo ali dajanjem na voljo javnosti del ali predmetov sorodnih pravic, ki niso urejeni s prodajnimi ali licenčnimi pogoji, navedenimi v njihovih zbirkah, v namen raziskave ali zasebnega študija posameznim pripadnikom javnosti po temu namenjenih terminalih, ki se nahajajo v prostorih, navedenih v odstavku 2(c)«.

4.3 Priporočila

Podskupina priporočila naslednje:

- bistveno je, da države članice spletno žetev obravnavajo kot prednostno vprašanje, saj je vedno večja količina gradiva ustvarjena in posodobljena le v elektronski obliki ter dostopna na spletu. Obveznost ohranjanja spletnega gradiva s strani pooblaščenih organizacij je predmet zakonodaje, ki ureja obvezni izvod publikacij;
- trenutna zakonodaja Skupnosti, posebno Direktiva 2001/29/ES in njen 5(2)(c) člen, omogoča ohranjanje spletnega gradiva;
- zakonodaje, ki obravnavajo avtorsko in sorodne pravice, naj obravnavajo naslednja vprašanja, ki se nanašajo na ohranjanje spletnega gradiva:
 - glede na to, da avtorskoppravna zakonodaja uporablja termin »pravica reproduciranja«, dolgoročno ohranjanje spletnega gradiva vsebuje dejanja, kot je reproduciranje in selitev gradiva, kar mora biti razjasnjeno v terminologiji;
 - spletno gradivo je lahko bilo požeto in deponirano že pred uvedbo obveznosti zakonitega deponiranja – z namenom dovolitve uporabe takšnega gradiva je potrebno obravnavati tudi vprašanje retroaktivnosti, da se omogoči kar najširša možnost ohranitve kulturne dediščine na spletu.

5. OSIROTELA DELA

5.1 Pregled

Razjasnitev in transparentnost avtorskoppravnega statusa dela je ključnega pomena, kar poudarja tudi Evropska komisija v i2010. V nekaterih primerih imetnikov pravic ni možno identificirati ali najti, takšna dela veljajo za »osirotele«. To onemogoča obsežno digitalizacijo in spletno dostopnost ter tudi druge vrste uporabe, knjižnice, muzeji, arhivi in druge neprofitne ustanove pa ne morejo izkoristiti informacijske tehnologije za uresničevanje svojega poslanstva ohranitve in razširjanja. Rešitev problema je zelo zaželen, vsaj na področju književnih in avdiovizualnih del.

V posameznih državah že obstajajo prostovoljni in normativni mehanizmi za ureditev problematike osirotelih del, nekaj jih je tudi na stopnji predlogov. Podskupina poudarja potrebo po interoperabilnosti in predstavlja koncept medsebojnega priznanja posameznih narodnih rešitev kot možno pot naprej.

Tako prostovoljni kot normativni ukrepi potrebujejo smernice, kaj predstavlja skrbno preiskavo, ki jo je potrebno izvesti pred uporabo dela. Zanimane strani z različnih kulturnih odsekov so potrdile mnenje Podskupine, da je takšne smernice najbolje vzpostaviti s sodelovanjem med imetniki pravic in kulturnimi ustanovami. Na tej podlagi je Evropska komisija povabila predstavnike zainteresiranih strani, da se dogovorijo glede smernic za skrbne preiskave glede štirih ustvarjalnih odsekov na ravni Evropske unije – te smernice je možno vključno s splošnimi viri informacij povezati z nacionalnimi viri (kot sta ime in kontaktne informacije organizacij za kolektivno upravljanje) in tako ustvariti mrežo dostopnih informacijskih virov za celotno Evropo.

Podatkovne baze z informacijami o osirotelih delih lahko uporabnikom olajšajo iskanje, njihovo medsebojno povezovanje pa je potrebno za vzpostavitev skupne večjezične dostopne točke in vseevropskega vira podatkov. Različne vrste kulturnih ustanov – knjižnice, arhivi, muzeji – lahko prispevajo svojevrstne vire (kataloge, bibliografije, filmografije itd.) in strokovno znanje.

Da bi zagotovila medsebojno povezovanje, izboljšala koordinacijo in podprla večjezično dostopno točko, je Podskupina predstavila ključna načela za podatkovne baze in centre za razčiščevanje pravic v zvezi z osirotelimi deli (predstavljena so pod točko 9). Preizkusno bodo rezultati raziskav uporabljeni v projektu ARROW,²¹² ki ga Evropska komisija uvršča v program eContent Plus.²¹³ V projektu sodeluje več predstavnikov imetnikov pravic in kulturnih ustanov.

Naslednji predlog Podskupine je razvoj postopka in centrov za razčiščevanje pravic, ki naj bi bili podlaga za podelitev licenc za uporabo osirotelih del. Razčiščevanje pravic lahko nastopi, če se licence podeljujejo na podlagi mehanizma, ki ga vzpostavijo imetniki pravic. Omenjeno je upoštevano tudi v projektu ARROW.

Obenem Podskupina zagovarja tudi ukrepe za zmanjšanje števila bodočih osirotelih del, do nastanka katerih prihaja predvsem zaradi manjkajočih ali nezadostnih informacij. Kot en izmed ukrepov je navedena izboljšana vključitev metapodatkov (informacij o imetnikih pravic) v digitalnem gradivu.

Organizacije za kolektivno upravljanje in drugi posredniki imajo lahko aktivno vlogo v ugotavljanju statusa posameznega dela.

Dobre prakse v državah članicah – normativni ukrepi, prostovoljni ukrepi ali kombinacija obojega – so zelo pomembne. Podskupina poudarja tudi informacijsko vlogo Evropske komisije in predlaga objavo dobrih praks in primerov na njenih spletnih straneh.

Tako direktiva 2001/29/ES kot tudi Priporočilo Komisije z dne 24. avgusta 2006 poudarjata pogodbene rešitve, nastale na podlagi dogovora med zainteresiranimi stranmi.

Predlogi in rešitve so podrobneje obravnavani v nadaljevanju.

5.2 Različne rešitve problema osirotelih del

Kot rečeno je razjasnitvi in transparentnosti avtorskoprnega statusa dela v pobudi za evropsko digitalno knjižnico podeljena ključna vloga. Kulturne ustanove potrebujejo pri obravnavanju osirotelih del določeno gotovost.

Ob nameravani uporabi tovrstnih del morajo biti izpolnjeni določeni predpogoji:

- uporabnik želi v dobri veri uporabiti delo z nerazjasnjnim avtorskoprnim statusom;

²¹² Launch of the ARROW Project: Improving the exploitation of creative content, 2008, dostopno na: http://www.ifrro.org/upload/documents/ARROW%20Press%20release_contract%20signing.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

²¹³ eContentplus, http://ec.europa.eu/information_society/activities/econtentplus/index_en.htm.

- z dolžno skrbnostjo je poskušal uporabnik imetnike pravic identificirati oziroma najti;
- uporabnik želi delo uporabiti na jasno določen način;
- uporabnik ima dolžnost pridobiti odobritev za uporabo dela, razen če je v uporabi določena avtorskoppravna izjema.

Potrebno je določiti smernice za interpretacijo »dolžne skrbnosti«, upoštevaje kaj je razumno v določenih okoliščinah.

Nekatere države so že vzpostavile normativne in prostovoljne mehanizme glede osirotelih del. Sledi kratek povzetek.

5.2.1 Kanadski režim za imetnike avtorskih pravic, ki niso najdeni

V skladu s 77. členom kanadskega Zakona o avtorski pravici (*Canadian Copyright Act*) lahko Kanadski odbor za avtorske pravice (*Copyright Board of Canada*)²¹⁴ podeljuje licence, s katerimi odobri uporabo objavljenih del, posnetih nastopov, objavljenih zvočnih nastopov in posnetih komunikacijskih signalov, če imetnikov avtorskih pravic ni mogoče najti. Ti so v roku petih let od poteka licence upravičeni do nadomestila. *Copyright Board* se je odločil, da bo v postopek vključil tudi organizacije za kolektivno upravljanje.

Kanadski režim torej dovoljuje uporabo del, če ni možno najti imetnikov pravic. Dejstvo, da mu je bila izdana licenca, uporabnika ščiti pred kasnejšim pregonom.

5.2.2 Drugi režimi, v katerih lahko javno telo podeljuje licence

Avtorskoppravno sodišče (*Copyright Tribunal*): Zakona Združenega kraljestva (190. čl.) in Fidžija (190. čl.) določata, da lahko *Copyright Tribunal* odobri izdelavo posnetka iz predhodnega posnetka nastopa, če identitete in naslova imetnikov pravic ni mogoče pridobiti na podlagi razumne preiskave.

Vladno telo (*Government Body*): Japonski zakon (67. čl.) pooblašča komisarja Agencije za kulturne zadeve (*Agency for Cultural Affairs*), da lahko izda prisilno licenco za uporabo dela, ki je bilo javno dano na voljo, če je kljub ukrepom, izvedenim z dolžno skrbnostjo, imetnik avtorskih pravic neznan ali ga ni mogoče najti.

Avtorskoppravna komisija (*Copyright Commission*): V Južni Koreji lahko minister za kulturo (v praksi Avtorskoppravna komisija za posvetovanje in usklajevanje (*Copyright Commission for Deliberation and Conciliation*)) izda licenco za uporabo dela, če kljub občutnemu trudu ni mogoče najti imetnika avtorskih pravic.

²¹⁴ Copyright Board of Canada, Unlocatable Copyright Owners, <http://cb-cda.gc.ca/unlocatable/brochure-e.html>.

5.2.3 Francoski model za avdiovizualna dela

Francoski Narodni avdiovizualni inštitut (*Institut National de l'Audiovisuel* (INA))²¹⁵ ima nalogo ohranitve in izkoriščanja avdiovizualnih arhivov, ki so jih producirale ali koproducirale javne televizijske družbe. INA je sklenila splošen in kolektiven dogovor s predstavniki različnih kategorij imetnikov pravic preko njihovih organizacij za kolektivno upravljanje ali sindikatov.

Režim uveljavlja kolektivno upravljanje pravic relevantnih avtorjev; rešitev pa zadeva le avtorje, ki so glede obravnavanih del združenjem avtorjev, ki so podpisali sporazume z Inštitutom, prispevali svoja nadomestila. S sindikati doseženi dogovori Inštitut tudi pooblašča, da izkorišča predstavitev vseh izvajalcev, ki jih ima v arhivu, na vsak način možen.

Francoska avtorskoppravna zakonodaja vsebuje tudi določbo, ki se nanaša na riziko blokiranja (čl. L122-9 in 211-12 za sorodne pravice).²¹⁶

5.2.4 Moč razširiti uporabo sheme ali licence

Zakon Združenega kraljestva (167. in 168. člen) vsebuje implicitno odškodnino (*implied indemnity*) za reprografske reproduciranje, ki velja znotraj očitnega obsega licence. Minister lahko glede reprografskega reproduciranja v izobraževalnih ustanovah za potrebe izobraževanja določi, naj se veljavnost licence razširi tudi na dela imetnikov pravic, ki jih licenca sicer ne zadeva.

5.2.5 Razširjene kolektivne licence

Že v zgodnjih 1960-ih so skandinavske države uvedle posebno zakonsko tehniko, ki ureja kompleksne primere uporabe in z njo med letoma 2002 in 2006 pokrile določena dejanja knjižnic, muzejev in arhivov. Razširjene kolektivne licence so v bistvu podporni mehanizem za svobodno izpogajane licenčne sporazume. Čeprav niso bile uveljavljene zaradi problematike osirotelih del, lahko situacijo v veliki meri uspešno rešujejo.

Aktualna revizija avtorskega prava na Danskem predvideva tudi organizacijo, ki bo na podlagi razširjene kolektivne licence izdajala licence za uporabo osirotelih del. Določba je stopila v veljavo 1. julija 2008.

5.2.6 Madžarska zakonodaja v postopku

Madžarska avtorskoppravna ureditev vsebuje več pravil, ki uporabnikom pomagajo pri iskanju imetnikov pravic. Deluje tudi sistem razširjenih kolektivnih licenc, ki ga upravljajo kolektivne

²¹⁵ Institut National de l'Audiovisuel (INA), <http://www.ina.fr>.

²¹⁶ Conseil supérieur de la propriété littéraire et artistique, Commission sur les oeuvres orphelines, Rapport, 2008, dostopno na: <http://www.cspla.culture.gouv.fr/CONTENU/rapoeuvor08.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

organizacije. Na podlagi tega sistema lahko uporabniki pridobijo licenco za uporabo osirotelega dela.

Vlada je predlagala amandma k avtorskopравnemu zakonu, ki bo dodal nove rešitve v zvezi z osirotelimi deli. Na podlagi novih določb bi lahko uporabnik na zahtevo s strani madžarskega Patentnega urada pridobil neekskluzivno in neprenosljivo pooblastilo za uporabo v trajanju največ 5 let.

5.2.7 Zakonodaja Združenih držav Amerike v postopku

Urad za avtorske pravice (*Copyright Office*)²¹⁷ je leta 2006 podal predlog zakona (*The Orphan Works Act of 2006*),²¹⁸ na podlagi katerega bi bila avtorjem dovoljena uporaba osirotelega dela brez predhodnega pooblastila. Sistem temelji na konceptu omejene odgovornosti (*»limits-on-remedy«*) – po izvršeni razumno skrbni preiskavi z namenom najti imetnika pravic bi bila uporabnikova odgovornost omejena.

5.3 Evropski pristop: medsebojno priznanje nacionalnih rešitev

Upoštevanje obstoj različnih mehanizmov, ki se ukvarjajo s problematiko osirotelih del, je Evropska komisija državam članicam predlagala, naj mehanizme vzpostavijo v sodelovanju z zainteresiranimi stranmi. Zaradi omogočanja mednarodne uporabe osirotelih del sta izjemnega pomena interoperabilnost in medsebojna pripoznava obstoječih rešitev.

V zvezi s slednjim Podskupina predlaga, naj države uveljavijo skupna merila skrbne preiskave, pa tudi, naj priznajo rešitve drugih držav, ki kriterije takšne preiskave izpolnjujejo. Tako bi gradivo, katerega imetnike pravic so z zahtevano skrbnostjo poskušali najti v eni državi, bilo v drugi državi ustrezno obravnavano.

Predpogoj je torej, da imajo vse države članice mehanizme, ki so interoperabilni, in da se strinjajo medsebojno priznati vse rešitve, ki ustrezajo splošno sprejetim temeljnim načelom.

5.4 Smernice za skrbno preiskavo

Rešitve v državah članicah so lahko različne, vendar morajo upoštevati določena temeljna načela:

- pokrita morajo biti vsa osirotela dela;
- vsebovati morajo smernice v zvezi s skrbno preiskavo;
- vsebovati morajo določbe o preklicu, če se imetnik pravic znova pojavi;

²¹⁷ U.S. Copyright Office, <http://www.copyright.gov>.

²¹⁸ Orphan Works Act of 2006 (H. R. 5439), dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c109:H.R.5439>; zadnjič obiskano marca 2009.

- omogočijo naj neprofitnim kulturnim ustanovam v zvezi z njihovo funkcijo razširjanja možnost posebne obravnave na podlagi dogovora med zainteresiranimi stranmi;
- vsebovati morajo zahtevo splošnega nadomestila ali nadomestila, če se imetnik pravic znova pojavi.

Podskupina predlaga, naj se pojem in pogoji skrbne preiskave v zvezi z osirotelimi deli natančno določijo. Delo bi temeljilo na naslednjih merilih:

- vsaka rešitev v zvezi z osirotelimi deli naj bo uporabna za vse vrste zaščitenih del;
- potencialni uporabnik naj bi pred uporabo dela v dobri veri opravil temeljito preiskavo v državi objave/izdelave, z namenom identificirati, najti in kontaktirati imetnika avtorske pravice;
- fleksibilen pristop, ki bi zagotovil ustrežno rešitev glede na okoliščine posameznega osirotelega dela, upošteva različne kategorije del;
- smernice ali najboljše prakse, svojstvene za vsako kategorijo del, lahko določijo predstavniki zainteresiranih strani na različnih področjih;
- zaradi hitrega spreminjanja virov informacij in tehnik iskanja naj zakonske ureditve ne bi predpisovale minimuma dejanj ali informacijskih virov.

Na predlog Podskupine, ki je v posvetovanje o smernicah za skrbno preiskavo želela vključiti tudi predstavnike različnih kulturnih področij, je Evropska komisija 14. septembra 2007 organizirala srečanje z naslovom »Pogledi zainteresiranih strani« (*Stakeholders' Perspectives*). Ugotovili so naslednje:

- vsi predstavniki so potrdili, da osirotela dela obstajajo;
- predstavniki kulturnih ustanov so predstavili konkretne primere;
- imetniki pravic so poudarili, da je potrebno problem reševati ločeno za posamezna ustvarjalna področja;
- potrjeno je bilo, da je pravna gotovost pomembna za kulturne ustanove.

Na podlagi srečanja je Evropska komisija izdelala načrt vzpostavitve smernic za skrbno preiskavo, ločeno po področjih (področje besedil, avdiovizualno področje, vizualno področje/fotografija, področje glasbe/zvoka) – ustrezno so bile imenovane štiri delovne skupine, ki naj določijo smernice za svoje področje.

Smernice so po svoji naravi splošne (evropske). Splošne vire informacij bo potrebno lokalno prilagoditi in povezati nacionalne vire v vseevropski bazen informacij – še posebej, ker bo država izvora praviloma tista, v kateri bo preiskava izvedena.

Velikega pomena je razširitev dobrih praks posameznih držav članic, naj bodo zakonske, prostovoljne ali kombinacija obojega.

Kolektivne organizacije in drugi posredniki imajo lahko aktivno vlogo v določanju, ali je delo osirotelo – primer je iskanje izgubljenih avtorjev z »oglaševanjem«.

5.5 Podatkovne baze in mehanizmi za razčiščevanje pravic

Baze podatkov in centri za razčiščevanje pravic bodo po mnenju Podskupine pomemben del rešitve problematike osirotelih del.

Da bi zagotovila medsebojno povezovanje, izboljšala koordinacijo in podprla večjezično dostopno točko, je Podskupina predstavila ključna načela za podatkovne baze in centre za razčiščevanje pravic v zvezi z osirotelimi deli (predstavljena so pod točko 9).

5.6 Ukrepi za preprečitev nadaljnjega pojavljanja osirotelih del

Delo postane osirotelo zaradi enega samega razloga – manjkajo informacije o njem. Najboljše zagotovilo, da dela ne postanejo osirotela, je urediti nastanek, vzdrževanje in dostopnost relevantnih informacij.

Možni ukrepi:

- uporaba elektronskih in drugih označb;
- izdelava, uporaba in vzdrževanje metapodatkov v zvezi z digitalnimi datotekami;
- priznanje vrednosti standardnih označb.

Preventivni ukrepi vsebujejo tudi izboljšane pogodbene prakse, še posebej na avdiovizualnem področju.

Nadaljnji razvoj in implementacija preventivnih ukrepov je v veliki meri stvar zainteresiranih strani v zasebnem sektorju. Imetniki pravic in kulturne ustanove imajo tukaj skupen interes.

5.7 Zaključek

Tako Direktiva 2001/29/ES kot Priporočilo Komisije z dne 24. avgusta 2006 poudarjata pogodbene rešitve na podlagi pogajanj med zainteresiranimi stranmi. Podskupina je to vzela kot izhodišče in predstavila več ukrepov, ki občutno zmanjšujejo problem osirotelih del – predvideno je njihovo kombiniranje.

6. DELA, KATERIH NAKLADA JE IZČRPANA

Podskupina predlaga pragmatične rešitve znotraj obstoječih pravnih okvirjev v skladu s posebnimi potrebami, ki so jih predstavile knjižnice in arhivi. Namenjene so predvsem natisnjenim delom, obseg, do katerega jih je možno uporabljati tudi za druge kategorije del, pa ni podrobneje definiran.

6.1 Definicije in podlaga za rešitev

»Delo« pomeni delo samo, torej pesem, roman, članek, itd., pa tudi njegovo fizično reprodukcijo – knjigo, revijo, itd.

Delo, katerega naklada je izčrpana, pomeni delo, za katerega je imetnik pravic izjavil, da ni več komercialno dostopno.

V to kategorijo ne spadajo dela, ki jih ni več na zalogi in katerih natisnjene reprodukcije več niso dostopne, če:

- so še vedno komercialno dostopna, ponavadi na spletu ali pa jih tiskajo na zahtevo;
- so pravice povrnjene avtorju, ki delo ponudi neposredno na trgu, s pomočjo zastopnika ali kolektivne organizacije za upravljanje;
- avtor ali založnik neposredno, s pomočjo zastopnika ali kolektivne organizacije, ponudi dovoljenje za uporabo dela, npr. z licenco.

Delo je lahko bilo s tržišča namerno umaknjeno s strani avtorja ali založnika. V tem primeru je lahko omogočanje spletnega dostopa do del, ki več niso dostopna, v konfliktu z normalnim izkoriščanjem novejših različic dela ali škoduje ekonomskim interesom, lahko pa tudi moralnim upravičenjem imetnikov pravic.

6.2 Predlagana rešitev – ključni elementi

Predlagana rešitev Podskupine temelji na štirih elementih:

- dve vzorčni pogodbi: za (i) pooblaščen uporabnike zaprtih omrežij in (ii) za spletni dostop do avtorskoppravno zaščitene knjig, katerih naklada je izčrpana;
- nacionalne baze podatkov za dela, katerih naklada je izčrpana;
- nacionalni centri za razčiščevanje pravic;
- določen postopek za razčiščevanje pravic.

6.3 Licenciranje digitalizacije in dajanja na voljo del, katerih naklada je izčrpana. Splošna licenčna merila

Pooblastitev s strani imetnika pravic z licenčno pogodbo je potrebna za:

- digitalizacijo čez mejo, ki jo dovoljuje zakon;
- dajanje na voljo v prostorih knjižnice, razen če to že dovoljuje zakonska izjema (ki jo omogoča 5(3)(n) člen Direktive 2001/29);
- dajanje na voljo uporabniku izven prostorov knjižnice.

Čeprav so knjižnice in arhivi z zakonom lahko pooblaščen za digitalizacijo dela, je priobčitev javnosti, vključujoč dajanje na voljo v obliki interaktivnih prenosov na zahtevo (javnosti je ponujen dostop do del s kraja in v času, ki ju sami izberejo), še vedno urejena z izključujočo pravico – potrebno je torej dovoljenje prizadetih imetnikov pravic.

Nekatere zakonodaje in/ali obstoječi pogodbeni režimi že podeljujejo knjižnicam in arhivom določena upravičenja, tudi dajanje na voljo del v prostorih ustanove s pomočjo namenskih terminalov. Predlagane vzorčne pogodbe pa dovoljujejo dejanja, ki jih zakonodaje in pogodbeni režimi še ne. Licenčni pogoji upoštevajo ravnotežje, uveljavljeno okviru intelektualne lastnine, in tako imetnike pravic nagrajujejo za njihovo ustvarjalnost in vložek, po drugi strani pa z omogočanjem javnega dostopa do ustvarjalnih izdelkov ustvarjajo ozračje, ki vzpodbuja kreativnost.

Podskupina je obravnavala predloge v določenih državah članicah, po katerih naj bi pogoje, pod katerimi bi bilo dovoljeno digitalizirana dela, katerih naklada je izčrpana, v velikem obsegu dati na voljo javnosti, določila avtorskoppravna zakonodaja. Njeno mnenje je, da bi bila na pogodbah temelječa rešitev bolj skladna z mednarodnimi sporazumi, vključno s TRIPS.²¹⁹

6.3.1 Splošna licenčna merila

Predlagani licenčni mehanizem za digitalizacijo tovrstnih del s strani knjižnic in arhivov preko zakonsko dovoljene meje ter kasnejša dostopnost teh del na spletu gradi na obstoječi nacionalni in evropski zakonodaji – ne predlaga nove zakonodaje ali obveznih določb. V skladu s Priporočilom Komisije z dne 24. avgusta 2006 temelji na prostovoljnih rešitvah.

Uporabljajo se naslednja splošna licenčna merila:

- vzorčni pogodbi priznavata, da se lahko imetniki pravic svobodno odločijo, da bodo delo digitalizirali sami – dostop, vključno s tistim s strani knjižnice/arhiva, je tako možen iz baze podatkov imetnika pravic;
- imetnik pravic se lahko svobodno odloči, da se naj delo obravnava kot delo, katerega naklada še ni izčrpana, če so komercialno dostopne druge izdaje in bi dajanje na voljo izdaje, katere naklada je izčrpana, bilo v konfliktu z legitimnimi interesi imetnika pravic v zvezi s komercializacijo alternativne izdaje;
- vzorčni pogodbi zagotavljata knjižnici/arhivu, ki omogoča spletni dostop do del, pravno gotovost (licenčna pogodba vsebuje pravico digitalizirati in omogočiti dostop do njega na spletu, tudi pravico dajanja na voljo);
- dela, katerih imetnikov pravic ni mogoče identificirati ali najti, naj bodo obravnavana kot osirotela.

V zvezi z digitalizacijo in dajanjem na voljo je predvideno tudi nadomestilo, ki se mu bodo imetniki pravic lahko odrekli.

²¹⁹ TRIPS Agreement, dostopno na: http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=en&id=4113, zadnjič obiskano marca 2009.

6.3.2 Uporaba vzorčnih pogodb

Predvideni sta dve vzorčni pogodbi: (i) glede digitalizacije in dajanja na voljo avtorskopravno zaščenega gradiva samo pooblaščenim uporabnikom zavarovanih omrežij (točka 7) in (ii) glede spletnega dostopa v odprtih omrežjih do knjig v knjižnicah, katerih naklada je izčrpana, pa tudi glede dostopa do del, katerih naklada je izčrpana, s strani pooblaščenih uporabnikov zavarovanih omrežij (točka 8).

Za delovanje mehanizma je v nadaljevanju potrebno, da bo knjižnica/arhiv, ki želi digitalizirati, obveščen/a, ali je druga ustanova že začela izvajati digitalizacijo in ali je ta ustanova pooblaščen omogočiti dostop drugim knjižnicam in njihovim uporabnikom.

Vzorčni pogodbi sta mišljeni kot temelj za pogajanja in ju je potrebno prilagoditi stanju v zadevni knjižnici oziroma državi članici. Čeprav sta izvirno namenjeni knjižnicam, ju lahko uporabljajo tudi arhivi in drugi, ki se z imetniki pravic želijo ali morajo dogovoriti glede uporabe del, ki niso več v tisku/distribuciji/prodaji. Definicija del, katerih naklada je izčrpana, omogoča, da ima licenca splošno veljavo, ne le za natisnjeno gradivo. Vsaj različico pooblaščen uporabnik/zavarovana omrežja lahko uporabijo tudi na drugih avtorskopравnih področjih.

Pogodbi sta bili ustvarjeni z upoštevanjem bodoče uporabe na nacionalni, pa tudi mednarodni in evropski ravni. Uporabljajo ju lahko knjižnice in posamezni imetniki pravic, njihovi zastopniki in predstavniki, vključno s kolektivnimi organizacijami za upravljanje.

Podskupina ugotavlja še, da na evropski ravni ne obstaja mehanizem za razreševanje sporov, zato se vzorčni pogodbi obračata na Svetovno organizacijo za intelektualno lastnino.

6.4 Baze podatkov in centri za razčiščevanje pravic

6.4.1 Centri za razčiščevanje pravic

Z namenom omogočanja in olajševanja licenciranja del, katerih naklada je izčrpana, je priporočljivo, da vsaka država članica razmisli o vzpodbujanju vzpostavitve nacionalnih centrov za razčiščevanje pravic. Ti bi delovali kot nacionalni portali za razčiščevanje pravic v zvezi s tovrstnimi deli, razen če bi se uporabniku zdelo lažje neposredno kontaktirati imetnika pravic, vodile pa bi jih lahko obstoječe kolektivne organizacije za upravljanje. Imetniki pravic lahko predlagajo drugačno rešitev.

Glede na pooblastilo imetnika pravic lahko center za razčiščevanje pravic:

- (a) zahtevo odobri in ponudi sklenitev licenčne pogodbe;
- (b) zahtevo preusmeri na ustreznega imetnika pravic;
- (c) zahtevo zavrne.

Center ne bo zajel vseh imetnikov pravic in vseh del, pričakuje pa se, da bo predstavljal njihov občuten del.

6.4.2 Baze podatkov za dela, katerih naklada je izčrpana

Center za razčiščevanje pravic bi moral razmisliti tudi o vzpostavitvi registra del, glede katerih je bila zahteva odobrena, med drugim tudi zaradi preprečitve podvajanja prizadevanj. Zagotovljene bi bile informacije in metapodatki o tem, kaj je bilo digitalizirano, kdo je digitalizacijo opravil, kje je digitalizirano delo shranjeno in kako in komu je zagotovljen dostop do dela.

Nacionalni portali bi se morali medsebojno povezati in tako ustvariti vseevropski register.

6.5 Odobritev digitalizacije in dajanja na voljo

Digitalizacija in dajanje na voljo del, katerih naklada je izčrpana, sta lahko odobreni

- (a) neposredno s strani posameznih imetnikov pravic;
- (b) s pomočjo skupnega upravljanja, tj. skupno licenciranje s pomočjo posrednika, npr. v obliki preusmeritve s skupnega portala za razčiščevanje pravic na posameznega imetnika pravic;
- (c) kolektivno preko centra za razčiščevanje pravic, vodenega s strani kolektivne organizacije za upravljanje. Licenca je lahko, glede na pooblastilo, podeljena za vsak posamezen primer, ali pa kot repertoarska licenca – na podlagi slednje dobi knjižnica/arhiv (a) pooblastilo digitalizirati in dati na voljo dela, ki jih ima center za razčiščevanje pravic v repertoarju (b) na običajen način pod standardiziranimi pogoji.

Za razčiščevanje pravic je predlagan naslednji postopek:

1. Knjižnica/arhiv, ki želi digitalizirati z namenom kasnejšega zagotavljanja spletnega dostopa do dela, katerega naklada je izčrpana, poda zahtevo imetnikom pravic (navede delo oziroma seznam del, za katera zahteva odobritev). Zahtevo lahko poda:
 - (a) neposredno imetniku pravic; do tega bo največkrat prišlo v primeru, ko ima na delu pravice le ena oseba in so njeni podatki znani ali enostavno dostopni;
 - (b) centru za razčiščevanje pravic;
 - (c) kolektivni organizaciji za upravljanje (ki ni center za razčiščevanje pravic).
2. Glede na pooblastilo bo imetnik pravic/center za razčiščevanje pravic/kolektivna organizacija za upravljanje
 - (a) odobril zahtevo;
 - (b) zahtevo zavrnil, z ali brez utemeljitve;
 - (c) preusmeril na ustreznega imetnika pravic.

V primeru licenc za posamezne primere, ki so podeljene na podlagi zahteve, podane kolektivni organizaciji za upravljanje ali neposredno posamezniku oziroma s pomočjo skupnega upravljanja, mora biti določen razumen rok za odgovor na zahtevo knjižnice/arhiva.

7. VZORČNA POGODBA ZA DIGITALIZACIJO IN DAJANJE NA VOLJO DEL, KATERIH NAKLADA JE IZČRPANA, POOBLAŠČENIM UPORABNIKOM ZAPRTIH OMREŽIJ²²⁰

7.1 Obseg licence

Dostop naj bo omogočen na način, ki ne posega v legitimni interes imetnikov pravic nadzorovati komercializacijo svojih del. Vzorčna pogodba knjižnici dovoljuje, da dela, katerih naklada je izčrpana, digitalizira in da na voljo pooblaščenim uporabnikom zaprtih omrežij – ne gre za prostorsko omejitve, gre za to, da knjižnica ne sme omogočati dostopa do del na odprtih omrežjih.

7.2 Vsebina vzorčne pogodbe

Vzorčna pogodba knjižnici podeljuje neekskluzivno in neprenosljivo pravico dela, katerih naklada je izčrpana, digitalizirati in dati na voljo pooblaščenim uporabnikom zaprtih omrežij. Imetnik pravic je upravičen do plačila, ki se mu lahko odreče. Ustrezni avtor/založnik ohrani avtorsko pravico na delu in digitalni različici ter lahko kadarkoli prekliče licenco, med drugim tudi zaradi rekercializacije obravnavanega dela. Avtor/založnik lahko od knjižnice zahteva informacije o uporabi dela, da lahko bolje oceni njegov komercialni potencial. Če dajalec licence umakne iz knjižnice del licenciranega gradiva, ki presega 10% naslova, je knjižnica upravičena do povračila svojih dejanskih stroškov.

V skladu z licenco lahko knjižnica digitalizira, dostopa do digitalne različice, jo shrani na sistematičen način, da olajša iskanje in iznos, omogoči dostop do nje pooblaščenim uporabnikom s pomočjo zaščitenih omrežij, jo elektronsko ali na papirju reproducira za varnostne in ohranitvene namene.

V skladu z ločenim dogovorom z imetnikom pravic ali njegovim zastopnikom, lahko knjižnica omogoči drugim knjižnicam spletni dostop do digitaliziranih del, z namenom, da jih lahko te ponudijo svojim pooblaščenim uporabnikom s pomočjo zaprtih omrežij. Prav tako je lahko predmet ločenega dogovora omogočanje spletnega dostopa tretjim osebam, kot so podjetja in univerze.

Uporabnik sme digitalizirano delo poiskati, si ga ogledati, ga iznesti in prikazati. Knjižnica se lahko z avtorjem ali založnikom dogovori, da lahko uporabnik elektronsko shrani in napravi eno reprodukcijo posameznih delov dela.

²²⁰ Model Agreement for a Licence on Digitisation of Out of Print Works, 2008, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-annex3-final.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

8. VZORČNA LICENCA, KI KNJIŽNICE POOBLAŠČA OMOGOČITI SPLETNI DOSTOP DO KNJIG, KATERIH NAKLADA JE IZČRPANA²²¹

8.1 Obseg pogodbe

Enako kot pri drugih rešitvah, v okviru pobude i2010 predlaganih s strani Podskupine, so se predstavniki zainteresiranih strani strinjali, da mora biti ta izpeljana na način, ki ne posega v legitimni interes imetnikov pravic nadzorovati komercializacijo svojih del.

Podskupina se je omejila na digitalizacijo in dajanje na voljo knjig, katerih izdaja je izčrpna, s strani knjižnic. Najprimernejša rešitev se ji je zdela ponuditi vzorčno pogodbo. Hkrati se predvideva, da bo knjižnica, ki omogoča spletni dostop do teh del, omogočala tudi dostop do njih s strani pooblaščenih uporabnikov zaprtih omrežij, zato vzorčna pogodba zajema obe možnosti.

Ni bilo ocenjeno, ali je pogodbo možno uporabiti tudi za druge vrste del, ne le za knjige, za druga področja, kot so recimo glasbeno, vizualno in avdiovizualno področje, oziroma za druge ustanove, ne le za knjižnice. Pogoji v pogodbi so sicer splošni, zato bi morala biti mogoča tudi uporaba, širša od omenjene kombinacije knjige – knjižnice.

8.2 Vsebina vzorčne pogodbe

Vzorčna pogodba knjižnici podeljuje neekskluzivno in neprenosljivo pravico knjige, katerih naklada je izčrpna, digitalizirati in dati na voljo uporabnikom na spletu z uporabo odprtih omrežij. Poleg tega lahko ponudi pooblaščenim uporabnikom zaprtih omrežij dostop do del, ki niso kako drugače dostopna na spletu, pod enakimi pogoji, kot jih določa vzorčna pogodba iz prejšnje točke (7).

Glede knjig, katerih izdaja je izčrpna, do katerih je mogoče dostopati na spletu s pomočjo odprtih omrežij, vzorčna pogodba knjižnici podeljuje pravico digitalizirati knjigo in digitalizirano različico dati na voljo na svoji spletni strani bodisi prosto komurkoli, ki spletno stran obišče, bodisi na podlagi registracije, odvisno od vsebine dogovora z imetnikom pravic ali njegovim zastopnikom. Knjižnica lahko digitalizirano reprodukcijo indeksira v svojem sistemu. Za ponujanje vsebine na svoji spletni strani je s pogodbo pooblaščen samo pridobitelj licence.

Uporabnik sme digitalizirano različico knjige poiskati, si jo ogledati, jo iznesti in prikazati ter elektronsko shraniti na trdem disku ali drugi napravi za shranjevanje, če pa je to določeno v pogodbi ali dovoljeno z zakonodajo, pa lahko napravi tudi eno reprodukcijo posameznih delov dela. Vzorčna pogodba omogoča, da knjižnica in imetnik pravic oziroma njegov zastopnik določita dovoljene načine uporabe.

²²¹ Model Agreement for a Licence on Digitisation of Out of Print Works with Option for Online Accessibility, 2008, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-annex4-final.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

Pogodba knjižnici ali uporabniku ne dovoljuje napraviti sistematične reprodukcije v natisnjeni ali elektronski obliki večih izsekov knjige, prav tako pa knjige ne sme kakorkoli spremeniti. Potrebno je spoštovati moralna upravičenja.

Prav tako kot pri prejšnji obliki pogodbe (pooblaščen uporabnik – zaprta omrežja) je imetnik pravic upravičen do plačila, ki se mu lahko odreče. Ustrezni avtor/založnik ohrani avtorsko pravico na delu in digitalni različici ter lahko kadarkoli prekliče licenco, med drugim tudi zaradi rekercializacije obravnavanega dela. Avtor/založnik lahko od knjižnice zahteva informacije o uporabi dela, da lahko bolje oceni njegov komercialni potencial. Umik knjige iz knjižnice – v celoti ali delno – lahko povzroči obveznost povračila stroškov knjižnici s strani imetnika pravic.

9. TEMELJNA NAČELA ZA BAZE PODATKOV IN CENTRE ZA RAZČIŠČEVANJE PRAVIC V ZVEZI Z OSIROTELIMI DELI IN DELI, KATERIH NAKLADA JE IZČRPANA

9.1 Ozadje

Priporočilo Komisije z dne 24. avgusta 2006 ugotavlja, da lahko licenčni mehanizmi na področjih, kot so osirotela dela in dela, katerih naklada je izčrpna, olajšajo razčiščevanje pravic, zato jih je potrebno v sodelovanju z imetniki pravic vzpodbujati.

V skladu s Priporočilom vmesno poročilo Podskupine z dne 18. aprila 2007 poudarja prostovoljni vidik rešitev v okviru pobude i2010. Med temeljnimi načeli za imetnike pravic našteva (i) »digitalizacija in uporaba znotraj prostorov knjižnice naj bo mogoča na podlagi privolitve imetnikov pravic ali zakonske izjeme« in (ii) »privolitev imetnikov pravic načeloma pomeni razčiščevanje pravic, ki naj temelji na individualnem ali kolektivnem licenciranju oziroma kombinaciji obeh«. Eno izmed temeljnih načel za kulturne ustanove je »dostop pomeni bodisi dostop v prostorih knjižnice, arhiva ali muzeja bodisi dostopnost na spletu«.

Omenjeno vmesno poročilo prav tako zaključuje, da morajo biti baze podatkov in centri za razčiščevanje pravic del rešitve tako na področju osirotelih del kot tudi na področju del, katerih naklada je izčrpna. Z namenom zagotoviti interoperabilnost, izboljšati koordinacijo in olajšati vzpostavitev večjezičnih dostopnih točk, je Podskupina razvila temeljna načela za baze podatkov in centre za razčiščevanje pravic v zvezi z osirotelimi deli in deli, katerih naklada je izčrpna, ki so predstavljena v nadaljevanju.

9.2 Osiretela dela

9.2.1 Splošno izhodišče

Rešitev problema osiretelih del je sestavljena iz:

- (a) pogoja skrbne preiskave, ki ga mora uporabnik izpolniti pred uporabo dela (skrbna preiskava in razčiščevanje pravic bosta praviloma izvedena v državi izvora);
- (b) baz podatkov o osiretelih delih, ki so uporabnikom v pomoč pri iskanju;
- (c) postopka in centrov za razčiščevanje pravic zaradi podeljevanja licenc na podlagi mehanizma, ki so ga vzpostavili imetniki pravic;
- (d) nacionalnih rešitev, ki so lahko podprte z zakonodajo, in medsebojnega priznanja različnih rešitev v posameznih državah članicah, da bi se omogočil mednarodni učinek, potreben za evropske digitalne knjižnice.

Ključna načela, ki jih je predstavila Podskupina, so osredotočena na tri implementacijska vprašanja, ki so med seboj neodvisna in ki so pomembna pri iskanju celovite rešitve za uporabo osiretelih del (s strani knjižnic, pa tudi drugih uporabnikov):

- pogoj skrbne preiskave, ki je na različnih področjih različen;
- podatkovne baze za osiretela dela;
- mehanizem za razčiščevanje pravic.

9.2.2 Baza podatkov in center za razčiščevanje pravic

Namen baze podatkov je uporabnikom nuditi pomoč pri njihovih preiskavah. Zaradi vzpostavitve večjezične dostopne točke in vseevropskega vira podatkov je pomembno medsebojno povezovanje nacionalnih baz.

Nacionalni centri za razčiščevanje pravic bi lahko delovali kot portali in skupne dostopne točke za razčiščevanje pravic, dostopni čez državne meje. Uporabnik, definiran kot oseba, ki potrebuje licenco za digitalizacijo in dajanje na voljo dela oziroma za drugo uporabo, je v celoti odgovoren za izvedbo skrbne preiskave, katere cilj je najti imetnike pravic. Pred izdajo licence mora biti skrbna preiskava izvedena in dokumentirana. Možen tipični postopek:

- ustanova ali posameznik, ki želi delo digitalizirati, dati na voljo ali kakorkoli drugače uporabiti, izrazi svoj interes, opiše zahtevan način uporabe in izjavi, da je neuspešno poskušal identificirati ali najti imetnika pravic in da je delo morda osiretelo;
- potencialno osiretelo delo se opiše z metapodatki (ime avtorja, naslov dela, itd.), ki so dostopni, če pa le-teh ni, se opiše na drugačen način, na primer s posnetki, fotografijami, videoposnetki, glasbenimi odlomki;
- licenčni pogoji glede dela, ki po skrbni preiskavi ostane osiretelo, naj bi bili dostopni pred začetkom preiskave;
- skrbna preiskava je izvedena v skladu z vzpostavljenimi pogoji in smernicami za zadevno področje;

- predstavljeni so dokazi, da je bila skrbna preiskava v skladu z vzpostavljenimi pogoji in smernicami izvedena;
- namen uporabiti delo, oseba, ki ima tak namen in dokazi o izvedeni skrbni preiskavi se evidentirajo in objavijo v bazi podatkov za osirotela dela;
- center za razčiščevanje pravic oceni, ali je bila preiskava opravljena z zahtevano skrbnostjo – če je, uporabnika obvesti o licenčnih pogojih za obravnavano delo in v določenem roku licenco odobri ali odobritev zavrne;
- center za razčiščevanje pravic lahko zahteva zavarovanje zaradi omejitve finančnega tveganja za primer bodočih odškodninskih zahtevkov;
- uporabnik centru za razčiščevanje pravic plača zahtevano pristojbino (za transakcijske stroške, lahko pa tudi licenčnino);
- informacije o podelitvi licence in licenčnih pogojih, vključno z nadaljnjo uporabo dela, se objavijo v bazi podatkov;
- če se znova pojavi imetnik pravic ali njegov zastopnik, center za razčiščevanje pravic preuči zahtevek in potrdi, da je oseba res imetnik pravic, ter mu izplača pobrane pristojbine;
- v slednjem primeru se informacije o imetniku pravic in posledicah za licenco objavijo v bazi podatkov.

9.2.3 Ključna načela

Predvidena baza podatkov je bolj kot register del register metapodatkov. Da bi se zagotovila interoperabilnost tudi z obstoječimi viri, velja splošno načelo, naj baza temelji na obstoječih standardih in naj se ne razvijajo novi. Ključna načela objemajo

1. politiko baze podatkov;
2. strukturo in vsebino baze;
3. metapodatke, ki naj bodo vsebovani kot minimum, in kako obravnavati odsotnost metapodatkov;
4. standarde in kako obravnavati vprašanja v zvezi z njimi;
5. pogoje interoperabilnosti, vključno z registrom del, ki so bila digitalizirana in za katera je bilo dano pooblastilo.

Ključna načela centrov za razčiščevanje pravic vključujejo:

1. politiko centra za razčiščevanje pravic;
2. licenčno politiko in vprašanja;
3. licenčne pogoje in kako jih obravnavati;
4. politiko nadomestil;
5. vprašanja v zvezi z interoperabilnostjo;
6. vprašanja v zvezi s transparentnostjo.

9.3 Dela, katerih naklada je izčrpana

9.3.1 Splošno izhodišče

Rešitev problematike del, katerih naklada je izčrpana, temelji na:

- (a) vzorčni licenci;
- (b) bazi podatkov o delih, označenih kot izven tiska/distribucije/prodaje;
- (c) nacionalnih centrih za razčiščevanje pravic, ki jih imetniki pravic prostovoljno uporabljajo kot dopolnilo neposrednemu individualnemu licenciranju.

Vzorčna licenca je že bila potrjena s strani Podskupine ter Skupine strokovnjakov na visoki ravni in je objavljena na spletni strani Evropske komisije.

9.3.2 Baza podatkov

Predvidena baza podatkov ni register del temveč register metapodatkov. Njen pomen je zagotoviti podporo kulturnim ustanovam v zvezi z deli, ki jih imetniki pravic več ne komercializirajo. Uporabnikom je lahko ponujen dostop do takšnih del pod pogoji, ki so lahko drugačni kot v primerih, ko gre za običajna dela. Cilj ključnih načel je na temelju vseevropske rešitve z interoperabilnimi podatkovnimi bazami zagotoviti informacije o delih, katerih naklada je izčrpana, v mednarodnem prostoru.

Uporaba baze podatkov je izbirna, zaradi česar register ne bo popoln, je pa v interesu vseh zainteresiranih strani, da bi ta bil čim bolj kakovosten. Predvideva se, da bodo ustanove imetnikom pravic ali njihovim zastopnikom podale zahtevo za digitalizacijo dela. Register se bo gradil na podlagi izjav imetnikov pravic, da nimajo nadaljnega namena komercializirati dela. Imetniki pravic lahko delo registrirajo tudi ne glede na zahtevo za digitalizacijo.

Da bi se zagotovila interoperabilnost tudi z obstoječimi viri, velja splošno načelo, naj baza temelji na obstoječih standardih in naj se ne razvijajo novi. Ključna načela obravnavajo:

1. politiko baze podatkov;
2. strukturo in vsebino baze;
3. metapodatke, ki naj bodo vsebovani kot minimum, in kako obravnavati odsotnost metapodatkov;
4. standarde in kako obravnavati vprašanja v zvezi z njimi;
5. pogoje interoperabilnosti, vključno z registrom del, ki so bila digitalizirana in za katera je bilo dano pooblastilo.

9.3.3 Centri za razčiščevanje pravic

Center za razčiščevanje pravic lahko, odvisno od pooblastila, odobri licenco za digitalizacijo in dajanje na voljo ter preusmeri na ustreznega imetnika pravic zaradi mogočega neposrednega licenciranja. Ključna načela obravnavajo:

1. politiko centra za razčiščevanje pravic;
2. pooblastilo s stran imetnikov pravic;
3. licenčno politiko in vprašanja;
4. licenčne pogoje in kako jih obravnavati;
5. politiko nadomestil;
6. vprašanja v zvezi z interoperabilnostjo;
7. vprašanja v zvezi s transparentnostjo.

9.4 Možni ukrepi skupnosti glede osirotelih del in del, katerih naklada je izčrpana

Evropska komisija bi lahko

- (a) na temelju Priporočila z dne 24. avgusta 2006
 - predlagala državam članicam, naj vzpodbudijo imetnike pravic k vzpostavitvi centrov za razčiščevanje pravic v zvezi z osirotelimi deli;
 - na svoji spletni strani objavila temeljna načela za baze podatkov in centre za razčiščevanje pravic v zvezi z osirotelimi deli in deli, katerih naklada je izčrpana, ter priporočila njihovo upoštevanje.
- (b) kot predpogoj za ukrepe pod točko (a) zagotovila finančno podporo za razvoj tehničnih standardov in preizkusnih podatkovnih baz in centrov za razčiščevanje pravic.

10. IMPLEMENTACIJA PREDLAGANE REŠITVE

10.1 Implementacija vzorčnih pogodb

Učinek licence je odvisen od njene implementacije.

Evropska komisija naj vzpodbuja prevzem vzorčnih pogodb, jih objavi na spletni strani digitalnih knjižnic in priporoča njihovo uporabo.

Med potencialne uporabnike naj bi bile razširjene tudi s pomočjo relevantnih poti v državah članicah, tudi s pomočjo pristojnih ministrstev, narodnih knjižnic in knjižničnih organizacij, združenj avtorjev, združenj založnikov in kolektivnih organizacij za upravljanje pravic.

Zelo učinkovita je tudi metoda poskusne uporabe – kulturne ustanove naj sprejmejo v uporabo katerokoli izmed vzorčnih pogodb in tako vzpostavljajo primere učinkovitih praks.

Učinek bo še večji, če bo Evropska komisija uporabo vzorčnih pogodb predlagala relevantnim pobudam, kot je na primer EUROPEANA.²²² Komisija bi lahko objavljala tudi primere najboljših praks glede uporabe vzorčnih pogodb.

Besedilo vzorčnih pogodb mora biti v posameznih državah prilagojeno zakonodaji, ekonomskim modelom in drugim dejavnikom, kulturne ustanove v teh državah pa morajo biti informirane o obstoječih vzorčnih pogodbah na državni ravni v ostalih članicah.

Podpora Evropske komisije je ključnega pomena.

10.2 Možni ukrepi skupnosti

Vzorčna pogodba za digitalizacijo in dajanje na voljo del, katerih naklada je izčrpana, pooblaščenim uporabnikom zaprtih omrežij obstaja v osmih evropskih jezikih, Evropska komisija lahko vzpodbudi prevod pogodbe še v ostale jezike Evropske unije.

S strani Evropske komisije je bila vzpostavljena Skupina strokovnjakov držav članic za digitalizacijo in digitalno ohranjanje, ki bo v zvezi z obravnavanimi vprašanji imela pomembno vlogo, saj bo zagotavljala koordiniran pristop in tako preprečevala podvajanje prizadevanj. Upoštevati bo morala tudi ugotovitve te Podskupine.

Proces implementacije bo zahteval koordinacijo – zbiranje najboljših praks, promocijo izmenjave izkušenj in znanj, zbiranje različnih pogledov in postopkov, obstoječih v posameznih državah članicah. Pomembno je tudi zbiranje podatkov in povratnih informacij v zvezi z obstoječimi digitalizacijskimi praksami, poslovnimi modeli z zasebno-javnimi partnerstvi, nacionalnimi in regionalnimi pobudami. Implementacija zahteva vseevropsko analizo, nadaljnje ukrepe, razširjanje in razpravo.

Evropska komisija naj v okviru Sedmega okvirnega programa (FP7)²²³ v zvezi s projekti evropskih digitalnih knjižnic, ki so financirani s strani skupnosti, identificira pobude, ki bi bile pripravljene začeti z implementacijo. Dober primer je novi projekt ARROW.²²⁴

²²² Europeana, <http://www.europeana.eu/portal>.

²²³ Seventh Framework Programme (FP7), http://cordis.europa.eu/fp7/home_en.html.

²²⁴ High Level Expert Group – Copyright Subgroup, Implementation of proposed solutions through eContentplus projects: the ARROW project as an example, 2008, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-annex5-final.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

DODATEK 3

PROBLEMATIKA OSIROTELIH DEL

1. UVOD

Novi mediji in nove tehnologije so vzpodbudili pospešen razvoj trgov za sekundarno uporabo obstoječih del. Avtorji, producenti, založniki in ponudniki informacijskih storitev ugotavljajo, tako kot v »analognih« časih, da je možno obstoječa dela znova uporabiti na nove, včasih tudi dobičkonosne načine. Sodobna digitalna omrežna tehnologija omogoča digitalizacijo in ponovno uporabo del v velikem obsegu in z razmeroma nizkimi stroški. Vsebine, ki jih ni mogoče ponovno komercialno izkoristiti s pomočjo analogne distribucije, je možno z zmernimi stroški razširjati z uporabo digitalnih distribucijskih poti. Ponudniki novo razvitih storitev in poslovnih modelov vedno bolj izkoriščajo velik potencial obstoječega gradiva. Dobri primeri so *BBC Creative Archive*,²²⁵ ki britanski javnosti ponuja poln spletni dostop do starih televizijskih in radijskih oddaj, podatkovna baza *INA-Media-Pro*,²²⁶ ki profesionalnim uporabnikom omogoča spletni dostop do digitaliziranega gradiva francoskega *Institut National de l'Audiovisuel* (INA) in seveda vzpostavitev Evropske digitalne knjižnice,²²⁷ ki bo zagotovila spletni dostop do popolnega kataloga evropske kulturne in znanstvene literature.²²⁸

Obstoječe digitalno okolje ponuja torej široke možnosti za digitalizacijo in ponovno uporabo obstoječega gradiva, pri izkoriščanju teh možnosti pa bi lahko imeli ključno vlogo knjižnice, arhivi in muzeji, saj hranijo ogromno kulturnega in znanstvenega gradiva ter kot skupina prikazujejo raznolikost in bogastvo evropske kulturne dediščine. Ko so dela digitalizirana in dana na voljo javnosti, jih lahko posamezniki uporabijo za raziskovanje, delo ali sprostitev, ali pa jih izkoristijo kot gradnike novih ustvarjalnih del.²²⁹

Digitalizacija in ponovna uporaba obstoječih del vsebujeta več dejanj, ki so omejena z avtorsko in sorodnimi pravicami. Digitalizacija vključuje reproduciranje, za katero se praviloma zahteva dovoljenje imetnika pravic, včasih predstavlja digitalizacija tudi predelavo dela, dovoljenje pa je prav tako potrebno za priobčitev in dajanje na voljo javnosti. Če delo ni v javni domeni oziroma če tovrstna dejanja niso urejena z izjemo ali omejitvjo, mora uporabnik pred predvideno uporabo pridobiti vsa potrebna dovoljenja oziroma »razčistiti« vse pravice.²³⁰

Postopek razčiščevanja pravic pa je lahko oviran, če katerega izmed imetnikov pravic tudi po izvedeni razumni preiskavi ni mogoče identificirati ali najti. V takšnem primeru imamo – v kolikor je delo avtorskopravno še varovano – težavo s tako imenovanim osirotelim delom. Ker ni mogoče pridobiti dovoljenja s strani imetnika pravic, je zakonita uporaba dela nemogoča. Problem je še toliko izrazitejši, kadar je imetnikov pravic več (recimo v primeru televizijskih in drugih avdiovizualnih del), saj mora uporabnik poiskati vsakega izmed njih, da bi pridobil dovoljenje za uporabo.²³¹

²²⁵ BBC Creative Archive, <http://creativearchive.bbc.co.uk>.

²²⁶ INA-Media-Pro, <http://www.inamediapro.com>.

²²⁷ European Digital Library Project, <http://edlproject.eu>.

²²⁸ Van Gompel, S., Audiovisual Archives and the Inability to Clear Rights in Orphan Works, IRIS Plus, Legal Observations of the European Audiovisual Observatory, št. 4/2007, European Audiovisual Observatory, Strasbourg, 4/2007, str. 2, dostopno na: http://www.obs.coe.int/oea_publ/iris/iris_plus/iplus4_2007.pdf.en, zadnjič obiskano marca 2009.

²²⁹ Van Gompel, S., Unlocking the potential of pre-existing content: how to address the issue of orphan works in Europe?, Instituut voor Informatierecht (IViR), Amsterdam, 7/2007, str. 2, dostopno na: http://www.ivir.nl/publicaties/vangompel/IIC_2007_6_orphan_works.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

²³⁰ Ibidem.

²³¹ Van Gompel, S. (4/2007), str. 2.

Da bi se »odklenil« velik potencial obstoječih del, je potrebno poiskati in uveljaviti ustrezne pravne rešitve, vendar pa je problematika osirotelih del, tudi v Evropi, trenutno še precej zapostavljena.²³²

1.1 Definicija osirotelih del

Osirotelo delo je avtorskoppravno varovano delo, v zvezi s katerim ni mogoče izslediti imetnika pravic. Podobno definicijo ponudi tudi Van Gompel, ki osirotelo delo definira kot avtorskoppravno varovano delo, na katerem ima pravice subjekt, ki ga potencialni uporabnik, ki želi delo uporabiti na način, za katerega se zahteva dovoljenje imetnika pravic, ne more identificirati ali najti.²³³ *Library of Congress*²³⁴ (*de facto* narodna knjižnica ZDA) osirotela dela definira kot avtorskoppravno varovana dela, imetnike pravic na katerih je težko ali celo nemogoče najti.²³⁵ Khong navaja, da se ponekod v zvezi z osirotelimi deli uporablja tudi pojem »neizsledljivo imetništvo« (*»untraceable ownership«*).²³⁶

Dodatne definicije izhajajo iz aktivnosti Evropske komisije na tem področju, saj je ta zaradi pomoči glede organizacijskih, pravnih in tehničnih vprašanj v zvezi z evropskimi digitalnimi knjižnicami ustanovila Skupino strokovnjakov na visoki ravni (*High Level Expert Group – HLEG*),²³⁷ Skupina pa je nato imenovala Podskupino za avtorsko pravo, ki se je osredotočila na razvoj praktičnih rešitev glede ohranjanja del v digitalni obliki ter glede del, katerih naklada je izčrpana in osirotelih del. Obenem je Evropska komisija povabila predstavnike kulturnih ustanov in ustvarjalnih področij, naj sodelujejo v štirih delovnih skupinah, vsaki za določeno področje, z nalogo razviti smernice za kriterije dolžne skrbnosti v zvezi z osirotelimi deli na njihovem področju. Delovne skupine so se med oktobrom 2007 in aprilom 2008 srečale na treh skupnih zasedanjih, sicer pa so delovale samostojno, vsaka posebej pa je izdala tudi poročilo,²³⁸ ki se nanaša na njeno področje.

Poročila poleg predlogov in ugotovitev vsebujejo tudi definicije osirotelih del, kot so jih za svoje področje zastavile posamezne delovne skupine. Pri njihovi obravnavi je potrebno upoštevati, da:

- so osirotela dela po definiciji dela, na katerih še vedno obstaja veljavna avtorska pravica;
- »dela« pomenijo dela, ki so varovana z avtorsko pravico (tako z materialnimi kot moralnimi upravičenji), pa tudi dela, ki jih varujejo sorodne pravice (nastopi, filmi, zvočni posnetki, oddaje, podatkovne baze);

²³² Ibidem.

²³³ Van Gompel, S. (7/2007), str. 3.

²³⁴ Library of Congress, <http://www.loc.gov/index.html>.

²³⁵ Khong, D.W.K., Orphan Works, Abandonware and the Missing Market for Copyrighted Goods International, *Journal of Law and Information Technology*, Oxford University Press, Oxford, 2006, str. 3, dostopno na: <http://jlit.oxfordjournals.org/cgi/rapidpdf/eai032v1.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

²³⁶ Ibidem, str.4.

²³⁷ Sklep Komisije z dne 27. februarja 2006 o ustanovitvi skupine strokovnjakov na visoki ravni za digitalne knjižnice, dostopen na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:063:0025:0027:SL:PDF>, spletna stran Skupine http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/experts/hleg/index_en.htm, oboje zadnjič obiskano marca 2009.

²³⁸ High Level Expert Group – Copyright Subgroup (HLEG - CS), Appendix to the Joint Report - Sector Reports, 2008, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/orphan/appendix.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

- »imetniki pravic« pomenijo vse tiste osebe, ki lahko imajo pravice na kateremkoli delu. Termin vključuje avtorje, izvajalce, založnike (glasbe ali besedil), producente in radiodifuzne organizacije, pa tudi njihove pravne naslednike;
- uporaba dela ali gradiva, ki ga sestavlja več del, lahko zahteva dovoljenje večih imetnikov pravic, kar je potrebno upoštevati pri določitvi statusa osirotelosti;
- anonimna/psevdonimna dela ne štejejo avtomatično za osirotela;
- niso vključena dela, imetniki pravic na katerih zavrnejo dovoliti uporabo ali ne odgovorijo na zahtevo za dovolitev.²³⁹

Definicije, podane s strani posameznih delovnih skupin, so naslednje:

Področje besedil: »Osirotelo delo je delo, varovano z avtorsko pravico, vendar pa trenutni imetnik pravice ni znan ali ga ni mogoče najti s pomočjo skrbne preiskave. Trenutni imetnik avtorske pravice je lahko avtor ali drugi ustvarjalec, drug prvi imetnik pravic (recimo avtorjev delodajalec ali založnik) ali katerikoli imetnik pravice, ki za imetnika pravice velja na podlagi zakona ali pogodbenega dogovora, pa tudi katerikoli pravni naslednik prvega imetnika pravice.«²⁴⁰

Področje glasbe/zvoka: »Osirotelo delo je varovano delo ali druga vsebina, katere avtorja in/ali imetnikov pravic na kateri ni mogoče identificirati ali najti, kljub dobrovernemu in razumnemu trudu, vloženemu v iskanje v skladu s pravili o dolžni skrbnosti, ki naj jih določi delovna skupina.«²⁴¹

Vizualno področje/fotografija: »Izslediti ni mogoče niti imetnika pravic niti avtorja/ustvarjalca niti njihovih pravnih naslednikov; neznani avtorji/ustvarjalci; anonimna/psevdonimna dela niso osirotela.«²⁴²

Avdiovizualno področje: »Avdiovizualno delo je določeno za osirotelo le, kadar imetnika avtorske pravice bodisi sploh ni mogoče identificirati bodisi kadar je njegovo ime znano, vendar imetnika pravice ni mogoče najti z namenom zahtevati dovoljenje. Osirotelo avdiovizualno delo je tako definirano kot delo, imetnika pravice na katerem ni mogoče identificirati po opravljeni skrbni preiskavi v dobri veri in z uporabo splošno sprejetih metod in orodij. Četudi je imetnika avtorske pravice možno identificirati, delo še vedno velja za osirotelo, če identificiranega imetnika pravice ni mogoče najti po izvedeni podobno skrbni preiskavi v dobri veri.«²⁴³

V luči smernic za razumno preiskavo pa je osirotelo delo definirano kot: »Delo je osirotelo v razmerju do imetnikov pravic, katerih dovoljenje je potrebno za uporabo, jih pa ni mogoče identificirati ali najti s pomočjo skrbne preiskave na podlagi smernic glede dolžne skrbnosti. Preiskava mora biti opravljena v dobri veri (subjektivni kriterij) in biti razumna glede na vrsto imetnika pravic (objektivni kriterij).«²⁴⁴

²³⁹ HLEG - CS, Sector-specific guidelines on diligence search criteria for orphan works - Joint Report, 2008, str. 3, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/orphan/guidelines.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁴⁰ HLEG - CS, Sector Reports (2008), str. 14.

²⁴¹ Ibidem, str. 10.

²⁴² Ibidem, str. 5.

²⁴³ Ibidem, str. 3.

²⁴⁴ HLEG - CS, Joint Report (2008), str. 3. Na omenjeni strani so navedeni tudi vse ostale – za posamezno področje specifične – definicije.

V primeru, da je delo osirotelo, se lahko uporabnik odloči delo uporabiti in tvegati odškodninski zahtevek ali pa namen uporabe dela opusti – v slednjem primeru bo ustvarjalna uporaba dela preprečena, kar zagotovo ni v interesu javnosti, še posebej, če imetnik pravic v primeru, da bi bil najden, uporabi ne bi nasprotoval. Težave pa ne nastanejo, če se za uporabo dovoljenje ne zahteva, recimo v situaciji, da je dejanje urejeno z zakonsko izjemo oziroma omejitvijo.²⁴⁵ Za knjižnice pomembna primera najdemo v členih 5(2)(c) in 5(3)(n) Direktive 2001/29/ES²⁴⁶ - prvi arhivom, knjižnicam, muzejem in izobraževalnim ustanovam dovoljuje reproduciranje v določene nekomercialne namene ter tako omogoča državam članicam, da uveljavijo zakonske izjeme, na podlagi katerih lahko omenjene ustanove v analogni ali digitalni obliki z namenom ohranitve ali prenovitve reproducirajo dela iz svoje zbirke. Izjema, urejena v 5(3)(n) členu, pa omogoča uporabo s priobčitvijo ali dajanjem na voljo javnosti del v namen raziskave ali zasebnega študija posameznikom s pomočjo posebnih terminalov, ki se nahajajo v prostorih omenjenih ustanov. Večina evropskih držav je upoštevala vsaj prvo možnost, tako da problema v zvezi z osirotelimi deli vsaj na teh področjih ne bo. Nekatere države pa so izjemo implementirale ožje²⁴⁷ – v Združenem kraljestvu na primer za ohranitvene namene ni dovoljeno reproducirati zvočnih posnetkov, oddaj in filmov,²⁴⁸ zato teh del brez dovoljenja imetnikov pravic ni mogoče zakonito reproducirati. Problem osirotelih del je zaradi tega lahko precej izrazit.²⁴⁹

Drug primer, ko je delo možno uporabiti brez dovoljenja imetnikov pravic, je, kadar delo spada v javno domeno. V primeru knjižnic, arhivov in muzejev bo takšnega veliko gradiva, saj so pravice na delih iz njihovih zbirk v veliki meri že potekle. Drugače je v primeru avdiovizualnih arhivov, saj je večina avdiovizualnih del novejšega nastanka.²⁵⁰

²⁴⁵ Van Gompel, S. (7/2007), str. 3.

²⁴⁶ Direktiva 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi, 5 (2) (c) člen: »Države članice lahko predvidijo izjeme in omejitve pravice reproduciranja iz člena 2 v naslednjih primerih: ... (c) v zvezi s posebnimi dejanji reproduciranja, ki jih izvedejo javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeji ali arhivi in ki niso storjena zaradi neposredne ali posredne ekonomske ali komercialne koristi;« 5 (3) (n) člen: »Države članice lahko predvidijo izjeme in omejitve pravic iz členov 2 in 3 v naslednjih primerih: ... (n) uporaba s priobčitvijo ali dajanjem na voljo javnosti del ali predmetov sorodnih pravic, ki niso urejeni s prodajnimi ali licenčnimi pogoji, navedenimi v njihovih zbirkah, v namen raziskave ali zasebnega študija posameznim pripadnikom javnosti po temu namenjenih terminalih, ki se nahajajo v prostorih, navedenih v odstavku 2(c);« 5 (5) člen: »Izjeme in omejitve iz odstavkov 1, 2, 3 in 4 naj se uporabijo le v določenih posebnih primerih, ki niso v nasprotju z normalnim izkoriščanjem dela ali drugega predmeta in ne vplivajo pretirano na legitimne interese imetnika pravic,« dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:17:01:32001L0029:SL:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁴⁷ Guibault, L., Westkamp, G., Rieber-Mohn, T., Hugenholtz, B., Van Eechoud, M., Helberger, N., Steijger, L., Rossini, M., Dufft, N., Bohn, P., Study on the implementation and effect in Member States' laws of Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society, IViR, Amsterdam, 2007, str. 46-49, dostopno na: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/infosoc-study_en.pdf, zadnjič obiskano marca 2009, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 3.

²⁴⁸ Omenjeno izhaja iz 42. člena UK Copyright, Designs and Patents Act, ki se uporablja le za književna, dramska ali glasbena dela in ilustracije, ki jih takšna dela vsebujejo. Besedilo 42. člena: »(1) The librarian or archivist of a prescribed library or archive may, if the prescribed conditions are complied with, make a copy from any item in the permanent collection of the library or archive (a) in order to preserve or replace that item by placing the copy in its permanent collection in addition to or in place of it, or (b) in order to replace in the permanent collection of another prescribed library or archive an item which has been lost, destroyed or damaged, without infringing the copyright in any literary, dramatic or musical work, in any illustrations accompanying such a work or, in the case of a published edition, in the typographical arrangement. (2) The prescribed conditions shall include provision for restricting the making of copies to cases where it is not reasonably practicable to purchase a copy of the item in question to fulfil that purpose,« dostopno na: http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/UKpga_19880048_en_1.htm, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁴⁹ Van Gompel, S. (7/2007), str. 3.

²⁵⁰ Van Gompel, S. (4/2007), str. 2-3.

1.2 Temeljni vzroki problema osirotelih del

Teoretično lahko »osiroti« vsako delo, v praksi pa do tega problema večinoma prihaja v zvezi z deli neznanega izvora, deli starejšega nastanka in deli, ki se več ne izdajajo oziroma kako drugače dajejo na voljo javnosti. Dobri primeri so nenaslovljene fotografije, stare razglednice in reklame v revijah, knjige, katerih naklada je izčrpana, zastareli računalniški programi.²⁵¹

Določene vrste del so kot izrazito problematične za svoja področja izpostavile tudi nekatere v prejšnjem poglavju obravnavane delovne skupine. Na avdiovizualnem področju *Association des Cinémathèques Européennes* (ACE)²⁵² ugotavlja, da se največ osirotelih del pojavlja med dokumentarci, reklamami, filmskimi obzorniki in izobraževalni filmi (pri vseh gre predvsem za dela, nastala v času pred drugo svetovno vojno) ter med filmi komercialne produkcije evropskih produkcijskih hiš, ki več ne poslujejo ali so svoje pravice prenesle na druge subjekte.²⁵³ Delovna skupina za vizualno področje oziroma fotografijo je poudarila, da je problem posebej pereč v primeru, ko ima ustanova v zbirkah veliko del, ki jih niso ustvarili profesionalni ustvarjalci in zato ne vsebujejo nobenih podatkov o avtorju – primer so recimo starejše družinske fotografije.²⁵⁴

Nezmožnost izslediti imetnika pravic v veliki meri izvira iz določenih faktorjev, ki jih vsebuje sistem avtorske in sorodnih pravic. Prvi vzrok, da delo postane osirotelo, je, da so podatki o avtorju in trenutnem imetniku pravic nedostopni javnosti, kar še posebej velja za fotografije in avdiovizualna dela, saj ta v večini primerov ne vsebujejo nobenih informacij o avtorju oziroma imetniku pravic, pa tudi ne drugih informacij, iz katerih bi se lahko podatek o imetništvu pravic izpeljal. Naslednji problem je splošno pomanjkanje registrov avtorskih pravic oziroma drugih javno dostopnih evidenc, ki bi vsebovale ustrezne in ažurne podatke o imetništvu pravic. Takšne baze podatkov so ponavadi vzpostavljene v primerih, kjer so pravice upravljane kolektivno, recimo na področju glasbenih del, na literarnem, fotografskem in avdiovizualnem področju pa kolektivno upravljanje še ni razvito.²⁵⁵

En izmed glavnih razlogov za pomanjkanje podatkov o imetništvu pravic izvira iz prepovedi formalnosti, ki jo določa Bernska konvencija v členu 5(2).²⁵⁶ Urediti posredovanje podatkov o imetnikih pravic kot obveznost za avtorje oziroma imetnike pravic bi, če bi takšna obveznost pomenila pogoj za obstoj oziroma izvrševanje avtorske pravice, bilo v nasprotju z omenjeno določbo, saj je v skladu s slednjo prepovedano vzpostaviti obvezne registracijske sisteme ali zahtevati obveznost vsako reprodukcijo dela opremiti z obvestilom o avtorskih pravicah, vključno s podatki o identiteti in prebivališču imetnika pravic ter datumu nastanka pravice. Dostopnost ustreznih informacij o upravljanju pravic zato ne more biti zagotovljena.²⁵⁷

²⁵¹ U.S. Copyright Office, Report on Orphan Works, Washington, 2006, str. 15, dostopno na: <http://www.copyright.gov/orphan/orphan-report-full.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009, v: Van Gompel, S., (7/2007), str. 4.

²⁵² Association des Cinémathèques Européennes, <http://www.acefilm.de>.

²⁵³ HLEG, Sector Reports (2008), str. 1.

²⁵⁴ Ibidem, str. 5.

²⁵⁵ Van Gompel, S. (7/2007), str. 4, podrobneje Huang, O., U.S. Copyright Office orphan works inquiry: Finding homes for the orphans, Berkeley Technology Law Journal, št. 256, Berkeley, 2006, str. 266-268.

²⁵⁶ Bernska konvencija, dostopna na http://www.wipo.int/lea/en/text_html.jsp?lang=en&id=4019, zadnjič obiskano marca 2009, slovenski prevod besedila 5(2) člena: »Za uživanje in izvrševanje teh pravic ne velja nobena formalnost in sta neodvisni od varstva v državi izvora dela. Izven določb te konvencije določajo torej obseg varstva in pravna sredstva, ki so avtorju zajamčena za varstvo njegovih pravic, izključno zakoni države, v kateri varstvo zahteva,« dostopno na: <http://www.aas.si/pravni-viri/bernska-konvencija-fr2.html>, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁵⁷ Van Gompel, S. (7/2007), str. 4.

V tem pogledu se avtorsko pravo razlikuje od ostalih področij prava intelektualne lastnine, kjer se za pridobitev pravic ponavadi zahteva registracija in ostale formalnosti, javna registracija pa pomeni, da uporabniki lahko dostopajo do podatkov o upravljanju pravic v javnih registrih. Ker morajo na teh področjih imetniki pravic registrirati tudi vsak prenos pravice, takšni registri ostajajo ažurni.²⁵⁸

Drugi dejavnik, ki lahko ovira iskanje imetnikov pravic, je dejstvo, da so lako podatki o imetništvu pravic zaradi prenosa zastareli. Pravice so prenosljive in jih je mogoče v celoti ali delno ekskluzivno ali neekskluzivno prenesti na tretjo osebo. Možno je tudi, da imetnik pravic umre, v takšnem primeru pravice nasledi en ali več dedičev.²⁵⁹

Prenos in dedovanje pravic vsekakor otežuje razčiščevanje pravic, saj mora uporabnik za vsako delo, ki ga želi uporabiti, izslediti celo verigo nekdanjih imetnikov pravic, da bi ugotovil, kdo ima trenutno pravice na delu.²⁶⁰ Možno je tudi, da se je skozi leta število imetnikov pravic eksponentno večalo, do česar pride največkrat v primeru dedovanja, ko se pravice drobijo.²⁶¹

S časom se torej lahko zgodi, da imetništvo avtorske pravice postaja vse bolj negotovo, poglavitni razlog za to pa je njena dolga veljavnost,²⁶² ki jo je Direktiva 2006/116/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. decembra 2006 o trajanju varstva avtorske pravice in določenih sorodnih pravic²⁶³ za vse države članice podaljšala na 70 let od smrti avtorja, kar je 20 let več od minimalnega standarda, kot ga določa Bernska konvencija.²⁶⁴

Zadnji dejavnik, ki povzroča težave pri iskanju imetnikov pravic, je imetništvo pravic na delu s strani več oseb. Razlogov za tak pojav je več, najosnovnejši pa je ta, da delo skupno ustvari skupina posameznikov. Možno je tudi, da je skupno imetništvo rezultat (delnega) prenosa ali podedovanja avtorske pravice, nova plast pravic pa nastane tudi ob izdelavi novega dela, ki temelji na obstoječem. Učinek prav tako povečuje uvajanje novih kategorij pravic, zaradi česar lahko na posameznem delu obstaja več prekrivajočih se avtorskih in sorodnih pravic, po možnosti vsaka s svojim imetnikom. V primeru skupnega imetništva pravic s strani več oseb nacionalne zakonodaje ponavadi pred uporabo zahtevajo dovoljenje s strani vseh imetnikov pravic,²⁶⁵ prav tako pa se dovoljenje vseh imetnikov pravic zahteva tudi v primeru prekrivajočih se avtorskih pravic na posameznem delu. Izkoriščanje je tako onemogočeno že, če ni možno najti enega samega upravičenca.²⁶⁶

²⁵⁸ Ibidem.

²⁵⁹ Ibidem, str. 5.

²⁶⁰ Koeningsberg, F., *An overview of the general business and legal principles involved in the licensing of copyrights and related rights*, WIPO, Ženeva, 2004, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 5.

²⁶¹ Bard, R., Kurlantzick, L., *Copyright Duration: Duration, Term Extension, The European Union and the Making of Copyright Policy*, Austin & Winfield, San Francisco, 1999, str. 59, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 5.

²⁶² Podobno tudi Khong, D.W.K. (2006), str.6-8.

²⁶³ Direktiva 2006/116/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. decembra 2006 o trajanju varstva avtorske pravice in določenih sorodnih pravic, dostopna na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:372:0012:0018:SL:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁶⁴ Van Gompel, S. (7/2007), str. 5.

²⁶⁵ Cabrera Blazquez, F. J., *In search of lost rightsholders: Clearing video-on-demand rights for European audiovisual works*, IRIS Plus, Legal Observations of the European Audiovisual Observatory, št. 8/2002, European Audiovisual Observatory, Strasbourg, 2002, str. 2, dostopno na http://www.obs.coe.int/oea_publ/iris/iris_plus/iplus8_2002.pdf.en, zadnjič obiskano marca 2009, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 5.

²⁶⁶ Buchanan, J., Yoon, Y., *Symmetric tragedies: commons and anticommons*, *Journal of Law and Economics*, vol. XLIII, The University of Chicago, Chicago, 2000, str. 4, tudi Katz, A., *The potential demise of another natural monopoly*:

1.3 Problem osirotelih del v praksi

Čeprav digitalizacija in ponovna uporaba obstoječih vsebin na videz odpirata veliko možnosti in nudita veliko koristi za Evropsko skupnost, praktičen pomen problema osirotelih del v ekonomskem in socialnem smislu še ni bil ocenjen. Na ravni Evropske unije sta bili za obravnavanje tematike organizirani dve posvetovanji. Na osnovi Delovnega dokumenta Evropske komisije o določenih pravnih pogledih v zvezi s kinematografskimi in drugimi avdiovizualnimi deli iz leta 2001 (SEC/2001/619)²⁶⁷ so bile zainteresirane strani vprašane, če imajo težave z identificiranjem imetnikov pravic, ki pomenijo oviro za uporabo avdiovizualnih del, v okviru pobude i2010: digitalne knjižnice²⁶⁸ pa je Evropska komisija zainteresirane strani vprašala, ali se jim zdi problematika osirotelega gradiva ekonomsko pomembna in relevantna v praksi.²⁶⁹

Nobeno izmed posvetovanj ni dalo številčno izmerljivih rezultatov. Ocenjuje se, da je več kot štirideset odstotkov obstoječih del potencialno osirotelih,²⁷⁰ vendar pa podatkov, ki bi to potrjevali, zaenkrat ni. Kot resen in legitimen problem so osirotela dela predstavile predvsem avdiovizualne in kulturne ustanove (v glavnem javni radiotelevizijski zavodi, knjižnice in arhivi).²⁷¹ Dokazi o tem, kako močno osirotela dela dejansko onemogočajo uporabo in ovirajo ustvarjalna prizadevanja, niso bili predstavljeni.²⁷²

Na avdiovizualnem področju je *Association des Cinémathèques Européennes* (ACE) ugotovila, da 10% zahtev (gre za 50 000 predmetov), podanih s strani posameznih ustanov, ni bilo mogoče obravnavati, ker so bila zadevna dela osirotela. Analiza se sicer omejuje le na dela, v zvezi s katerimi je bila podana zahteva, zato ne daje natančne ocene o tem, koliko del v zbirkah arhivov je osirotelih.²⁷³

Čeprav je pojav osirotelih del očitno težko izmeriti, predstavlja resen problem za tiste, ki želijo obstoječe vsebine znova uporabiti.²⁷⁴ Ocene kažejo, da je le delček del, ki so zavarovana z

rethinking the collective administration of performing rights, *Journal of Competition Law and Economics*, University of Toronto – Faculty of Law, vol. 1, št. 3, Toronto, 2005, str. 559-560, oboje v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 5.

²⁶⁷ Commission staff working paper on certain legal aspects relating to cinematographic and other audiovisual works, dostopno na: <http://www.docstoc.com/docs/957971/Commission-staff-working-document>, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁶⁸ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij - i2010: Digitalne knjižnice (KOM(2005) 465 končno), dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0465:FIN:SL:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁶⁹ Van Gompel, S. (7/2007), str. 7.

²⁷⁰ British Library, *Intellectual Property: A Balance - The British Library Manifesto*, 2006, 5. točka, dostopno na: <http://www.bl.uk/news/pdf/ipmanifesto.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 8.

²⁷¹ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on certain legal aspects relating to cinematographic and other audiovisual works, COM (2001) 534 final, str. 14, dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0534:FIN:EN:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009, tudi Evropska komisija, Results online consultation "i2010: Digital Libraries", str. 5, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/results_online_consultation/en.pdf, zadnjič obiskano marca 2009, oboje v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 8.

²⁷² Van Gompel, S. (7/2007), str. 8, za področje besedil enako tudi izjava ustrezne delovne skupine v HLEG - CS, Sector Reports (2008), str. 14.

²⁷³ HLEG - CS, Sector Reports (2008), str. 1.

²⁷⁴ Commission Staff Working Document, Impact Assessment supporting the Commission Recommendation on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation, SEC (2006) 1075, str. 35, dostopno na <http://www.uni-mannheim.de/edz/pdf/sek/2006/sek-2006-1076-en.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 8.

avtorsko pravico, še vedno komercialno dostopnih²⁷⁵ in čeprav je ekonomska vrednost obstoječih del relativno majhna, je večina teh del zgodovinsko in kulturno izjemno pomembnih. Nekatera so bistvenega pomena za zgodovinarje, arhivarje in akademike, druga bi lahko bila dragocena za ustvarjalne dejavnosti in posameznike, ki jih lahko uporabijo kot gradnike novih ustvarjalnih podvigov.²⁷⁶ Četudi problem osirotelih del nima izrazite komercialne vloge, je njegov pomen na kulturnem in družbenem področju izreden.²⁷⁷

2. STRATEGIJE REŠEVANJA PROBLEMA OSIROTELIH DEL

Strategije za reševanje problematike osirotelih del lahko razdelimo v dve kategoriji. V prvo spadajo ukrepi, katerih cilj je preprečiti nadaljnje pojavljanje osirotelih del in so izjemnega pomena, saj lahko njihova uveljavitev občutno omeji težave v zvezi z uporabo omenjenih del. Drugo kategorijo sestavljajo mehanizmi, ki omogočajo razčiščevanje pravic in posledično uporabo del, ki so že osirotela.

Nekatere države so normativne ali prostovoljne mehanizme glede osirotelih del že vzpostavile, ponekod so rešitve še na stopnji predlogov.

2.1 Ukrepi za preprečitev nadaljnjega pojavljanja osirotelih del

2.1.1 Informiranje o upravljanju s pravicami

Težave pri iskanju imetnikov pravic so v veliki meri povezane z dejstvom, da vsa dela ne vsebujejo izjave o avtorstvu oziroma imetništvu pravic, da je lahko podatek o imetništvu pravic, ki ga delo vsebuje, zaradi prenosa pravic zastarel in z dejstvom splošnega pomanjkanja primernih registrov avtorskih pravic in drugih javno dostopnih evidenc, je mogoče k reševanju problematike osirotelih del pristopiti z vzpostavitvijo mehanizmov, ki bi vzpodbujali posredovanje podatkov o upravljanju pravic (tako imenovanih metapodatkov) javnosti. Javna dostopnost takšnih podatkov bi znižala transakcijske stroške, povezane z identifikacijo imetnikov pravic, in olajšala razčiščevanje pravic.²⁷⁸

Urediti posredovanje podatkov o imetnikih pravic kot obveznost za avtorje oziroma imetnike pravic bi, če bi takšna obveznost pomenila pogoj za obstoj oziroma izvrševanje avtorske pravice, bilo v nasprotju s členom 5(2) Bernske konvencije. V skladu s slednjo je prepovedano vzpostaviti obvezne registracijske sisteme ali zahtevati obveznost vsako reprodukcijo dela opremiti z obvestilom o avtorskih pravicah, vključno s podatki o identiteti in prebivališču imetnika pravic ter

²⁷⁵ Landes, W., Posner, R., *The economic structure of intellectual property law*, Harvard University Press, Cambridge, 2003, str. 212, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 8.

²⁷⁶ Bard, R., Kurlantzick, L. (1999), str. 59, tudi Hickman, B. T., *Can You Find a Home for this "Orphan" Copyright Work? A Statutory Solution for Copyright-Protected Works Whose Owners Cannot be Located*, *Syracuse Law Review*, l. 57, št. 1, Syracuse, 2006, str. 135, oboje v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 8.

²⁷⁷ Van Gompel, S. (7/2007), str. 8.

²⁷⁸ Van Gompel, S. (4/2007), str. 4.

datumu nastanka pravice. Ni pa prepovedano uvesti ukrepov, ki imetnike pravic vzpodbujajo k prostovoljnemu posredovanju podatkov o imetništvu pravic in pogojih licenciranja.²⁷⁹

Za vzpodbujanje prostovoljnega posredovanja podatkov je možno uvesti številne ukrepe. Avtorje oziroma imetnike pravic se lahko enostavno ohrabri k posredovanju podatkov o pravicah, v zvezi z deli v digitalni obliki pa k vključitvi le-teh v delo. Pri slednjih bi lahko pomembno vlogo igrali sistemi za digitalno upravljanje pravic, saj ti vključujejo obsežne baze podatkov o upravljanju pravic, ki podpirajo postopek pooblastitve in spremljanja spletne uporabe varovanih del, zato lahko v velikem obsegu prispevajo k učinkovitemu razčiščevanju pravic v spletnem okolju.²⁸⁰

Prednosti posredovanja podatkov o upravljanju pravic bi bile še poudarjene, če bi bil sistem podprt z ustreznimi normativnimi ukrepi. Določbe 7. člena Direktive 2001/29/ES bi bilo mogoče spremeniti tako, da bi bilo varstvo podatkov o upravljanju pravic pogojeno s predhodnim posredovanjem podatkov, ki se nanašajo na trenutnega imetnika pravic (veljaven 7. člen v 2. odstavku omogoča, da si imetnik pravic izbere katerokoli kombinacijo, ki je navedena).^{281,282} Nadalje bi bilo varstvo v skladu s 7. členom pogojevati s tem, da morajo biti omenjeni podatki shranjeni v javno dostopni bazi podatkov. Takšne določbe bi vzpodbudile posredovanje metapodatkov in s tem povečale učinkovitost razčiščevanja pravic v zvezi z deli.²⁸³

Obravnavani 7. člen Direktive temlji na 12. členu Pogodbe Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici (*WIPO Copyright Treaty*),²⁸⁴ zato je vprašljivo, ali bi takšne spremembe bile v skladu z mednarodnimi obveznostmi Evropske unije in držav članic, ki iz Pogodbe izhajajo. Dogovorjena izjava v zvezi z 12. členom določa, da »se pogodbenne stranke ne bodo izkoriščale tega člena, da bi uvedle sisteme za upravljanje podatkov, ki bi vpeljevali formalnosti, ki jih prepovedujeta Bernska konvencija ali ta Pogodba, in onemogočali prost pretok blaga ter

²⁷⁹ Ibidem.

²⁸⁰ Ibidem.

²⁸¹ Direktiva 2001/29/ES, 7. člen (Obveznosti v zvezi s podatki za upravljanje s pravicami): »1. Države članice predvidijo ustrezno pravno varstvo proti vsaki osebi, ki zavestno brez dovoljenja izvaja katero koli od naslednjih dejanj: (a) odstranitev ali sprememba katerega koli elektronskega podatka za upravljanje pravic; (b) distribuiranje, uvoz za distribuiranje, oddajanje, priobčitev ali dajanje na voljo del ali predmetov sorodnih pravic, varovanih po tej direktivi oziroma po poglavju III Direktive 96/9/ES, s katerih so bili nepooblaščno odstranjeni ali spremenjeni elektronski podatki za upravljanje s pravicami, če takšna oseba v oziroma če obstaja utemeljen razlog, da bi lahko vedela, da s takšnim ravnanjem povzroči, omogoči, olajša ali prikrije kršitev avtorske ali sorodnih pravic, določenih v zakonu, oziroma pravice sui generis iz poglavja III Direktive 96/9/ES. 2. V namene te direktive izraz „podatki za upravljanje pravic“ pomeni katere koli informacije, ki jih navedejo imetniki pravic in ki identificirajo delo ali predmet sorodnih pravic, ki ga zajema ta direktiva oziroma zajema pravica sui generis, ki jo predvideva poglavje III Direktive 96/9/ES, avtorja ali katerega koli drugega imetnika pravic, oziroma podatke o pravilih in pogojih uporabe dela ali predmeta sorodnih pravic, ter vsa števila ali šifre, ki predstavljajo takšne podatke. Prvi pododstavek se uporablja, kadar je kateri koli tak podatek povezan s primerkom oziroma se pojavlja v zvezi z javnim priobčenjem dela ali predmeta sorodnih pravic, zajetega v tej direktivi, oziroma ki ga zajema pravica sui generis iz poglavja III Direktive 96/9/ES.«

²⁸² Ricketson, S., Ginsburg, J., *International copyright and neighbouring rights: the Berne Convention and Beyond*, Oxford University Press, New York, 2006, str. 991, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 11.

²⁸³ Van Gompel, S. (7/2007), str. 11-12.

²⁸⁴ Pogodba Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici, dostopno na: http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=en&cid=4050, zadnjič obiskano marca 2009, slovenski prevod besedila 12. člena (Obveznosti v zvezi s podatki za upravljanje pravic): »1) Pogodbenice zagotovijo ustrezna in učinkovita pravna sredstva zoper vse osebe, ki zavestno storijo katero koli od naslednjih dejanj in vedo ali bi v primeru civilnopravnih sredstev iz utemeljenih razlogov lahko vedele, da bo to povzročilo, omogočilo, olajšalo ali prikrilo kršitev katere koli pravice, urejene s to pogodbo ali z Bernsko konvencijo: (i) odstranitev ali sprememba katerega koli elektronskega podatka za upravljanje pravic brez dovoljenja; (ii) distribuiranje, uvoz zaradi distribuiranja, radiodifuzno oddajanje ali javna priobčitev del ali primerkov del brez dovoljenja, vedoč, da so bili elektronski podatki za upravljanje pravic odstranjeni ali spremenjeni brez dovoljenja. (2) Pojem podatki za upravljanje pravic, kot je uporabljen v tem členu, pomeni podatke, ki identificirajo delo, avtorja dela, imetnika katere koli pravice na delu, ali podatke o pogojih uporabe dela oziroma katere koli številke ali kode, ki pomenijo takšne podatke, če je kateri izmed njih dodan primerku dela ali se pojavlja v zvezi z njegovo javno priobčitvijo,« dostopno na: <http://www.zavod-ipf.si/pogodba-svetovne-organizacije-za-intelektualno-lastnino-o-avtorski-pravici>, zadnjič obiskano marca 2009.

preprečevali uživanje pravic v skladu s to Pogodbo.«²⁸⁵ Od imetnikov pravic se torej ne sme zahtevati posredovanja podatkov o upravljanju pravic kot pogoj, da bi uživali varstvo avtorske pravice. Vendar pa 7. člen Direktive ne ureja varstva avtorske pravice, temveč le varstvo podatkov o upravljanju pravic pred odstranitvijo oziroma spremembo, tako da obveznost posredovanja teh podatkov ne bi pomenila kršitve prepovedi formalnosti. Prav tako je precej nejasno, kako bi sistem upravljanja pravic (v nasprotju s tehnološkimi ukrepi) lahko onemogočal prost pretok blaga ali preprečeval uživanje pravic v skladu s Pogodbo.²⁸⁶

Neupoštevanje obveznosti posredovanja podatkov bi torej pomenilo izgubo varstva le-teh, ne pa tudi izgube varstva izključnih pravic in pravic do nadomestila, kot jih ureja Pogodba (pa tudi Bernska konvencija). Če bi prišlo do spremembe 7. člene Direktive 2001/29/ES, to ne bi bilo v nasprotju z obveznostmi, ki izhajajo iz mednarodnih pogodb.²⁸⁷

Zastavlja se tudi vprašanje, ali digitalna tehnologija in globalna komunikacijska omrežja, ki spreminjajo načine ustvarjanja in tudi razširjanja del, terjajo razmisleke o ponovni uvedbi formalnih kriterijev kot pogoja za varstvo. Ustvarjalcu, katerega glavno orodje ustvarjanja je računalnik, elektronska registracija dela najverjetneje ne bi povzročala nikakršnih težav, verjetno pa bi jo lahko obvladali tudi ostali ustvarjalci. Ali je mogoča redefinicija 5. člena Bernske konvencije in uvedbe obveznosti registracije in s tem evidentiranja del? Evidentiranje del, ki je v času digitalne tehnologije zelo enostaven postopek, prinaša očitne prednosti, vendar velike spremembe mednarodnega avtorskega prava niso verjetne, vsaj ne v bližnji prihodnosti. So pa prednosti, ki jih sistemi evidentiranja prinašajo, vsekakor močan razlog za aktivno vzpodbujanje ter vzpostavitev ukrepov in mehanizmov v zvezi s prostovoljno registracijo.

Kot dodaten ukrep bi lahko avtorje oziroma imetnike pravic motivirali za uporabo prostih licenc, kot so na primer licence *Creative Commons* (CC),²⁸⁸ ki omogočajo neposredno povezavo med delom in licenco, ki ureja njegovo uporabo. *Creative Commons* licence so standardizirane licenčne in pogodbene sheme, ki jih lahko imetniki pravic vključijo v delo in tako dovolijo uporabo pod v licenci določenimi pogoji. Izbirajo lahko med številnimi kombinacijami le-teh in vnaprej določijo, pod kakšnimi pogoji dovoljujejo uporabo dela in katere pravice si želijo pridržati. Transparentnost je zagotovljena z dejstvom, da licenčne pogoje vsebujejo oziroma z navedbo vrste licence na njih napotujejo tudi vse reprodukcije. Če bi bili pogoji uporabe navedeni že na samem delu, uporabnik ne bi rabil iskati imetnika pravic zaradi potrebnega dovoljenja.²⁸⁹ Uporabo *Creative Commons* licenc je v okviru pobude i2010: digitalne knjižnice predlagala tudi Evropska komisija.²⁹⁰

²⁸⁵ Agreed statement concerning Article 12: »It is understood that the reference to “infringement of any right covered by this Treaty or the Berne Convention” includes both exclusive rights and rights of remuneration. It is further understood that Contracting Parties will not rely on this Article to devise or implement rights management systems that would have the effect of imposing formalities which are not permitted under the Berne Convention or this Treaty, prohibiting the free movement of goods or impeding the enjoyment of rights under this Treaty,« dostopno na: http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/trtdocs_wo033.html#P94_13842, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁸⁶ Ricketson, S., Ginsburg, J. (2006), str. 992, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 12.

²⁸⁷ Van Gompel, S. (7/2007), str. 12.

²⁸⁸ Creative Commons, <http://creativecommons.si>.

²⁸⁹ Van Gompel, S. (7/2007), str. 12-13.

²⁹⁰ Commission Staff Working Document, Annex to the Communication from the Commission “i2010: Digital Libraries”, SEC (2005) 1194, dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2005:1194:FIN:EN:HTML>, zadnjič obiskano marca 2009.

Kritiki licenc poudarjajo, da uporaba tovrstnih licenc koristi predvsem uporabnikom, saj znatno olajšujejo uporabo del, za imetnike pravic pa imajo lahko kar nekaj slabosti. Ne omogočajo namreč neposrednega nadomestila, dela ni mogoče hkrati ponujati pod *Creative Commons* in izključno licenco (če je bila komu podeljena izključna licenca za uporabo dela, delo več ne more biti licencirano pod pogoji CC – in obratno), licence ni mogoče preklicati, prav tako pa *Creative Commons* ne zagotavlja nobenih sredstev za varstvo pravic, ki si jih je avtor pridržal.²⁹¹

Drugi zagovarjajo komercialne različice množičnih in avtomatiziranih licenc (standardizirane licence, ki bi dovoljevale uporabo pod pogojem plačila določene pristojbine), ali pa uvedbo posebnih mehanizmov, ki bi uporabnika povezali s spletno stranjo imetnika pravic ali s kolektivno organizacijo za upravljanje pravic z namenom dogovora glede plačila za uporabo v skladu z določeno licenco.²⁹² Gre za različne sisteme t.i. digitalnega upravljanja pravic (*digital rights management*, DRM).

Nazadnje bi lahko bilo s pomočjo določenih sredstev imetnikom pravic omogočeno evidentirati imetništvo avtorske pravice v podatkovnih bazah, vzpostavljenih in vzdrževanih z namenom posredovanja podatkov o avtorskopravnem statusu del. Takšna pobuda bi lahko pomenila vzpostavitev baze podatkov o upravljanju pravic oziroma uvedbo prostovoljnega registracijskega sistema v nacionalnem (ali mednarodnem) avtorskem pravu.²⁹³ Prostovoljni register je predlagan tudi v *Gowers Review*²⁹⁴ v Združenem kraljestvu.

Z vzpodbujanjem evidentiranja podatkov o upravljanju pravic v podatkovnih bazah in registrih bi uporabniki dobili pomemben vir informacij o delu, njegovem avtorju in trenutnem imetniku avtorske pravice, bistveno pa bi bilo tudi redno posodabljanje teh podatkov. Pomembno vlogo v takšni ureditvi bi lahko igrala kolektivne organizacije, ki bi lahko ustvarile svoje podatkovne baze, saj hranijo velike količine podatkov o upravljanju pravic, povezanih z deli v svojem repertoarju, uporabnikom pa bi lahko pri iskanju po podatkovnih bazah in registrih, morda pa tudi pri samem razčiščevanju pravic, pomagali posredniki.²⁹⁵

Iskanje imetnikov pravic bi bilo zaradi široke dostopnosti podatkov o upravljanju pravic znatno olajšano, obenem pa bi se povečala tudi transparentnost in ublažile težave pri razčiščevanju pravic, predvsem v zvezi z deli, ki bi drugače lahko postala osirotela, kljub temu posredovanje podatkov ne more nuditi celovite rešitve problematike osirotelih del, saj so podatki za mnoga starejša dela enostavno nedostopni.²⁹⁶

Ukrepi, ki vzpodbujajo posredovanje podatkov o upravljanju pravic lahko torej preprečijo le nadaljnjo širitev pojava osirotelih del, ne morejo pa rešiti problema v celoti.²⁹⁷

²⁹¹ Association Littéraire et Artistique Internationale (ALAI), Memorandum on Creative Commons Licenses, Pariz, 2006, str. 2, dostopno na: http://www.alai.org/documents/Creative_Commons_Licenses.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁹² ALAI (2006), str. 5, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 13.

²⁹³ Glej WIPO, Survey of national legislation on voluntary registration systems for copyright and related rights, Ženeva, 2005.

²⁹⁴ Gowers Review of Intellectual Property, Crown Copyright, Norwich, 2006, dostopno na: http://www.hm-treasury.gov.uk/d/pbr06_gowers_report_755.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

²⁹⁵ Ibidem, str. 13-14.

²⁹⁶ Van Gompel, S. (4/2007), str. 4.

²⁹⁷ Ibidem.

2.1.2 Baze podatkov o osirotelih delih

Druga rešitev, ki bi lahko omilila problem, je vzpostavitev podatkovnih baz s podatki o osirotelih delih. Takšno možnost zagovarja tudi Podskupina za avtorsko pravo, saj je po njihovem mnenju za uporabnike pomembno, da vedo, katere dela so bila prepoznana kot osirotela in še vedno spadajo v to kategorijo, po drugi strani pa tak sistem imetnikom pravic zagotavlja tudi nadzor nad uporabo njihovih del.²⁹⁸ Vzpostavitev takšnih podatkovnih baz podpira tudi Evropska komisija v Priporočilu o digitalizaciji in spletni dostopnosti kulturnega gradiva in digitalnem arhiviranju.²⁹⁹

Možnosti, kako predlog konkretizirati, je več, predvsem s pomočjo novih tehnologij. Lahko se vzpostavi omrežje, s pomočjo katerega uporabniki osirotelih del sodelujejo in si izmenjujejo podatke o izvedeni preiskavi v zvezi z delom, ki so ga želeli uporabiti. V kolikor je bila preiskava uspešna, lahko navedejo podatke, s pomočjo katerih lahko drugi potencialni uporabniki pridejo v stik z imetnikom pravic, če pa ni bila, bi lahko navedli postopke, ki so jih izvedli z namenom identificirati oziroma najti le-tega.³⁰⁰

Slaba stran takšnega sistema je nevarnost, da bi se uporabniki začeli zanašati na rezultate preiskav, ki so jih izvedli drugi, in zaradi tega zanemarjati dolžnost izpeljave lastne preiskave. Takšno ravnanje bi bilo še posebej škodljivo v primerih, kadar bi bila zaradi spregledanih ali spremenjenih podatkov primernost in zanesljivost predhodno izvedene preiskave dvomljiva.³⁰¹

Vzpostavitev podatkovnih baz bi zato morala biti vsekakor podprta z zakonskimi določbami, ki bi dovoljevale uporabo osirotelega dela le pod pogojem, da je uporabnik izvedel razumno preiskavo.³⁰²

2.1.3 Ukrepi za preprečitev nadaljnega pojavljanja osirotelih del, ki jih predlagajo predstavniki zainteresiranih strani

Svoje predloge ukrepov za preprečitev nadaljnega pojavljanja osirotelih del so predstavile tudi že omenjene delovne skupine, ki so sodelovale s Podskupino za avtorsko pravo. Skupine strokovnjakov na visoki ravni. Strinjale so se, da je glavni razlog, da delo postane osirotelo, pomanjkanje informacij, in da je zato najboljši način zagotoviti konec nadaljnega pojavljanja osirotelih del ustrezno obravnavanje ustvarjanja, vzdrževanja in dostopnosti relevantnih podatkov.³⁰³

²⁹⁸ Van Gompel, S. (7/2007), str. 14.

²⁹⁹ Priporočilo Komisije z dne 24. avgusta 2006 o digitalizaciji in spletni dostopnosti kulturnega gradiva in digitalnem arhiviranju (2006/585/ES), 6(c) člen: »(Komisija Evropskih skupnosti priporoča, da države članice) izboljšajo pogoje za digitalizacijo kulturnega gradiva in spletno dostopnost do njega s pomočjo ... (c) spodbujanja dostopnosti seznamov znanih del sirot in del v javni rabi,« dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:236:0028:0030:SL:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009.

³⁰⁰ Hickman, B. T. (2006), str. 141-142, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 14.

³⁰¹ US Copyright Office (2006), str. 78-79, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 14.

³⁰² US Copyright Office (2006), str. 78-79 in 96-97, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 14.

³⁰³ HLEG - CS, Joint Report (2008), str. 7.

Predlogi, ki so jih podale, so naslednji:

- uporaba elektronskih in ostalih identifikatorjev, vključno z imenom avtorja;
- ustvarjanje, uporaba in vzdrževanje metapodatkov o delu in imetnikih pravic (kot na primer avtomatsko ustvarjanje metapodatkov v zvezi s fotografijami v trenutku njihovega nastanka);
- izboljšanje vrednosti standardnih identifikatorjev (ISAN, ISBN, ISRC, ISMN, ISWC), saj ti trenutno beležijo samo prvega imetnika pravic, ne pa nadaljnjih;
- nadgradnja registrov z evidentiranjem prenosa pravic (kot to že počnejo v francoskih in španskih javnih avdiovizualnih registrih);
- navajanje relevantnih imetnikov pravic na/v delih in njihovi embalaži, sprednji stranici itd.;
- hranjenje evidence o relevantnih imetnikih pravic s strani uporabnikov – dokler je to še praktično;
- evidentiranje datuma smrti avtorjev v ustreznih spisih narodnih bibliografij.³⁰⁴

2.2 Sistemi, ki omogočajo uporabo osirotelih del

2.2.1 Pogodbeni dogovori med zainteresiranimi stranmi

Tako Direktiva 2001/29/ES kot tudi Priporočilo o digitalizaciji in spletni dostopnosti kulturnega gradiva in digitalnem arhiviranju poudarjata pomembnost pogodbenih rešitev, torej rešitev, ki temeljijo na dogovoru med imetniki pravic in uporabniki. Recitala 26³⁰⁵ in 40³⁰⁶ Direktive na primer navajata uporabo kolektivnih licenčnih dogovorov v zvezi s sistemi radijskih in televizijskih hiš za posredovanje vsebin na zahtevo ter uporabo posebnih pogodb oziroma licenc za spletno dostavo del s strani knjižnic in arhivov. V zvezi z osirotelimi deli pa Priporočilo v 10. recitalu³⁰⁷ priporoča vzpostavitev licenčnih mehanizmov v tesnem sodelovanju z imetniki pravic.³⁰⁸

³⁰⁴ Ibidem.

³⁰⁵ 26. recital Direktive 2001/29/ES: »V zvezi z dajanjem na voljo radijskih ali televizijskih produkcij RTV organizacij pri storitvah na zahtevo, ki vsebujejo glasbo s komercialnih fonogramov kot svoj sestavni del, je treba spodbujati kolektivne licenčne sporazume za olajšanje ureditve zadevnih pravic.«

³⁰⁶ 40. recital Direktive 2001/29/ES: »Države članice lahko predvidijo izjemo ali omejitev v korist določenih neprofitnih ustanov, na primer javnih knjižnic in podobnih institucij, pa tudi arhivov. Vendar pa naj bo to omejeno na določene posebne primere, ki jih zajema pravica reproduciranja. Takšne izjeme ali omejitve naj ne zajemajo uporabe v kontekstu sprotne dostave varovanih del ali predmetov sorodnih pravic. Ta direktiva naj ne vpliva na možnost držav članic, da določijo izjemo pri izključni pravici javnega posojanja v skladu s členom 5 Direktive 92/100/EGS. Zato je treba spodbujati posebne pogodbe ali licence, ki so, ne da bi povzročale neravnovesje, ugodne za takšne ustanove in namene širjenja, ki jim služijo.«

³⁰⁷ 10. recital Priporočila 2006/585/ES: »Samo del gradiva, ki ga hranijo knjižnice, arhivi in muzeji, je javno dostopnega, v smislu, da ni ali ni več zaščiten s pravicami intelektualne lastnine, medtem ko je ostalo zaščiten s pravicami intelektualne lastnine. Ker so pravice intelektualne lastnine ključno orodje za spodbujanje kreativnosti, je treba evropsko kulturno gradivo digitalizirati, omogočiti dostop do njega in ga arhivirati ob polnem spoštovanju avtorskih in sorodnih pravic. V tem okviru so zlasti pomembni členi 5(2)c, 5(3)n in 5(5), kakor tudi uvodna izjava (40) Direktive 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorskih in sorodnih pravic v informacijski družbi [3]. Mehanizmi licenciranja na področjih, kot so dela sirote – to so tako imenovana avtorsko varovana dela, katerih avtorje je težko ali celo nemogoče določiti – in dela, ki se ne tiskajo ali distribuirajo (avdiovizualna) več, lahko olajšajo ureditev pravic in posledično prizadevanje za digitalizacijo ter naknadno spletno dostopnost. Take mehanizme je zato treba spodbujati v tesnem sodelovanju z imetniki pravic.«

³⁰⁸ Van Gompel, S. (7/2007), str. 15.

Samo izboljšani pogodbeni režimi pa ne morejo rešiti problema osirotelih del – ker so pogajanja med uporabniki in neznanimi imetniki pravic seveda nemogoča, takšni ukrepi uporabnikom sploh ne pomagajo. Če pa bi se imetniki pravic združili zaradi kolektivnega upravljanja njihovih pravic, bi imeli potencialni uporabniki zaradi koncentracije imetnikov pravic v kolektivni organizaciji manj težav pri iskanju imetnikov pravic na delih, ki jih želijo uporabiti. Če kolektivna organizacija obstaja in zastopa občuten del imetnikov pravic na določenem področju, obstaja razumna verjetnost, da zastopa tudi tistega, ki ga uporabnik išče - če pa imetnik pravic ni vključen v kolektivno organizacijo, je uporabnik še vedno izpostavljen negotovosti.³⁰⁹

Dober primer je splošni sporazum med INA (*Institut National de l'Audiovisuel*), katerega naloga je ohranitev in izkoriščanje avdiovizualnih arhivov, ki so jih producirale ali koproducirale javne televizijske družbe, in petimi francoskimi kolektivnimi organizacijami (SACEM, SACD, SCAM, SDRM in SESAM),³¹⁰ ki INA pooblašča za vsakršno obliko uporabe (tudi za uporabo na internetu in na področju mobilne tehnologije) del iz kataloga kolektivnih organizacij, ki jih ima v arhivu. Ureditev občutno poenostavlja uporabo arhivov INA, vendar pa ne obsega del avtorjev, ki niso člani nobene izmed kolektivnih organizacij, ki so sklenile sporazum. Inštitut jih mora še vedno iskati in lahko se zgodi, da jih ne bo mogel identificirati oziroma najti.³¹¹

2.2.1.1 Deklaracija odbora Digi©E na Nizozemskem

Zelo pomemben korak za rešitev problema osirotelih del predstavlja uveljavitev deklaracije,³¹² ki so jo v zvezi z digitalizacijo kulturne dediščine na Nizozemskem sprejeli predstavniki imetnikov pravic, ki jih zastopa Voi©e³¹³ (nizozemska zveza organizacij za kolektivno upravljanje pravic intelektualne lastnine), in predstavniki knjižnic, arhivov in muzejev, združeni v FOBID³¹⁴ (zveza nizozemskih knjižničnih organizacij, ki vključuje tudi narodno knjižnico in trinajst univerzitetnih knjižnic), obe zvezi pa z namenom digitalizacije kulturne dediščine sodelujeta v odboru Digi©E. Sistem se uporablja za vsa dela in torej obsega tudi osirotela dela.

Dogovor izrazito pomaga ustanovam, saj jih odrešuje nepotrebno dolgotrajnega in dragega iskanja imetnikov pravic ter sklepanja pogodb z njimi, postavlja pa tudi temelje dajanja digitaliziranega gradiva na voljo javnosti.³¹⁵

Bistvo dogovora je, da zastopanim knjižnicam daje pooblastilo praktično vseh imetnikov pravic, na podlagi katerega lahko te pod določenimi pogoji digitalizirajo in za namen študija ali raziskovanja v svojih prostorih dajo na voljo dela iz svojih zbirk. Pogoja sta, da mora delo spadati

³⁰⁹ Ibidem.

³¹⁰ L'Ina et la SACEM, la SACD, la SCAM, la SDRM et SESAM s'accordent sur les conditions d'utilisation des oeuvres audiovisuelles et sonores sur de nouveaux modes d'exploitation d'image et de son, 2005, dostopno na: <http://www.scam.fr/Telecharger/DocumentsInfos/Communiqués/cp03-10-05-accordINA-SPRD.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

³¹¹ Debarnot, J. F., Les droits des auteurs des programmes du fonds de l'INA exploités sur son site internet, *Légipresse*, št. 232, Pariz, 2006, str. 93-94, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 15.

³¹² Verklaring van de Commissie Digi©E (Digitalisering Culturele Erfgoedcollecties), 2009, v angleškem jeziku dostopno na: <http://www.sitegenerator.bibliotheek.nl/fobid/img/docs/Declaration%20digitace%20committee.doc>, zadnjič obiskano marca 2009.

³¹³ Vereniging van Organisaties die Intellectueel eigendom Collectief Exploiteren (Voi©e), <http://www.voice-info.nl>.

³¹⁴ FOBID, <http://sitegenerator.bibliotheek.nl/fobid/home>.

³¹⁵ Digi©E, Deklaracija (2009), str. 1.

v nizozemsko kulturno dediščino in ne sme več biti komercialno dostopno. V kolikor so digitalizirana dela dana na voljo le v prostorih knjižnice, ta imetnikom pravic ne rabi plačati nobenega nadomestila, če pa želi knjižnica digitalizirana dela dati na voljo širši javnosti, recimo s pomočjo spletnega dostopa, je potreben ločen dogovor, ki vključuje tudi plačilo dogovorjenega nadomestila. Dogovor glede plačila bo ponavadi sklenjen znotraj odbora Digi©E, knjižnice pa ne rabijo same iskati imetnikov pravic, saj bodo to storile kolektivne organizacije. Posamezni imetniki pravic lahko še vedno nasprotujejo digitalizaciji in dajanju na voljo v zvezi z delom, na katerem imajo pravice – v takšnem primeru mora knjižnica delo umakniti.³¹⁶

Organizacije, ki zastopajo imetnike pravic, bodo v kratkem vzpostavile registracijski center za digitalizacijo, pri katerem bodo lahko knjižnice in arhivi registrirali predlagane projekte in prišli v stik z imetniki pravic.³¹⁷

Vsi pogoji dogovora so sledeči:

- ustanova je javno dostopna knjižnica, muzej ali arhiv, katere cilj ni doseganje kakršnekoli neposredne ali posredne ekonomske ali komercialne koristi;
- digitalizirana bodo le dela, ki so del zbirke ustanove;
- dela, ki bodo digitalizirana, predstavljajo del nizozemske kulturne dediščine;
- ustanova je dela, ki bodo digitalizirana, pridobila na zakonit način;
- dela, ki bodo digitalizirana, po najboljši vednosti ustanove niso več komercialno dostopna;
- po najboljši vednosti ustanove imajo pravice na delih, ki bodo digitalizirana, nizozemski imetniki pravic oziroma imetniki pravic, večino katerih lahko zastopa nizozemska kolektivna organizacija;
- ustanova s težavo pride v stik s posameznimi imetniki pravic;
- digitalizirana dela so lahko dana na voljo le s pomočjo zaprtega omrežja in v samih prostorih ustanove ter le za namen pouka, raziskovanja ali zasebnega študija, razen v primeru drugačnega dogovora z imetniki pravic oziroma v njihovem imenu s strani ustrezne organizacije;
- v primeru vizualnega gradiva mora biti kakovost digitaliziranega primerka takšna, da ne more imeti negativnega vpliva na možnosti izkoriščanja dela s strani imetnika pravic;
- imetnikom pravic bo na spletni strani ustanove ali kako drugače v neposredni povezavi s prikazom digitaliziranih del ponujena možnost nasprotovati omogočanju dostopa do digitalne reprodukcije dela, na katerem imajo pravice – v primeru takšnega nasprotovanja mora ustanova v trenutku onemogočiti dostop do reprodukcije, dokler z imetnikom pravic ne sklene dogovora;
- ustanova je o namenu digitalizacije in dajanja na voljo obvestila registracijski center, ki je namero zaradi skladanja z osnovnimi načeli deklaracije odobril;
- ustanova je registracijskemu centru posredovala kolikor se da popoln seznam del, ki jih ima namen digitalizirati, vključno s podatki o datumu prve pojavitve dela in imenu avtorja/avtorjev.³¹⁸

³¹⁶ Digi©E, Press Release, 2009, str. 1-2, v angleškem jeziku dostopno na: <http://www.sitegenerator.bibliotheek.nl/fobid/img/docs/Digi©E%20Persbericht%20ENGELS.doc>, zadnjič obiskano marca 2009.

³¹⁷ Ibid., str. 2.

³¹⁸ Digi©E, Deklaracija (2009), str. 2.

Ustanove lahko tako v skladu z dogovorom brez potrebe po dovolitvi vsakega posameznika pridobijo možnost širše uporabe del, ki jih imajo v svojih zbirkah, kot jim jih daje avtorskoppravna zakonodaja, sistem pa ime pozitivne lastnosti tudi za imetnike pravic, saj jim omogoča izsleditev in možnost s pomočjo moderne tehnologije ponuditi dostop do del, ki jih je trenutno zelo težko ali celo nemogoče najti, s tem pa se poveča sloves avtorja in zanimanje za njegovo delo.³¹⁹

Gre za zelo koristen in učinkovit mehanizem, ki spoštuje avtorske pravice imetnikov,³²⁰ saj omogoča, da ne sodelujejo v sistemu, postavlja pa tudi pomembne temelje za ponujanje digitaliziranega gradiva na internetu.³²¹ Zaradi tesnega sodelovanja med ustanovami in zastopniki imetnikov pravica ustreza tudi priporočilom Evropske komisije v Direktivi 2001/29/ES in Priporočilu 2006/585/ES.

2.2.2 Razširjene kolektivne licence

Zaradi svobode imetnikov pravic, ki se lahko prosto odločijo, ali bodo pooblastili kolektivno organizacijo za upravljanje njihovih pravic, sistem prostovoljnega kolektivnega upravljanja pravic ponavadi ne predstavlja celovite rešitve problema osirotelih del – obstaja pa pravna tehnika, ki omenjeno pomanjkljivost odpravlja. Gre za takoimenovane razširjene kolektivne licence, ki jih na različnih področjih uporabljajo na Danskem³²², Finskem³²³, Norveškem³²⁴, Švedskem³²⁵ in na Islandiji.^{326, 327}

Shema ne obstaja dolgo, ima pa v vseh državah v bistvenem enako strukturo. Prve določbe v zvezi z razširjenimi kolektivnimi licencami so bile v skandinavskih državah uveljavljene ob reviziji avtorskega prava v zgodnjih 1960-ih. Revizijski odbori so delovali na Danskem, Finskem, Norveškem in Švedskem, sodelovala pa je tudi Islandija. Prvo takšno shemo so predlagali za področje radiodifuznega oddajanja določenih kategorij del, v prvi vrsti glasbenih, ker pa se je izkazala za učinkovito, so jo kasneje uvedli tudi na drugih področjih.³²⁸

³¹⁹ Ibidem, str. 1.

³²⁰ Holierhoek, K., v: *Digit©E*, Press Release (2009), str. 2.

³²¹ Bossenbroek, M., v: *Digit©E*, Press Release (2009), str. 2.

³²² Danski Zakon o avtorski pravici iz leta 2006 je v angleškem jeziku dostopen na <http://www.kum.dk/sw4550.asp>, zadnjič obiskano marca 2009. Najnovejši z dne 1. julija 2008 ni dostopen na spletu.

³²³ Finski Zakon o avtorski pravici je v angleškem jeziku dostopen na <http://www.ulapland.fi/home/oiffi/lait/copyright.htm>, zadnjič obiskano marca 2009.

³²⁴ Norveški Zakon o avtorski pravici je v angleškem jeziku dostopen na http://www.kopinor.org/opphavsrett/norwegian_copyright_act, zadnjič obiskano marca 2009.

³²⁵ Švedska avtorskoppravna zakonodaja je v angleškem jeziku dostopna na <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/05/42/00/8f85f6fa.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

³²⁶ Islandski Zakon o avtorski pravici je v angleškem jeziku dostopen na <http://eng.menntamalaraduneyti.is/Acts//nr/4413>, zadnjič obiskano marca 2009.

³²⁷ Koskinen-Olsson, T., *Collective management in the Nordic countries*, v: Gervais, D., *Collective management of copyright and related rights*, Kluwer Law International, Haag, 2006, str. 257 in naslednje, v: Van Gompel, S. (4/2007), str. 4.

³²⁸ Olsson, H., *The Extended Collective License as Applied in the Nordic Countries*, KOPINOR 25th Anniversary International Symposium, 2005, tč. 1, dostopno na: http://www.kopinor.org/hva_er_kopinor/kopinor_25_ar/kopinor_25th_anniversary_international_symposium/the_extended_collective_license_as_applied_in_the_nordic_countries, zadnjič obiskano marca 2009.

Bistvene lastnosti razširjenih kolektivnih licenc so:

- a) sistem predvideva, da so imetniki pravic na posameznih področjih vključeni v organizacije, ki so reprezentativne za obravnavano področje in ki imajo pooblastilo sklepati pogodbe za račun njenih članov;
- b) na podlagi svobodnih pogajanj reprezentativna organizacija imetnikov pravic sklene pogodbo z uporabnikom oziroma skupino uporabnikov za določen način uporabe dela;
- c) avtorsko pravo nato določa, da takšna pogodba velja tudi za imetnike pravic, ki niso člani organizacije podpisnice, za katere veljajo tudi določeni varstveni ukrepi;
- d) na podlagi pogodbe in zakonskih določb lahko uporabnik gradivo uporabi brez strahu za možnost bodoče tožbe zaradi kršitve avtorske pravice;
- e) imetniki pravic, ki niso člani organizacije podpisnice, so obravnavani popolnoma enako kot člani;
- f) takšni imetniki pravic imajo ponavadi pravico zahtevati individualno nadomestilo, v mnogih primerih pa tudi prepovedati uporabo pod predpisanimi pogoji;
- g) različne države določajo različne rešitve za situacije, kadar ni možno skleniti pogodbe (mediacija ali arbitražna, ponekod pa pravnih sredstev sploh ni).³²⁹

Za sistem razširjenih kolektivnih licenc je torej značilna nadgraditev prostovoljnega prenosa pravic na kolektivno organizacijo, saj je obseg zastopanja pravno razširjen tudi na imetnike pravic, ki niso člani organizacije. Zakonske določbe dajejo torej določbam kolektivne licenčne pogodbe, ki jo sklenejo kolektivna organizacija imetnikov pravic in uporabniki, razširjujoč učinek, predpogoj pa je, da kolektivna organizacija zastopa bistveno število imetnikov pravic na določenem področju.³³⁰

V skandinavskih državah razširjene kolektivne licence uporabljajo naprimer za uporabo glasbenih del v radijskih in televizijskih. Kadar želi radijska oziroma televizijska hiša od kolektivne organizacije, ki zastopa bistveno število skladateljev in avtorjev besedil, pridobiti licenco za uporabo glasbenega dela, je licenca zakonsko razširjena in obsega tudi dela tistih skladateljev in avtorjev besedil, ki niso člani kolektivne organizacije.³³¹

Na Švedskem se razširjene kolektivne licence uporabljajo za kabelsko retransmisijo in/ali ponovno oddajanje radijskih in televizijskih oddaj; reprografske reproduciranje natisnjene grafične gradiva za izobraževalne namene, lahko pa tudi za interno informiranje v podjetjih, organizacijah in podobnem; posnetke radijskih ali televizijskih oddaj za izobraževalno uporabo in knjižnično distribucijo digitaliziranega gradiva.³³²

Aktualna revizija avtorskega prava na Danskem predvideva tudi organizacijo, ki bo na podlagi razširjene kolektivne licence izdajala licence za uporabo osirotelih del. Določba je stopila v veljavo 1. julija 2008.³³³

³²⁹ Ibidem, tč. 2.

³³⁰ Van Gompel, S. (7/2007), str. 16.

³³¹ Van Gompel, S. (4/2007), str. 4.

³³² Olsson, H. (2005), tč. 5.

³³³ HLEG - CS, Final Report on Digital Preservation, Orphan Works, and Out-of-Print Works, 2008, str. 13, dostopno na http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-clean171.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

Pogoj za razširjeno licenco je seveda pogodba, ki mora zadevati uporabo del na določen način – biti mora specifična in se nanašati naprimer na reproduciranje, javno izvajanje, ne sme torej biti splošen obravnavati vseh vrst izkoriščanja dela, predvsem zaradi varstva tujih in drugih zunanjih imetnikov pravic.³³⁴

Posebne pogoje morajo izpolnjevati tudi pogodbene stranke. Organizacija, ki s pogodbo podeljuje pravice, mora biti reprezentativna. Švedski pojem, ki reprezentativnost konkretizira (*”ett flertal”*), je težko prevesti, saj lahko pomeni bodisi »večino« imetnikov pravic, lahko pa tudi njihovo »bistveno število«, seveda na posameznem področju. Pogoj reprezentativnosti velja samo za domačo državo organizacije – ni možno zahtevati, da mora organizacija na podlagi dvostranskih dogovorov zastopati tudi repertoarje tujih organizacij. Uveljavljen je tudi kriterij nacionalnosti, kjer se zakonodaje skandinavskih držav razlikujejo – Švedska kot edini kriterij zahteva, da mora organizacija zastopati bistveno število švedskih imetnikov pravic, na Norveškem pa se z zakonskim predlogom predlaga, da bi morala organizacija zastopati bistveno število imetnikov pravic na delih, ki se na Norveškem uporabljajo. Na strani uporabnikov je pogodbeni stranka ponavadi organizacija, ki zastopa uporabnike na določenem področju, možno pa je tudi, da pogodbo sklene posamezni uporabnik. Ponavadi se za sklenitev pogodbe ne zahteva nikakršno dovoljeno javnih oblasti (na primer ministrstva za kulturo), države pa lahko vprašanje uredijo tudi drugače.³³⁵

Razširjena kolektivna licenca torej velja za vse imetnike pravic na določenem področju in običajno velja tako za domače kot tudi tuje imetnike pravic, velja pa tudi za dela preminulih imetnikov pravic (še posebej, dokler zapuščina ni razdeljena), pa tudi za dela, na katerih imajo pravice osebe, ki jih ni mogoče identificirati oziroma najti. Razčiščevanje pravic je znatno olajšano, saj lahko uporabnik pridobi licenco za uporabo vseh del, ki jih licenca obsega, brez tveganja, da bo kršil pravice imetnikov, ki drugače ne bi bili zastopani.³³⁶

Bistvo razširjenega kolektivnega licenciranja je vselej bilo olajšati licenciranje v primerih obsežne uporabe del, kjer bi bilo praktično nemogoče razčistiti vse pravice.³³⁷

Vsak sistem razširjenih kolektivnih pogodb predpostavlja, da je pogodba med reprezentativno organizacijo in uporabnikom dejansko sklenjena. Vprašanje je, kaj se zgodi, če takšna pogodba ne more biti sklenjena – različne skandinavske države so uveljavile različne rešitve. Švedsko pravo ne vsebuje nikakršnih določb v zvezi z arbitražo ali podobnimi ukrepi, parlament in vlada sta se raje odločila zaupati volji strank, da nekako dosežeta dogovor. Implementacija Direktive Sveta št. 93/83/EGS z dne 27. septembra 1993 o uskladitvi določenih pravil o avtorski in sorodnih pravicah v zvezi s satelitskim radiodifuznim oddajanjem in kabelsko retransmisijo³³⁸ je takšen pristop postavila pred preizkušnjo, saj ta zahteva sistem mediacije za primer, če pogajanja ne uspejo. Švedska je težavo rešila s spremembo Zakona o mediaciji v določenih avtorskopравnih

³³⁴ Olsson, H. (2005), tč. 6.1.

³³⁵ Ibidem, tč. 6.2.

³³⁶ Van Gompel, S. (7/2007), str. 16.

³³⁷ Olsson, H. (2005), tč. 3.

³³⁸ Direktiva Sveta št. 93/83/EGS z dne 27. septembra 1993 o uskladitvi določenih pravil o avtorski in sorodnih pravicah v zvezi s satelitskim radiodifuznim oddajanjem in kabelsko retransmisijo, člen 9(1): »Države članice zagotovijo, da se pravice imetnikov avtorske ali sorodnih pravic do podelitve ali zavrnitve dovoljenja kabelskemu operaterju za kabelsko retransmisijo lahko izvajajo le preko kolektivne organizacije,« dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993L0083:SL:NOT>, zadnjič obiskano marca 2009.

sporih. V ostalih skandinavskih državah je situacija drugačna, saj so se mnoge za takšne primere odločile uveljaviti arbitražni postopek.³³⁹

Nekateri se sprašujejo, ali ni razširjena kolektivna licenca v razmerju do imetnikov pravic, ki niso člani kolektivne organizacije, v bistvu prisilna licenca oziroma da vsebuje vsaj nekatere prisilne elemente. Odgovor je jasen »ne«. Še posebej v primerih, ko lahko zunanji imetnik pravic individualno zahteva prepoved uporabe dela, ima še vedno popoln nadzor nad svojimi pravicami. Tam, kjer pravo izrecno ne zagotavlja pravice do prepovedi, lahko takšno pravico določa kolektivni dogovor, ki je temelj sistema.³⁴⁰

V času priprave Direktive 2001/29/ES so bili predstavniki skandinavskih držav razumljivo nervozni zaradi statusa sistema razširjenih kolektivnih pogodb v kontekstu zaprtega seznama dovoljenih izjem, ki jih Direktiva našteva v drugem in tretjem odstavku petega člena. Rezultat je zapisan v 18. točki preambule, ki navaja, da »ta direktiva ne vpliva na ureditve držav članic v zvezi z upravljanjem pravic, na primer v zvezi z razširjenimi kolektivnimi licencami.« Določba daje po mnenju švedske vlade jasno vedeti, da se skandinavski sistem ne sme razumeti kot omejitev temveč kot ureditev upravljanja, prav tako pa se ne nanaša le na obstoječe sisteme razširjenih kolektivnih licenc ampak dovoljuje tudi svobodno vzpostavitev novih.³⁴¹

En izmed ključnih elementov v zvezi s pogodbami, ki urejajo uporabo del, je dejstvo, da morajo biti imetniki pravic upravičeni do nadomestila, zato takšne določbe običajno vsebujejo tudi pogodbe, na katerih temeljijo razširjene kolektivne licence, na njihovi podlagi pa so do nadomestila upravičeni tudi imetniki pravic, ki jih kolektivna organizacija podpisnica pogodbe ne zastopa. Kolektivna organizacija mora tudi poskrbeti, da nečlani nadomestilo dejansko prejmejo. Obstajajo pa tudi primeri, ko nečlani niso zadovoljni s pogodbenimi pogoji, ki urejajo pravico do nadomestila. Takšna situacija nastane recimo, ko se organizacija podpisnica odloči nadomestilo uporabiti v kolektivne namene, na primer v obliki štipendij. V takšnih primerih morajo biti zunanji imetniki pravic kar se tiče koristi, ki izhajajo iz takšne uporabe nadomestila, popolnoma enako obravnavani kot člani organizacije. Če sodelovanje v takšnem načinu uporabe nadomestila zunanjim imetnikom pravic ne ustreza, zagotavljajo pogodbene določbe pravico zahtevati individualno nadomestilo, ki jo ponavadi spremljajo določeni pogoji. Zahtevo za individualno nadomestilo je možno usmeriti le proti organizaciji pogodbeni stranki, ne pa recimo proti uporabniku, kar je logično, saj je namen sistema razširjenih kolektivnih licenc olajšati življenje uporabnikom. Zahtevo je potrebno vložiti v določenem roku, ponavadi v roku treh let od leta, v katerem je bilo delo uporabljeno. Takšna določba je zelo pomembna, da se kolektivnih organizacij ne bi sililo hraniti denarja, ki ga želijo uporabiti, predolgo časa.³⁴²

Za varstvo njihovih interesov dajejo zakonodaje skandinavskih držav imetnikom pravic, ki niso člani kolektivne organizacije in ne želijo sodelovati v sistemu razširjenega kolektivnega licenciranja, poleg obravnavane možnosti zahtevati individualno nadomestilo tudi možnost, da se v celoti izključijo iz sistema. Imetnikov pravic, ki izberejo slednjo možnost, razširjena kolektivna licenca ne obsega več.³⁴³

³³⁹ Ibidem, tč. 7.

³⁴⁰ Ibidem, tč. 4.

³⁴¹ Ibidem, tč. 4.

³⁴² Ibidem, tč. 6.4.

³⁴³ Olsson, H. (2005), tč. 6.4, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 16.

Prednost sistema za uporabnike je njegov razširjeni učinek, saj kolektivna licenca velja za vse imetnike pravic na določenem področju (razen za tiste, ki so se iz sistema izrecno izključili), s čimer jim je zagotovljena visoka raven pravne varnosti. Po drugi strani pa je za imetnike pravic razširjena kolektivna licenca precej radikalna rešitev, zaradi česar naj bo sistem uveden le, kadar ga zahteva jasen javni interes. Da bi se onemogočili nepotrebni posegi v legitimne interese imetnikov pravic, mora biti možnost izključitve iz sistema kar se da enostavna, čeprav lahko to v določenem obsegu zmanjša pravno varnost uporabnikov.³⁴⁴ Velike možnosti rešitve problema osirotelih z uvedbo sistema razširjenih kolektivnih licenc poudarja tudi Podskupina za avtorsko pravo.³⁴⁵

Težave lahko nastanejo pri implementaciji. Uspeh razširjene kolektivne licence je v celoti odvisen od sklepanja pogodb med kolektivnimi organizacijami, ki zastopajo zadostno število imetnikov pravic, in uporabniki, zato bi morale kolektivne organizacije na področjih, kjer je problem osirotelih del najizrazitejši, že obstajati, v večini evropskih držav pa temu ni tako. Še posebej je kolektivno upravljanje pravic precej nerazvito na področju fotografskih in avdiovizualnih del, saj tukaj avtorji precej raje sami upravljajo svoje pravice.³⁴⁶

Previdnost imetnikov pravic v zvezi z dovoljevanjem kolektivnim organizacijam, da upravljajo z njihovimi pravicami, lahko prepreči vzpostavitev režima razširjenih kolektivnih licenc kot učinkovite rešitve problema osirotelih del.³⁴⁷

2.2.3 Obvezno kolektivno upravljanje pravic

Pravna ureditev v tem sistemu določa, da lahko imetniki pravic svoje pravice upravljajo le preko kolektivne organizacije. Na podlagi zakonskih določb ima kolektivna organizacija splošno pooblastilo za zastopanje imetnikov pravic na določenem področju, kar kolektivnim organizacijam omogoča, da uporabnikom podeljujejo licence, ki obsegajo vse imetnike pravic, tudi tiste, ki niso njeni člani.³⁴⁸

V Evropski uniji takšen sistem uvaja Direktiva Sveta št. 93/83/EGS z dne 27. septembra 1993 o uskladitvi določenih pravil o avtorski in sorodnih pravicah v zvezi s satelitskim radiodifuznim oddajanjem in kabelsko retransmisijo. Kjer je uveljavljeno obvezno kolektivno upravljanje pravic, repertoar vseh imetnikov pravic na določenem področju zastopa ena ali več konkurirajočih si kolektivnih organizacij.³⁴⁹

³⁴⁴ Van Gompel, S. (7/2007), str. 16.

³⁴⁵ HLEG, Final Report (2008), str. 13.

³⁴⁶ Van Gompel, S. (4/2007), str. 5.

³⁴⁷ Ibidem.

³⁴⁸ Ficsor, M., Collective management of copyright and related rights in the digital, networked environment: Voluntary, presumption-based, extended, mandatory, possible, inevitable?, v: Gervais, D. (2006), str. 47, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 17.

³⁴⁹ Van Gompel, S. (7/2007), str. 18.

Za določene primere uvaja takšno ureditev tudi slovenska zakonodaja v 147. členu Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP),³⁵⁰ ki obvezno kolektivno upravljanje avtorskih pravic glede že objavljenih avtorskih del določa za priobčitev javnosti neodrskih glasbenih in pisanih del (male pravice), ponovno prodajo izvornikov likovnih del (sledna pravica), reproduciranje avtorskih del za privatno ali lastno uporabo ter njihovo fotokopiranje prek obsega iz 50. člena tega zakona in za kabelsko retransmisijo avtorskih del, razen pri lastnih oddajanjih RTV organizacij, ne glede na to, ali gre za njihove lastne pravice ali pa so te nanje prenesli drugi imetniki pravic.

V smislu lajšanja uporabe osirotelih del tak sistem uporabnikom sicer zagotavlja občuten nivo pravne varnosti, vendar pa je zaradi omejitev, ki jih uvaja za imetnike pravic, za doseganje takšnega namena nesorazmerno strog.³⁵¹ Kolektivne organizacije imajo namreč med drugim pooblastilo za upravljanje z določenimi pravicami avtorjev tudi, če ti niso člani kolektivne organizacije in tudi če ti ne želijo, da kolektivna organizacija ali/in kdorkoli tretji upravlja z njihovimi avtorskimi pravicami.³⁵² Prav zaradi odsotnosti izključitvenega mehanizma je skladnost takšne ureditve z mednarodnimi avtorskopравnimi pogodbami zelo dvomljiva.³⁵³

2.2.4 Zavarovanje pred plačilom odškodnine

Naslednja rešitev bi lahko bila, da bi kolektivne organizacije v licenčne pogodbe z uporabniki vključile določbe o zavarovanju pred plačilom odškodnine, s katerimi bi nase prevzele finančno odgovornost za zahtevke imetnikov pravic, ki jih kolektivna organizacija ne zastopa.³⁵⁴ Kolektivne organizacije se lahko za tak korak odločijo prostovoljno, v nekaterih državah pa se za določene kolektivne licenčne sheme uvedba takšnih določb zahteva z avtorskopравno zakonodajo.³⁵⁵

³⁵⁰ Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP-UPB3), besedilo 147. člena (Obvezno kolektivno upravljanje): »Kolektivno upravljanje avtorskih pravic je dopustno glede že objavljenih avtorskih del in je obvezno v naslednjih primerih: 1. priobčitev javnosti neodrskih glasbenih in pisanih del (male pravice); 2. ponovna prodaja izvornikov likovnih del (sledna pravica); 3. reproduciranje avtorskih del za privatno ali lastno uporabo ter njihovo fotokopiranje prek obsega iz 50. člena tega zakona; 4. kabelska retransmisija avtorskih del, razen pri lastnih oddajanjih RTV organizacij, ne glede na to, ali gre za njihove lastne pravice ali pa so te nanje prenesli drugi imetniki pravic,« dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200716&stevilka=717>, zadnjič obiskano marca 2009.

³⁵¹ Van Gompel, S. (7/2007), str. 18.

³⁵² radioCona, Kolektivne organizacije – temeljno vprašanje, 2008, dostopno na: <http://radiocona.wordpress.com/2008/01/01/kolektivne-organizacije>, zadnjič obiskano marca 2009.

³⁵³ Ficsor, M. (2006), str. 47, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 17.

³⁵⁴ Koskinen-Olsson, T. (2006), str. 267, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 17.

³⁵⁵ Van Gompel, S. (7/2007), str. 17, kot primer navaja 136. člen UK Copyright, Designs and Patents Act, ki takšen sistem uvaja za določene primere reprografske reprodukcije, besedilo člena (Implied indemnity in certain schemes and licences for reprographic copying): »(1) This section applies to (a) schemes for licensing reprographic copying of published literary, dramatic, musical or artistic works, or the typographical arrangement of published editions, and (b) licences granted by licensing bodies for such copying, where the scheme or licence does not specify the works to which it applies with such particularity as to enable licensees to determine whether a work falls within the scheme or licence by inspection of the scheme or licence and the work. (2) There is implied (a) in every scheme to which this section applies an undertaking by the operator of the scheme to indemnify a person granted a licence under the scheme, and (b) in every licence to which this section applies an undertaking by the licensing body to indemnify the licensee, against any liability incurred by him by reason of his having infringed copyright by making or authorising the making of reprographic copies of a work in circumstances within the apparent scope of his licence. (3) The circumstances of a case are within the apparent scope of a licence if (a) it is not apparent from inspection of the licence and the work that it does not fall within the description of works to which the licence applies; and (b) the licence does not expressly provide that it does not extend to copyright of the description infringed. (4) In this section “liability” includes liability to pay costs; and this section applies in relation to costs reasonably incurred by a licensee in connection with actual or contemplated proceedings against him for infringement of copyright as it applies to sums which he is liable to pay in respect of such infringement. (5) A scheme or licence to which this section applies may contain reasonable provision (a) with respect to the manner in which, and time within which, claims under the undertaking implied by this section are to be made; (b) enabling the

Takšno ureditev pa ponekod poznajo tudi izven področja kolektivnega licenciranja. V nekaterih državah takšne rešitve prostovoljne narave, kjer lahko zasebna organizacija, ki zastopa določeno skupino imetnikov pravic, potencialnemu uporabniku potem, ko mu kljub izvedeni razumni preiskavi ne uspe identificirati in najti imetnika pravic, zagotovi zavarovanje pred plačilom odškodnine, že obstajajo. Na Nizozemskem lahko uporabnik poda zahtevo fundaciji Foto Anoniem³⁵⁶ (ki je povezana z dansko organizacijo profesionalnih fotografov Burafo), naj mu pomaga pri iskanju imetnika pravic na fotografskem delu. Foto Anoniem razpolaga z obsežnim registrom fotografov in v večini primerov dejansko izsledi ime in naslov fotografa ter uporabniku omogoči stik z njim, če pa organizaciji fotografa ne uspe najti, nudi uporabniku pravno zaščito v obliki zavarovanja pred plačilom odškodnine – zaveže se varovati uporabnika pred odgovornostjo za kršitev avtorske pravice. Da bi si zagotovil tovrstno zavarovanje, mora uporabnik plačati pošteno nadomestilo, ki ponavadi ustreza licenčnini za objavo fotografije in je rezervirano za izplačilo imetnika pravic v primeru, da se kasneje pojavi. V Belgiji podoben sistem uporablja SOFAM (belgijska kolektivna organizacija za vizualno umetnost).^{357, 358}

Čeprav zagotovitev zavarovanja daje uporabniku določeno stopnjo pravne varnosti in ga odrešuje finančne odgovornosti, to še ne pomeni, da imetnik pravic v primeru, da se znova pojavi, ne more izvrševati svojih upravičenj, saj lahko še vedno zahteva na primer prepoved nadaljnje uporabe dela.³⁵⁹

V slovenski avtorskopравни ureditvi bi lahko bil takšen sistem problematičen, saj ta ne sledi razmejitvi, da je v evropskih državah odškodnina v primeru kršitve avtorske pravice (le) nadomestitvene narave in da je kazenska narava odškodnine domena Združenih držav Amerike – slovenski Zakon o avtorski in sorodnih pravicah kombinira oba sistema, zaradi česar je možnost uveljavitve obravnavanega sistema zelo vprašljiva. Dodaten problem v takšnem sistemu bi bil ta, da bi bil uporabnik zavarovan le pred denarnimi zahtevki po civilnem pravu, še vedno pa bi lahko bil odgovoren za kršitev avtorske pravice v skladu z določbami kazenskega prava.³⁶⁰

2.2.5 Podeljevanje licenc za uporabo osirotelih del s strani državnega organa (Kanadski režim)

Naslednja rešitev uporabniku omogoča, da v primeru, kadar mu po izvršeni razumni preiskavi ne uspe identificirati oziroma najti imetnika pravic, poda upravnemu organu zahtevo naj mu podeli licenco za uporabo dela. Tak sistem je vzpostavljen v Kanadi, kjer mora biti *Copyright Board*³⁶¹ prepričan, da je vlagatelj zahteve v iskanje imetnika pravic vložil razumen trud (*reasonable*

operator of the scheme or, as the case may be, the licensing body to take over the conduct of any proceedings affecting the amount of his liability to indemnify.»

³⁵⁶ FotoAnoniem, <http://www.fotoanoniem.nl>.

³⁵⁷ SOFAM, <http://www.sofam.be/main-fr.php?ID=104&titel=Borgstelling>.

³⁵⁸ Van Gompel, S. (7/2007), str. 17-18.

³⁵⁹ Ibidem, str. 18.

³⁶⁰ Tako tudi Koskinen-Olsson, T. (2006), str. 267, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 18.

³⁶¹ Copyright Board of Canada, <http://www.cb-cda.gc.ca/unlocatable/index-e.html>.

effort).³⁶² Uporabnik lahko v eni prijavi zahteva licenco za uporabo več del, namen, za katerega licenco zahteva, pa ni pomemben.³⁶³

Okoliščine, v katerih lahko *Copyright Board* podeli neekskluzivno licenco za uporabo dela, glede katerega imetnika pravic ni mogoče identificirati oziroma najti, določa 77. člen Zakona o avtorski pravici (*Copyright Act*).³⁶⁴ Da se določbe 77. člena lahko uporabljajo, morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji:

- delo mora biti objavljeno;
- na delu mora obstajati veljavna avtorska pravica;
- imetnika avtorske pravice na delu ni mogoče najti.

Zadnja alineja se dejansko nanaša le na imetnika avtorske pravice, ki ga ni mogoče najti, ne pa na avtorja.³⁶⁵

Ne zahteva se, da uporabnik naredi prav vse (*»every effort«*), da bi izsledil imetnika pravic, mora pa dokazati, da je izvedel temeljito preiskavo (*»thorough search«*). *Copyright Board* uporabniku tako priporoča, naj kontaktira različne kolektivne organizacije in založniške hiše, pregleda kazala zbirk narodnih knjižnic, univerz in muzejev, preveri registrske sisteme avtorskopравnih uradov in dediščinske registre, razišče pa naj tudi vire na internetu. *Copyright Board* lahko od uporabnika zahteva tudi, naj navede vse postopke, ki jih je izvedel pri iskanju imetnika pravic, in v podporo temu predloži dokaze. Preiskava se ne omejuje le na kanadsko ozemlje, temveč jo je potrebno izvesti tudi tam, kjer obstaja možnost najdbe imetnika pravic.³⁶⁶

Pri odločanju o razumnosti preiskave *Copyright Board* tesno sodeluje z ostalimi subjekti, kot sta recimo *Canadian Copyright Licensing Agency* (CANCOPY)³⁶⁷ in kolektivna organizacija COPIBEC,³⁶⁸ čeprav odločitev na koncu izda sam.³⁶⁹

Ko je *Copyright Board* prepričan, da uporabnik kljub vloženemu razumnemu trudu ni mogel najti imetnika pravic, mu lahko podeli licenco – ne glede na to, ali je delo domačega ali tujega izvora. Zaradi spoštovanja moralnih upravičenj avtorja, da se odloči, ali bo delo dal na voljo javnosti ali ne, ni mogoče podeliti licence za uporabo neobjavljenega dela oziroma dela, glede katerega stanje objavljenosti ni jasno. *Copyright Board* je sicer v nekaterih primerih, kadar ni bilo zadovoljivih

³⁶² Van Gompel, S. (7/2007), str. 19.

³⁶³ Carrière, L., Unlocatable copyright owners: some comments on the licensing scheme of section 77 of the Canadian Copyright Act, ROBIC, Montreal, 1998, str. 9, dostopno na: <http://www.robic.com/publications/Pdf/103-LC.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

³⁶⁴ Canadian Copyright Act, 77. člen: »(1) Where, on application to the Board by a person who wishes to obtain a licence to use (a) a published work, (b) a fixation of a performer's performance, (c) a published sound recording, or (d) a fixation of a communication signal in which copyright subsists, the Board is satisfied that the applicant has made reasonable efforts to locate the owner of the copyright and that the owner cannot be located, the Board may issue to the applicant a licence to do an act mentioned in section 3, 15, 18 or 21, as the case may be. (2) A licence issued under subsection (1) is non-exclusive and is subject to such terms and conditions as the Board may establish. (3) The owner of a copyright may, not later than five years after the expiration of a licence issued pursuant to subsection (1) in respect of the copyright, collect the royalties fixed in the licence or, in default of their payment, commence an action to recover them in a court of competent jurisdiction. (4) The Copyright Board may make regulations governing the issuance of licences under subsection (1),« dostopno na: <http://www.cb-cda.gc.ca/info/act-e.html>, zadnjič obiskano marca 2009.

³⁶⁵ Carrière, L. (1998), str. 5-6.

³⁶⁶ Povzeto po Carrière, L. (1998), str. 6.

³⁶⁷ Access Copyright, <http://www.accesscopyright.ca>.

³⁶⁸ COPIBEC, <http://www.copibec.qc.ca>.

³⁶⁹ Van Gompel, S. (7/2007), str. 19-20.

dokazov, vendar pa so okoliščine kazale na možnost, da je delo bilo objavljeno, objavo domneval.³⁷⁰

Licenca dovoljuje uporabniku uporabljati avtorskopravno varovano delo brez izrecnega dovoljenja imetnika pravic, je neekskluzivna, njena veljavnost pa je omejena na ozemlje pod kanadsko oblastjo. Njena podelitev je ponavadi omejena z določenimi pogoji, kot so vrsta dovoljene uporabe, omejitve uporabe in datum izteka veljavnosti. V zvezi s slednjim - tretji odstavek 77. člena postavlja iztek veljavnosti licence za začetek petletnega obdobja, v katerem lahko imetnik pravic zahteva izplačilo nadomestila, iz česar izhaja, da naj *Copyright Board* določi trajanje veljavnosti licence.³⁷¹

Licenca lahko obsega le ekskluzivne pravice, ki jih zakon določa v členih:

- 3(1): producirati, reproducirati, izvesti, dostaviti, prevesti, prirediti, posneti, predelati, telekomunicirati, razstaviti objavljeno avtorskopravno varovano delo, dati v najem glasbeni posnetek ali koga pooblastiti za omenjena dejanja (ne vključuje pravice do prve objave dela, saj je objava temeljni pogoj za uporabo 77. člena);
- 15(1)(b): reproducirati ali reproducirati reprodukcijo avtorskopravno varovanega posnetka nastopa, dati v najem glasbeni posnetek ali koga pooblastiti za omenjena dejanja;
- 18(1): reproducirati ali dati v najem glasbeni posnetek ali koga pooblastiti za omenjeni dejanji (ne vključuje pravice do prve objave glasbenega posnetka, saj je objava temeljni pogoj za uporabo 77. člena);
- 21(1): posneti, reproducirati posnetek, predvajati televizijsko oddajo na javnem mestu, pooblastiti koga za omenjena dejanja v zvezi s posnetimi avtorskopravno zaščitnimi komunikacijskimi signali ali za simultano oddajanje posnetega avtorskopravno zaščenega komunikacijskega signala.³⁷²

Za pridobitev licence se zahteva plačilo pristojbine, ki večinoma ustreza običajnemu nadomestilu, za katerega bi se v primeru soglasja dogovorila imetnik pravic in uporabnik.³⁷³ Prejemnik plačila je ponavadi neposredno kolektivna organizacija, katera bi sicer zastopala imetnika pravic, ki ga v tem primeru ni mogoče identificirati oziroma najti, možne pa so tudi drugačne zahteve, ko mora uporabnik sredstva nakazati na depozitni račun ali v skrbniški sklad. Imetnik pravic lahko v primeru, da se znova pojavi, zahteva izplačilo tega nadomestila, če pa uporabnik v licenci zahtevanega plačila ni izvedel, lahko to imetnik pravic od njega sodno zahteva. Če se imetnik pravic ne pojavi v petih letih od izteka veljavnosti licence, se lahko pobrano nadomestilo uporabi v druge namene, ki niso v povezavi z v licenci urejeno uporabo.³⁷⁴

Podobne sisteme poznajo tudi na Japonskem ter v Južni Koreji, Indiji in Združenem kraljestvu. Pravila se v zvezi z uporabo in obsegom, ki ga sistem ureja, med seboj precej razlikujejo. Zakon Združenega kraljestva (190. čl.)³⁷⁵ določa, da lahko *Copyright Tribunal* odobri izdelavo posnetka iz

³⁷⁰ Ibidem, str. 20.

³⁷¹ Povzeto po Carrière, L. (1998), str. 10.

³⁷² Carrière, L. (1998), str. 7.

³⁷³ Carrière, L. (1998), str. 9-10, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 20.

³⁷⁴ Van Gompel, S. (7/2007), str. 20.

³⁷⁵ 190. člen UK Copyright, Designs and Patents Act (Power of tribunal to give consent on behalf of performer in certain cases):
»(1) The Copyright Tribunal may, on the application of a person wishing to make a recording from a previous recording of a performance, give consent in a case where (a) the identity or whereabouts of a performer cannot be ascertained by reasonable inquiry, or (b) a performer unreasonably withholds his consent. (2) Consent given by the Tribunal has effect as consent of the performer for the purposes of (a) the provisions of this Part relating to performers' rights, and (b) section 198(3)(a) (criminal

predhodnega posnetka nastopa, če identitete in naslova imetnikov pravic ni mogoče pridobiti na podlagi razumne preiskave – licenca je torej omejena le na reproduciranje posnetih nastopov, zato tak režim problema osirotelih del ne rešuje zadovoljivo. Japonski zakon (67. čl.) pooblašča komisarja Agencije za kulturne zadeve (*Agency for Cultural Affairs*), da lahko izda prisilno licenco za uporabo dela, ki je bilo javno dano na voljo, če je kljub ukrepom, izvedenim z dolžno skrbnostjo, imetnik avtorskih pravic neznan ali ga ni mogoče najti, v Južni Koreji pa lahko minister za kulturo (v praksi Avtorskoppravna komisija za posvetovanje in usklajevanje (*Copyright Commission for Deliberation and Conciliation*)) izda licenco za uporabo dela, če kljub občutnemu trudu ni mogoče najti imetnika avtorskih pravic.³⁷⁶ Podoben sistem uvaja predlog spremembe madžarske avtorskoppravne zakonodaje, ki dodaja nove rešitve v zvezi z osirotelimi deli. Na podlagi novih določb bi lahko uporabnik na zahtevo s strani patentnega urada pridobil neekskluzivno in neprenosljivo pooblastilo za uporabo dela v trajanju največ 5 let.³⁷⁷

Najpogostejša pripomba obravnavanemu postopku razčiščevanja pravic s strani upravnega organa je, da je precej drag in zamuden.³⁷⁸ V zvezi s slednjim kanadski *Copyright Board* sicer navaja, da ko pridobi vse potrebne podatke, lahko odločitev izda v 30 do 45 dneh, nasprotniki sistema pa njegovo neučinkovitost dokazujejo z nizkim številom podanih zahtev. Ne upoštevajo, da je takšno število lahko rezultat drugih faktorjev ali pa zgolj dokaz, da je problem osirotelih del v Kanadi relativno omejen. Razlog za nizko število zahtev pa bi lahko bila tudi nezmožnost izdaje licenc za uporabo izven kanadskih meja.³⁷⁹

Kljub omenjenim zadržkom bi sistem lahko nudil praktično in dragoceno rešitev. Njegova glavna prednost je, da uporabnikom nudi ustrezno stopnjo pravne varnosti, saj ko uporabnik pridobi licenco za uporabo dela, tveganja zaradi morebitnih kršitev ni več. Zanimarjeni niso niti legitimni interesi imetnikov pravic – dobro vero uporabnika potrjuje neodvisen javni organ, ki pazi na uravnoteženost interesov uporabnikov in imetnikov pravic, licence se podeljujejo za vsak posamezen primer posebej ob upoštevanju vseh pomembnih okoliščin, z licenco se dovoljuje samo določen način uporabe dela, nenazadnje pa sistem imetnikom pravic na podlagi obveznega nadomestila omogoča tudi pridobivanje dohodka.³⁸⁰

liability: sufficient consent in relation to qualifying performances), and may be given subject to any conditions specified in the Tribunal's order. (3) The Tribunal shall not give consent under subsection (1)(a) except after the service or publication of such notices as may be required by rules made under section 150 (general procedural rules) or as the Tribunal may in any particular case direct. (4) The Tribunal shall not give consent under subsection (1)(b) unless satisfied that the performer's reasons for withholding consent do not include the protection of any legitimate interest of his; but it shall be for the performer to show what his reasons are for withholding consent, and in default of evidence as to his reasons the Tribunal may draw such inferences as it thinks fit. (5) In any case the Tribunal shall take into account the following factors (a) whether the original recording was made with the performer's consent and is lawfully in the possession or control of the person proposing to make the further recording; (b) whether the making of the further recording is consistent with the obligations of the parties to the arrangements under which, or is otherwise consistent with the purposes for which, the original recording was made. (6) Where the Tribunal gives consent under this section it shall, in default of agreement between the applicant and the performer, make such order as it thinks fit as to the payment to be made to the performer in consideration of consent being given.»

³⁷⁶ HLEG - CS, Final Report (2008), str. 13.

³⁷⁷ Ibidem, str. 14.

³⁷⁸ Brito, J., Dooling, B., An orphan works affirmative defense to copyright infringement actions, Michigan Telecommunications and Technology Law Review, Vol. 12, 2005 (2006), str. 106-107, dostopno na: <http://www.mtlr.org/voltwelve/brito&dooling.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009, Khong, D.W.K. (2006), str.75, oboje v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 21.

³⁷⁹ Van Gompel, S. (7/2007), str. 21.

³⁸⁰ Ibidem, str. 20-21.

Kanadski model predstavlja uravnoteženo rešitev problema osirotelih del, praktična ovira njegove uporabe v državah EU pa je, da nimajo vzpostavljene za uvedbo takšnega sistema potrebne pravne infrastrukture.³⁸¹

2.2.6 Omejitev odškodnine (predlog ureditve v Združenih državah Amerike)

Možna rešitev je tudi uvedba pravila, s katerim se omejuje odškodninsko odgovornost uporabnikov, ki delo uporabijo po neuspešno izvedeni razumni preiskavi. Vzpostavitev takšnega sistema je v poročilu³⁸² o osirotelih delih leta 2006 v ZDA predlagal *U.S. Copyright Office*, na tej podlagi pa je bil izoblikovan tudi zakonski predlog.³⁸³

Pravilo dovoljuje dobrovernim uporabnikom, ki jim ni uspelo identificirati oziroma najti imetnika pravic, uporabiti delo z omejeno odgovornostjo za plačilo povračila, ki ga lahko imetnik pravic zahteva, če se kasneje pojavi. Da bi pridobil omenjeno pravico, mora uporabnik dokazati, da je izvedel razumno skrbno preiskavo, če pa je glede na okoliščine to možno in razumno, mora tudi priznati in navesti avtorja oziroma imetnika avtorske pravice.³⁸⁴

Poročilo *U.S. Copyright Office* pojma razumno skrbne preiskave ne definira, predlog zakona pa navaja, da razumno skrbna preiskava ponavadi obsega najmanj pregled podatkov, ki jih vzdržuje *Register of Copyrights*. Nadalje bi naj preiskava, da bi dosegla standard razumne skrbnosti, vsebovala tudi uporabo razumno dostopne strokovne pomoči in tehnologije. Uporabnik se nikakor ne more sklicevati le na pomanjkanje podatkov na sami reprodukciji dela.³⁸⁵ Ali je bila preiskava v konkretnih okoliščinah razumno skrbna, ugotavlja sodišče.³⁸⁶

Če uporabnik dokaže dosego standarda razumno skrbne preiskave in ustrezno navede avtorja oziroma imetnika avtorske pravice, ima le-ta v primeru kasnejše tožbe zaradi uporabe dela na voljo omejen krog možnih povračil. Denarna odškodnina je omejena na razumno nadomestilo za izvršeno uporabo, njegova višina pa bi naj bila v skladu z razumno licenčnino, za katero bi se imetnik pravic in uporabnik dogovorila, v kolikor bi do dogovora prišlo. Imetnik pravic do denarnega nadomestila ni upravičen, če je uporabnik delo uporabljal v nekomercialne namene in je s kršitvijo prenehel takoj po prejemu obvestila imetnika pravic.³⁸⁷

Pravilo določa tudi omejitev zahteve za prepoved nadaljnje uporabe. Če je bilo osirotelo delo vključeno v izvedeno delo (na primer film), imetnik pravic ne more doseči popolne prepovedi uporabe izvedenega dela – pod pogojem, da mu uporabnik plača razumno nadomestilo in poskrbi za ustrezno navedbo imetništva pravic. Če pa je bilo osirotelo delo brez kakršnekoli spremembe enostavno znova izdano ali objavljeno na internetu, lahko imetnik pravic zahteva

³⁸¹ Ibidem, str. 21.

³⁸² U.S. Copyright Office, Report on Orphan Works (2006).

³⁸³ Predlog predstavnškega doma je dostopen na [http://thomas.loc.gov/cgi-bin/bdquery/z?d110:h.r.05889](http://thomas.loc.gov/cgi-bin/bdquery/z?d110:h.r.05889;); predlog senata je dostopen na <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/bdquery/z?d110:SN02913>; oboje zadnjič obiskano marca 2009.

³⁸⁴ Van Gompel, S. (7/2007), str. 21-22.

³⁸⁵ Hickman, B. T. (2006), str. 149 in naslednje, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 22.

³⁸⁶ Van Gompel, S. (7/2007), str. 22.

³⁸⁷ Ibidem.

popolno prepoved uporabe. Sodišča morajo sicer v takih primerih upoštevati tudi interese uporabnikov.³⁸⁸

Glavna prednost ureditve je uvedba splošnega pravila za reševanje problema osirotelih del, brez izključevanja katerekoli vrste del (recimo neobjavljenih).³⁸⁹ Pravilo omejitve povračila prav tako ne vpliva na obstoječe pravice, omejitve in obrambo pred kršitvami avtorske pravice.³⁹⁰ Ker uporabniki ne rabijo vnaprej plačati nadomestila imetnikom pravic, temveč le, kadar se ti znova pojavijo in vložijo zahtevek, nekateri trdijo, da je tak sistem stroškovno mnogo bolj učinkovit kot na primer kanadski sistem vnaprejšnjega razčiščevanja pravic.³⁹¹

Slednji argument je vprašljiv. Upošteva stroške, ki jih ima uporabnik v vsakem primeru (stroški hranjenja podatkov o preiskavi, stroški ocenjevanja možnosti bodočih odškodninskih zahtevkov) in v primeru, da se imetnik pravic kasneje pojavi (stroški sodnega postopka, plačilo razumnega nadomestila), je vprašljivo, ali je tak sistem stroškovno res učinkovitejši od kanadskega.³⁹²

Naslednje vprašanje je, ali sistem uporabnikom res zagotavlja pravno varnost, ki jo ti potrebujejo. V primerih, ko je preiskavo izvedel pred dolgo časa, ima lahko uporabnik težave s kasnejšim dokazovanjem razumnosti le-te, zaradi možnosti bodočega dokazovanja pred sodiščem pa bi morali uporabniki hraniti podatke o vseh izvedenih preiskavah, pogosto za nedoločen čas, kar bi pomenilo nesorazmerno breme, še posebej za majhne uporabnike.³⁹³

Nekatere skupine imetnikov pravic so izrazile strah, da potencialni uporabniki ne bodo vselej izvedli zadovoljivo skrbne preiskave z namenom najti imetnika pravic in bodo tako mnoga dela neupravičeno označili kot osirotela. Breme začetka sodnega postopka v primeru spora namreč nosi imetnik pravic, sodni postopki za uveljavitev avtorske pravice pa so nedopustno dragi.³⁹⁴

Predlagana ureditev ima mnogo nasprotnikov. Obstajata dva zakonska predloga – prvega je obravnaval predstavniški dom (H.R. 5889), drugega pa senat (S. 2913-*The Shawn Bentley Orphan Works Act of 2008*). Oba sta po mnenju mnogih posameznikov in več kot 70 organizacij,³⁹⁵ ki povezujejo osebe z različnih področij umetnosti, zelo škodljiva za imetnike pravic, slednji še posebej, obstaja pa možnost, da predstavniški dom opusti svoj predlog in sprejme senatovega. Med razlogi za njihovo nasprotovanje so najpomembnejši naslednji:³⁹⁶

- zakonska predloga vsakomur dovoljujeta uporabiti delo za kakršenkoli namen, brez da bi imetnik pravic za to vedel ali uporabo dovolil, če posameznik imetnika pravic ne najde po opravljeni razumno skrbni preiskavi, ki sploh še ni definirana;
- zakonska predloga kršitelju omogočata ustvariti in avtorskopravno zavarovati izvedeno delo, čeprav imetnik pravic na izvirnem delu temu nasprotuje;

³⁸⁸ Ibidem.

³⁸⁹ U.S. Copyright Office (2006), str. 100 in 121, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 22.

³⁹⁰ U.S. Copyright Office (2006), str. 121, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 22.

³⁹¹ U.S. Copyright Office (2006), str. 114, v: Van Gompel, S. (7/2007), str. 22.

³⁹² Van Gompel, S. (7/2007), str. 22-23.

³⁹³ Ibidem, str. 23.

³⁹⁴ Ibidem.

³⁹⁵ Seznam organizacij na http://www.owoh.org/downloads/2_Groups%20OpposingA.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

³⁹⁶ Popoln seznam razlogov za nasprotovanje na <http://capwiz.com/illustratorspartnership/issues/bills/?billid=11320236> za predlog predstavniškega doma in <http://capwiz.com/illustratorspartnership/issues/bills/?billid=11322171> za predlog senata, oboje zadnjič obiskano marca 2009.

- zakonska predloga zahtevata, da ustvarjalci na svoj račun vse svoje predmete intelektualne lastnine, da bi bili varovani, digitalizirajo in predajo zasebnim komercialnim bazam podatkov, neregistrirana dela pa bodo izpostavljena kršitvam, ne glede na njihovo škodljivost;
- zakonska predloga omejujeta možne zahteve zaradi kršitve avtorske pravice, ki trenutno pomagajo imetnikom pravic – če bo uporabnik uspešno zagovarjal ustreznost uporabe osirotelega dela, imetnik pravic ne bo dobil povrnjenih sodnih stroškov, prav tako pa ne bo dobil zakonite odškodnine, ki dokazano odvrča od objestnih in namernih kršitev;
- zakonska predloga pomenita konec pasivne avtorske pravice, kot je uveljavljena danes – v obstoječem avtorskem pravu ZDA vsako ustvarjeno delo s trenutkom nastanka pridobi varstvo avtorske pravice, zakonska predloga pa zahtevata obvezno registracijo.³⁹⁷

2.2.7 Uvedba omejitve oziroma izjeme od avtorske pravice

Zadnja možnost je uvedba zakonske izjeme ali omejitve, ki bi dovoljevala uporabo osirotelih del pod določenimi strogimi pogoji. Takšno rešitev je zagovarjal *British Screen Advisory Council* (BSAC)³⁹⁸ v poročilu,³⁹⁹ ki ga je pripravil v okviru *Gowers Review*, neodvisne ocene ureditve intelektualne lastnine v Združenem kraljestvu iz leta 2006. BSAC navaja, da je uvedba ustrezne zakonske izjeme od izključnosti avtorske pravice najbolj primerna in učinkovita rešitev problema osirotelih del. Predlog vsebuje tudi zahtevo za plačilo nadomestila imetniku pravic, ki bi se pojavil za tem, ko bi se delo začelo uporabljati.⁴⁰⁰

Na kratko je bistvo predloga BSAC naslednje. Če posameznik kljub prizadevanju po svojih najboljših močeh ne izsledi imetnika avtorske pravice, lahko delo uporabi v skladu z zakonsko izjemo. Ali je posameznik preiskavo izvedel po svojih najboljših močeh, je potrebno presoditi v vsakem posameznem primeru, podrobnejša merila pa bi lahko določile smernice.⁴⁰¹

Delo bi moralo biti označeno kot uporabljeno v skladu z izjemo, kar bi naj imetnika pravic opozorilo, da lahko zahteva razumno nadomestilo, raje kot da toži zaradi kršitve avtorske pravice. Višina nadomestila naj bi se določila s pogajanjem, če pa se stranki ne moreta sporazumeti, BSAC predlaga, da posreduje *UK Copyright Tribunal*,⁴⁰² ki naj višino določi.⁴⁰³

V primeru, da se imetnik avtorske pravice pojavi, se mora uporabnik glede nadaljnje uporabe z njim dogovoriti na običajen način. V primeru, da je uporabnik delo vključil v izvedeno delo, bi bilo nerazumno, če bi lahko imetnik pravic z zavrnitvijo dovoljenja preprečil nadaljnje izkoriščanje celotnega dela. Za take primere BSAC priporoča, da bi uporabniki lahko še naprej uporabljali delo, če bi imetniku pravic plačali razumno nadomestilo in njegovo imetništvo pravic ustrezno navedli.⁴⁰⁴

³⁹⁷ <http://www.owoh.org/why-we-are-opposing.php>.

³⁹⁸ British Screen Advisory Council (BSAC), <http://www.bsac.uk.com>.

³⁹⁹ BSAC, Copyright and Orphan Works – A Paper Prepared for the Gowers Review by the British Screen Advisory Council, 2006, dostopno na: <http://www.bsac.uk.com/reports/orphanworkspaper.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁴⁰⁰ Van Gompel, S. (7/2007), str. 23-24.

⁴⁰¹ Ibidem, str. 24.

⁴⁰² The Copyright Tribunal, <http://www.ipo.gov.uk/ctribunal.htm>.

⁴⁰³ Van Gompel, S. (7/2007), str. 24.

⁴⁰⁴ Ibidem.

Tako kot ameriška rešitev tudi ta predstavlja celovito rešitev problema osirotelih del. Izjema bi obsegala vsa dela, varovana z avtorsko ali sorodnimi pravicami, tudi neobjavljena in tuja, prav tako pa ne bi vplivala na ostale avtorskopravne obveznosti, kot je varstvo moralnih pravic neizsledenih avtorjev. Imetnik pravic, ki se naknadno pojavi, ne rabi vložiti tožbe zaradi kršitve avtorske pravice, da bi pridobil razumno nadomestilo, saj mu to pripada že na podlagi same zakonske izjeme. Do sodnega postopka bi torej prišlo le, če uporabnik svoje obveznosti plačila ne bi izpolnil ali če bi imetnik pravic izpodbijal razumnost preiskave, ki jo je uporabnik izvedel.⁴⁰⁵

Zagotavljanje pravne varnosti uporabnikom z uvedbo splošne izjeme od izključne avtorske pravice bi sicer lahko bilo nekoliko prestrogo, vsekakor pa mora takšna izjema biti v skladu s 5(5) členom Direktive 2001/29/ES,⁴⁰⁶ ki določa, da je izjema dovoljena le v določenih posebnih primerih, ki niso v nasprotju z normalnim izkoriščanjem dela ali drugega predmeta in ne vplivajo pretirano na legitimne interese imetnika pravic. Zelo dvomljivo je, če predlog ustreza zahtevanim kriterijem. Prvič, izjema ni omejena zgolj na določene posebne primere, kot to zahteva prvi pogoj. Vprašljivo je tudi, če izjema zagotavlja zadovoljivo jamstvo pred nerazumnim poseganjem v legitimne interese imetnikov pravic, saj predlog ne vsebuje mehanizma za preverjanje dobre vere uporabnika, kot ga določa recimo kanadski model.⁴⁰⁷

Zelo pomembno je upoštevati, da omenjena direktiva taksativno našteva primere, v katerih je uvedba izjeme oziroma omejitve dovoljena, za knjižnice pa sta relevantna člena 5(2)(c), ki omogoča državam članicam, da uveljavijo zakonske izjeme, na podlagi katerih lahko arhivi, knjižnice, muzeji in izobraževalne ustanove v analogni ali digitalni obliki z namenom ohranitve ali prenovitve reproducirajo dela iz svoje zbirke in 5(3)(n), ki dovoljuje uvedbo izjeme, ki omogoča uporabo s priobčitvijo ali dajanjem na voljo javnosti del v namen raziskave ali zasebnega študija posameznikom s pomočjo posebnih terminalov, ki se nahajajo v prostorih omenjenih ustanov. Dajanja na voljo javnosti kako drugače, kot je obravnavano v 5(3)(n) členu, v skladu z Direktivo sploh ni dovoljeno urediti z zakonsko izjemo oziroma omejitvijo.

2.3 Stališča različnih interesnih združenj v zvezi z reševanjem problematike osirotelih del

2.3.1 Federation of Reproduction Rights Organisations on orphan works (IFFRO)

Maja 2007 je *International Federation of Reproduction Rights Organisations on orphan works* (IFFRO)⁴⁰⁸ podala izjavo glede rešitev problema osirotelih del.

⁴⁰⁵ Ibidem, str. 24-25.

⁴⁰⁶ Člen 5(5) Direktive 2001/29/ES: »Izjeme in omejitve iz odstavkov 1, 2, 3 in 4 naj se uporabijo le v določenih posebnih primerih, ki niso v nasprotju z normalnim izkoriščanjem dela ali drugega predmeta in ne vplivajo pretirano na legitimne interese imetnika pravic.«

⁴⁰⁷ Van Gompel, S. (7/2007), str. 25.

⁴⁰⁸ International Federation of Reproduction Rights Organisations on orphan works (IFFRO), <http://www.iffro.org>.

Z namenom omogočiti uporabo osirotelih del v okviru avtorske pravice, IFFRO vzpodbuja zakonodajalce, da podprejo prostovoljne rešitve med imetniki pravic in uporabniki na način, ki zagotavlja mednarodno interoperabilnost, in pod naslednjimi pogoji:

- vsaka rešitev naj bo uporabna za vse vrste varovanih del;
- dobroverni uporabnik mora pred uporabo izvesti temeljito preiskavo z visoko stopnjo skrbnosti;
- zakonodajalci naj vzpodbudijo imetnike pravic na različnih področjih, da razvijejo za svoje področje specifične smernice in dobre prakse, in naj sami ne postavljajo minimalnih standardov;
- zakonodajalci naj vzpodbujajo vzpostavitev in vzdrževanje baz podatkov o osirotelih delih;
- zakonodajalci naj vzpodbujajo pobude imetnikov pravic za čim večje vključevanje metapodatkov v digitalno gradivo;
- vsaka rešitev naj kolikor je to mogoče zagotavlja priznanje oziroma navedbo imetnikov pravic;
- vsaka rešitev naj kolikor je to mogoče spoštuje moralna upravičenja imetnikov pravic;
- vsaka rešitev naj vključuje upravičenost imetnika pravic do pravičnega nadomestila za uporabo dela, prav tako pa tudi mehanizme, na podlagi katerih lahko imetnik pravic, v kolikor se znova pojavi, zahteva prepoved nadaljnje uporabe.⁴⁰⁹

2.3.2 Skupna izjava International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) in International Publishers' Association (IPA)

Izjavo v zvezi z rešitvami problema osirotelih del sta junija 2007 na podlagi dogovora podali tudi *International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)*⁴¹⁰ in *International Publishers' Association (IPA)*.⁴¹¹

Vsak sistem bi naj obravnaval naslednja vprašanja:

- merilo razumno skrbne preiskave:
 - a) uporabnik bi naj v dobri veri izvedel razumno skrbno preiskavo z namenom identificirati, najti in priti v stik z imetniki pravic;
 - b) uporabnik naj bi se poučil o virih, v katerih bi lahko našel podatke o imetnikih pravic;
 - c) število korakov v preiskavi naj ne bo določeno z zakonom;
 - d) zainteresirane strani naj razvijejo in objavijo smernice za razumno skrbno preiskavo;
 - e) uporabnik mora biti sposoben dokazati, da je preiskavo izvedel v skladu z zahtevanimi merili;
- uporabnik mora jasno in primerno pripoznati in navesti imetnika avtorske pravice;
- razumno nadomestilo za imetnika avtorske pravice:
 - a) razumno nadomestilo za imetnika avtorske pravice mora upoštevati tudi interese uporabnika;

⁴⁰⁹ IFFRO Statement on Orphan Works, 2007, str. 1, dostopno na: <http://www.ifro.org/upload/documents/IFFRO%20Statement%20on%20Orphan%20Works%20May%202007.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁴¹⁰ International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), <http://www.ifla.org>.

⁴¹¹ International Publishers' Association (IPA), www.internationalpublishers.org.

- b) imetnik pravic je upravičen do nadomestila, razen v primeru nekomercialne uporabe s strani neprofitne ustanove – v slednjem primeru je imetnik pravic upravičen zahtevati prepoved nadaljnje uporabe;
- c) uporabnik naj ne bo kaznovan zaradi uporabe dela;
- v primeru pravice zahtevati prepoved nadaljnje uporabe je potrebno upoštevati tudi ustvarjalne napore in finančne vložke dobrovernega uporabnika;
- neekskluzivnost uporabe – uporabnik lahko nasprotuje nadaljnjim uporabam istega osirotelega dela le v primeru kršitve njegovih pravic na izvedenem delu.⁴¹²

2.3.3 Libraries and Archive Copyright Alliance (LACA)

Decembra 2007 je izjavo v zvezi z uporabo podala *Libraries and Archive Copyright Alliance* (LACA),⁴¹³ v kateri predlaga tudi nekaj rešitev:

- a) licenčna rešitev:
 - ustrezen organ bi podelil licenco;
 - uporabnik bi plačal pristojbino, ki bi bila prenesena na imetnika pravic, če bi se pojavil v določenem času, ali pa bi se porabila za drug namen;
- b) rešitev z razumno preiskavo:
 - izjema temelji na razumni preiskavi z namenom identificirati in najti imetnika pravic, skrbnost preiskave bi ocenilo sodišče;
 - uvedba določb glede nadomestila za primer, če bi se imetnik pravic znova pojavil;
- c) rešitev za obsežno digitalizacijo:
 - posebna zakonska izjema za neprofitne kulturne, izobraževalne in raziskovalne ustanove;
 - rešitev bi se uporabila, če bi šlo za uporabo velikega števila osirotelih del;
 - uporaba izjeme bi bila odvisna od:
 - I. obsežnosti projekta in deleža osirotelih del v njem – na podlagi razumne ocene se izkažejo za prevladujoča;
 - II. objave obvestil imetnikom pravic;
 - III. uporabe dostopnih virov podatkov o znanih imetnikih pravic;
 - IV. objave in delovanja jasnih mehanizmov za umik del, uporabi katerih imetniki pravic razumno nasprotujejo;
 - V. pripravljenosti za plačilo primernih pristojbin za nadaljnjo uporabo, ki temeljijo na pristojbinah, ki bi bile določene v primeru pridobitve dovoljenja.⁴¹⁴

Posamezna rešitev bi se uporabljala za določeno vrsto del (licenčna na primer je najboljša za uporabo v zvezi z objavljenimi deli).⁴¹⁵

⁴¹² IFLA/IPA Joint Statement on Orphan Works, 2007, str. 1-2, dostopno na: <http://www.ifla.org/VI/4/admin/ifla-ipaOrphanWorksJune2007.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁴¹³ Libraries and Archive Copyright Alliance (LACA), www.cilip.org.uk/laca.

⁴¹⁴ LACA, Statement on orphan works, 2007, str. 1-3, dostopno na: <http://www.cilip.org.uk/NR/rdonlyres/E6F612ED-6CE1-4723-8348-CB7162D983C2/0/LACAorphanworksstatementFINAL19dec07.pdf>, zadnjič obiskano marca 2009, v: Vetulani, A., The Problem of Orphan Works in the EU - An overview of legislative solutions and main actions in this field, Evropska komisija, 2008, str. 24, dostopno na: [http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/report_orphan_stagiaire_2/report_orphan_vetulani%20\(corrected%20version\)%20\(2\).pdf](http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/report_orphan_stagiaire_2/report_orphan_vetulani%20(corrected%20version)%20(2).pdf), zadnjič obiskano marca 2009.

⁴¹⁵ Vetulani, A. (2008), str. 24.

Navedena so še nekatera vprašanja:

- a) v državah, kjer ni prisilnih kolektivnih licenčnih shem, lahko organi podelijo licenco za uporabo le, če so za to pooblašteni s strani svojih članov – kadar so imetniki pravic neznani ali jih ni mogoče najti, morajo biti organi pripravljene podeliti licenco brez pooblastila ali pa jih mora za to pooblastiti zakonodajatelj, ki jim mora omogočiti določeno varstvo pred odškodninsko odgovornostjo;
- b) potreba po transparentnih mehanizmih, ki bodo omogočali nadzor nad uporabo pristojbin;
- c) ko se imetnik pravic pojavi, naj svojo upravičenost dokaže;
- d) nadomestilo za imetnike pravic naj bo pravično s stališča obeh strank in naj ne vsebuje kakršnekoli odškodnine;
- e) jasno mora biti, kaj sestavlja skrbno preiskavo – skrbnost je odvisna od vrste gradiva in vrste uporabe;
- f) zaradi pomanjkanja vsakršne oblike skrbne preiskave v rešitvi za obsežne digitalizacije mora biti imetnikom pravic zagotovljeno, da uporaba neupravičeno ne škoduje njihovim interesom;
- g) uporabniki potrebujejo pravno varnost;
- h) brez uporabe preventivnih ukrepov se bo pojav osirotelih del širil.⁴¹⁶

3. EVROPSKI PRISTOP

3.1 Poziv Evropske komisije k ureditvi zaradi olajševanja uporabe osirotelih del

Poudariti je potrebno, da je vprašanje izsleditve imetnika pravic v prvi vrsti vprašanje izvedbe temeljite preiskave, ki je obravnavana v posebnem poglavju. Čeprav je izsleditev imetnika pravic lahko dolgotrajno in drago opravilo, je uporabnik vselej zavezan porabiti zadostne ure in sredstva z namenom, da bi pridobil ustrezna dovoljenja imetnikov pravic oziroma da bi pridobil licenco. Popolnoma razumljivo je, da ob razčiščevanju pravic nastanejo določeni stroški, zato naj zahteve za njihovo zmanjšanje ne bodo prioriteta zakonske ureditve.⁴¹⁷

Problematika osirotelih del očitno predstavlja primer strukturne tržne napake, kot rezultat pa pride do izgube blaginje zaradi nezmožnosti proizvajalcev zagotavljati dobrine potrošnikom, čeprav so ti pripravljene plačati ceno, ki je enaka ali višja od mejnih stroškov, ki jih ima proizvajalec z dobavo dobrine – v primeru osirotelih del pa so ti mejni stroški večinoma zelo nizki. Nedostopnost avtorsko pravnega varovanega dela zaradi osirotelosti dela v ekonomskem smislu pomeni visoke transakcijske stroške, ti pa ovirajo licenciranje, ki povečuje blaginjo.⁴¹⁸

Čeprav je obseg problema še vedno težko izmeriti, je posredovanje zakonodajalca utemeljeno, kar so sprejeli tudi organi Evropske unije. Evropska komisija je izdala Priporočilo Komisije z dne 24.

⁴¹⁶ LACA (2007), str. 3-4, v: Vetulani, A. (2008), str. 24-25.

⁴¹⁷ Ibidem.

⁴¹⁸ Khong, D.W.K. (2006), str.8.

avgusta 2006 o digitalizaciji in spletni dostopnosti kulturnega gradiva in digitalnem arhiviranju (2006/585/ES), v katerem države članice vzpodbuja k vzpostavitvi mehanizmov za omogočanje uporabe osirotelih del (6(a) člen) in k spodbujanju dostopnosti seznamov znanih osirotelih del in del v javni rabi (6(c) člen).⁴¹⁹ Kot odgovor na Priporočilo je Evropski svet sprejel sklep,⁴²⁰ v katerem navaja prioritete naloge Evropske komisije in držav članic. Slednjim je predlagal, naj do konca leta 2008 vzpostavijo mehanizme, ki omogočajo digitalizacijo in spletni dostop do osirotelih del, komisiji pa, naj predlaga rešitve za določene pravne probleme in zagotovi njihovo učinkovitost v mednarodnem prostoru, kar naj bi storila do leta 2008 oziroma 2009.⁴²¹

Evropski svet je članicam predlagal še, naj preučijo in razvijejo pobude za rešitev primerov, kadar javni radiotelevizijski zavodi tudi zaradi nezmožnosti identifikacije vseh imetnikov pravic ne morejo pridobiti dovoljenj in razčistiti potrebnih pravic za uporabo varovanih radijskih in televizijskih oddaj, ki jih imajo v svojih arhivih.⁴²²

Ključnost razjasnitve in transparentnosti avtorskopравnega statusa dela poudarja tudi pobuda i2010. Obstoj osirotelih del kot že povedano onemogoča obsežno digitalizacijo in spletno dostopnost ter tudi druge vrste uporabe, knjižnice, muzeji, arhivi in druge neprofitne ustanove pa tako ne morejo izkoristiti informacijske tehnologije za uresničevanje svojega poslanstva ohranitve in razširjanja.⁴²³

Tako direktiva 2001/29/ES kot tudi Priporočilo Komisije z dne 24. avgusta 2006 poudarjata pogodbene rešitve, nastale na podlagi dogovora med zainteresiranimi stranmi.⁴²⁴

3.2 Skupina strokovnjakov na visoki ravni

Evropska komisija je februarja 2006 ustanovila Skupino strokovnjakov na visoki ravni (*High Level Expert Group* – HLEG), da bi ji svetovala glede organizacijskih, pravnih in tehničnih vprašanj ter prispevala k skupnemu pogledu v zvezi evropskimi digitalnimi knjižnicami. Na prvem srečanju, ki je potekalo v Bruslju 27. marca 2006, je Skupina obravnavala številna vprašanja, ki jih je Evropska komisija izpostavila v sporočilu i2010: digitalne knjižnice. Na srečanju je bila tudi imenovana Podskupina za avtorske pravice pod vodstvom profesorja Marca Ricolfija, ki je 17. oktobra 2006 predstavila vmesno poročilo,⁴²⁵ na tretjem sestanku 18. aprila 2007 še enega,⁴²⁶ končno poročilo

⁴¹⁹ Besedilo 6. člena Priporočila Komisije 2006/585/ES: »(Komisija Evropskih skupnosti priporoča, da države članice) izboljšajo pogoje za digitalizacijo kulturnega gradiva in spletno dostopnost do njega s pomočjo: (a) ustvarjanja mehanizmov za omogočanje uporabe del sirot, po posvetovanju z zainteresiranimi stranmi, (b) vzpostavljanja ali spodbujanja mehanizmov za omogočanje uporabe del, ki se ne tiskajo ali distribuirajo več, po posvetovanju z zainteresiranimi stranmi, (c) spodbujanja dostopnosti seznamov znanih del sirot in del v javni rabi, (d) ugotavljanja ovir v njihovi zakonodaji za spletno dostopnost in naknadno uporabo kulturnega gradiva, ki je v javni rabi in sprejetje ukrepov za njihovo odstranitev.«

⁴²⁰ Sklepi Sveta o digitalizaciji in spletni dostopnosti kulturnega gradiva in digitalnem arhiviranju, dostopni na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:297:0001:0005:SL:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁴²¹ Van Gompel, S. (7/2007), str. 9.

⁴²² Ibidem.

⁴²³ HLEG - CS, Final Report (2008) str. 10.

⁴²⁴ Ibidem, str. 11.

⁴²⁵ HLEG - CS, Interim report, 2006, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/interim_report_16_10_06.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

⁴²⁶ HLEG - CS, Report on Digital Preservation, Orphan Works and Out-of-Print Works, Selected Implementation Issues, 2007, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/document.cfm?action=display&doc_id=295, zadnjič obiskano marca 2009.

pa 4. junija 2008.⁴²⁷ Predlogi Podskupine so v nadaljevanju vključeni v besedilo, vsekakor pa je rešitev problema po njihovem mnenju zelo zaželen, vsaj na področju književnih in avdiovizualnih del.⁴²⁸

V posameznih državah že obstajajo prostovoljni in normativni mehanizmi za ureditev problematike osirotelih del, nekaj jih je tudi na stopnji predlogov. Tako prostovoljni kot normativni ukrepi pa po mnenju Podskupine potrebujejo smernice, kaj predstavlja skrbno preiskavo, ki jo je potrebno izvesti pred uporabo dela.⁴²⁹ Zainteresirane strani z različnih kulturnih odsekov so pritrdile, da je takšne smernice najboljše vzpostaviti s sodelovanjem med imetniki pravic in kulturnimi ustanovami. Na tej podlagi je Evropska komisija povabila predstavnike zainteresiranih strani, da se dogovorijo glede smernic za skrbne preiskave glede štirih ustvarjalnih odsekov na ravni Evropske unije – te smernice je možno vključno s splošnimi viri informacij povezati z nacionalnimi viri (kot sta ime in kontaktne informacije organizacij za kolektivno upravljanje) in tako ustvariti mrežo dostopnih informacijskih virov za celotno Evropo.⁴³⁰

Podatkovne baze z informacijami o osirotelih delih lahko po mnenju Podskupine uporabnikom olajšajo iskanje, njihovo medsebojno povezovanje pa je potrebno za vzpostavitev skupne večjezične dostopne točke in vseevropskega vira podatkov. Različne vrste kulturnih ustanov – knjižnice, arhivi, muzeji – lahko prispevajo svojevrstne vire (kataloge, bibliografije, filmografije itd.) in strokovno znanje.⁴³¹

Da bi zagotovila medsebojno povezovanje, izboljšala koordinacijo in podprla večjezično dostopno točko, je Podskupina predstavila tudi ključna načela za podatkovne baze in centre za razčiščevanje pravic v zvezi z osirotelimi deli. Preizkusno bodo rezultati raziskav uporabljeni v projektu ARROW,⁴³² ki ga Evropska komisija uvršča v program eContent Plus.^{433, 434} V projektu sodeluje več predstavnikov imetnikov pravic in kulturnih ustanov, med njimi tudi Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.

Naslednji predlog Podskupine je razvoj postopka in centrov za razčiščevanje pravic, ki naj bi bili podlaga za podelitev licenc za uporabo osirotelih del. Do razčiščevanja pravic lahko nastopi, če se licence podeljujejo na podlagi mehanizma, ki ga vzpostavijo imetniki pravic. Omenjeno je upoštevano tudi v projektu ARROW.⁴³⁵

Obenem Podskupina zagovarja tudi ukrepe za zmanjšanje števila bodočih osirotelih del, do nastanka katerih prihaja predvsem zaradi manjkajočih ali nezadostnih informacij. Kot en izmed ukrepov je navedena izboljšana vključitev metapodatkov (informacij o imetnikih pravic) v digitalnem gradivu.⁴³⁶

⁴²⁷ HLEG - CS, Final Report (2008).

⁴²⁸ HLEG - CS, Report (2007), str. 6.

⁴²⁹ HLEG - CS, Final Report (2008), str. 10.

⁴³⁰ Ibidem.

⁴³¹ Ibidem, str. 11.

⁴³² Launch of the ARROW Project: Improving the exploitation of creative content, 2008, dostopno na: http://www.ifrro.org/upload/documents/ARROW%20Press%20release_contract%20signing.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

⁴³³ eContentPlus, http://ec.europa.eu/information_society/activities/econtentplus/index_en.htm.

⁴³⁴ HLEG - CS, Final Report (2008), str. 11.

⁴³⁵ Ibidem.

⁴³⁶ Ibidem.

V poročilu sta navedena še predloga, da bi naj organizacije za kolektivno upravljanje in drugi posredniki imeli aktivno vlogo v ugotavljanju statusa posameznega dela, prav tako pa je poudarjen pomen dobrih praks v državah članicah – informacijsko vlogo bi naj imela Evropska komisija, ki bi lahko na svojih spletnih straneh objavljala dobre prakse in primere.⁴³⁷

3.3 Temeljni elementi rešitve, kot jo predlaga Podskupina za avtorsko pravo

Upoštevanje obstoj različnih mehanizmov, ki se ukvarjajo s problematiko osirotelih del, je Evropska komisija državam članicam predlagala, naj mehanizme vzpostavijo v sodelovanju z zainteresiranimi stranmi. Zaradi omogočanja mednarodne uporabe osirotelih del sta po mnenju Podskupine izjemnega pomena interoperabilnost in medsebojna pripoznava obstoječih rešitev.⁴³⁸

V zvezi s slednjim predlaga, naj države uveljavijo skupna merila skrbne preiskave, pa tudi, naj priznajo rešitve drugih držav, ki kriterije takšne preiskave izpolnjujejo. Tako bi gradivo, katerega imetnike pravic so z zahtevano skrbnostjo poskušali najti v eni državi, bilo v drugi državi ustrezno obravnavano.⁴³⁹

Ob nameravani uporabi osirotelih del morajo biti po mnenju Podskupine izpolnjeni določeni predpogoji:

- uporabnik želi v dobri veri uporabiti delo z nerazjasnjenim avtorsko-pravnim statusom;
- z dolžno skrbnostjo je poskušal uporabnik imetnike pravic identificirati oziroma najti;
- uporabnik želi delo uporabiti na jasno določen način;
- uporabnik ima dolžnost pridobiti odobritev za uporabo dela, razen če je v uporabi določena avtorsko-pravna izjema.⁴⁴⁰

Podskupina navaja še, da so lahko rešitve v državah članicah različne, vendar pa morajo upoštevati določena temeljna načela:

- pokrita morajo biti vsa osirotela dela;
- vsebovati morajo smernice v zvezi s skrbno preiskavo;
- vsebovati morajo določbe o preklicu, če se imetnik pravic znova pojavi;
- omogočijo naj neprofitnim kulturnim ustanovam v zvezi z njihovo funkcijo razširjanja možnost posebne obravnave na podlagi dogovora med zainteresiranimi stranmi;
- vsebovati morajo zahtevo splošnega nadomestila ali nadomestila, če se imetnik pravic znova pojavi.⁴⁴¹

Predpogoj je torej, da imajo vse države članice mehanizme, ki so interoperabilni, in da se strinjajo medsebojno priznati vse rešitve, ki ustrezajo splošno sprejetim temeljnim načelom.

⁴³⁷ Ibidem, str. 12.

⁴³⁸ HLEG - CS, Final Report (2008), str. 14.

⁴³⁹ Ibidem.

⁴⁴⁰ Ibidem, str. 11.

⁴⁴¹ Ibidem, str. 15.

3.4 Smernice za skrbno preiskavo

V Priporočilu z dne 24. avgusta 2006 o digitalizaciji in spletni dostopnosti kulturnega gradiva in digitalnem arhiviranju (2006/585/ES) je Evropska Komisija državam članicam priporočila, naj »izboljšajo pogoje za digitalizacijo kulturnega gradiva in spletno dostopnost do njega s pomočjo ustvarjanja mehanizmov za omogočanje uporabe del sirot, po posvetovanju z zainteresiranimi stranmi.« Delo na mednarodni ravni je namenjeno voditi države članice v zvezi z ukrepi držav članic za implementacijo priporočila.⁴⁴²

Podskupina predlaga, naj se pojem in pogoji skrbne preiskave v zvezi z osirotelimi deli natančno določijo. Delo bi temeljilo na naslednjih načelih:

- vsaka rešitev v zvezi z osirotelimi deli naj bo uporabna za vse vrste varovanih del;
- potencialni uporabnik naj bi pred uporabo dela v dobri veri opravil temeljito preiskavo v državi objave/izdelave, z namenom identificirati, najti in kontaktirati imetnika avtorske pravice;
- fleksibilen pristop, ki bi zagotovil ustrezen rešitev glede na okoliščine posameznega osirotelega dela, upošteva različne kategorije del;
- smernice ali najboljše prakse, svojstvene za vsako kategorijo del, lahko določijo predstavniki zainteresiranih strani na različnih področjih;
- zaradi hitrega spreminjanja virov informacij in tehnik iskanja naj zakonske ureditve ne bi predpisovale minimuma dejanj ali informacijskih virov.⁴⁴³

Na predlog Podskupine, ki je v posvetovanje o smernicah za skrbno preiskavo želela vključiti tudi predstavnike različnih kulturnih področij, je Evropska komisija 14. septembra 2007 organizirala srečanje z zainteresiranimi stranmi. Ugotovili so naslednje:

- vsi predstavniki so potrdili, da osirotela dela obstajajo;
- predstavniki kulturnih ustanov so predstavili konkretne primere;
- imetniki pravic so poudarili, da je potrebno problem reševati ločeno za posamezna ustvarjalna področja;
- potrjeno je bilo, da je pravna varnost za kulturne ustanove zelo pomembna.⁴⁴⁴

Na podlagi srečanja je Evropska komisija izdelala načrt vzpostavitve smernic za skrbno preiskavo, ločeno po področjih (področje besedil, avdiovizualno področje, vizualno področje/fotografija, področje glasbe/zvoka) – ustrezno so bile imenovane štiri delovne skupine, ki so že podale svoja poročila in določile smernice za svoje področje.

Zastopniki imetnikov pravic in kulturnih ustanov so 4. junija 2008 podpisali memorandum,⁴⁴⁵ s katerim so se

- upošteva pomembnost pobude za evropske digitalne knjižnice in ohranitve ter dostopa do evropske kulturne dediščine;

⁴⁴² HLEG - CS, Joint Report (2008), str. 2.

⁴⁴³ HLEG - CS, Final Report (2008), str. 15.

⁴⁴⁴ Ibidem.

⁴⁴⁵ Memorandum of Understanding on Diligent Search Guidelines for Orphan Works, 2008, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/orphan/mou.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

- upošteva, da še posebej starejše gradivo lahko vsebuje dela, imetnikov pravic na katerih ni mogoče identificirati, če pa jih je mogoče identificirati, pa jih ni več mogoče najti;
- poudarjajoč spoštovanje avtorske in sorodnih pravic ter ekonomskih in moralnih upravičenj v zvezi z uporabo osirotelih del;
- poudarjajoč potrebo po ustrezni gotovosti pri obravnavanju osirotelih del s strani kulturnih ustanov zaradi njihove digitalizacije in spletne dostopnosti v okviru pobude za evropske digitalne knjižnice;
- upošteva, da je standarde dolžne skrbnosti najboljše vzpostaviti v sodelovanju med zainteresiranimi stranmi, torej med predstavniki imetnikov pravic in kulturnih ustanov;
- po tem, ko so aktivno prostovoljno sodelovali pri definiranju splošnih smernic za skrbne preiskave kot uporabnem in fleksibilnem orodju za olajševanje identificiranja in iskanja imetnikov pravic zaradi zakonite uporabe osirotelih del,

strinjali

- da je pri iskanju imetnikov pravic potrebno spoštovati smernice za dolžno skrbnost in da se delo lahko šteje za osirotelo le, če kljub upoštevanju relevantnih pogojev, vključno z evidentiranjem postopka, imetnik pravic ni bil najden;
- da je potrebno smernice promovirati kot sprejemljive standarde za dolžno skrbnost pri obravnavanju osirotelih del širom Evropske unije in da bodo vzpodbujali svoja nacionalna združenja, naj povežejo splošne vire podatkov, navedene v skupnem in področnih poročilih, z narodnimi viri;
- da bodo vzpodbujali in podpirali nadaljnji razvoj orodij za identificiranje in mehanizmov za olajševanje zakonite uporabe osirotelih del ter zagovarjali ukrepe, potrebne za preprečevanje nadaljnjega pojavljanja osirotelih del;
- da bodo predlagali Evropski komisiji, naj jih po preteku primerne časovnega obdobja, kot je recimo eno leto, pozove k pregledu implementacije smernic.⁴⁴⁶

Memorandum je podpisalo 24 zastopnikov imetnikov pravic in kulturnih ustanov.⁴⁴⁷

Smernice v zvezi z dolžno skrbnostjo pomagajo pri identificiranju in iskanju imetnikov pravic, zaradi česar so pomemben in potreben del reševanja problema osirotelih del, kot prostovoljen ukrep pa sicer ne rešujejo vseh težav in niso namenjene obravnavi oblike, uporabe ali pogojev licenciranja oziroma mehanizma za razčiščevanje pravic.⁴⁴⁸

Zaradi raznolikosti možnih rešitev in virov na državni ravni morajo biti smernice na evropski ravni splošne. Smernice so praktično orodje, namenjeno pomoči pri identificiranju in iskanju imetnikov pravic. Dejavnosti in sezname virov, ki jih vsebujejo, nimajo narave predpisa in ne vsebujejo nobenih normativnih izjav. Smernice predvidevajo, da bi skrbna preiskava ponavadi

⁴⁴⁶ Ibidem, str. 2.

⁴⁴⁷ Association des Cinematheques Europeennes (ACE), Association of European Performers' Organisations (AEPO-ARTIS), Bibliotheque Nationale de France (BNF), British Library (BL), British Screen Advisory Council (BSAC), Conference of European National (CENL), European Bureau of Libraries, Information and Documentation (EBLIDA), European Federation of Journalists (EFJ), European Film Companies Alliance (EFCA), European Newspapers Publishers' Association (ENPA), European Visual Artists (EVA), European Writers' Congress (EWC), Federation of European Publishers (FEP), Federation Europeenne des Éditeurs de Periodiques (FAEP), Federation Europeenne des Realisateurs de l'Audiovisuel (FERA), Federation Internationale des Associations de Producteurs de Films (FIAPF), Groupement Europeen des Societes d'Auteurs et Compositeurs (GESAC), International Association of Scientific, Technical and Medical Publishers (STM), International Confederation of Music Publishers (ICMP/CIEM), International Federation of Film Distributors (FIAD), International Federation of Phonographic Industry (IFPI), IFFRO The International Federation of Reproduction Rights Organisations, Pyramide Europe, UK National Archives.

⁴⁴⁸ HLEG - CS, Joint Report (2008), str. 2.

pomenila uporabo virov iz države izvora dela, na podlagi dostopnih podatkov pa jo je potrebno izvesti za vsako delo posebej. Od uporabnikov se pričakuje, da preverijo tiste vire, ki so ustrezni glede na konkretno delo.⁴⁴⁹

Splošne vire informacij bo mnenju Podskupine potrebno lokalno prilagoditi in povezati nacionalne vire v vseevropski bazen informacij – še posebej, ker bo država izvora praviloma tista, v kateri bo preiskava izvedena, po njenem mnenju pa je velikega pomena tudi razširitev dobrih praks posameznih držav članic, naj bodo zakonske, prostovoljne ali kombinacija obojega.⁴⁵⁰

Smernice so bile oblikovane za uporabo le glede evropskega gradiva.⁴⁵¹

3.4.1 Predlagani postopek skrbne preiskave

Skupno poročilo delovnih skupin navaja naslednja temeljna načela, ki jih je potrebno upoštevati pri identificiranju in/ali iskanju imetnika pravic:

- preiskava je izvedena pred uporabo dela;
- preiskava je opravljena za vsak naslov oziroma delo posebej;
- relevantni viri so ponavadi tisti iz države izvora dela.⁴⁵²

Postopek in metodologijo preiskave morajo po mnenju delovnih skupin kulturne ustanove vzpostaviti v skladu s smernicami, ki se uporabljajo. Podobne kulturne ustanove so z njihove strani vzpodbujene, da med seboj sodelujejo ter da postopke in metodologije v zvezi s preiskavo objavijo.⁴⁵³

Del postopka bi lahko bila po navedbah skupnega poročila tudi objava najave preiskave, na primer s pomočjo sledečih medijev:

- na spletni strani;
- v relevantni publikaciji;
- s pomočjo socialnih ali profesionalnih omrežij oziroma zvez;
- v tisku na lokalni ali državni ravni.⁴⁵⁴

V zvezi s procesom preiskave bi naj bili dokumentirani:

- datumi preiskav;
- imena uporabljenih virov in seznam pri iskanju upoštevanih pogojev;
- kopije najav (kjer je relevantno).⁴⁵⁵

Izjava, da imetnika pravic ni bilo mogoče izslediti, ki vključuje dostopne in ustrezne podatke o imetniku pravic, se po mnenju delovnih skupin šteje za dobro prakso. Primer za posamezno delo bi lahko po njihovem mnenju bil »delo še vedno varovano z avtorsko pravico, imetnika ni bilo

⁴⁴⁹ Ibidem.

⁴⁵⁰ HLEG - CS, Final Report (2008), str. 16.

⁴⁵¹ HLEG - CS, Joint Report (2008), str. 2.

⁴⁵² Ibidem, str. 4.

⁴⁵³ Ibidem.

⁴⁵⁴ Ibidem.

⁴⁵⁵ Ibidem.

mogoče izslediti, [ime kulturne ustanove]«. Takšna izjava bi naj bila evidentirana na ravni posameznega dela ali zbirke v kateremkoli sistemu za upravljanje podatkov ali zbirk, ki ga ustanova uporablja.⁴⁵⁶

V zvezi z gradivom, ki je sestavljeno iz večih del (dela so lahko vključena v celoto ali pa so njen temelj), naj bi bila preiskava najprej izvedena v skladu s smernicami za področje, kateremu pripada glavno gradivo, če pa imetnikov pravic tako ni mogoče identificirati oziroma najti, je potrebno upoštevati tudi smernice za področja del sestavnih delov.⁴⁵⁷

3.4.2 Viri podatkov o imetnikih pravic pri izvedbi skrbne preiskave

Relevantni viri bodo ponavadi tisti v državi izvora dela. Viri bi naj bili bodisi javno dostopni bodisi v hrambi organizacije, ki je pripravljena potrebne podatke z uporabniki deliti brezplačno ali proti plačilu nizke pristojbine.⁴⁵⁸

Predlagan seznam virov je izjemno obsežen, zaradi česar bi bila uporaba osirotelega dela dejansko zelo zapletena, postopek pa precej dolgotrajen in drag.

3.4.2.1 Viri, skupni vsem področjem

Kadar je to izvedljivo, mora uporabnik v teku skrbne preiskave uporabiti naslednje vire:

- preveriti v Evropski digitalni knjižnici, ali je delo že bilo digitalizirano;
- preveriti spise/vire o izvoru;
- podatki o naslovu/delu/imetniku pravic, ki se pojavljajo na sprednji stranici dela, embalaži ali kje drugje;
- podatki, navedeni v računih, registrih, datotekah, zbirkah, sistemih za upravljanje in drugi podatki v hrambi ustanove;
- spremljanje teh sledi, da bi se našli dodatni imetniki pravic (recimo kontaktiranje producenta posnetka z namenom najti izvajalca);
- organizacije za kolektivno upravljanje pravic na relevantnem področju in njihove baze podatkov;
- relevantna združenja ali ustanove, ki zastopajo relevantno kategorijo imetnikov pravic (vključno s sindikati in poslovnimi združenji, njihovimi člani, bazami podatkov in seznamami članov);
- splošne baze podatkov o imetnikih pravic ali delih (recimo WATCH – www.watch-file.com);⁴⁵⁹
- spletni seznam v zvezi z registracijo avtorskih pravic (vključno s tistimi, ki jih vzdržujejo vladne agencije, kot je *U.S. Copyright Office*);
- narodne knjižnice ali arhivi, pa tudi drugi dokumentacijski centri;

⁴⁵⁶ Ibidem.

⁴⁵⁷ Ibidem.

⁴⁵⁸ Ibidem.

⁴⁵⁹ Writers, Artists and Their Copyright Holders (WATCH), <http://www.watch-file.com>.

- relevantni osebni in poslovni imeniki, tudi rezultati iskanja podjetij oziroma posameznikov s pomočjo iskalnikov;
- narodna bibliografija ali gradivo, relevantno v zvezi z obravnavanim predmetom, tudi objavljena kazala objavljenega gradiva;
- objavljena kazala in katalogi iz knjižničnih zbirk;
- objavljeni biografski podatki o avtorjih;
- objavljeni podatki o zgodovini relevantnih pravnih oseb (kot so recimo založniki ali producenti dela);
- pravni viri, kot so evidence podjetij ali panogi svojstvene evidence, v katerih so objavljene spremembe lastništva pravnih oseb ali njihova nesolventnost/likvidacija;
- kontaktirati druge lastnike enakega ali podobnih del istega avtorja/ustvarjalca;
- agencije, ki upravljajo relevantne identifikatorje (med drugim ISBN⁴⁶⁰ za knjige, ISSN⁴⁶¹ za periodične publikacije, ISAN⁴⁶² za avdiovizualno gradivo, ISMN⁴⁶³ za notne zapise, ISWC⁴⁶⁴ za glasbena dela, ISRC⁴⁶⁵ za zvočne posnetke), in njihove baze podatkov;
- dodatni javno dostopni viri, odvisni od države in dela, ki ju primer zadeva, kot so evidence zapuščinskih postopkov (z namenom izslediti avtorjeve dediče).⁴⁶⁶

3.4.2.2 Viri, svojstveni posameznim vrstam gradiva

Poleg virov, ki so skupni vsem področjem, so nekatere delovne skupine navedle tudi vire, svojstvene le vrsti gradiva, ki ga predstavljajo.

a) Knjige

Predlagani so naslednji viri, dodani skupnim:

- podatkovne baze subjektov, imetnikov pravice javnega posojanja (kjer so na voljo);
- sezname knjig v tisku.⁴⁶⁷

b) Časopisi in revije

European Newspaper Publishers Association (ENPA)⁴⁶⁸ in *European Federation of Journalists* (EFJ)⁴⁶⁹ sta že izdelali postopka za iskanje imetnikov pravic.

ENPA: 1. najprej kontaktirati vse časopisne hiše, 2. kontaktirati organizacijo za pravice reproduciranja, če je pooblaščen s strani časopisnih hiš, 3. če časopis ne obstaja več, kontaktirati združenje časopisnih založnikov.⁴⁷⁰

EFJ: 1. preveriti vzpostavljene podatkovne baze, 2. preveriti pri založniku dela, kdo je po njihovih trditvah lastnik dela, 3. preveriti pri relevantnih kolektivnih organizacijah, če imajo naslov avtorja (ali njegovih dedičev) ali evidenco o delu in 4. preveriti vse ostale relevantne vire,

⁴⁶⁰ International ISBN (International Standard Book Number) Agency, <http://www.isbn-international.org>.

⁴⁶¹ ISSN (International Standard Serial Number), <http://www.issn.org>.

⁴⁶² ISAN (International Standard Audiovisual Number), <http://www.isan.org>.

⁴⁶³ International ISMN (International Standard Music Number) Agency, <http://www.ismn-international.org>.

⁴⁶⁴ ISWC (International Standard Musical Work Code), <http://www.iswc.org>.

⁴⁶⁵ ISRC (International Standard Recording Code), http://www.ifpi.org/content/section_resources/isrc.html.

⁴⁶⁶ HLEG - CS, Joint Report (2008), str. 4-5.

⁴⁶⁷ Ibidem, str. 5, celoten seznam virov za področje knjig v: HLEG, Sector Reports (2008), str. 16.

⁴⁶⁸ European Newspaper Publishers' Association (ENPA), <http://www.enpa.be>.

⁴⁶⁹ European Federation of Journalists (EFJ), <http://europe.ifj.org>.

⁴⁷⁰ HLEG - CS, Sector Reports (2008), str. 17.

vkjučno z (vendar ne omejeno na) združenji agentov avtorjev, ponudniki internetnih storitev in spletnimi iskalniki.⁴⁷¹

Poročilo delovne skupine za obravnavano področje poleg skupnih navaja naslednje vire:

- preveriti sodne vire, ali se je zamenjalo lastništvo založniške hiše;
- preveriti zbirko zakonito deponiranih del.⁴⁷²

c) Notni zapisi

Poleg skupnih so v poročilu delovne skupine navedeni še naslednji viri:

- spletne strani, kjer so naštetih založniki in notni zapisi, dostopni v zadevni državi;
- objavljeni viri o zgodovini relevantnih notnih zapisov in zapisov besedil (recimo o besedilih v tisku).⁴⁷³

d) Avdiovizualno gradivo

Naštetih specifični viri so:

- narodni filmski arhivi (preiskovanje/identifikacija gradiv, ki jih hranijo, je ena izmed nalog takšnih arhivov);
- *Registre public de la Cinématographie et de l'Audiovisuel*, ki ga vzdržuje *Centre national de la Cinématographie*;⁴⁷⁴
- objavljene filmografije (čeprav te evidentirajo le izvirno produkcijsko družbo);
- v zvezi z gradivom, ki je temelj drugemu gradivu, organizacije, ki zastopajo imetnike pravic na temeljnem gradivu, vključno s kolektivnimi organizacijami za upravljanje;
- državni organi, ki nudijo avdiovizualnemu sektorju finančno podporo – od njih se namreč pričakuje, da hranijo podatke o prejemnikih finančne podpore in ustreznih avdiovizualnih delih.⁴⁷⁵

e) Vizualno gradivo/fotografije

Za področje specifični viri so:

- nacionalni projekti za vzdrževanje seznamov znanih avtorjev/ustvarjalcev;
- *Visual Creators Index (VCI)*;⁴⁷⁶
- *OnLineArt*.^{477, 478}

Omenjena delovna skupina je sicer navedla tudi določene posebnosti samega postopka – navajajo, da mora biti vključen transparenten postopek za primer, ko se imetnik pravic znova pojavi, ki vključuje standardno nadomestilo in zagotavlja spoštovanje moralnih upravičenj, posebno obravnavo pa predlagajo za primere, ko se za delo nepričakovano ugotovi, da ima visoko komercialno vrednost (recimo portret, ki postane zelo znan) – takšnih primerih bi naj bil pridobljeni dohodek upoštevan in izplačan imetniku pravic.⁴⁷⁹

⁴⁷¹ Ibidem.

⁴⁷² Ibidem, na istem mestu dostopen tudi celoten seznam virov za področje časopisov in revij.

⁴⁷³ HLEG - CS, Joint Report (2008), str. 5, celoten seznam virov za področje notnih zapisov v: HLEG - CS, Sector Reports (2008), str. 17-18.

⁴⁷⁴ Centre national de la Cinématographie (CNC), <http://www.cnc.fr>.

⁴⁷⁵ HLEG - CS, Joint Report (2008), str. 6, celoten seznam virov za področje avdiovizualnega gradiva v: HLEG - CS, Sector Reports (2008), str. 2-3.

⁴⁷⁶ Visual Creators Index (VCI) Registry, <http://www.vci-registry.org>.

⁴⁷⁷ OnLineArt, <http://www.onlineart.info>.

⁴⁷⁸ HLEG - CS, Joint Report (2008), str. 6, celoten seznam virov za področje vizualnega gradiva/fotografij v: HLEG - CS, Sector Reports (2008), str. 6.

⁴⁷⁹ HLEG - CS, Sector Reports (2008), str. 6-7.

Nadalje delovna skupina s področja vizualnih del oziroma fotografij določa postopek za primer, da je bilo delo prepoznano za osirotelo in dano na voljo na spletu, ki mora zagotavljati spoštovanje pravic imetnika le-teh s strani kulturne ustanove. Postopek bi naj:

- upošteval pravice imetnika le-teh;
- bil s pomočjo povezave dostopen z vsake strani, na kateri bi bilo osirotelo delo uporabljeno;
- navajal kontaktno osebo (ali organ) ustanove in rok, v katerem bo ta podala odgovor;
- od osebe, ki poda zahtevo, zahteval, naj poda tudi dokaze, ki zahtevo podpirajo;
- imetniku pravic zagotavljal enak položaj, kot če bi bil najden v teku preiskave (lahko vključuje plačilo standardnega nadomestila);
- zaradi upoštevanja moralnih upravičenj zagotavljal imetniku pravic, da lahko zahteva umik gradiva;
- zagotavljal posebno obravnavo za primere, ko se za delo nepričakovano ugotovi, da ima visoko komercialno vrednost.⁴⁸⁰

3.4.3 Prirejene smernice

Prirejene smernice za skrbno preiskavo so lahko primerne na določenih področjih za gradivo, imetniki pravic na katerem ne želijo biti zastopani s strani strokovnega združenja. V takšnih primerih je dostopnih virov manj, zato je potreben fleksibilen pristop k skrbni preiskavi. Gre za praktično rešitev, ki je v takšnih okoliščinah v pomoč kulturnim ustanovam, ne vpliva pa na avtorskoppravno varstvo dela.⁴⁸¹

Na področju besedil bo takšnih primerov največ v sivi in neobjavljeni literaturi, podoben pojav, ko imetniki pravic niso ali ne želijo biti zastopani s strani strokovnega združenja, pa lahko obstajajo tudi na drugih področjih ustvarjanja.⁴⁸²

3.4.3.1 Siva literatura

Siva literatura je vmesni člen med med objavljenimi in neobjavljenimi deli, prav tako pa je nekje na sredini tudi v smislu stroškov skrbne preiskave. V tem primeru so dela objavljena s strani nekomercialnih založnikov, kot so posamezniki, podjetja, vladne ustanove, raziskovalni inštituti, fundacije in podobno, pravilo pa je, da takšni založniki niso člani združenja založnikov.⁴⁸³

Po definiciji obstaja več primerkov dela, delo torej ni redko, avtor pa je vselej omenjen nekje v/na delu. Težava je, da je nekomercialne založnike težko najti, sama dela pa zelo redko vsebujejo podatke, ki bi bili pri iskanju založnika v pomoč, pa tudi kolektivne organizacije najverjetneje

⁴⁸⁰ Ibidem, str. 9.

⁴⁸¹ HLEG - CS, Joint Report (2008), str. 6.

⁴⁸² Ibidem.

⁴⁸³ HLEG -CS, Sector Reports (2008), str. 18.

zastopajo nižji delež avtorjev sive literature kot avtorjev komercialno objavljenih knjig. Preiskava zaradi tega traja dalj časa.⁴⁸⁴

3.4.3.2 Neobjavljena dela

Neobjavljena dela se od objavljenih precej razlikujejo. V večini primerov (ne pa v vseh) imajo zelo nizko ekonomsko vrednost (v nasprotnem primeru bi najverjetneje bila izdana), če pa je njihova ekonomska vrednost slučajno večja, to ponavadi izvira iz neke okoliščine, ki je povezana z delom (recimo podpis slavne osebe na pismu).⁴⁸⁵

Pri večini neobjavljenih besedil gre za poslovna in zasebna pisma, račune, dnevnike, zapisnike sestankov, poročila in podobno, kjer avtor ni zastopan s strani strokovnega združenja avtorjev oziroma drugih ustvarjalcev. Arhivi so polni takšnih del, v velikih količinah pa jih vsebujejo tudi knjižnice in muzeji. Večinoma so precej kratka in obsegajo samo eno ali le nekaj strani.⁴⁸⁶

Pravilo je, da neobjavljeno delo obstaja v enem samem primerku – izvirniku. Obstoj le ene kopije ponavadi delu bistveno poveča vrednost – morda ne v ekonomskem smislu, v kulturnem pomenu pa ima lahko zaradi tega dejstva precej večjo vrednost od recimo knjige, ki obstaja v številnih reprodukcijah. Če je avtor slaven, pa to seveda pomeni tudi dodatno ekonomsko vrednost, lahko pa delo tudi brez omenjene okoliščine pridobi ekonomsko vrednost, če se spremenijo interesi uporabnikov.⁴⁸⁷

Osirotela dela obstajajo tako med objavljenimi kot tudi neobjavljenimi deli, delež med slednjimi je najverjetneje celo višji, saj se tudi podatki v zvezi z njimi lažje izgubijo, možnosti za izsleditev naslednikov avtorjev večine pisem in dnevnikov pa so precej majhne.⁴⁸⁸

Če pomeni razumno skrbna preiskava pred začetkom iskanja samega avtorja na prvem mestu kontaktiranje založnikov, na drugem pa kontaktiranje kolektivnih organizacij, potem ta dva koraka v zvezi z neobjavljenimi deli enostavno nista razumna, saj tukaj založniki niso vključeni, avtor pa se zaradi varstva svojih zelo skromnih ekonomskih interesov skoraj gotovo ni včlanil v kolektivno organizacijo. Preiskava se lahko torej takoj osredotoči neposredno na posameznike, kar pa je precej težje, zahteva več časa in je povezano z višjimi stroški.⁴⁸⁹

3.5 Baze podatkov in centri za razčiščevanje pravic v zvezi z osirotelimi deli

Vmesno poročilo Podskupine z dne 18. aprila 2007 zaključuje, da morajo biti del rešitve problema osirotelih del tudi baze podatkov in centri za razčiščevanje pravic. Njihov namen je

⁴⁸⁴ Ibidem.

⁴⁸⁵ Ibidem, str. 19-20.

⁴⁸⁶ Ibidem, str. 20.

⁴⁸⁷ Ibidem.

⁴⁸⁸ Ibidem.

⁴⁸⁹ Ibidem.

zagotoviti interoperabilnost, izboljšati koordinacijo in olajšati vzpostavitev večjezičnih dostopnih točk.⁴⁹⁰

Namen baze podatkov je uporabnikom nuditi pomoč pri njihovih preiskavah. Zaradi vzpostavitve večjezične dostopne točke in vseevropskega vira podatkov je pomembno medsebojno povezovanje nacionalnih baz.⁴⁹¹

Nacionalni centri za razčiščevanje pravic bi lahko delovali kot portali in skupne dostopne točke za razčiščevanje pravic, dostopni čez državne meje. Uporabnik, definiran kot oseba, ki potrebuje licenco za digitalizacijo in dajanje na voljo dela oziroma za drugo uporabo, je v celoti odgovoren za izvedbo skrbne preiskave, katere cilj je najti imetnike pravic. Pred izdajo licence mora biti skrbna preiskava izvedena in dokumentirana. Možen tipični postopek po predlogu Podskupine:

- ustanova ali posameznik, ki želi delo digitalizirati, dati na voljo ali kakorkoli drugače uporabiti, izrazi svoj interes, opiše zahtevan način uporabe in izjavi, da je neuspešno poskušal identificirati ali najti imetnika pravic in da je delo morda osirotelo;
- potencialno osirotelo delo se opiše z metapodatki (ime avtorja, naslov dela, itd.), ki so dostopni, če pa le-teh ni, se opiše na drugačen način, na primer s posnetki, fotografijami, videoposnetki, glasbenimi odlomki;
- licenčni pogoji glede dela, ki po skrbni preiskavi ostane osirotelo, naj bi bili dostopni pred začetkom preiskave;
- skrbna preiskava je izvedena v skladu z vzpostavljenimi pogoji in smernicami za zadevno področje;
- predstavljeni so dokazi, da je bila skrbna preiskava v skladu z vzpostavljenimi pogoji in smernicami izvedena;
- namen uporabiti delo, oseba, ki ima tak namen in dokazi o izvedeni skrbni preiskavi se evidentirajo in objavijo v bazi podatkov za osirotela dela;
- center za razčiščevanje pravic oceni, ali je bila preiskava opravljena z zahtevano skrbnostjo – če je, uporabnika obvesti o licenčnih pogojih za obravnavano delo in v določenem roku licenco odobri ali odobritev zavrne;
- center za razčiščevanje pravic lahko zahteva zavarovanje zaradi omejitve finančnega tveganja za primer bodočih odškodninskih zahtevkov;
- uporabnik centru za razčiščevanje pravic plača zahtevano pristojbino (za transakcijske stroške, lahko pa tudi licenčnino);
- informacije o podelitvi licence in licenčnih pogojih, vključno z nadaljnjo uporabo dela, se objavijo v bazi podatkov;
- če se znova pojavi imetnik pravic ali njegov zastopnik, center za razčiščevanje pravic preuči zahtevek in potrdi, da je oseba res imetnik pravic, ter mu izplača pobrane pristojbine;
- v slednjem primeru se informacije o imetniku pravic in posledicah za licenco objavijo v bazi podatkov.⁴⁹²

Predvidena baza podatkov je bolj kot register del register metapodatkov. Da bi se zagotovila interoperabilnost tudi z obstoječimi viri, velja splošno načelo, naj baza temelji na obstoječih standardih in naj se ne razvijajo novi.⁴⁹³

⁴⁹⁰ HLEG - CS, Report (2006), str. 5, v: HLEG, Final Report (2008), str. 24.

⁴⁹¹ HLEG - CS, Final Report (2008), str. 25.

⁴⁹² Ibidem, str. 25-26.

4. PREGLED UREDITVE V DRŽAVAH ČLANICAH EU

Avstrija

V Avstriji v zvezi z osirotelimi deli ne obstajajo niti posebne zakonske določbe niti posebna pravila. Avstrijsko avtorsko pravo prav tako ne vsebuje nobenih smernic za skrbno preiskavo. Kulturne ustanove osirotela dela sicer obravnavajo enako kot dela, katerih naklada je izčrpana.⁴⁹⁴

Belgija

Belgija za potrebe študije ni posredovala podatkov o obravnavanju osirotelih del.⁴⁹⁵

Bolgarija

V Bolgariji problem osirotelih del še ni bil obravnavan.⁴⁹⁶

Ciper

Po navedbah ciprske narodne knjižnice ji je znan le en sam primer osirotelega dela, poskus rešitve v zvezi z njim pa je še v fazi odločanja.⁴⁹⁷

Češka

Trenutno določbe v zvezi z osirotelimi deli ne obstajajo, vendar pa na to temo poteka razprava.⁴⁹⁸

Danska

Na Danskem je uveljavljen sistem razširjenih kolektivnih licenc, v tem dokumentu obravnavan v enako naslovljenem poglavju.

Estonija

Specifičnih določb v zvezi z osirotelimi deli ni, se pa v zvezi z mehanizmi za omogočanje spletnega dostopa do osirotelih del pripravlja novela avtorskopravnega zakona.⁴⁹⁹

Finska

Na Finskem je uveljavljen sistem razširjenih kolektivnih licenc.

Francija

Specifičnih določb o uporabi osirotelih del ni.⁵⁰⁰

Grčija

Specifičnih zakonskih določb v zvezi z osirotelimi deli ni.⁵⁰¹

Irska

Zakonodaja v zvezi z osirotelimi deli ne obstaja, prav tako pa se ne pričakuje njena uveljavitev.⁵⁰²

⁴⁹³ Ibidem, str. 26.

⁴⁹⁴ Vetulani, A. (2008), str. 29.

⁴⁹⁵ Ibidem.

⁴⁹⁶ Ibidem, str. 30.

⁴⁹⁷ Ibidem.

⁴⁹⁸ Ibidem.

⁴⁹⁹ Ibidem, str. 32-33.

⁵⁰⁰ Ibidem, str. 34.

⁵⁰¹ Ibidem, str. 35.

Italija

Zakonske določbe v zvezi z osirotelimi deli ne obstajajo, je pa Italija izrazila zanimanje za mogočo evropsko rešitev.⁵⁰³

Latvija

Amandma k avtorskoprnemu zakonu uvaja možnost digitalizacije in dajanja na voljo javnosti osirotelih del v prostorih državnih in občinskih knjižnic, pa tudi s pomočjo zaščitene lokalnih omrežij. Izjeme nikakor ni mogoče uporabiti za omogočanje spletnega dostopa do digitaliziranih del.⁵⁰⁴

Litva

Ne obstajajo niti zakonske določbe niti mehanizmi, ki bi omogočali digitalizacijo in dajanje na voljo na spletu osirotelih del, rešitve pa tudi ni za pričakovati, saj je po mnenju litvanskih predstavnikov problem osirotelih del v državi precej nepomemben. Bi pa bili pripravljeni spremeniti zakonodajo, če bi to bilo potrebno.⁵⁰⁵

Luksemburg

Zaradi majhnosti luksemburške založniške industrije, se zdi predstavnikom primerna uveljavitev morebitne evropske rešitve.⁵⁰⁶

Madžarska

Posebni določb, ki bi urejale licenciranje osirotelih del, ni.⁵⁰⁷ Predlog reforme avtorskega prava je v tem dokumentu obravnavan v poglavju o podeljevanju licenc za uporabo osirotelih del s strani državnega organa (10. odstavek).

Malta

Posebne zakonske določbe na temo osirotelih del ne obstajajo.⁵⁰⁸

Nemčija

O problematiki osirotelih del v okviru reforme avtorskopravne zakonodaje trenutno razpravlja nemško ministrstvo za pravosodje.⁵⁰⁹

Nizozemska

Nizozemski predstavniki podatkov niso posredovali,⁵¹⁰ v poglavju »Deklaracija odbora Digit@E na Nizozemskem« pa je obravnavana deklaracija, ki uvaja rešitev za nizozemske knjižnice.

Poljska

Na Poljskem ni mehanizmov ali uradnih izjav, ki bi obravnavali uporabo osirotelih del. Običajen pristop v zvezi z digitalnimi knjižnicami je sicer, da je uporabnikom dovoljena uporaba digitalnih

⁵⁰² Ibidem, str. 37.

⁵⁰³ Ibidem.

⁵⁰⁴ Ibidem, str. 38.

⁵⁰⁵ Ibidem, str. 38-39.

⁵⁰⁶ Ibidem, str. 39.

⁵⁰⁷ Ibidem, str. 36.

⁵⁰⁸ Ibidem, str. 39.

⁵⁰⁹ Ibidem, str. 35.

⁵¹⁰ Ibidem, str. 40.

reprodukcij brez dovoljenja imetnika pravic, za tem, ko knjižnica izvede razumno preiskavo z namenom le-tega identificirati ali najti.⁵¹¹

Portugalska

V zvezi z osirotelimi deli niso vzpostavljeni nobeni ukrepi, prav tako pa obravnavanje problematike na Portugalskem ni med prioritetami.⁵¹²

Romunija

V Romuniji je *Institutul de Memorie Culturala* (CIMEC)⁵¹³ sicer digitaliziral in na svoji spletni strani objavil nekatera osirotela dela, vendar pa mehanizmi v zvezi z osirotelimi deli še ne obstajajo. Zaradi pobude za vzpostavitev digitalne knjižnice poteka posvetovanje v zvezi s problematiko osirotelih del.⁵¹⁴

Slovaška

Na Slovaškem rešitev osirotelih del trenutno ni uzakonjena, vendar pa je problem spoznan za resnega, zato se pripravlja sprememba avtorskopravne zakonodaje, leta 2008 je bila na to temo vzpostavljena tudi posebna delovna skupina. Nekatero ustanovo, med njimi tudi slovaška narodna knjižnica, pripravljajo posebno bazo podatkov o osirotelih delih.⁵¹⁵

Španija

Španija za potrebe poročila ni posredovala potrebnih podatkov.⁵¹⁶

Švedska

Zakonodajnih pobud v zvezi z osirotelimi deli ni, vendar pa problematiko izrazito olajšuje uporaba razširjenih kolektivnih licenc.⁵¹⁷

Združeno kraljestvo

Delna rešitev, ki jo uvaja 190. člen avtorskoprnega zakona, je obravnavana v poglavju, ki obravnava podeljevanje licenc za uporabo osirotelih del s strani državnega organa (10. odstavek), predlog za bodočo ureditev pa obravnava poglavje o uvedbi omejitve oziroma izjeme od avtorske pravice.

⁵¹¹ Ibidem, str. 41.

⁵¹² Ibidem, str. 41-42.

⁵¹³ Institutul de Memorie Culturala (CIMEC), www.cimec.ro.

⁵¹⁴ Vetulani, A. (2008), str. 42.

⁵¹⁵ Ibidem, str. 43.

⁵¹⁶ Ibidem, str. 44.

⁵¹⁷ Ibidem.

5. STANJE IN UREDITEV V REPUBLIKI SLOVENIJI

5.1 Trenutno stanje v Republiki Sloveniji na področju osirotelih del

V slovenski praksi so zabeležene težave uporabnikov, povezane z osirotelimi deli, zanemarljive. Uporabniki najverjetneje opustijo namen uporabe, če imetnika pravic ne najdejo in ne morejo skleniti ustreznega dogovora. Nasprotnih primerov, da uporabijo delo brez pridobitve pravice, pa je, sodeč po statistiki o številu sodnih sporov na tem področju, ki jo vodi Ministrstvo za pravosodje, zanemarljivo.⁵¹⁸ Razlog za to bi lahko bila nizka ozaveščenost imetnikov pravic o možnostih uveljavljanja svojih upravičenj, seveda pa tudi dolgotrajni sodni postopki, ki v zahtevnejših primerih trajajo tudi več kot eno leto.⁵¹⁹

Ob vzpostavljanju Digitalne knjižnice Slovenije problem osirotelih del postaja problematičen. Digitalizacija del je sicer omogočena, dajanje na voljo takšnih del pa zaradi nezmožnosti dogovora z imetniki pravic ni mogoče.

Določb, ki bi posebej urejale problematiko osirotelih del, v slovenski avtorskopравни zakonodaji ni, prav tako pa ni tudi kakršnihkoli drugih mehanizmov, ki bi olajševali uporabo takšnih del.

Za osirotela dela so tako uporabne le določbe 50. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah,⁵²⁰ ki uvajajo splošno izjemo od avtorske pravice za lastno reproduciranje – ta velja za vsa dela, torej tudi osirotela. Omenjene določbe omogočajo le reproduciranje (torej digitalizacijo), ne pa tudi dajanja na voljo javnosti, v prostorih ustanove ali na spletu.

Obravnavani člen ureja privatno in drugo lastno reproduciranje ter dovoljuje reproducirati pisano delo v obsegu celotne knjige samo pod pogojem, da je njegova naklada izčrpana že najmanj dve leti, sicer pa reproduciranje knjig v celoti ni dovoljeno. Javni arhivi, javne knjižnice, muzeji ter izobraževalne in znanstvene ustanove lahko torej (le) za lastne potrebe prosto reproducirajo že objavljeno delo na kateremkoli nosilcu, tudi v digitalni obliki, če to storijo iz lastnega primerka in če pri tem nimajo namena dosežati neposredne ali posredne gospodarske koristi. Reproduciranje je dovoljeno, če je izvršeno v največ treh primerkih, upoštevani pa morajo biti tudi pogoji, navedeni v 37. členu,⁵²¹ ki ureja pravico do

⁵¹⁸ Leta 2007 je bilo sodnih sporov iz vseh pravic intelektualne lastnine 35, vir: Ministrstvo za pravosodje, Sodna statistika 2007, Ljubljana, 2008, str. 54, dostopno na: http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/statistika/stat_sodna_2007_celotna.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵¹⁹ Vetulani, A. (2008), str. 43.

⁵²⁰ 50. člen ZASP-UPB3 (Privatno in drugo lastno reproduciranje): »(1) Ob upoštevanju 37. člena tega zakona je reproduciranje že objavljenega dela prosto, če je izvršeno v največ treh primerkih in če so izpolnjeni pogoji iz drugega ali tretjega odstavka tega člena. (2) Fizična oseba lahko prosto reproducira delo 1. na papirju ali podobnem nosilcu z uporabo fotokopiranja ali druge fotografske tehnike s podobnimi učinki, 2. na katerem koli drugem nosilcu, če to stori za privatno uporabo, če primerki niso izročeni ali priobčeni v javnosti in če pri tem nima namena dosežati neposredne ali posredne gospodarske koristi. (3) Javni arhivi, javne knjižnice, muzeji ter izobraževalne in znanstvene ustanove lahko za lastne potrebe prosto reproducirajo delo na kateremkoli nosilcu, če to storijo iz lastnega primerka in če pri tem nimajo namena dosežati neposredne ali posredne gospodarske koristi. (4) Reproduciranje po prejšnjih odstavkih tega člena ni dovoljeno glede pisanih del v obsegu celotne knjige, grafičnih izdaj glasbenih del, elektronskih baz podatkov in računalniških programov ter v obliki izvedbe arhitekturnega objekta, če ni s tem zakonom ali s pogodbo drugače določeno. (5) Ne glede na prejšnji odstavek je pod pogoji iz prvega odstavka tega člena prosto: 1. reproducirati pisano delo v obsegu celotne knjige, če je njena naklada izčrpana že najmanj dve leti; 2. reproducirati grafično izdajo glasbenega dela z ročnim prepisovanjem.

⁵²¹ 37. člen ZASP-UPB3 (Pravica do nadomestila): »(1) Avtor ima pravico do pravičnega nadomestila za tonsko ali vizualno snemanje in za fotokopiranje svojega dela, ki se izvrši pod pogoji privatne ali druge lastne uporabe iz 50. člena tega zakona. (2)

nadomestila (glede slednjega ZASP s komentarjem navaja, da plačevanje nadomestila ni neposreden pogoj za reproduciranje po tem členu, saj sta omejitev pravice in plačevanje nadomestila neodvisna, le njun temelj je skupen).⁵²² Dodatne možnosti za digitalno reprodukcijo predvideva Zakon o obveznem izvodu publikacije, ZOIPub, kar se nanaša le na depozitarne knjižnice. Podrobneje je tematika predstavljena v poglavju z naslovom 2.4.2.1 Relevantne določbe ZOIPub za delovanje digitalne knjižnice.

Kot za vse ostale omejitve avtorske pravice, tudi za uporabo 50. člena veljajo splošni pogoji, navedeni v 46. členu.⁵²³

5.2 Možna ureditev problematike osirotelih del v Republiki Sloveniji

Trenutna avtorskoppravna ureditev osirotelih del torej ne obravnava. Njihova digitalizacija je sicer mogoča na podlagi 50. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah in za depotitarne knjižnice tudi na podlagi 20. člena ZOIPub. Zakona o obveznem izvodu publikacij. Problematično pa je, da je onemogočeno njihovo dajanje na voljo javnosti.

Da bi se izkoristil ves potencial takšnih del, je potrebno uvesti mehanizem, ki bo njihovo uporabo v celoti omogočil, seveda pa je potrebno resno pristopiti tudi k preprečevanju nastajanja novih osirotelih del.

Slednje temelji na vzpodbujanju informiranja o upravljanju pravic in podatkovnih bazah, so pa tovrstni ukrepi večinoma prostovoljne narave in odvisni od volje imetnikov pravic (v določenih primerih tudi uporabnikov), zato je njihovo učinkovitost težko zagotoviti. Obvezna registracija kot pogoj za uveljavitev avtorske pravice bi bila zelo učinkovit ukrep, vendar pa je zaenkrat še v nasprotju z Bernsko konvencijo in zato nesprejemljiva. Alternativna možnost bi bila pogojevati varstvo podatkov o upravljanju pravic pred odstranitvijo oziroma spremembo z njihovo dostopnostjo v javnem registru, kar sicer ni v nasprotju z Bernsko konvencijo, vendar pa ni v skladu z Direktivo 2001/29/ES, zato bi bila potrebna sprememba njenega 7. člena, kar pa seveda ni v moči posamezne države. Mehanizmi so sicer obširne obravnavani v ustreznem poglavju (»Ukrepi za preprečitev nadaljnega pojavljanja osirotelih del«).

Rešitve, ki omogočajo uporabo obstoječih osirotelih del in se uporabljajo oziroma so predlagane v nekaterih državah ter bi jih bilo mogoče smiselno uvesti tudi v Republiki Sloveniji, so bile v besedilu prav tako že obravnavane (poglavje »Sistemi, ki omogočajo uporabo osirotelih del«). Vse razen pogodbenih mehanizmov zahtevajo spremembo Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

Nadomestilo iz prejšnjega odstavka za tonsko in vizualno snemanje se plačuje: 1. pri prvi prodaji ali uvozu novih naprav za tonsko in vizualno snemanje, in 2. pri prvi prodaji ali uvozu novih praznih nosilcev zvoka ali slike. (3) Nadomestilo iz prvega odstavka tega člena za fotokopiranje se plačuje: 1. pri prvi prodaji ali uvozu novih naprav za fotokopiranje, in 2. od fotokopij, narejenih za prodajo, in sicer mesečno glede na njihovo verjetno število. (4) Za namen tega zakona se kot uvoz šteje sprostitev blaga v prost promet v skladu s carinskimi predpisi Evropske skupnosti ter vsak vnos na ozemlje Republike Slovenije iz drugih držav članic Evropske unije. (5) S fotokopiranjem po tem členu so izenačene druge podobne tehnike reproduciranja, z napravami za tonsko in vizualno snemanje so izenačene druge naprave, ki omogočajo isti učinek. (6) Pravica nadomestila iz prvega odstavka tega člena ne more biti predmet odpovedi, razpolaganja med živimi in izvršbe.«

⁵²² Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A., Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP) s komentarjem, Gospodarski vestnik, Ljubljana, 1997, str. 153.

⁵²³ 46. člen ZASP-UPB3 (Splošno pravilo): »Vsebinske omejitve avtorske pravice so dopustne v primerih, ki so določeni v tem oddelku, s tem, da je obseg take uporabe avtorskih del omejen glede na namen, ki ga je treba doseči, da je v skladu z dobrimi običaji, da ne nasprotuje običajni uporabi dela in da ni v nerazumni meri v nasprotju z zakonitimi interesi avtorja.«

Za knjižnice bi bila najbolj učinkovita uvedba nove zakonske izjeme od avtorske pravice. V primeru digitalne knjižnice bi bilo torej potrebno zlasti poleg omejitve pravice reproduciranja, ki je sicer predvidena že v 50. členu, omejiti pravico dajanja na voljo javnosti osirotelih del. Vendar pa bi bila uvedba takšne izjeme trenutno v nasprotju z direktivo 2001/29/ES, ki v recitalu 40 prepoveduje uvedbo novih izjem pravice dajanja na voljo javnosti. Sicer ta direktiva taksativno našteva primere, v katerih je uvedba izjeme oziroma omejitve dovoljena, knjižnicam pa je na njeni podlagi možno omogočiti reproduciranje (tudi v digitalni obliki), vendar pa le z namenom ohranitve ali prenovitve (5(2)(c) člen). V skladu z direktivo je digitalizirana dela nato možno dati na voljo javnosti le v namen raziskave ali zasebnega študije in še to le s pomočjo posebnih terminalov, ki se nahajajo v prostorih ustanove (5(3)(n) člen). Vsakršna izjema, ki bi omogočala reproduciranje knjig v celoti za kakršenkoli drug namen kot zaradi ohranitve ali prenovitve, bi bila torej v nasprotju z Direktivo. Veljavna izjema v ZASP dovoljuje končnim uporabnikom reproduciranje knjig v celoti le, če je njihova naklada izčrpana že najmanj dve leti, javne knjižnice, muzeji in arhivi pa lahko dela reproducirajo le za lastne potrebe. Izjema, ki bi knjižnici omogočala ponujanje digitaliziranih del na spletu, ni v skladu z Direktivo.

Sistem, v katerem pred uporabo osirotelega dela ni potrebno skleniti nikakršne pogodbe ali pridobiti dovoljenja pristojnega organa, je predlagan v Združenih državah Amerike. Denarna odškodnina v slovenskem avtorskem pravu se precej razlikuje od odškodnine, urejene v avtorskem pravu večine evropskih držav, in se po naravi s svojo kazensko komponento približuje obliki, kot jo poznajo v ZDA, zaradi česar je možno ameriški predlog gledati tudi v luči uporabe pri nas. Za uporabnike ima mehanizem mnoge pozitivne lastnosti, saj precej olajšuje uporabo osirotelih del, vendar pa jim zaradi hrambe podatkov o izvedenih preiskavah povzroča tudi velike stroške, kar je še toliko bolj opazno pri obširnejši uporabi, tudi v primeru knjižnic. Precej bolj sporen je sistem z vidika imetnikov pravic, saj lahko imajo ti precejšnje težave pri uveljavljanju svojih pravic, prav tako pa uvaja obvezno registracijo avtorskega dela, kar je v nasprotju s 5(2) členom Bernske konvencije.

Prav tako ni popolnoma prilagojen uporabi v slovenskem pravnem redu sistem zagotovitve zavarovanja pred plačilom odškodnine, pri katerem se določena organizacija zaveže poravnati vse odškodninske zahteve, ki bi izhajali iz uporabe osirotelega dela, saj uporabnik za to dejansko nima dovoljenja. Problem je v že obravnavanem dejstvu, da slovenska avtorskoppravna ureditev ne sledi razmejitvi na evropsko pojmovanje odškodnine v primeru kršitve avtorske pravice, kjer je odškodnina (le) nadomestitvene narave in na ameriško percepcijo odškodnine, kjer ima ta kazensko naravo. Slovenski Zakon o avtorski in sorodnih pravicah namreč kombinira oba sistema, saj v 168. členu⁵²⁴ določa, da lahko upravičenec zahteva plačilo dogovorjenega ali običajnega honorarja ali nadomestila za zadevno uporabo, povečanega do 200%, ne glede na to, ali je zaradi kršitve pretrpel kakšno premoženjsko škodo ali ne, v primeru, da je bila pravica kršena namerno ali iz hude malomarnosti. V takšnem primeru nadomestilo, plačano organizaciji,

⁵²⁴ 168. člen ZASP-UPB3 (Povrnitev škode in civilna kazen): »(1) Za kršitve po tem zakonu veljajo splošna pravila o povzročitvi škode, če ni s tem zakonom drugače določeno. (2) Kršilec je dolžan plačati upravičencu odškodnino v obsegu, ki se določi po splošnih pravilih o povrnitvi škode, ali v obsegu, ki je enak dogovorjenemu ali običajnemu honorarju ali nadomestilu za zakonito uporabo te vrste. (3) Če je bila pravica iz tega zakona kršena namerno ali iz hude malomarnosti, lahko upravičenec zahteva plačilo dogovorjenega ali običajnega honorarja ali nadomestila za tovrstno uporabo, povečanega do 200%, ne glede na to, ali je zaradi kršitve pretrpel kakšno premoženjsko škodo ali ne. (4) Pri odločanju o zahtevku za plačilo civilne kazni in odmeri njene višine sodišče upošteva vse okoliščine primera, zlasti pa stopnjo krivde kršilca, velikost dogovorjenega ali običajnega honorarja ali nadomestila ter preventivni namen civilne kazni. (5) Če je premoženjska škoda večja od civilne kazni, ima upravičenec pravico zahtevati razliko do popolne odškodnine.«

ne bi zadoščalo za plačilo zahtevka imetnika pravic. Po drugi strani pa je možnost, da bi stopnja krivde zadoščala zahtevani, nizka, saj je zadostna skrbnost preiskave naloga tako posameznika, v nadaljevanju pa tudi organizacije, ki ne bo želela tvegati in izvesti nezadovoljive preiskave ter tako svojega ravnanja podvreči standardu (vsaj) hude malomarnosti. Sicer pa v praksi problem najverjetnje ne bi bil prevelik, četudi bi se kdaj zgodilo, da bi organizacija vseeno morala plačati povišano nadomestilo, saj so primeri, ko se imetnik pravic sploh pojavi, redki. Organizacija bi tako vselej imela velike rezerve tudi za takšne primere, saj bi pobrala precej več nadomestil kot bi jih morala kasneje izplačati. Problem seveda ostaja, da je uporabnik varovan le pred denarnimi civilnopravnimi zahtevki, imetnik pravic še vedno lahko zahteva prepoved uporabe, prav tako pa mu ni zagotovljeno varstvo pred morebitnimi kršitvami kazenskega prava.

Ker gre v bistvu za pogodbeni prevzem odgovornosti, sprememba obstoječe zakonodaje v Sloveniji ne bi bila nujno potrebna, je pa učinkovitost sistema prav zaradi njegove prostovoljnosti povsem odvisna od volje imetnikov pravic oziroma njihovih zastopnikov, ki morajo biti pripravljeni prevzeti takšno odgovornost, saj se jih v to ne more prisiliti. Vzpostavitev sistema, ki bi uvajal obvezno zavarovanje pred plačilom odškodnine, pa bi zahtevala ustrezno spremembo Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

Kanadski model, pri katerem licence za uporabo del podeljuje državni organ, za knjižnice ne predstavlja učinkovite rešitve. Uporabnik (knjižnica) mora namreč preden pridobi licenco dokazati, da je izvedel razumno preiskavo, kar je v primeru velikega števila zelo zamudno in povzroča ogromne stroške.

Obvezno kolektivno izvrševanje pravic je izrazito enostranski ukrep, ki interesov imetnikov pravic nikakor ne upošteva sorazmerno z interesi uporabnikov, pogodbene rešitve pa same po sebi ne nudijo zadovoljive rešitve, saj mora biti imetnik pravic vselej član kolektivne organizacije, ki je podpisnica pogodbe – če posamezni imetnik pravic ni član kolektivne organizacije, lahko uporabo dela, na katerem ima pravice, dovoli le on. Najboljša rešitev za Slovenijo bi bila tako uvedba sistema razširjenih kolektivnih licenc.

Razširjene kolektivne licence izrazito olajšujejo uporabo osirotelih del in se v luči drugih možnosti lahko pokažejo kot dobra rešitev. Veljajo za vse imetnike pravic na določenem področju, tudi za dela, na katerih imajo pravice osebe, ki jih ni mogoče identificirati oziroma najti. Pogoj je le, da uporabnik (knjižnica) sklene pogodbo s kolektivno organizacijo, ki je reprezentativna na določenem področju, nato pa lahko uporablja vsa dela, četudi imetniki pravic na njih niso člani kolektivne organizacije. Uporabniku pred uporabo prav tako ni potrebno izpeljati zamudne in drage skrbne preiskave. Vsi imetniki pravic, tudi nečlani, so obravnavani enako in imajo enake pravice, vključno s pravico do nadomestila, obstaja pa tudi možnost izključitve iz sistema. Rešitev z uveljavitvijo razširjenih kolektivnih licenc je torej izjemno učinkovita, pa tudi uravnotežena in praktično brez pomanjkljivosti tako za uporabnike kot tudi za imetnike pravic.

Najugodnejša rešitev za uporabnike bi bila sicer uvedba nove izjeme oziroma omejitve avtorske pravice, ki bi dovoljevala uporabo osirotelih del. V primeru digitalne knjižnice bi bilo torej potrebno poleg omejitve pravice reproduciranja, ki je predvidena že v 50. členu, zlasti omejiti pravico dajanja na voljo javnosti osirotelih del.

DODATEK 4

PROBLEMATIKA DEL, KATERIH NAKLADA JE IZČRPANA

1. UVOD

Avtorji svoje pravice na svojih delih ponavadi prenesejo na založnike z založniško pogodbo, da bi zagotovili objavo in distribucijo del, s tem pa v večini primerov izgubijo nadzor nad njihovim izkoriščanjem. Promet z deli oziroma njihova dostopnost na trgu sta v primeru izčrpane naklade oziroma izdaje v veliki večini primerov odvisna od komercialnega povpraševanja po delih. V primeru, da povpraševanje po delu ostaja veliko, bodo založniki ob izčrpanju najverjetneje pripravili novo izdajo. Ko pa bosta povpraševanje in posledično tudi prodaja upadla, se to založnikom več ne bo izplačalo, zato razprodaji vseh primerkov nova izdaja skoraj zagotovo ne bo sledila. Delo tako kljub potencialno visoki kulturni ali znanstveni vrednosti preneha biti komercialno dostopno, uporabniku pa ostane le še možnost, da rabljeno delo najde v specializirani trgovini za stare knjige ali na internetu, ali pa si ga izposodi v knjižnicah ter ostalih kulturnih in izobraževalnih ustanovah.

Dejstvo, da delo ni komercialno dostopno, nikakor ne pomeni, da avtorska pravica na njem ne velja več, saj njena veljavnost traja še 70 let po smrti avtorja. Za vsakršno uporabo je v času trajanja avtorske pravice potrebno pridobiti dovoljenje imetnika pravice, torej tudi za reproduciranje (digitalizacijo) in dajanje na voljo javnosti.

Edina izjema, ko ne bi bilo potrebno pridobiti dovoljenja imetnikov pravic, bi bila mogoča, če bi zakonodajalec predvidel izjemo od avtorske pravice, kar bi omogočalo uporabo tudi brez pristanka imetnikov pravic, vendar najverjetneje ob primernem nadomestilu. Druge rešitve, ko bi uporabniki lahko pridobili dovoljenje za uporabo širokega repertoarja del od kolektivnega upravljavca, bi bile, ko bi bila uporaba mogoča na podlagi kolektivne licence oziroma na podlagi kolektivnega upravljanja (obveznega, razširjenega ali običajnega).

Dela, katerih naklada je izčrpana, so v pogledu varstva popolnoma enaka kot vsa ostala dela, vendar pa je obstoj okoliščine, da imetniki pravic del komercialno ne izkoriščajo več, vsekakor več kot zadosten razlog, da si takšna dela zaslužijo posebno obravnavo. Digitalizacija in omogočanje spletnega dostopa, ki lahko dela ponudijo uporabnikom z manjšimi stroški kot ponovna izdaja, sta namreč v tem primeru pomembni možnosti tako za imetnike pravic kot za uporabnike.

1.1 Definicija del, katerih naklada je izčrpana

Delo, katerega naklada je izčrpana, pomeni delo, za katerega je imetnik pravic izjavil, da ni več komercialno dostopno. V to kategorijo ne spadajo dela, ki jih ni več na zalogi in katerih natisnjene reprodukcije več niso dostopne, če:

- so še vedno komercialno dostopna, ponavadi na spletu ali pa jih tiskajo na zahtevo;
- so pravice povrnjene avtorju, ki delo ponudi neposredno na trgu, s pomočjo zastopnika ali kolektivne organizacije za upravljanje;

- avtor ali založnik neposredno, s pomočjo zastopnika ali kolektivne organizacije, ponudi dovoljenje za uporabo dela, npr. z licenco.⁵²⁵

Delo je lahko bilo s tržišča tudi namerno umaknjeno s strani avtorja ali založnika. V tem primeru je lahko omogočanje spletnega dostopa do del, ki več niso dostopna, v konfliktu z normalnim izkoriščanjem novejših različic dela ali škoduje ekonomskim interesom, lahko pa tudi moralnim upravičenjem imetnikov pravic.⁵²⁶

Definicijo dela, katerega naklada je izčrpana, ponuja tudi Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, in sicer v tretjem odstavku 92. člena,⁵²⁷ kjer je navedeno, da se šteje, da je izdaja izčrpana, če je število neprodanih primerkov manjše od 5% celotne izdaje, v vsakem primeru pa, če je manjše od 100 primerkov. Določba se sicer nahaja v delu zakona, ki obravnava založniško pogodbo, vendar pa velja tudi za druge primere, torej tudi za potrebe 50. člena.⁵²⁸ ZASP v 92. členu sicer uporablja pojem »izdaja« in ne »naklada«, vendar pa med njima v konkretnem primeru ni vsebinske razlike. Po Slovarju slovenskega knjižnega jezika naklada namreč pomeni »celotno število izvodov ene izdaje kakega tiskanega dela, publikacije«, zato je v situaciji, ko je izčrpana izdaja, logično izčrpana tudi naklada – in obratno.⁵²⁹

2. REŠITEV, KOT JO PREDLAGA PODSKUPINA ZA AVTORSKO PRAVO SKUPINE STROKOVNJAKOV NA VISOKI RAVNI⁵³⁰

Evropska komisija je februarja 2006 ustanovila Skupino strokovnjakov na visoki ravni (*High Level Expert Group* – HLEG),⁵³¹ da bi ji svetovala glede organizacijskih, pravnih in tehničnih vprašanj ter prispevala k skupnemu pogledu v zvezi evropskimi digitalnimi knjižnicami. Na prvem srečanju, ki je potekalo v Bruslju 27. marca 2006, je Skupina obravnavala številna vprašanja, ki jih je Evropska komisija izpostavila v sporočilu i2010: digitalne knjižnice.⁵³² Na srečanju je bila imenovana tudi Podskupina za avtorsko pravo pod vodstvom profesorja Marca Ricolfija, ki je 17. oktobra 2006 predstavila vmesno poročilo,⁵³³ na tretjem sestanku 18. aprila 2007 še enega,⁵³⁴

⁵²⁵ High Level Expert Group - Copyright Subgroup (HLEG – CS), Final Report on Digital Preservation, Orphan Works, and Out-of-Print Works, 2008, str. 17, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-clean171.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵²⁶ Ibidem.

⁵²⁷ 92(3) člen Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP-UPB3) (Prenehanje pogodbe): »Šteje se, da je po prejšnjih odstavkih izdaja izčrpana, če je število neprodanih primerkov manjše od 5% celotne izdaje, v vsakem primeru pa, če je manjše od 100 primerkov,« dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200716&stevilka=717>, zadnjič obiskano marca 2006.

⁵²⁸ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A., Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP) s komentarjem, Gospodarski vestnik, Ljubljana, 1997, str. 155.

⁵²⁹ Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Slovar slovenskega knjižnega jezika, DZS, Ljubljana, 2005, str. 605.

⁵³⁰ Poglavje 2 v celoti je povzeto po High Level Expert Group – Copyright Subgroup (2008), str. 18-28.

⁵³¹ Sklep Komisije z dne 27. februarja 2006 o ustanovitvi skupine strokovnjakov na visoki ravni za digitalne knjižnice, dostopen na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:063:0025:0027:SL:PDF>, spletna stran Skupine http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/experts/hleg/index_en.htm, oboje zadnjič obiskano marca 2009.

⁵³² Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij - i2010: Digitalne knjižnice (KOM (2005) 465 končno), dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0465:FIN:SL:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵³³ High Level Expert Group – Copyright Subgroup, Interim report, 2006, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/interim_report_16_10_06.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵³⁴ High Level Expert Group - Copyright Subgroup, Report on Digital Preservation, Orphan Works and Out-of-Print Works, Selected Implementation Issues, 2007, dostopno na:

končno poročila pa 4. junija 2008.⁵³⁵ Podskupina se je osredotočila na razvoj praktičnih rešitev glede ohranjanja del v digitalni obliki ter glede osirotelih del in del, katerih naklada je izčrpana.

2.1 Ključni elementi rešitve

Predlagana rešitev Podskupine v zvezi z deli, katerih naklada je izčrpana, temelji na štirih elementih:

- dve vzorčni pogodbi: za (i) pooblašcene uporabnike zaprtih omrežij in (ii) za spletni dostop do avtorskopravno zaščitene knjig, katerih naklada je izčrpana;
- nacionalne baze podatkov za dela, katerih naklada je izčrpana;
- nacionalni centri za razčiščevanje pravic;
- določen postopek za razčiščevanje pravic.

2.2 Licenciranje digitalizacije in dajanja na voljo del, katerih naklada je izčrpana

Pooblastitev s strani imetnika pravic z licenčno pogodbo je potrebna za:

- digitalizacijo izven obsega, kot ga dovoljuje zakon;
- dajanje na voljo v prostorih knjižnice, razen če to že dovoljuje zakonska izjema (ki jo omogoča 5(3)(n) člen Direktive 2001/29/ES);⁵³⁶
- dajanje na voljo uporabniku izven prostorov knjižnice.

Čeprav so knjižnice in arhivi z zakonom lahko pooblašteni za digitalizacijo dela, je priobčitev javnosti, vključujoč dajanje na voljo v obliki interaktivnih prenosov na zahtevo (javnosti je ponujen dostop do del s kraja in v času, ki ju sami izberejo), še vedno urejena z izključujočo pravico – potrebno je torej dovoljenje prizadetih imetnikov pravic.

Nekatere zakonodaje in/ali obstoječi pogodbeni režimi že podeljujejo knjižnicam in arhivom določena upravičenja, tudi dajanje na voljo del v prostorih ustanove s pomočjo namenskih terminalov. Predlagane vzorčne pogodbe pa dovoljujejo dejanja, ki jih zakonodaje in pogodbeni režimi še ne. Licenčni pogoji upoštevajo ravnotežje, uveljavljeno okviru intelektualne lastnine, in tako imetnike pravic nagrajujejo za njihovo ustvarjalnost in vložek, po drugi strani pa z omogočanjem javnega dostopa do ustvarjalnih izdelkov ustvarjajo ozračje, ki vzpodbuja kreativnost.

Podskupina je obravnavala predloge v določenih državah članicah, po katerih naj bi pogoje, pod katerimi bi bilo dovoljeno digitalizirana dela, katerih naklada je izčrpana, v velikem obsegu dati na

http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/document.cfm?action=display&doc_id=295, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵³⁵ HLEG - CS, Final Report (2008).

⁵³⁶ Direktiva 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi, dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:17:01:32001L0029:SL:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009.

voljo javnosti, določila avtorskoppravna zakonodaja. Njeno mnenje je, da bi bila na pogodbah temelječa rešitev bolj skladna z mednarodnimi sporazumi, vključno s TRIPS.⁵³⁷

2.2.1 Splošna licenčna merila

Predlagani licenčni mehanizem za digitalizacijo tovrstnih del s strani knjižnic in arhivov preko zakonsko dovoljene meje ter kasnejša dostopnost teh del na spletu gradi na obstoječi nacionalni in evropski zakonodaji – ne predlaga nove zakonodaje ali obveznih določb. V skladu s Priporočilom Komisije z dne 24. avgusta 2006⁵³⁸ temelji na prostovoljnih rešitvah.

Uporabljajo se naslednja splošna licenčna merila:

- vzorčni pogodbi priznavata, da se lahko imetniki pravic svobodno odločijo, da bodo delo digitalizirali sami – dostop, vključno s tistim s strani knjižnice/arhiva, je tako možen iz baze podatkov imetnika pravic;
- imetnik pravic se lahko svobodno odloči, da se naj delo obravnava kot delo, katerega naklada še ni izčrpana, če so komercialno dostopne druge izdaje in bi dajanje na voljo izdaje, katere naklada je izčrpana, bilo v konfliktu z legitimnimi interesi imetnika pravic v zvezi s komercializacijo alternativne izdaje;
- vzorčni pogodbi zagotavljata knjižnici/ arhivu, ki omogoča spletni dostop do del, pravno gotovost (licenčna pogodba vsebuje pravico digitalizirati in omogočiti dostop do njega na spletu, tudi pravico dajanja na voljo);
- dela, katerih imetnikov pravic ni mogoče identificirati ali najti, naj bodo obravnavana kot osirotela.

V zvezi z digitalizacijo in dajanjem na voljo je predvideno tudi nadomestilo, ki se mu bodo imetniki pravic lahko odrekli.

2.2.2 Uporaba vzorčnih pogodb

Predvideni sta dve vzorčni pogodbi: (i) glede digitalizacije in dajanja na voljo avtorskoppravno zaščenega gradiva samo pooblaščenim uporabnikom zavarovanih omrežij in (ii) glede spletnega dostopa v odprtih omrežjih do knjig v knjižnicah, katerih naklada je izčrpana, pa tudi glede dostopa do del, katerih naklada je izčrpana, s strani pooblaščenih uporabnikov zavarovanih omrežij.

Za delovanje mehanizma je v nadaljevanju potrebno, da bo knjižnica/arhiv, ki želi digitalizirati, obveščena, ali je druga ustanova že začela izvajati digitalizacijo in ali je ta ustanova pooblaščenca omogočiti dostop drugim knjižnicam in njihovim uporabnikom.

⁵³⁷ TRIPS Agreement, dostopno na: http://www.wipo.int/lea/en/text_html.jsp?lang=en&id=4113, slovenski prevod dostopen na: <http://www.aas.si/pravni-viri/trips.htm>, oboje zadnjič obiskano marca 2009.

⁵³⁸ Priporočilo Komisije z dne 24. avgusta 2006 o digitalizaciji in spletni dostopnosti kulturnega gradiva in digitalnem arhiviranju (2006/585/ES), dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:236:0028:0030:SL:PDF>, zadnjič obiskano marca 2009.

Vzorčni pogodbi sta mišljeni kot temelj za pogajanja in ju je potrebno prilagoditi stanju v zadevni knjižnici oziroma državi članici. Čeprav sta izvorno namenjeni knjižnicam, ju lahko uporabljajo tudi arhivi in drugi, ki se z imetniki pravic želijo ali morajo dogovoriti glede uporabe del, ki niso več v tisku/distribuciji/prodaji. Definicija del, katerih naklada je izčrpana, omogoča, da ima licenca splošno veljavo, ne le za natisnjeno gradivo. Vsaj različico pooblaščenim uporabnikom/zavarovana omrežja lahko uporabijo tudi na drugih avtorskopравnih področjih.

Pogodbi sta bili ustvarjeni z upoštevanjem bodoče uporabe na nacionalni, pa tudi mednarodni in evropski ravni. Uporabljajo ju lahko knjižnice in posamezni imetniki pravic, njihovi zastopniki in predstavniki, vključno s kolektivnimi organizacijami za upravljanje.

Podskupina ugotavlja še, da na evropski ravni ne obstaja mehanizem za razreševanje sporov, zato se vzorčni pogodbi obračata na Svetovno organizacijo za intelektualno lastnino.

2.3 Postopek za razčiščevanje pravic in pridobitev licence

Digitalizacija in dajanje na voljo del, katerih naklada je izčrpana, sta lahko odobreni

- (a) neposredno s strani posameznih imetnikov pravic;
- (b) s pomočjo skupnega upravljanja, tj. skupno licenciranje s pomočjo posrednika, npr. v obliki preusmeritve s skupnega portala za razčiščevanje pravic na posameznega imetnika pravic;
- (c) kolektivno preko centra za razčiščevanje pravic, vodenega s strani kolektivne organizacije za upravljanje. Licenca je lahko, glede na pooblastilo, podeljena za vsak posamezen primer, ali pa kot repertoarska licenca – na podlagi slednje dobi knjižnica/arhiv (a) pooblastilo digitalizirati in dati na voljo dela, ki jih ima center za razčiščevanje pravic v repertoarju (b) na običajen način pod standardiziranimi pogoji.

Za razčiščevanje pravic je predlagan naslednji postopek:

1. Knjižnica/arhiv, ki želi digitalizirati z namenom kasnejšega zagotavljanja spletnega dostopa do dela, katerega naklada je izčrpana, poda zahtevo imetnikom pravic (navede delo oziroma seznam del, za katera zahteva odobritev). Zahtevo lahko poda:

- (a) neposredno imetniku pravic; do tega bo največkrat prišlo v primeru, ko ima na delu pravice le ena oseba in so njeni podatki znani ali enostavno dostopni;
- (b) centru za razčiščevanje pravic;
- (c) kolektivni organizaciji za upravljanje (ki ni center za razčiščevanje pravic).

2. Glede na pooblastilo bo imetnik pravic/center za razčiščevanje pravic/kolektivna organizacija za upravljanje

- (a) odobril zahtevo;
- (b) zahtevo zavrnil, z ali brez utemeljitve;
- (c) preusmeril na ustreznega imetnika pravic.

V primeru licenc za posamezne primere, ki so podeljene na podlagi zahteve, podane kolektivni organizaciji za upravljanje ali neposredno posamezniku oziroma s pomočjo skupnega upravljanja, mora biti določen razumen rok za odgovor na zahtevo knjižnice/arhiva.

2.4 Vzorčna pogodba za digitalizacijo in dajanje na voljo del, katerih naklada je izčrpana, pooblaščenim uporabnikom zaprtih omrežij⁵³⁹

Dostop naj bo omogočen na način, ki ne posega v legitimni interes imetnikov pravic nadzorovati komercializacijo svojih del. Vzorčna pogodba knjižnici dovoljuje, da dela, katerih naklada je izčrpana, digitalizira in da na voljo pooblaščenim uporabnikom zaprtih omrežij – ne gre za prostorsko omejitve, gre za to, da knjižnica ne sme omogočati dostopa do del na odprtih omrežjih.

Vzorčna pogodba knjižnici podeljuje neekskluzivno in neprenosljivo pravico dela, katerih naklada je izčrpana, digitalizirati in dati na voljo pooblaščenim uporabnikom zaprtih omrežij. Imetnik pravic je upravičen do plačila, ki se mu lahko odreče. Ustrezni avtor/založnik ohrani avtorsko pravico na delu in digitalni različici ter lahko kadarkoli prekliče licenco, med drugim tudi zaradi rekercializacije obravnavanega dela. Avtor/založnik lahko od knjižnice zahteva informacije o uporabi dela, da lahko bolje oceni njegov komercialni potencial. Če dajalec licence umakne iz knjižnice del licenciranega gradiva, ki presega 10% naslova, je knjižnica upravičena do povračila svojih dejanskih stroškov.

V skladu z licenco lahko knjižnica digitalizira, dostopa do digitalne različice, jo shrani na sistematičen način, da olajša iskanje in iznos, omogoči dostop do nje pooblaščenim uporabnikom s pomočjo zaščitene omrežij, jo elektronsko ali na papirju reproducira za varnostne in ohranitvene namene.

V skladu z ločenim dogovorom z imetnikom pravic ali njegovim zastopnikom, lahko knjižnica omogoči drugim knjižnicam spletni dostop do digitaliziranih del, z namenom, da jih lahko te ponudijo svojim pooblaščenim uporabnikom s pomočjo zaprtih omrežij. Prav tako je lahko predmet ločenega dogovora omogočanje spletnega dostopa tretjim osebam, kot so podjetja in univerze.

Uporabnik sme digitalizirano delo poiskati, si ga ogledati, ga iznesti in prikazati. Knjižnica se lahko z avtorjem ali založnikom dogovori, da lahko uporabnik elektronsko shrani in napravi eno reprodukcijo posameznih delov dela.

⁵³⁹ Model Agreement for a Licence on Digitisation of Out of Print Works, 2008, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-annex3-final.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

2.5 Vzorčna licenca, ki knjižnice pooblašča omogočiti spletni dostop do knjig, katerih naklada je izčrpana⁵⁴⁰

Enako kot pri drugih rešitvah, v okviru pobude i2010 predlaganih s strani Podskupine, so se predstavniki zainteresiranih strani strinjali, da mora biti ta izpeljana na način, ki ne posega v legitimni interes imetnikov pravic nadzorovati komercializacijo svojih del.

Podskupina se je omejila na digitalizacijo in dajanje na voljo knjig, katerih izdaja je izčrpana, s strani knjižnic. Najprimernejša rešitev se ji je zdela ponuditi vzorčno pogodbo. Hkrati se predvideva, da bo knjižnica, ki omogoča spletni dostop do teh del, omogočala tudi dostop do njih s strani pooblaščenih uporabnikov zaprtih omrežij, zato vzorčna pogodba zajema obe možnosti.

Ni bilo ocenjeno, ali je pogodbo možno uporabiti tudi za druge vrste del, ne le za knjige, za druga področja, kot so recimo glasbeno, vizualno in avdiovizualno področje, oziroma za druge ustanove, ne le za knjižnice. Pogoji v pogodbi so sicer splošni, zato bi morala biti mogoča tudi uporaba, širša od omenjene kombinacije knjige – knjižnice.

Vzorčna pogodba knjižnici podeljuje neekskluzivno in neprenosljivo pravico knjige, katerih naklada je izčrpana, digitalizirati in dati na voljo uporabnikom na spletu z uporabo odprtih omrežij. Poleg tega lahko ponudi pooblaščenim uporabnikom zaprtih omrežij dostop do del, ki niso kako drugače dostopna na spletu, pod enakimi pogoji, kot jih določa vzorčna pogodba iz prejšnje točke.

Glede knjig, katerih izdaja je izčrpana, do katerih je mogoče dostopati na spletu s pomočjo odprtih omrežij, vzorčna pogodba knjižnici podeljuje pravico digitalizirati knjigo in digitalizirano različico dati na voljo na svoji spletni strani bodisi prosto komurkoli, ki spletno stran obišče, bodisi na podlagi registracije, odvisno od vsebine dogovora z imetnikom pravic ali njegovim zastopnikom. Knjižnica lahko digitalizirano reprodukcijo indeksira v svojem sistemu. Za ponujanje vsebine na svoji spletni strani je s pogodbo pooblaščen samo pridobitelj licence.

Uporabnik sme digitalizirano različico knjige poiskati, si jo ogledati, jo iznesti in prikazati ter elektronsko shraniti na trdem disku ali drugi napravi za shranjevanje, če pa je to določeno v pogodbi ali dovoljeno z zakonodajo, pa lahko napravi tudi eno reprodukcijo posameznih delov dela. Vzorčna pogodba omogoča, da knjižnica in imetnik pravic oziroma njegov zastopnik določita dovoljene načine uporabe.

Pogodba knjižnici ali uporabniku ne dovoljuje napraviti sistematične reprodukcije v natisnjeni ali elektronski obliki večih izsekov knjige, prav tako pa knjige ne sme kakorkoli spremeniti. Potrebno je spoštovati moralna upravičenja.

Prav tako kot pri prejšnji obliki pogodbe (pooblaščenim uporabnikom – zaprta omrežja) je imetnik pravic upravičen do plačila, ki se mu lahko odreče. Ustrezni avtor/založnik ohrani avtorsko

⁵⁴⁰ Model Agreement for a Licence on Digitisation of Out of Print Works with Option for Online Accessibility, 2008, dostopno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-annex4-final.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

pravico na delu in digitalni različici ter lahko kadarkoli prekliče licenco, med drugim tudi zaradi rekercializacije obravnavanega dela. Avtor/založnik lahko od knjižnice zahteva informacije o uporabi dela, da lahko bolje oceni njegov komercialni potencial. Umik knjige iz knjižnice – v celoti ali delno – lahko povzroči obveznost povračila stroškov knjižnici s strani imetnika pravic.

2.6 Baze podatkov in centri za razčiščevanje pravic v zvezi z deli, katerih naklada je izčrpana

Vmesno poročilo Podskupine z dne 18. aprila 2007 navaja, da morajo biti baze podatkov in centri za razčiščevanje pravic del rešitve tudi na področju del, katerih naklada je izčrpana.⁵⁴¹

Rešitev problematike del, katerih naklada je izčrpana, torej temelji na:

- (a) vzorčni licenci;
- (b) bazi podatkov o delih, označenih kot izven tiska/distribucije/prodaje;
- (c) nacionalnih centrov za razčiščevanje pravic, ki jih imetniki pravic prostovoljno uporabljajo kot dopolnilo neposrednemu individualnemu licenciranju.

2.6.1 Baze podatkov v zvezi z deli, katerih naklada je izčrpana

Predvidena baza podatkov ni register del temveč register metapodatkov. Njen pomen je zagotoviti podporo kulturnim ustanovam v zvezi z deli, ki jih imetniki pravic več ne komercializirajo. Uporabnikom je lahko ponujen dostop do takšnih del pod pogoji, ki so lahko drugačni kot v primerih, ko gre za običajna dela. Cilj ključnih načel je na temelju vseevropske rešitve z interoperabilnimi podatkovnimi bazami zagotoviti informacije o delih, katerih naklada je izčrpana, v mednarodnem prostoru.

Uporaba baze podatkov je izbirna, zaradi česar register ne bo popoln, je pa v interesu vseh zainteresiranih strani, da bi ta bil čim bolj kakovosten. Predvideva se, da bodo ustanove imetnikom pravic ali njihovim zastopnikom podale zahtevo za digitalizacijo dela. Register se bo gradil na podlagi izjav imetnikov pravic, da nimajo nadaljnega namena komercializirati dela. Imetniki pravic lahko delo registrirajo tudi ne glede na zahtevo za digitalizacijo.

Center za razčiščevanje pravic bi moral razmisliti tudi o vzpostavitvi registra del, glede katerih je bila zahteva za digitalizacijo odobrena, med drugim tudi zaradi preprečitve podvajanja prizadevanj. Zagotovljene bi bile informacije in metapodatki o tem, kaj je bilo digitalizirano, kdo je digitalizacijo opravil, kje je digitalizirano delo shranjeno in kako in komu je zagotovljen dostop do dela. Nacionalni portali bi se morali medsebojno povezati in tako ustvariti vseevropski register.

⁵⁴¹ HLEG - CS, Report (2007), str. 11, v: HLEG - CS, Final Report (2008), str. 24.

2.6.2 Centri za razčiščevanje pravic v zvezi z deli, katerih naklada je izčrpana

Z namenom omogočanja in olajševanja licenciranja del, katerih naklada je izčrpana, je priporočljivo, da vsaka država članica razmisli o vzpodbujanju vzpostavitve nacionalnih centrov za razčiščevanje pravic. Ti bi delovali kot nacionalni portali za razčiščevanje pravic v zvezi s tovrstnimi deli, razen če bi se uporabniku zdelo lažje neposredno kontaktirati imetnika pravic, vodile pa bi jih lahko obstoječe kolektivne organizacije za upravljanje. Imetniki pravic lahko predlagajo drugačno rešitev.

Glede na pooblastilo imetnika pravic lahko center za razčiščevanje pravic:

- (a) zahtevo odobri in ponudi sklenitev licenčne pogodbe;
- (b) zahtevo preusmeri na ustreznega imetnika pravic;
- (c) zahtevo zavrne.

Center ne bo zajel vseh imetnikov pravic in vseh del, pričakuje pa se, da bo predstavljal njihov občuten del.

3. UREDITEV V REPUBLIKI SLOVENIJI

V Republiki Sloveniji je področje del, katerih naklada je izčrpana, že urejeno v Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah. V oddelku, ki obravnava vsebinske omejitve avtorske pravice, se nahaja 50. člen,⁵⁴² ki ureja privatno in drugo lastno reproduciranje ter dovoljuje reproducirati pisano delo v obsegu celotne knjige (kar je sicer prepovedano), če je njegova naklada izčrpana že najmanj dve leti (prva točka petega odstavka). Javni arhivi, javne knjižnice, muzeji ter izobraževalne in znanstvene ustanove lahko torej (le) za lastne potrebe prosto reproducirajo že objavljeno delo na kateremkoli nosilcu, tudi v digitalni obliki, če to storijo iz lastnega primerka in če pri tem nimajo namena dosežati neposredne ali posredne gospodarske koristi (tretji odstavek). Reproduciranje je dovoljeno, če je izvršeno v največ treh primerkih, upoštevani pa morajo biti tudi pogoji, navedeni v 37. členu,⁵⁴³ ki ureja pravico do nadomestila (glede slednjega ZASP s komentarjem navaja, da

⁵⁴² 50. člen ZASP-UPB3 (Privatno in drugo lastno reproduciranje): »(1) Ob upoštevanju 37. člena tega zakona je reproduciranje že objavljenega dela prosto, če je izvršeno v največ treh primerkih in če so izpolnjeni pogoji iz drugega ali tretjega odstavka tega člena. (2) Fizična oseba lahko prosto reproducira delo 1. na papirju ali podobnem nosilcu z uporabo fotokopiranja ali druge fotografske tehnike s podobnimi učinki, 2. na katerem koli drugem nosilcu, če to stori za privatno uporabo, če primerki niso izročeni ali priobčeni v javnosti in če pri tem nima namena dosežati neposredne ali posredne gospodarske koristi. (3) Javni arhivi, javne knjižnice, muzeji ter izobraževalne in znanstvene ustanove lahko za lastne potrebe prosto reproducirajo delo na kateremkoli nosilcu, če to storijo iz lastnega primerka in če pri tem nimajo namena dosežati neposredne ali posredne gospodarske koristi. (4) Reproduciranje po prejšnjih odstavkih tega člena ni dovoljeno glede pisanih del v obsegu celotne knjige, grafičnih izdaj glasbenih del, elektronskih baz podatkov in računalniških programov ter v obliki izvedbe arhitekturnega objekta, če ni s tem zakonom ali s pogodbo drugače določeno. (5) Ne glede na prejšnji odstavek je pod pogoji iz prvega odstavka tega člena prosto: 1. reproducirati pisano delo v obsegu celotne knjige, če je njena naklada izčrpana že najmanj dve leti; 2. reproducirati grafično izdajo glasbenega dela z ročnim prepisovanjem.«

⁵⁴³ 37. člen ZASP-UPB3 (Pravica do nadomestila): »(1) Avtor ima pravico do pravičnega nadomestila za tonsko ali vizualno snemanje in za fotokopiranje svojega dela, ki se izvrši pod pogoji privatne ali druge lastne uporabe iz 50. člena tega zakona. (2) Nadomestilo iz prejšnjega odstavka za tonsko in vizualno snemanje se plačuje: 1. pri prvi prodaji ali uvozu novih naprav za tonsko in vizualno snemanje, in 2. pri prvi prodaji ali uvozu novih praznih nosilcev zvoka ali slike. (3) Nadomestilo iz prvega odstavka tega člena za fotokopiranje se plačuje: 1. pri prvi prodaji ali uvozu novih naprav za fotokopiranje, in 2. od fotokopij, narejenih za prodajo, in sicer mesečno glede na njihovo verjetno število. (4) Za namen tega zakona se kot uvoz šteje sprostitev blaga v prost promet v skladu s carinskimi predpisi Evropske skupnosti ter vsak vnos na ozemlje Republike Slovenije iz drugih držav članic Evropske unije. (5) S fotokopiranjem po tem členu so izenačene druge podobne tehnike reproduciranja, z napravami za tonsko in

plačevanje nadomestila ni nepotrebno po tem členu, saj sta omejitev pravice in plačevanje nadomestila neodvisna, le njun temelj je skupen).⁵⁴⁴

Zakon o obveznem izvodu publikacij (ZOIPub) sicer uvaja dodatne možnosti za reproduciranje, ki je potrebno zaradi tehničnih sprememb. Z besedno razlago 20(2) člena ZOIPub⁵⁴⁵ se da namreč razložiti, da lahko depozitarna organizacija, ki hrani obvezni izvod, naredi poljubno sprememb zaradi tehničnih razlogov. To pa so nedvomno reprodukcije zaradi potrebe po tehničnih spremembah obveznega izvoda. Takšna razlaga je sicer zelo ekstenzivna, še zlasti ker 20(1) člen ZOIPub⁵⁴⁶ sicer v prvem odstavku predvideva, da se lahko naredi največ dve reprodukciji. Neskladje med odstavkoma izvira iz nepoznavanja tehničnega procesa oziroma tehničnih sprememb, ki so potrebne za učinkovito opravljanje dela depozitarne organizacije, kar pa ne bi smelo biti ovira, da se ne bi smelo sklepati, da je mogoče na obveznih izvodih, ki jih hranijo depozitarne organizacije, opraviti tehnične spremembe zaradi prilagajanja različnim formatom oziroma medijem hrambe.

Kot za vse ostale omejitve avtorske pravice, tudi za uporabo 50. člena veljajo splošni pogoji, navedeni v 46. členu.⁵⁴⁷ Obseg uporabe avtorskih del v okviru omejitev avtorske pravice je omejen glede na namen, ki ga je treba doseči (v konkretnem primeru »lastne potrebe«), biti mora v skladu z dobrimi običaji (gre za pravni standard, ki temelji na pravilih morale in etike, razlagati pa ga je potrebno po objektivnih merilih in glede na vse okoliščine konkretnega primera, v smislu 50. člena gre za obseg privatne uporabe, ki ga je še mogoče normalno zagovarjati in ni v nasprotju s splošnimi nazori),⁵⁴⁸ ne sme nasprotovati običajni uporabi dela in biti v nerazumni meri v nasprotju z zakonitimi interesi avtorja (ne gre za to, ali je avtorju z omejitvijo njegove pravice nastala škoda, saj je ta pri vsaki omejitvi praktično neizogibna, temveč ali je ta škoda še sprejemljiva).⁵⁴⁹ Izpolnjeni morajo biti vsi pogoji hkrati.

Zakon o avtorski in sorodnih pravicah ponuja tudi že obravnavano definicijo dela, katerega naklada je izčrpana, in sicer v tretjem odstavku 92. člena, kjer je navedeno, da se šteje, da je izdaja izčrpana, če je število neprodanih primerkov manjše od 5% celotne izdaje, v vsakem primeru pa, če je manjše od 100 primerkov. Določba se sicer nahaja v delu zakona, ki obravnava založniško pogodbo, vendar pa velja tudi za druge primere, torej tudi za potrebe 50. člena.⁵⁵⁰

vizualno snemanje so izenačene druge naprave, ki omogočajo isti učinek. (6) Pravica nadomestila iz prvega odstavka tega člena ne more biti predmet odpovedi, razpolaganja med živimi in izvršbe.«

⁵⁴⁴ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A. (1997), str. 153.

⁵⁴⁵ 20(2) člen Zakona o obveznem izvodu publikacij (ZOIPub) (Možnost reproduciranja): »Dovoljene so tehnične spremembe zajetega obveznega izvoda elektronskega gradiva ali konvertiranje v druge oblike, če je to potrebno zaradi omogočanja dostopnosti ali hranjenja. Pri tem pa je treba zagotoviti, da se ohrani informacijska, slikovna in slišna vsebina dokumenta. Če to ni mogoče ali če je originalna publikacija uničena ali zastarela in je bila narejena nova kopija ali različica, lahko knjižnica prvotno neuporabno obliko izloči iz zbirke, ne sme pa je izbrisati iz katalogov,« dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200669&stevilka=2977>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵⁴⁶ 20(1) člen ZOIPub (Možnost reproduciranja): »Depozitarna organizacija lahko obvezni izvod publikacije, ki na trgu najmanj dve leti ni več dostopna, v primeru izgube ali poškodbe, reproducira v enem izvodu iz obveznega izvoda, ki ga hrani druga depozitarna organizacija, za potrebe ohranjanja in dostopnosti ter za uporabo znotraj organizacije, tako da reproducirano publikacijo daje v uporabo samo v svojih prostorih.«

⁵⁴⁷ 46. člen ZASP-UPB3 (Splošno pravilo): »Vsebinske omejitve avtorske pravice so dopustne v primerih, ki so določeni v tem oddelku, s tem, da je obseg take uporabe avtorskih del omejen glede na namen, ki ga je treba doseči, da je v skladu z dobrimi običaji, da ne nasprotuje običajni uporabi dela in da ni v nerazumni meri v nasprotju z zakonitimi interesi avtorja.«

⁵⁴⁸ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A. (1997), str. 144.

⁵⁴⁹ Ibidem.

⁵⁵⁰ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A. (1997), str. 155.

V skladu s trenutno zakonodajo je knjižnicam digitalizacija pod določenimi pogoji dovoljena, nikakor pa ne tudi dajanje na voljo javnosti.

Možno bi bilo uvesti zakonsko omejitev avtorske pravice, ki bi dovoljevala priobčitev oziroma dajanje na voljo javnosti digitaliziranih del, katerih naklada je izčrpana, v namen raziskave ali zasebnega študija posameznim pripadnikom javnosti po temu namenjenih terminalih, ki se nahajajo v samih prostorih ustanove (5(3)(n) člen Direktive 2001/29/ES), kot so to storile že nekatere države članice EU. Vsakršna omejitev, ki bi omogočala širši dostop in obseg uporabe (torej tudi vsako omogočanje spletnega dostopa do digitaliziranega gradiva) pa bi bila v nasprotju z Direktivo 2001/29/ES. Takšna rešitev bi bila za knjižnice sicer najbolj učinkovita, saj bi lahko dela uporabljale brez potrebe po predhodnem pridobivanju dovoljenja, v kolikor pa bi sistem vključeval tudi ustrezen mehanizem za plačilo nadomestila, bi bili imetniki pravic dejansko v boljšem položaju kot so sedaj, ko svojih del komercialno ne izkoriščajo. Kljub omenjenemu neskladje z evropsko zakonodajo pomeni zelo resen zadržek.

Omenjeno upošteva tudi Skupina strokovnjakov na visoki ravni oziroma njena Podskupina za avtorsko pravo in zato priporoča prej obravnavane pogodbene rešitve z uporabo vzorčnih licenc, prostovoljne dogovorne rešitve pa kot je že bilo obravnavano vzpodbuja tudi Evropska komisija v Priporočilu z dne 24. avgusta 2006.

Poleg upoštevanja evropskega predloga in sklepanja posameznih dogovorov z imetniki pravic oziroma kolektivnimi organizacijami bi bila zelo dobra rešitev tudi uvedba sistema razširjenih kolektivnih licenc. V omenjenem sistemu uporabnik sklene pogodbo z reprezentativno kolektivno organizacijo, zakonske določbe pa veljavnost pogodbe razširijo tudi na imetnike pravic, ki niso člani organizacije. Uporabniku je tako s podpisom ene same pogodbe omogočeno uporabljati vsa dela na določenem področju. Bistvo razširjenega kolektivnega licenciranja je bilo namreč vselej olajšati licenciranje v primerih obsežne uporabe del. Ustrezno so upoštevani interesi imetnikov pravic, saj so upravičeni do nadomestila, v kolikor pa niso člani kolektivne organizacije, se lahko tudi v celoti izključijo iz sistema. Vzpostavitev sistema razširjenih kolektivnih licenc bi sicer zahtevala ustrezno spremembo Zakona o avtorski in sorodnih pravicah. Zelo pomembno je dodati, da bi uvedba razširjenih kolektivnih licenc pomenila celovito rešitev, saj bi omogočila tudi uporabo osirotelih del (dela, v zvezi s katerimi imetnikov pravic ni mogoče identificirati ali najti). Tako ne bi bilo potrebno uveljavljati ločenih rešitev, kar je precej manj učinkovito, ustrezno pa bi bila obravnavana vsa dela v knjižničnih zbirkah.

DODATEK 5

**STALIŠČE NUK DO ZELENE KNJIGE O AVTORSKI PRAVICI V GOSPODARSTVU
ZNANJA**

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
Turjaška 2,
1000 Ljubljana

V Ljubljani, 2.10.2008

Stališče NUK do Zelene knjige o avtorski pravici v gospodarstvu znanja

Knjižnice, ki so bile sprva namenjene predvsem zadovoljevanju potreb študijskega procesa, so se z odpiranjem za vso zainteresirano javnost razvile v najbolj demokratične ustanove, dostopne vsem državljanom. Danes so knjižnice lokalna središča kulture, branja in dostopa do različnih informacij, postajajo pa tudi dejavne pri krepitvi sodobne informacijske družbe. Temu se pridružuje tudi njihova socialno-razvojna funkcija v smislu izenačevanja kulturnih, izobraževalnih in drugih socialnih možnosti.

Poslanstvo, ki si ga je zadala Narodna univerzitetna knjižnica, je »omogočanje najširšega možnega dostopa do slovenske in svetovne intelektualne, znanstvene in kulturne dediščine«, pri čemer želi NUK prevzeti »aktivno vlogo pri digitalizaciji obstoječih knjižničnih gradiv ter zbiranju in ohranjanju informacijskih virov v elektronski obliki.«

Z razvojem digitalne tehnologije in globalnih komunikacijskih omrežij, ki so po eni strani drastično spremenili dinamiko in ekonomiko kopiranja in distribuiranja avtorskih del, so se pojavila neprecedenčne priložnosti za ponujanje vsebin končnim uporabnikom. Pri tem je potrebno poudariti, da digitalizacija, digitalne vsebine, digitalne storitve in javna dostopnost na področju kulture, medijev in kulturne dediščine niso bistvenega pomena le za komercialne kreativne industrije, temveč pomenijo tudi osnovo za neposredno uporabo digitalnih kulturnih vsebin v procesih izobraževanja, usposabljanja, vseživljenjskega učenja in raziskovanja.

Evropska komisija želi z Zeleno knjigo »Avtorske pravice v gospodarstvu znanja« spodbuditi razpravo o tem, kako bi lahko znanje za raziskave, znanost in izobraževanje čim bolje razširjali v spletnem okolju. Javnosti, na katere je Zelena knjiga naslovljena zajema znanstvenike, raziskovalce in študente, pa tudi invalidne osebe in širšo javnost, ki si z uporabo interneta želijo širiti svoje znanje in izboljšati raven izobrazbe, Zelena knjiga zelo zadeva. Zelena knjiga ima za cilj predstaviti številna vprašanja, povezana z vlogo avtorskih pravic v „gospodarstvu znanja“ in odpreti posvetovanje o teh vprašanjih.

Tradicionalna vloga javnih knjižnic, med njimi tudi nacionalnih in univerzitetnih, je razširjanje znanja oziroma omogočanje dostopa do kulturnega bogastva čim širši javnosti, zato jo področje, ki ga obravnava NUK, se odziva na vabilo v Zeleni knjigi in želi prispevati svoje stališče zlasti v zvezi z vprašanji, ki so izrecno zastavljena v Zeleni knjigi, ki se nanašajo na opravljanje poslanstva in vloge knjižnice.

Zelena knjiga, ki ima sicer dva dela, tako v splošnem in posebnem delu, obravnava zlasti vprašanja, ki so povezana z omejitvami in izjemami izključnih avtorske pravice v okviru ureditve tega področja v dveh direktivah: Direktivi 2001/29/ES o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi (v nadaljnjem besedilu: Direktiva)⁵⁵¹ in Direktiva 96/9/ES o pravnem varstvu baz podatkov.⁵⁵²

⁵⁵¹ Direktiva 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi, UL L 167, 22.6.2001, str. 10–19.

⁵⁵² Direktiva 96/9/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. marca 1996 o pravnem varstvu baz podatkov (UL L 77, 27.3.1996, str. 20–28).

Evropska komisija sicer v uvodu poudari, da so navedena vprašanja v Zeleni knjigi obravnavana uravnoteženo ob upoštevanju stališč založb, knjižnic, izobraževalnih ustanov, muzejev, arhivov, raziskovalcev, invalidnih oseb in širše javnosti. NUK izrecno želi poudariti, da je iskanje in tudi redefiniranje ravnotežja v avtorskem pravu ključno tudi za javne knjižnice, ki morajo v dobro družbe kot celote in najširših javnih interesov opravljati svojo tradicionalno vlogo ohranjanja znanja in tudi omogočanja dostopa do znanja čim širši množici in to svojo legitimno in koristno družbeno vlogo opravljati tudi v dobi digitalnih tehnologij.

Večna dilema avtorskega prava je iskanje ravnotežja med izključnimi pravicami imetnikov avtorskih pravic, ki želijo imeti kontrolo nad dostopom in uporabo nad deli, in med pravicami uporabnikov do dostopa do znanja v imenu izobraževanja, kulture in drugih javnih interesov. Z določanjem ravnotežja med izključnimi pravicami in izjemami in omejitvami teh pravic se določa, do kam seže prost javen dostop v imenu javnih interesov.

Omejitve avtorske pravice so ključnega pomena za delovanje javnih knjižnic. Z njimi se v okviru avtorskega prava, v skladu z obsegom avtorske pravice, določi zakonite možnosti knjižnic za ohranjanje kopij, za ponujanje dostopa do del svojim uporabnikom in za možnosti ponujanja dostopa do kulturnega bogastva, ki ga hranijo. Z Direktivo so bile prilagojene ali na novo določene izključne avtorske pravice. Kljub temu da Direktiva regulira tudi omejitve oziroma izjeme avtorske pravice ne uvaja novih. NUK meni, da bi bilo potrebno v gospodarstvu znanja primerno prilagoditi oziroma uvesti tudi nove omejitve in izjeme. NUK izrecno opozarja na Deklaracijo o uravnoteženi interpretaciji tri-stopenjskega testa v avtorskem pravu, ki so jo podpisali ugledni strokovnjaki za avtorsko pravo in meni, da bi zakonodajalci v bodoče morali ravnati v skladu z njenimi priporočili.⁵⁵³

V Zeleni knjigi so izpostavljena področja, v zvezi s katerimi želi Evropska komisija preveriti, kako izjeme in omejitve avtorske pravice vplivajo na sistem za spodbujanje ustvarjalnosti, in tudi, kako bi bilo izjeme in omejitve avtorske pravice smiselno prilagoditi v prihodnje.

V tem odzivu NUK odgovarja na tri sklope vprašanj, ki so pomembna za delovanje javne nacionalne in univerzitetne knjižnice.

V vprašanjih od 1 – 5 se sprašuje:

- (1) Ali bi bilo treba spodbujati pogodbene dogovore med imetniki in uporabniki pravic glede izvajanja izjem pri avtorskih pravicah oziroma zagotoviti smernice za sklepanje takih dogovorov?
- (2) Ali bi bilo treba spodbujati pogodbene dogovore med imetniki in uporabniki pravic glede drugih vidikov, ki niso zajeti v izjemah avtorskih pravic, oziroma zagotoviti smernice ali vzorčne licence za sklepanje takih dogovorov?
- (3) Ali je glede na razvijajoče se internetne tehnologije ter prevladujoča pričakovanja gospodarstva in družbe pristop, ki temelji na neobveznih izjemah, ustrezen?
- (4) Ali bi morale biti nekatere kategorije izjem obvezne, da bi zagotovili večjo pravno varnost in boljše varstvo upravičencev do teh izjem?
- (5) Če je odgovor pritrdilen, katere so te kategorije?

Zelena knjiga bi morala pred vprašanjem, ali je potrebno spodbujati dogovore med imetniki pravic in knjižnicami, najprej zastaviti najpomembnejše vprašanje, ali je lahko sistem, kjer izjeme ne bi bile obvezne, sploh lahko učinkovit. To je jedro vprašanj in obenem jedro problematike.

⁵⁵³ http://www.ip.mpg.de/shared/data/pdf/extranet/declaration_three_step_test_final_english.pdf

Model sklepanja pogodb in licenc je model, ki ga še posebej spodbuja tudi Direktiva. V veliki meri temelji na tehnoloških ukrepih oziroma na sistemih za digitalno upravljanje pravic, ki pa se do sedaj niso izkazali kot najuspešnejša podpora poslovnim modelom.

Omejitve in izjeme v avtorskem pravu niso utemeljene zgolj na ekonomskih razlogih (npr. preveliki transakcijski stroški za individualno sklepanje pogodb vsak z vsakim), ampak temeljijo zlasti na ustavno varovanih vrednotah (pravica do izobraževanja, svoboda izražanja, pravica do obveščenosti, varovanje zasebnosti). Digitalne tehnologije, zlasti pravno varstvo tehnoloških ukrepov in množično sklepanje elektronskih pogodb, sicer omogočajo, da se javni sistem avtorskega prava nadomesti z zasebnim sistemom sklepanja pogodb vsak z vsakim, vendar tega družba, ki se zavzema, za gospodarstvo znanja, ne bi smela dopustiti, zlasti zaradi neenakovrednega položaja in pogajalske moči med založniki in knjižnicami. Že v sistemu, kjer se okvir dopustnih izjem in omejitev določa z zakonom, so v številnih pogodbah z založniki knjižnice prisiljene pristati na pogodbene pogoje, ki mnogokrat ne spoštujejo privilegijev določenih z zakonom (glej študijo Britanske knjižnice o 100 pogodbah med založniki in knjižnico, ki je objavljena na <http://www.bl.uk/ip> - »Contract ANalysis«). Pri analizi obstoječih pogodb, ki jih NUK sklepa z založniki za objavljanje del v dLib.si, sicer ni takšnih določb, ki bi zoževale zakonite izjeme, vendar že samo dejstvo, da za objavo del v dLib komercialne založbe niti ne kažejo interesa oziroma se z NUKom niti še niso pripravljene pogajati, kaže na porazdelitev moči v teh potencialnih pogajanjih.

Z vidika učinkovite in celostne nacionalne digitalne knjižnice bi individualno sklepanje pogodb s posameznimi imetniki pravic težko prineslo rezultate, ki bi omogočili celostno ponudbo gradiv v digitalni obliki in široko možnost dostopa širši javnosti, zato je z vidika družbe kot celote model, ki temelji na zakonito določenih omejitvah avtorske pravice in z njimi povezanimi obveznimi nadomestili avtorjev oziroma zakoniti licenci, gotovo učinkovitejši.

V vprašanjih 6 – 10 Zelena knjiga obravnava vprašanja, ali bi lahko založniki nadomestili določene vloge knjižnic – zlasti vlogo ohranjanja del.

(6) Ali bi morala izjema za knjižnice in arhive ostati nespremenjena, ker bodo založbe same razvile spletni dostop do svojih katalogov?

(7) Ali bi morali javne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeji in arhivi sklepati licenčne sporazume z založbami, da bi izboljšali dostop do del? Ali obstajajo primeri uspešnih licenčnih sporazumov za spletni dostop do knjižničnih zbirk?

(8) Ali bi bilo treba natančneje opredeliti področje uporabe izjeme za javne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeje in arhive v zvezi s:

- spremembami formata;
- številom kopij, ki jih je v skladu z izjemo dovoljeno narediti;
- skeniranjem celotnih knjižničnih zbirk.

(9) Ali bi bilo treba v zakonodaji bolj jasno opredeliti, ali skeniranje knjižničnih del z namenom, da se omogoči spletno iskanje po njihovi vsebini, presega okvir veljavnih izjem na področju avtorskih pravic?

Ta vprašanja se nanašajo na osrednje poslanstvo knjižnic – to je ohranjanje narodnega kulturnega knjižnega bogastva za prihodnje rodove. V obdobju digitalnih tehnologij je potrebno še posebej spodbuditi vlogo javnih institucij pri digitalizaciji gradiva. Evropa se mora zavedati, da temeljito ohranjanje knjižnega bogastva in obenem zagotavljanje demokratičnega dostopanja do gradiv zainteresiranim javnostim, lahko izpeljejo le javne institucije. Močne izjeme in omejitve avtorskih

pravic, zapisane v evropskih in nacionalnih zakonih, so pogoj za uresničenje teh ciljev - vse z namenom ohranjanje preteklosti in beleženja prihodnosti.

V vprašanjih 10 do 12 Zelena knjiga skuša identificirati primerne zakonodajne instrumente, s katerimi bi reševali problem osirotelih del.

(10) Ali je za rešitev vprašanja osirotelih del potreben dodaten zakonski instrument Skupnosti, ki bi presegal okvir Priporočila Komisije 2006/585/ES z dne 24. avgusta 2006?

(11) Če je tako, ali bi bilo tak instrument treba uvesti s spremembami Direktive o avtorskih pravicah v informacijski družbi iz leta 2001 ali s samostojnim dokumentom?

(12) Kako bi bilo treba urediti čezmejne vidike osirotelih del, da bi zagotovili upoštevanje rešitev, sprejetih v različnih državah članicah, po celotni EU?

Osirotela dela so sirote, ki jih je »rodil« sistem avtorskega prava, ki varovanje pravic avtorjev ne pogojuje s formalnimi pogoji obvezne registracije del. Avtorska dela so varovana od trenutka, ko so ustvarjena in izražena.

Osirotela dela so avtorska dela, kjer je nemogoče najti podatke o avtorju teh del oziroma podatke o imetnikih pravic na delih, oziroma je iskanje takšnih podatkov povezano z nepremostljivimi ovirami ali prevelikimi transakcijskimi stroški. Takšna dela je tako nemogoče ponovno uporabiti ali jih celo ohraniti. Največkrat so to dela, ki imajo majhno komercialno vrednost.

Zakonska izjema, ki bi dovoljevala digitalno ohranjanje kopij takšnih del, in obenem zagotavljala primerna nadomestila avtorjem oziroma imetnikom pravic, ki bi se morebiti pojavili v prihodnosti oziroma v določeno oddaljeni prihodnosti, bi lahko učinkovito rešila takšen problem.

V Ljubljani, 10. oktobra 2008

DODATEK 6

RAZŠIRJENO KOLEKTIVNO UPRAVLJANJE

1. KOLEKTIVNO UPRAVLJANJE AVTORSKE IN SORODNIH PRAVIC

Avtorske in sorodne pravice se upravljajo posamično (individualno), t.j. za vsako posamezno avtorsko delo posebej, ali skupinsko (kolektivno), to je za več avtorskih del več avtorjev hkrati. Kolektivno upravljanje se je razvilo iz ekonomskih potreb, saj zmanjšuje stroške individualnih transakcij in prinaša koristi ne samo za imetnike pravic, temveč tudi za uporabnike. Čeprav je kazalo, da bo digitalno upravljanje s pravicami ob pomoči interneta nadomestilo kolektivno upravljanje, si zaenkrat moderne informacijske družbe še vedno ne moremo zamisliti brez skupnega upravljanja.

Trampuž razlaga, da je »[T]ipično področje, kjer se kolektivno upravljanje vzpostavi, pri množični rabi zavarovanih del, ko je individualno uveljavljanje oteženo ali praktično nemogoče.⁵⁵⁴

V primeru imetnikov avtorskih in sorodnih pravic zaslužek predstavlja plačilo v zameno za dovoljenje uporabljati dela do katerih imajo imetniki izključna upravičenja. Prednost kolektivnega upravljanja za imetnike predstavlja manj skrbi in cenejši nadzor nad dovoljeno rabo, saj to prepusti tretji osebi, sam pa se lahko osredotoči na nadaljnje ustvarjanje. Prednost takega upravljanja za uporabnike pomeni lažje pridobivanje dovoljenja za uporabo oziroma lažje »razčiščevanje« pravic, saj lahko pridobi dovoljenje s sklenitvijo dogovora s kolektivno organizacijo in ne z nešteti posameznimi avtorji. Kolektivna organizacija je zato stična točka med ponudbo del imetnikov, ki jih predstavlja, in povpraševanjem po njih. Zaradi združitve obojega v svojem delovanju, predstavlja kolektivno upravljanje stroškovno bolj učinkovit sistem za obe udeleženi strani kot klasično alternativno iskanje dovoljenja s strani uporabnika pri imetniku za sleherno uporabo zavarovanega dela. Hvalevredno na idejo kolektivnega upravljanja gleda tudi Trampuž, ki pravi, da »[K]olektivne organizacije ter kolektivno upravljanje avtorske in sorodnih pravic pomenijo znaten eksistenčni vir za avtorje, veliko poslovno možnost za uporabnike ter pomembno kulturno poslanstvo za družbo«⁵⁵⁵

Po drugi strani se je izvajanje kolektivnega upravljanja v praksi včasih izkazalo za daleč od idealnega. Vedno grozeča zloraba monopolnega položaja, veliki administrativni stroški in netransparentnost poslovanja zmanjšujejo zaupanje imetnikov in uporabnikov v tak način upravljanja s pravicami. Gervais slikovito opiše pridobivanje dovoljenja, kot postopek, v katerem mora: » ... [u]porabnik, ki želi uporabiti določeno delo, pogosto skozi blodnjak, da pridobi ustrezno dovoljenje.«⁵⁵⁶ Nadalje navaja, da je frustracija uporabnikov pri neprimernem sistemu pridobivanja dovoljenj za uporabo varovanih del včasih prevelika in da bodo pogosto uporabljali delo brez dovoljenja, s tem seveda kršili in zmanjševali vrednost avtorskega prava in povzročili izgubo za imetnike pravic, sebi pa slej ko prej nakopali zahteve imetnikov pravic.⁵⁵⁷ Ekonomsko učinkovit sistem upravljanja je zato v interesu vseh.

Glavne naloge kolektivne organizacije so zastopanje interesov imetnikov avtorskih pravic pri dovoljenjih za uporabo del iz repertoarja, pobiranju nadomestil in sodnem uveljavljanju

⁵⁵⁴ Trampuž, M., Kolektivno upravljanje avtorske in sorodnih pravic, GV Založba, 2007, str. 35.

⁵⁵⁵ Trampuž, M. (2007), str. 9.

⁵⁵⁶ Gervais, D., Application of an extended collective licensing regime in Canada: principles and issues related to implementation, University of Ottawa, 2003, str. 24.

⁵⁵⁷ Primerjaj z Gervais, D. (2003), str. 7.

obveznosti uporabnikov do kolektivne organizacije. Krovni cilj je distribucija zbranih nadomestil med imetnike avtorskih pravic. Za svoje delovanje kolektivna organizacija od pobranih nadomestil odšteje stroške delovanja.⁵⁵⁸

Poznamo več vrst kolektivnega upravljanja:

- prostovoljno – na podlagi pooblastila imetnika pravice,
- obvezno – kot zakonsko zapovedan način upravljanja s pravicami ne glede na voljo imetnika,
- razširjeno – svobodnemu dogovoru med stranema daje pravo veljavo, ki je širše od pogodbenih strank.

1.1 Ureditev kolektivnega upravljanja v Sloveniji

Trampuž razloži, da so kolektivne organizacije en od petih stebrov modernega avtorskega prava.⁵⁵⁹ Ureja jih Zakon o avtorski in sorodni pravici (v nadaljevanju ZASP)⁵⁶⁰ v poglavju upravljanja in uveljavljanja pravic od 146. do 163. člena. V Sloveniji ne poznamo razširjenega kolektivnega upravljanja, temveč zgolj prostovoljno in obvezno kolektivno upravljanje, kot je to razvidno iz 146. člena ZASP, ki obravnava kolektivno organizacijo. Gre za pravno osebo, ki na podlagi dovoljenja pristojnega organa nepridobitno in kot edino dejavnost na podlagi pooblastila avtorja (prostovoljno kolektivno upravljanje) oziroma zakona (obvezno kolektivno upravljanje) v svojem imenu in za račun avtorjev dovoljuje in nadzoruje uporabo del iz repertoarja varovanih del, izterjuje nadomestila in avtorske honorarje, uveljavlja varstvo avtorskih pravic in deli zbrana sredstva imetnikom.⁵⁶¹

ZASP zahteva obvezno kolektivno upravljanje pri:

- priobčitvi neodrskih glasbenih in pisanih del (malih pravic),
- ponovni prodaji izvirkov likovnih del (sledni pravici),
- reproduciranju avtorskih del za privatno ali lastno uporabo ter njihovo fotokopiranje preko obsega izjeme do proste uporabe,
- kabelski retransmisiji avtorskih del, razen pri lastnih oddajanjih RTV organizacij, ne glede na to, ali gre za njihove lastne pravice ali pa so te nanje prenesli drugi imetniki pravic.⁵⁶²

V Sloveniji skladno z zakonsko zahtevo po obveznem skupnem upravljanju zato delujejo⁵⁶³:

- Združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije (Združenje SAZAS) za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic na avtorskih delih s področja glasbe;

⁵⁵⁸ Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP-UPB3), 146. člen, dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200716&stevilka=717>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵⁵⁹ Trampuž, M. (2007), str. 9.

⁵⁶⁰ ZASP-UPB3 in novela ZASP-E, dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200868&stevilka=2962>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵⁶¹ ZASP, 146/1 člen.

⁵⁶² ZASP, 147. člen.

⁵⁶³ Glej tudi Kolektivno upravljanje, Stran Urada za intelektualno lastnino RS, dostopno na: <http://www.uil-sipo.si/uil/dejavnosti/avtorska-in-sorodne-pravice/kolektivno-upravljanje/>, zadnjič obiskano marca 2009.

- Združenje avtorjev in nosilcev malih in drugih avtorskih pravic Slovenije (Združenje avtorjev Slovenije oziroma Društvo ZAMP) za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic na delih s področja književnosti, znanosti, publicistike in njihovih prevodih;
- Zavod za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije (Zavod IPF) za kolektivno uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov na fonogramih;
- Slovenska avtorska in založniška organizacija za pravice reproduciranja GIZ (SAZOR) za kolektivno upravljanje pravic avtorjev in založnikov del s področja književnosti, znanosti, publicistike in njihovih prevodov v primeru reproduciranja in distribuiranja avtorskih del v korist invalidnih oseb ter reproduciranja avtorskih del za privatno in drugo lastno uporabo ter fotokopiranje preko obsega iz 50. člena ZASP.

V nadaljevanju v poglavju z naslovom »Obvezno kolektivno upravljanje« so predstavljene tudi slabosti obveznega upravljanja v primerjavi z razširjenim kolektivnim upravljanjem.

2. RAZŠIRJENO KOLEKTIVNO UPRAVLJANJE OZIROMA RAZŠIRJENE KOLEKTIVNE LICENCE⁵⁶⁴

V drugi polovici 20. stoletja so nordijske države razvile svojevrstno kolektivno upravljanje, ki je ponudilo več prednosti kot do tedaj poznani sistemi. Gre za kombinacijo svobode dogovarjanja ob pomoči zakona, ki veljavnost dogovora pod razveznim pogojem razširi tudi na tiste, ki v pogajanjih niso sodelovali. Gre za t.i. razširjeno kolektivno upravljanje oziroma razširjene kolektivne licence (*extended collective administration, extended collective license*) Razširitev dogovora je omejena s pravico izstopa oziroma odkloniti sodelovanje v kolektivni shemi. Tako so varovani interesi tistih imetnikov pravic, ki ne želijo biti del sistema.

2.1 Cilji oziroma nameni razširjenega kolektivnega upravljanja

Na področjih množične uporabe je praktično nemogoče poiskati vse imetnike pravic in z njimi skleniti ustrezne pogodbe o rabi zavarovanih del. Posamično sklepanje pogodb bi predstavljalo nepremostljive transakcijske stroške. Nasprotno od prava industrijske lastnine, kjer se imetnika pravic zaradi obstoja registrov relativno preprosto ugotovi, je področje avtorskega prava zelo nejasno saj velja sistem, kjer so avtorska dela varovana od trenutka ko so ustvarjena in izražena, in jih za pridobitev varstva ni potrebno registrirati. Problemov povezanih z identifikacijo imetnikov pravic ne spremenijo niti možnosti sodobnih tehnologij, ki omogočajo elektronsko sklepanje pogodb. Tudi v primeru, da uporabnik sodeluje z zelo reprezentativno (klasično) kolektivno organizacijo glede določenih vrst del, vedno nosi tveganje, da bo izkoriščal delo, katerega imetnik ni član kolektivne organizacije in bo kršil avtorsko pravo. Klasično kolektivno upravljanje zato ni nujno zadovoljiva rešitev. Pravna oseba, ki zastopa interese imetnikov pravic nima možnosti odobriti uporabe vseh del nekega področja, saj je moč »klasične« kolektivne organizacije in velikost repertoarja, ki ga zastopa za račun imetnikov, nujno povezana s številom

⁵⁶⁴ Kot bo razloženo v nadaljevanju, sta termina sinonima.

članov, oziroma v najboljšem primeru povečana še na podlagi dogovorov o recipročnem zastopanju s tujimi kolektivnimi združenji.

Gervais razlaga, da je praktično nemogoče, da bi kolektivna organizacija prejela mandat od vseh relevantnih imetnikov pravic, tako domačih kot tujih v neki državi, kljub vsem potrebnim naporom, da se obvesti vse zadevne imetnike o tej obliki upravljanja s pravicami. Vselej bodo imetniki, ki jih kolektivna organizacija ne bo dosegla ali taki, ki se niti ne zavedajo, da obstaja skupno upravljanje za njihova dela. Najboljše »pravno orodje«, da se premosti omenjena pomanjkljivost, je razširjena kolektivna licenca.⁵⁶⁵

Liedes in Wager razložita, da » [i]metniki, ki jih kolektivna organizacija ne zastopa (t.i. *outsiderji*), predstavljajo problem, ki ga je potrebno rešiti s posebno pravno tehniko« in, da je » ... [n]amen razširjene licence ustvariti ugodne pogoje za uporabo varovanih materialov za uporabnike, široko varstvo za imetnike pravic kot tudi zadovoljiti širši javni interes.⁵⁶⁶ Shema razširjene licence koristi tako imetnikom pravic in uporabnikom. Olsson koristi za imetnike pravic vidi v dejstvu, da kot posamezniki niso zmožni nadzorovati vseh uporab njihovih del⁵⁶⁷. Sistem zanje predpostavlja, da imajo rajši zakonito, nadzorovano in plačljivo rabo v primerjavi z nezakonito, nenadzorovano in neplačano. Prednost za uporabnike Olsson pripisuje možnosti, da lahko pridobijo vseobsegajočo licenco in zaupajo, da njihovo izkoriščanje ne bo ovirano ali prizadeto z nepričakovanimi zahtevami sicer nezastopanih imetnikov pravic. Liedes in Wager menita, da »razširitveni učinek« zagotavlja uporabniku potrebno varstvo pred zahtevki *outsiderjev* (nezastopanih imetnikov pravic) in pred kazenskimi sankcijami.⁵⁶⁸ Gre za zakonsko določbo, ki razširja učinke dogovora zaradi domneve, da je dogovor tudi v korist nezastopanih, kar posledično varuje uporabnika pred tveganjem.

Zelo podobno stališče zastopa tudi *Electronic Information for Libraries (eIFL.net)*, neprofitna organizacija, ki si prizadeva za široko dostopnost do elektronskih virov za uporabnike knjižnic v tranzicijskih državah in državah razvoja: »Normalno lahko kolektivna organizacija doseže licenčni dogovor v korist imetnikov pravic, ki so člani take organizacije. Razširjena licenca učinke avtorske licence razširi, da zaobjame tudi imetnike pravic, ki jih kolektivna organizacija ne zastopa. To zagotavlja uporabnikom varnost, da lahko zakonito reproducirajo materiale brez grožnje individualnih zahtevkov imetnikov pravic, ki niso člani kolektivne organizacije, katere licenco imajo.«⁵⁶⁹

⁵⁶⁵ Podobno tudi Gervais, D. (2003), str. 15.

⁵⁶⁶ Liedes J., Wager H., Extended Collective License, 2008 dostopno na: http://www.kopinor.org/opphavsrett/avtalelisens/extended_collective_license, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵⁶⁷ Olsson, H. (2005).

⁵⁶⁸ Liedes J., Wager H. (2008).

⁵⁶⁹ eIFL Handbook on Copyright and Related Issues for Libraries, Section on Collective Rights Management, dostopno na: http://www.eifl.net/cps/sections/docs/ip_docs/handbook-e/#crm, »Normally a collecting society can only enter into licence agreements on behalf of the rights owners who are members of the collecting society. An extended collective licence extends the effects of a copyright licence to also cover rights holders that are not represented by the collecting society. This provides users with security to legally copy materials without the threat of individual claims from rights holders who are not members of the collective from which they have the licence.«

2.2 Princip razširjenega kolektivnega upravljanja

Sistem razširjenega kolektivnega upravljanja je zastavljen tako, da velja za tiste imetnike, ki v sistem privolijo ali se o njem zaradi različnega razlogov ne izjavijo in ne velja za imetnike, ki se odločijo, da ne želijo biti del sistema in iz njega izstopijo.

Gre za poseben primer uzakonitve že starega rimskega reka, da »Kdor molči, se zdi, da pritrjuje.« Kranjc je zapisal, da se v skladu s tem rekom »...[n]a molk ni gledalo z vidika odsotnosti izjave poslovne volje, temveč z vidika odgovornosti stranke, ki ničesar ne reče, čeprav bi to mogla in čeprav bi to od nje pričakovali.«⁵⁷⁰ Omenjeni rek poveže tudi z drugim, in sicer, da »Kdor ne nasprotuje, odobrava,«⁵⁷¹ in komentira, da »...[m]ora stranka v določenih primerih izrecno izraziti svoje nestrinjanje, ker se sicer šteje, da se z nadaljevanjem obstoječega pravnega stanja strinja.«

Zelo podobno razmišlja tudi Trampuž ko pravi, da »...[V] primerjavi s prostovoljnim upravljanjem gre v bistvu za obrnjeno breme včlanjevanja oziroma udeležbe: pri prvem mora biti avtor aktiven, da vstopi, pri drugem pa, da izstopi.«⁵⁷² »Normalen učinek dogovora med kolektivno organizacijo in uporabniki zavezuje samo stranki pogodbe in ne velja za tretje osebe. V sistemu razširjenih licenc dogovor pridobi zavezujoč učinek tudi za imetnike pravic, ki niso zastopani.«⁵⁷³ Gervais pojasni, da » [t]akoj ko se znatno (bistveno, pomembnejše, razumno)⁵⁷⁴ število imetnikov pravic določene kategorije strinja in združi moči v kolektivni organizaciji, je repertoar te organizacije na podlagi zahteve in odobritve s strani pristojnega organa razširjen ne le na vse ostale domače imetnike, temveč tudi na zadevne tuje imetnike pravic,«⁵⁷⁵ in, da »[t]akoj ko lahko kolektivna organizacija pokaže, med drugim, da predstavlja znatno število tistih avtorjev ali drugih imetnikov pravic zadevnega področja glede na način rabe varovanih del, ima organizacija pravico na podlagi zakona, da predstavlja vse zadevne imetnike pravic neke kategorije na neizključni podlagi, razen tistih, ki izrecno odklonijo zastopanje organizacije. ... in [z]a razliko od klasične kolektivne organizacije, ki sledi formuli pristopa (*opt-in*), ko mora imetnik izbrati sodelovanje, razširjena kolektivna licenca temelji na formuli izključitve (*opt-out*).«⁵⁷⁶

S pomočjo zakona, ki razširi učinek svobodno sprejetega dogovora tudi na nezastopane imetnike, se vzpostavi izpodbojna domneva, da reprezentativna organizacija zastopa vse relevantne imetnike. Organizacija deluje v interesu svojih članov in posredno zaradi prepovedi diskriminacije med (ne)člani se domneva, da deluje tudi v interesu nezastopanih imetnikov. Ravno zato zakon kolektivni organizaciji podeli upravičenje za upravljanje s pravicami nezastopanih imetnikov in pravico podeljevati dovoljenja tudi za njihov račun. Za nezastopane imetnike velja, da so vključeni v sistem do izjave o izključitvi, torej dokler domneve, da organizacije deluje tudi v njihovo korist, ki zanje velja pod razveznim pogojem, ne izpodbijejo in s tem iz sistema izstopijo.

⁵⁷⁰ Kranjc, J., *Latinski pravni reki*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1998, str. 206, »Qui tacet consentire videtur.«

⁵⁷¹ Ibidem, str. 204, »Qui non improbat, probat.«

⁵⁷² Trampuž, M. (2007), str. 54.

⁵⁷³ Liedes J., Wager H. (2008), »Normally the effects of an agreement concluded between an organization and a user cover only the contracting parties; the agreement is not binding on third parties. In the extended license system an agreement obtains, directly on the basis of law, a binding effect on non-represented right owners.«

⁵⁷⁴ Dodatek avtorja zaradi več možnih prevodov besedne zveze »substantial number.«

⁵⁷⁵ Gervais, D. (2003), str. 16.

⁵⁷⁶ Ibidem, str. 5.

Pogoj za razširitveni učinek in vzpostavitev sistema je sklenitev osnovnega dogovora med reprezentativno organizacijo in uporabniki. Problem je, če ne pride do sklenitve le tega, zaradi neuspešnih pogajanj in pomanjkanja skupne volje. V tem pogledu sistem ne prinaša novih rešitev, ki bi bile imanentne samo razširjeni licence, temveč uporablja v avtorskem pravu že poznano mediacijo ali arbitražo.

V nordijskih državah uporabljajo sistem razširjenih licenc na različnih področjih. V glavnem so razširjene licence uveljavljene za:

- retransmisijo po kablu in/ali pri ponovnem oddajanju,
- reprografične reprodukcije natisnjenih materialov za izobraževalni namen ali namen notranje informacije v podjetjih in organizacijah,
- posnetke radijskih ali TV programov za izobraževalno rabo,
- distribucijo digitaliziranega materiala, ki ga opravlja knjižnica.

2.3 Pregled glavnih elementov razširjenega kolektivnega upravljanja

Glavni elementi razširjenega kolektivnega upravljanja so⁵⁷⁷

- Sistem predpostavlja, da so imetniki pravic po določenih področjih združeni v reprezentativnih kolektivnih organizacijah, ki imajo pooblastilo za pogajanje in sklenitev pogodbe za njihov račun.
- Organizacija in uporabnik(i) dosežejo dogovor o načinu izkoriščanja določenih del na posamičnem področju na podlagi svobodnih pogajanj.
- Dogovor po zakonu zavezuje tudi imetnike pravic, ki niso člani organizacije, s posebnimi varovali za nezastopane imetnike.
- Na podlagi sklenjene pogodbe in zaradi zakonske določbe lahko uporabnik zakonito uporablja material ob zavedanju, da ne more biti odgovoren za tožbe zaradi neupravičene uporabe.
- Imetniki pravic, ki niso člani kolektivne organizacije, bodo obravnavani na isti način kot njihovi člani (načelo enakega obravnavanja oziroma prepovedi diskriminacije).
- Nezastopani imetniki imajo pravico do individualnega nadomestila in pravico prepovedati uporabo njihovih del pod pogoji osnovnega dogovora.
- Pristopi k reševanju neuspešnih pogajanj so različni – arbitraža ali mediacija.

2.3.1 Reprezentativnost

Kolektivna organizacija, ki vstopa z uporabniki v dogovor mora predstavljati zadostno število relevantnih imetnikov pravic, da je upravičena podeljevati licence, ki imajo razširjen učinek. Gervais pri pregledu nordijskih kriterijev reprezentativnosti našteva izraze, ki skušajo ta pojem določiti. Gibljejo se v smislu predstavljanja “bistvenega”, “znatnega”, “precejšnjega” oziroma “pomembnejšega” števila relevantnih imetnikov pravic. Poudarja, da bi bilo nevarno uzakoniti

⁵⁷⁷ Liedes, J., Wager, H. (2008) in enako tudi Olsson, H. (2005), Gervais, D. (2003), str. 17.

točno število. Nasprotno naj se kriterij oblikuje skozi prakso na podlagi odločitev pristojnega organa, ki element reprezentativnosti preverja ter s sodnim varstvom. Pomembno se mu zdi, da ni važno zgolj število, temveč tudi kvaliteta imetnikov, saj lahko nekdo predstavlja večji ponder zaradi večjega števila del v repertoarju, ki mu pripadajo.⁵⁷⁸

Olsson poudari, da se reprezentativnost lahko ugotavlja preko kriterija domačih ali vseh relevantnih imetnikov pravic v državi. Reprezentativnosti zato lahko pomeni zastopanje zadostnega števila domačih imetnikov pravic ali zastopanje zadostnega števila imetnikov, katerih dela se izkoriščajo v državi. Slednje upošteva tudi interese tujih avtorjev, vendar se v praksi to največkrat rešuje z dogovori med kolektivnimi organizacijami različnih držav po pravilih vzajemnosti. Če se sprejme kriterij večinskega predstavljanja, lahko obstaja na nekem področju samo ena kolektivna organizacija.⁵⁷⁹

2.3.2 Osnovni dogovor

Gervais opozarja, da so avtorske in sorodne pravice izjemno kompleksno področje in da je avtorska pravica krovna pravica, ki jo sestavljajo številne druge pravice glede reproduciranja, distribuiranja in priobčitve javnosti in za vsako od teh »podpravic« se lahko z uporabnikom dogovori vrsta uporabe, trg, teritorij in vse se lahko v času spreminja.⁵⁸⁰ Dogovor mora biti zato specifičen in določiti katere vrste del (kaj?) se lahko v skladu z nekim namenom (v zvezi s čim?) uporabljajo na dogovorjen način (kako?). Olsson daje primere iz prakse: lahko gre npr. za vsa objavljena literarna dela in z njimi povezana umetniška dela ali vse oddaje in glasbena dela, ki so bila dana na voljo javnosti ali je določeno da neka razširjena licenca ne velja za računalniške programe. Dogovor se prav ne tako more nanašati na vse oblike izkoriščanja dela. Pogodba mora npr. govoriti o reprodukciji ali določiti katere oblike javne priobčitve so dovoljene. Nadalje je treba določiti na katere aktivnosti se razteza dogovorjena raba, kar pomeni, da je potrebno določiti namen dogovorjeni rabi, in sicer je to lahko izobraževanje, oddajanje ali informativni namen v podjetjih ali gre morda za splošen dostop in podobno. S tem se posredno varuje tudi interese nezastopanih imetnikov, saj dogovor ne more biti vseobsežen in pokriti vseh rab z različnimi nameni.

Poudariti je potrebno naravo dogovarjanja. Gre za civilna pravna razmerja, brez vmešavanja države. Tudi bivša švedska ministrica za kulturo Åse Kleveland je mnenja, da je potrebno pri razširjeni licenci zavreči napačno predstavo glede poseganja oblasti v pogajanja, saj se »...[o]blast ne vmešava v pogajanja. Pogodbe so sklenjene svobodno in do razširitvenega učinka pride po sklenitvi pogodbe direktno na podlagi zakona.«⁵⁸¹

Olsson razloži, da » ... [n]avadno ne obstaja nobena potreba po odobritvi s strani javne oblasti z namenom, da bi organizacija lahko sklenila dogovor, ki bi lahko bil podlaga za razširjeno

⁵⁷⁸ Primerjaj z Gervais, D. (2003), str. 32.

⁵⁷⁹ Glej tudi Olsson, H. (2005).

⁵⁸⁰ Glej tudi Gervais, D. (2003), str. 24.

⁵⁸¹ Kleveland, Å.(2008).

kolektivno licenco. To je stvar nacionalne presoje in je različno rešeno v nordijskih država. Na primer na Švedskem organizacije ne potrebujejo odobritve.«⁵⁸²

2.3.3 Razširjen učinek kolektivnega dogovora

Razširitveni učinek ima več plati in se razlikuje glede na to od kod opazujemo sistem. Za uporabnika predstavlja možnost uporabljati dela *outsiderjev* na zadevnem področju, ki tega niso prepovedali skladno s pogoji licence, ki jo je sklenil z reprezentativno organizacijo. Licenca dovoljuje izkoriščati vsa dela iste vrste, ki jih pokriva dogovor, kljub dejstvu, da nekaterih imetnikov organizacija ne zastopa. Razširjen učinek z vidika reprezentativne kolektivne organizacije je v tem, da na podlagi zakona po sklenitvi dogovora z uporabnikom, pridobi pravico do upravljanja tudi s pravicami nezastopanih imetnikov. Zaradi razširitvenega učinka in načela enakega obravnavanja pa imajo tako domači kot tuji nezastopani imetniki pravico do nadomestila. Olsson razmišlja, da bi tuji avtorji težko pridobili boljše pogoje za uporabo njihovih del v neki državi kot ga je sklenila tamkajšnja reprezentativna organizacija in na splošno naj bi bil sistem razširjenih licenc v korist vseh avtorjev.⁵⁸³

2.3.4 Uporabnik(i)

V imenu uporabnikov navadno pri pogajanjih nastopa organizacija, ki predstavlja uporabnike z nekega področja in sklene pogodbo za račun individualnih uporabnikov ali jim tak model vsaj priporoči. Seveda ni izključeno, da se dogovor doseže neposredno s posameznim uporabnikom. V slednjem primeru je pogajalsko izhodišče odvisno od moči in pomembnosti uporabnika. Razumljivo je, da lahko večji uporabnik sklepa ugodnejše pogoje pri pridobitvi licence.

2.3.5 Jamstva za nezastopane imetnike pravic

Najprej je potrebno odgovoriti na vprašanje, zakaj se mora nezastopane imetnike sploh varovati. Imetnik pravic morda ni zadovoljen, da se njegova dela uporabljajo v neki državi, saj mu tam dogovorjeni pogoji, pri katerih ni sodeloval ne ustrezajo ali ima na sploh zadržke glede izkoriščanja dela. Enake pomisleke ima lahko domač avtor, ki se ni želel vključiti v pogajanja ali za njih morda ni niti vedel. Razširjeno kolektivno upravljanje pomeni zgolj domnevo, da je dogovor tudi v interesu nezastopane, vendar če meni nasprotno, ga sistem ne omejuje, ko želi izstopiti.

⁵⁸² Olsson, H. (2005), »Normally, there would be no need for any authorization by the public authorities (e.g. the Ministry of Culture) in order for an organisation to conclude an agreement that could form the basis for an extended collective license. This is, however, a matter for national considerations and is differently solved in different Nordic countries. In Sweden, for example, there is no need for such authorisation.«

⁵⁸³ Ibidem.

Razširjeno upravljanje se želi poudarjeno oddaljiti od prisilnih elementov, zato nezastopanim imetnikom ponuja določena zavarovanja. Glavno vodilo je zahteva po enakem obravnavanju. Pozitivni vidik prepoved diskriminacije med člani in nečlani zahteva, da nezastopani imetniki ne morejo biti v slabšem položaju kot zastopani. Ob strogem upoštevanju prepovedi diskriminacije, pa bi to pomenilo, da nezastopani imetniki ne bi smeli biti niti v boljšem položaju kot zastopani. Zaradi specifičnosti situacije pravo nezastopanemu imetniku, ki se z vključitvijo v sistem ne strinja, ponudi jamstvo v obliki dveh dodatnih pravic. Ti sta pravica prepovedati uporabo del pod pogoji dogovorjene licence in pravica zahtevati individualno nadomestilo, ki sta podrobneje predstavljena v nadaljevanju. Upravičena je zato Olssnova trditev, da imajo imetniki, ki niso člani, vsaj enak položaj kot imetniki, ki so člani.⁵⁸⁴

2.3.5.1 Pravica prepovedati uporabo del pod pogoji dogovorjene licence

Pravico prepovedati uporabo del pod pogoji dogovorjene licence nekateri avtorji imenujejo tudi pravica do veta.⁵⁸⁵ Razširjena licenca ne bo učinkovala glede del, katerih rabo je imetnik prepovedal. V kolikor bi uporabnik še vedno uporabljal to delo, bi to predstavljalo kršitev zakona in podlago za civilno in kazensko odgovornost. Imetnik pravice lahko prepove uporabo določnemu uporabniku neposredno ali preko mediacije pri kolektivni organizaciji, ki je sklenila dogovor. Nordijske države za takšno prepoved ne zahtevajo nobene posebne obličnosti.

Liedes in Wager opisujeta, da imajo na Švedskem imetniki priznано pravico prepovedati uporabo del na področjih reproduciranja za informativni namen v podjetjih in organizacijah, pri reproduciranju za izobraževalni namen, pri prenašanju del med knjižnicami in pri transmisiji prvih zvočnih posnetkov ali televizijskih oddaj. Nasprotovanje uporabi se naslovi na katerokoli stranko dogovora – ali na kolektivno organizacijo ali konkretnega uporabnika dela. Pri transmisiji prvih zvočnih posnetkov ali televizijskih oddaj velja, da RTV organizacija ne sme uporabiti dela, če glede na okoliščine obstaja domneva, da bi avtor temu nasprotoval. Drugače pa je pri retransmisiji ali ponovnem oddajanju, saj avtorju tu pravo ne priznava pravice prepovedati uporabo.⁵⁸⁶

2.3.5.2 Pravica zahtevati individualno nadomestilo

Nezastopani imetniki pravic so primarno obravnavani enako kot zastopani v vseh pogledih, torej tudi glede plačila za uporabo njihovih del. Še več, ne samo da so upravičeni, celo dolžnost kolektivne organizacije je, da poskrbi, da nezastopani avtorji dejansko dobijo nadomestilo iz naslova dogovora, ki je veljal tudi za njih zaradi razširjenega učinka.

Možno je, da *outsiderji* z dogovorjenimi pogoji glede nadomestil niso zadovoljni. Prepoved razlikovanja na podlagi (ne)članstva lahko pripelje tudi do situacije, ko se bo včasih sprejela odločitev, da se pobrana nadomestila zaradi majhne vrednosti ne delijo, ker bi jih preseglji stroški

⁵⁸⁴ Povzeto po Olsson, H. (2005).

⁵⁸⁵ Ibidem.

⁵⁸⁶ Tako tudi Liedes, J., Wager, H. (2008).

distribucije. V takih primerih lahko organizacija odloči, da se bo pobrano uporabilo za kak skupni namen.⁵⁸⁷ Po maksimi, da se nezastopane obravnava enako kot zastopane, velja taka odločitev tudi za nezastopane, zato pravo pomaga nezadovoljnim imetnikom še z enim institutom v njihovo korist, in sicer da imajo ne glede na avtomatsko izenačenost z zastopanimi imetniki dodatno pravico do individualnega nadomestila. V primeru, ko se nadomestila zadržijo, ta pravica nezastopanim imetnikom omogoča izplačilo, do katerega zastopani niso upravičeni, kadar pa se nadomestila delijo med imetnike, lahko uveljavljajo višje plačilo, kot ga dobijo zastopani imetniki.

Upravičenje nezastopanega imetnika ponazorita tudi Lienes in Wager, in sicer, da je »... [z]akonodajalec nezastopane imetnike pravic postavil v enak položaj kot zastopane – diskriminacija je prepovedana. Če se kolektivna organizacija odloči, da bo pobrana nadomestila uporabila za skupni namen imetnikov, ta odločitev velja tudi za nezastopane imetnike pravic. Vseeno, ne glede na kakršnokoli odločitev organizacije, pa imajo outsiderji vedno pravico zahtevati individualno nadomestilo. V tem pogledu so slednji celo v boljšem položaju kot avtorji, ki jih organizacija zastopa.«⁵⁸⁸

To mora po naravi sistema zahtevati od kolektive organizacije in ne od uporabnikov, saj je eden glavnih ciljev razširjene licence ravno varovati uporabnike pred takimi zahtevki. Imetnik mora nadomestilo zahtevati v predpisanih rokih. Taka določba varuje tudi finančne interese organizacije, da ne potrebuje pretiranih dolgoročnih rezervacij za take zahtevke.

Ni odveč še enkrat poudariti razliko, da se pravico do veta lahko izkoristi tako pri uporabniku ali organizaciji, pravico do dodatnega plačila pa samo pri kolektivni organizaciji. Trditev ponazori Švedska v svojem zakonu, ki ureja avtorske pravice, saj je v členu 42d., ki ureja možnost knjižnic, da v skladu z razširjeno kolektivno licenco priobčijo dela javnosti, med drugim zapisano, da »...[d]oločba ne velja, če je avtor prepovedal priobčitev ali distribucijo pri kateri koli stranki dogovora,«⁵⁸⁹ (pravica do prepovedi dela). Pravica do individualnega nadomestila pa je zapisana v členu 42a, ki na splošno določa pogoje za veljavnost razširjene licence, in med drugim pravi, da »...[i]ma avtor vedno pravico do plačila zaradi izkoriščanja del, pod pogojem, da njegovo zahtevo naslovi v treh letih po letu izkoriščanja na organizacijo.«⁵⁹⁰

2.4 Shema nastanka razširjenega kolektivnega upravljanja

Z namenom boljše predstave in lažjega reševanja morebitnih problemov pri sprejemanju novega sistema upravljanja z avtorskimi pravicami v Sloveniji, je potrebno podrobneje razumeti ozadje nastanka razširjenega kolektivnega upravljanja oziroma razširjene kolektivne licence. Kot je že bilo omenjeno in bo razvidno še iz spodnje razlage, oba termina opisujeta isti sistem.

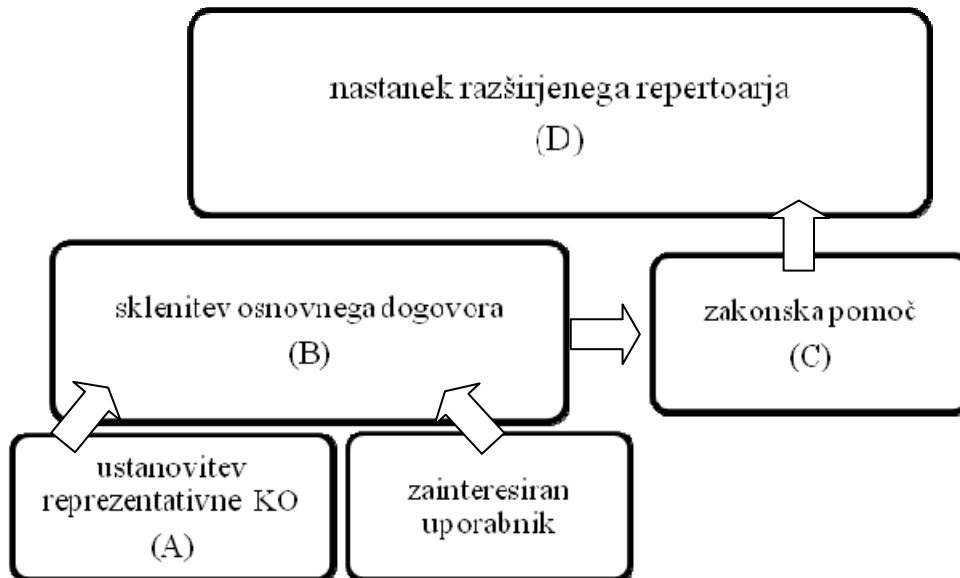
⁵⁸⁷ Npr. kot socialne ali kulturne podpore, primerjaj s Trampuž, M. (2007), str. 46.

⁵⁸⁸ Primerjaj z Lienes, J., Wager, H. (2008). »The legislator has placed non-represented right owners in the same position as the represented ones; discrimination is prohibited. If an organization decides to use the collected funds for the joint purposes of right owners, the decision concerns also non-represented right owners. However, regardless of any decisions made by the organization, outsiders always have the right to demand individual remuneration. In this respect authors who are outsiders are in an even better position than the authors represented by the organization.«

⁵⁸⁹ Glej tudi prevod 42d člena na strani 353.

⁵⁹⁰ Glej tudi prevod 42a člena na strani 352.

Definicija razširjenega kolektivnega upravljanja pove, da gre za kombinacijo prostovoljnega kolektivnega upravljanja in zakonske (po)moči, ki učinke dogovora med kolektivno organizacijo in uporabnikom razširi tudi na tiste, ki v pogajanjih niso sodelovali, razen če se ti s tem ne strinjajo.

Slika 1 – Shema nastanka razširjenega sistema.

A – notranje razmerje

Nastanek sistema razširjene licence terja reprezentativno kolektivno organizacijo. Reprezentativnost pomeni, da se zaradi skupnega interesa po učinkovitejšem upravljanju svojih pravic, v kolektivni organizaciji združi pomembnejše⁵⁹¹ število imetnikov pravic neke kategorije v državi. Člani v razmerju do kolektivne organizacije tvorijo t.i. notranje oziroma pogodbeno razmerje, saj ga opredeljuje prostovoljen pristop oziroma včlanitev. Kolektivna organizacija zato pridobi upravičenje za zastopanje in upravljanje s pravicami na podlagi privolitve. Lastnost reprezentativnosti je pravni standard, ki ga skozi prakso napolni organ, ki odloča o lastnosti reprezentativnosti in kolektivni organizaciji omogoča koristi razširjenega zakonskega učinka pod pogojem, da je sklenjen osnovni dogovor, ki je predstavljen v točki B.

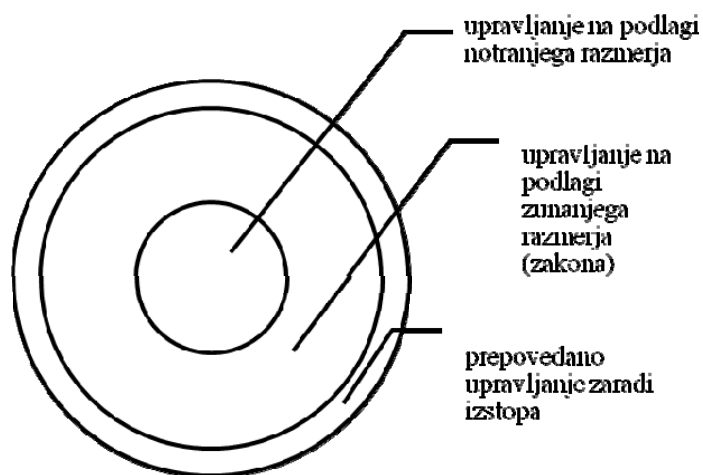
⁵⁹¹ Lahko bi zapisali tudi znatno, bistveno, zadostno oziroma potrebno število imetnikov.

B – osnovni dogovor

Sistem razširjene kolektivne licence oziroma razširjenega kolektivnega upravljanja se vzpostavi pod odložnim pogojem sklenitve pogodbe med uporabnikom in reprezentativno kolektivno organizacijo. Ta se imenuje osnovni dogovor. Osnovni zato, ker od sklenitve zavisí nastanek in obstoj razširjene kolektivne licence. Če do tega ne pride, še tako reprezentativna organizacija nima pravice upravljati s pravicami nezastopanih imetnikov in uporabnik brez soglasja nezastopane imetnika del ne sme uporabljati. To bi pomenilo nedovoljeno uporabo in kršitev avtorskega prava. V osnovnem dogovoru se mora določiti katere vrste del je možno uporabljati na kakšen način in morebiten namen.

C – zunanje razmerje (nastanek razširjene licence)

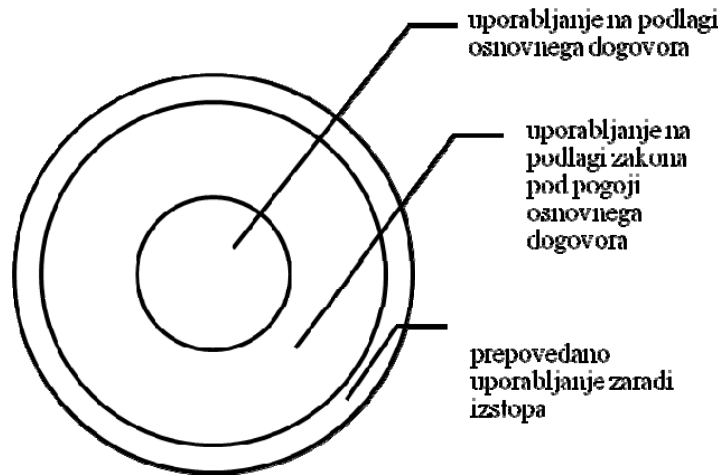
Z dnem začetka učinkovanja osnovnega dogovora ob pomoči zakona nastaneta poleg notranjega razmerja in osnovnega dogovora še dve obliki zakonskega razmerja, ki ga lahko imenujemo zunanje razmerje. Zunanje zato, ker ni neposrednega razmerja, ki bi temeljilo na pogodbi, temveč pride do teh učinkov na podlagi zakona. To pravno stanje velja pod razveznim pogojem, da nezastopani imetnik izkoristi pravico do izstopa. Odvisno od gledišča se zakonski učinki v razširjenem sistemu vidijo različno. Enkrat glede tega kaj zakonski učinki pomenijo za kolektivno organizacijo, drugič kaj zakon prinaša za uporabnike in tretjič kaj pomeni za nezastopane imetnike.

1. Na podlagi zakona lahko kolektivna organizacija z začetkom učinkovanja osnovnega dogovora upravlja pravice nezastopanih imetnikov, ki tega niso prepovedali, pod pogoji notranjega razmerja, t.j. dogovora reprezentativnega števila imetnikov s kolektivno organizacijo. Istočasno mora upravljanje za račun nečlanov za kolektivno organizacijo pomeniti tudi dolžnost upravljanja. Od tod tudi termin »razširjeno kolektivno upravljanje«.

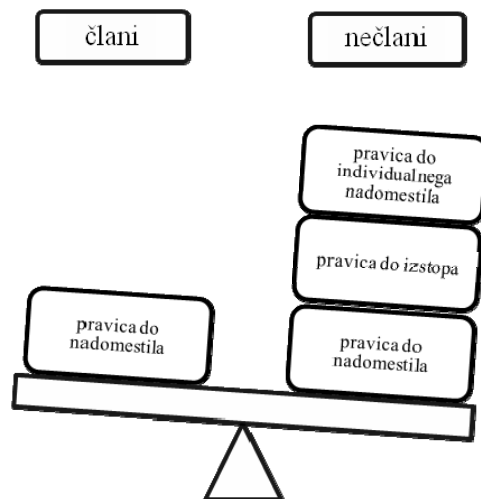
Slika 2 – Zakon daje kolektivni organizaciji pravico upravljati z deli nezastopanih imetnikov.

2. Na podlagi zakona lahko uporabnik z začetkom učinkovanja osnovnega dogovora uporablja dela nezastopanih imetnikov, ki tega niso prepovedali, pod pogoji osnovnega dogovora, t.j. dogovora med kolektivno organizacijo in uporabnikom. Od tod termin »razširjena kolektivna licenca«.

Slika 3 - Zakon daje uporabniku pravico uporabljati dela nezastopanih imetnikov.

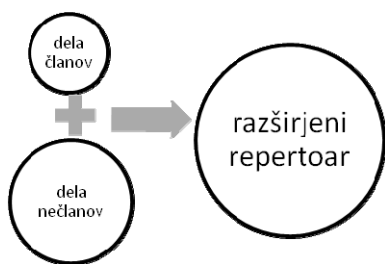
3. Zunanje razmerje (zakon) nezastopane imetnike varuje z zahtevo po enakem obravnavanju, s pravico do individualnega nadomestila in pravico do prepovedi uporabe del pod pogoji osnovnega dogovora.

Slika 4 – Pravice nečlanov v primerjavi s člani kolektivne organizacije v sistemu razširjene licence.

Še enkrat je potrebno poudariti, da vsa upravičenja v zvezi z nezastopanimi imetniki, ki izvirajo iz zakona, tako glede pravice kolektivne organizacije do upravljanja kot glede uporabnikove pravice do uporabljanja, stopijo v veljavo šele po sklenitvi osnovnega dogovora.

D – nastanek razširjenega repertoarja, izkoriščanje, plačilo in distribucija

Slika 5 – Nastanek razširjenega repertoarja.

Z nastankom zakonskega oziroma zunanjega (nepogodbene) razmerja iz točke C, se ustvari razširjen repertoar. Sestavljajo ga dela članov in nečlanov, ki is sistema niso izstopili. Od tod naprej pravila niso bistveno drugačna od klasičnega kolektivnega upravljanja razen dodatnih ugodnosti, ki gredo nečlanom kolektivne organizacije. Uporabnik za izkoriščanje del iz repertoarja plačuje nadomestila, ki jih ta po odštetu svojih stroškov razdeli med imetnike, katerih repertoar zastopa.

2.5 Prednosti in slabosti v primerjavi z drugimi sistemi upravljanja

Ko govorimo o kolektivnem upravljanju s pravicami se vedno gibljemo na pomembnejših področjih množičnih rab in s tem množičnega pridobivanja dovoljenj, številnih plačil za uporabo in njihovo distribucijo. Obstaja več sistemov kako razrešiti nasprotovanje interesov uporabnikov in imetnikov pravic. Glede na to, kateri strani pravo priznava bolj legitimni cilj, poznamo sledeče sisteme glede na zmanjševanje avtorjeve pravne oblasti: 1. izključna pravica, 2. obvezno kolektivno upravljanje, 3. prisilna licenca, 4. zakonita licenca, 5. poplačilna pravica, 6. prosta uporaba, 7. neobstoj pravice.⁵⁹²

V Sloveniji kot rečeno poznamo individualno in kolektivno uveljavljanje pravic. ZASP pozna prostovoljno in obvezno kolektivno upravljanje. Razširjeno upravljanje je oblika kolektivnega upravljanja, ki ga v Sloveniji še ne poznamo. Spodaj so opisani veljavni sistemi in primerjava z razširjenim kolektivnim upravljanjem, ki v velikih primerih ponuja boljše rešitev.

2.5.1 Obvezno kolektivno upravljanje

Kolektivna organizacija načeloma upravlja avtorske pravice na podlagi pogodbe z avtorjem. V sistemu obveznega kolektivnega upravljanja avtorskih pravic pa je kolektivna organizacija za upravljanje pooblaščen že na podlagi samega zakona in zato pogodba med njo in avtorjem ni potrebna.⁵⁹³ Ko imetnik pravic delo ponudi javnosti, lahko plačilo zahteva samo preko kolektivne organizacije ne glede na to ali je član ali nečlan in ne glede na njegovo nestrinjanje s sistemom.

⁵⁹² Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A., Komentar ZASP, Gospodarski vestnik, 1997, str. 142.

⁵⁹³ Kolektivno upravljanje, Stran Urada za intelektualno lastnino RS, dostopno na: <http://www.uil-sipo.si/uil/dejavnosti/avtorska-in-sorodne-pravice/kolektivno-upravljanje/>, zadnjič obiskano marca 2009.

»... [t]o pomeni, da v primeru javne priobčitve avtor, član ali nečlan kolektivne organizacije ne more samostojno upravljati svojih pravic, saj jih kolektivna organizacija upravlja na podlagi samega zakona, tudi brez pooblastila avtorja.«⁵⁹⁴

Bogataj-Jančič ugotavlja, da »... [z]elo malo zadev pade izven t.i. obveznega kolektivnega uveljavljanja.«⁵⁹⁵ Velika pokritost področja, ki ga zaobjame zakonska zapoved, predstavlja precejšen poseg v svobodno voljo imetnikov pravic. Imetnik pravice se iz obveznega upravljanja ne more prostovoljno izključiti in samostojno upravljati s svojimi pravicami ter sklepati individualnih licenc. »Enostavno povedano ima ... določba [o obveznem kolektivnem upravljanju]⁵⁹⁶ praktične posledice v tem, da imajo kolektivne organizacije med drugim, pooblastilo za upravljanje z določenimi pravicami avtorjev tudi, če ti niso člani kolektivne organizacije in tudi če ti ne želijo, da kolektivna organizacija ali/in kdorkoli tretji upravlja z njihovimi avtorski pravicami.«⁵⁹⁷

Večja pomanjkljivost tega urejenega prisilnega kolektivnega uveljavljanja pri nas je primer, ko avtor želi uporabo svojih del javnosti omogočiti pod pogoji prostih licenc, kot je npr. *Creative Commons*, ko za določene oblike uporabe del ali namenov uporabe ne pričakuje nikakršnega nadomestila. Uporabnikom dobra volja imetnika ne koristi popolnoma nič, saj morajo kolektivni organizaciji uporabo vseeno plačati zaradi obigatorne vključitve imetnika, ki iz sistema ne more izstopiti.

Razširjene kolektivne licence prinašajo prednosti v zvezi s tem vprašanjem, saj lahko nezastopani imetnik izkoristi pravico prepovedati uporabljati delo pod pogoji iz dogovorjene licence. Kot rečeno, nordijske države ne poznajo obličnostnih omejitev, zato lahko imetnik to naredi tudi javno in generalno ter že v fazi uvedbe sistema sporoči bodoči pristojni organizaciji nestrinjanje s sodelovanjem. S tem se iz sistema izključi in delo je uporabnikom še naprej dostopno pod prejšnjimi (*Creative Commons*) pogoji ne glede na razširjeno licenco, ki se vzpostavi in ki bi lahko zaobjela tudi nezastopane imetnika.

Imetnik pravic mora s prejetim nadomestilom pri obveznem kolektivnem upravljanju biti zadovoljen, saj nima možnosti individualnih zahtevkov, kot je to značilno za razširjeno kolektivno upravljanje. Četudi nezastopani imetnik vključitvi v sistem razširjene licence ne nasprotuje, lahko vseeno od kolektivne organizacije zahteva višje nadomestilo kot zastopani imetnik.

⁵⁹⁴ Odgovor Urada za intelektualno lastnino RS na vprašanje številka št. 1, ki ga je zastavila Radiocona, dostopno na: <http://radiocona.wordpress.com/2008/01/01/glasbena-dela-2/>, zadnjič obiskano marca 2009, stran je na voljo pod pogoji licence Creative Commons "Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav 2.5 Slovenija", dostopno na: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/si/>, avtor ni naveden, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵⁹⁵ Zvočni posnetek predavanja je dostopen na <http://www.cona.si/CCkonf/CC%20Maja%20Bogataj%20Jancic-SLO.mp3>, poslušaj od 6. minute dalje, zadnjič obiskano marca 2009.

⁵⁹⁶ Opomba avtorja.

⁵⁹⁷ <http://radiocona.wordpress.com/2008/01/01/kolektivne-organizacije/>, stran je na voljo pod pogoji licence Creative Commons "Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav 2.5 Slovenija", dostopno na: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/si/>, avtor ni naveden, zadnjič obiskano marca 2009.

2.5.1.1 Izjema od obveznega kolektivnega upravljanja v Sloveniji

Aktualna ureditev v Sloveniji pozna relativizirano obvezno kolektivno upravljanje z avtorskimi pravicami. Pravno pravilo iz 2. odstavka 47. člena ZASP se glasi:

»Brez prenosa ustrezne materialne avtorske pravice, vendar ob plačilu primerne nadomestila, je dopustno reproducirati v periodičnem tisku ali v pregledih tiska posamične objavljene članke o aktualnih gospodarskih, političnih ali verskih temah ali z drugo vsebino podobnega značaja, če avtor tega ni izrecno prepovedal.«

47. člen predstavlja primer zakonite licence v slovenski ureditvi. To pomeni, da ima uporabnik že od začetka veljavnosti in na podlagi zakona pravico uporabljati dela. Zakon imetniku daje pravico, da lahko tako uporabo izrecno prepove. Istočasno ZASP v 3. odstavku 147. člena za izvajanje te zakonite licence zahteva obvezno kolektivno upravljanje. To pomeni, da v primerih, ko imetnik pravic dopušča rabe na podlagi zakonite licence (jih ne prepove), mora obvezno prepustiti upravljanje s pravicami kolektivnim organizacijami, od katere lahko tudi zahteva nadomestilo. S tem, ko imetnik prepove rabe na podlagi zakonite licence, nujno, zaradi obveznosti kolektivnega upravljanja, prepove tudi tega. Pravilo zato predstavlja izjemo od obveznega kolektivnega upravljanja, ki navadno ne pozna prostovoljnega izstopa iz sistema. Pravica do prepovedi uporabe dela oziroma izstopa iz obveznega kolektivnega upravljanja velja zgolj za primere reproduciranja aktualnih člankov v periodiki ali reproduciranja v zvezi s pregledom tiska (t.i. storitvijo kliping).

2.5.2 Neprostopoljne licence (prisilne in zakonite licence)

Prisilna in zakonita licenca sta neprostopoljni licenci, ki od imetnika ne zahtevata soglasja za uporabo zavarovanih del in mu priznavata zgolj pravico do nadomestila. Za uporabnike so zakonite licence izjemno ugoden sistem, saj dobijo upravičenja že na podlagi zakona in ne šele na podlagi pogodbe. Ravno zato, je to velik vsebinski poseg v imetnikove pravice.

Pri zakoniti licenci gre za večjo vsebinsko omejitev avtorske pravice kot pri obveznem kolektivnem upravljanju, saj imetnik pri neprostopoljni licenci izgubi pravico odločati o uporabi dela med tem ko obvezno uveljavljanje omejuje svobodo imetnikov zgolj pri načinu upravljanja s pravicami. Zakonita licenca sama po sebi ne zahteva (obveznega) kolektivnega upravljanja, je pa možno. Liedes in Wager pravita, da neprostopoljne licence močno oslabijo pogajalski položaj imetnikov.⁵⁹⁸

Z začetkom veljavnosti zakonite licence postaneta upravičeni obe strani. Zakonita licenca daje uporabniku pravico, da skladno z nekim namenom uporablja delo brez soglasja avtorja proti nadomestilu, imetnik pa je upravičen do nadomestila za tovrstno rabo. Problem v praksi se lahko pojavi, če že od začetka veljavnosti dalje ni organiziran sistem pobiranja in razdeljevanja

⁵⁹⁸ Tako tudi Liedes, J., Wager, H. (2008).

nadomestil za imetnike. Imetniki kljub upravičenosti nadomestil ne dobijo ažurno, čeprav se ta morajo nekje zbirati ali delati rezervacije, kar nedvomno slabi njihov položaj, še posebno, če tako stanje v realnosti traja predolgo. Pri razširjenemu kolektivnemu upravljanju do podobnega vmesnega obdobja slabe pretočnosti nadomestil ne more priti, saj je predpostavka za nastanek razširjene kolektivne licence že organiziran sistem pobiranja in razdeljevanja nadomestil, ki ga predstavlja reprezentativna kolektivna organizacija. Sistem razširjene licence je zato za imetnike bolj prijazen že od samega nastanka dalje.

2.5.3 Primerjalne prednosti razširjene licence

Položaj zastopanih imetnikov se ne razlikuje od članstva v klasični kolektivni organizaciji. Preko organizacije, ki jih predstavlja sodelujejo v pogajanjih, kjer morajo kar najbolje unovčiti svoje interese in zato njih pogodba zavezuje neposredno. Boljši položaj pravo daje nezastopanim imetnikom pravic, ki zaradi različnih razlogov pri pogajanjih ne sodelujejo, saj se razširjena licenca želi oddaljiti od prisilnih elementov:

Prednost v primerjavi z obveznim kolektivnim upravljanjem je, da imajo nezastopani imetniki možnost do individualnega nadomestila, saj lahko uveljavljajo višje plačilo, česar pri obveznem kolektivnem upravljanju ne bi mogli. Dodatna prednost je tudi pravica izstopa in možnost individualnega upravljanja s pravicami.

Deficit svobode odločanja o (ne)uporabi dela pri neprostovoljnih licencah se izraža v možnosti prepovedati uporabo. Nezastopanim imetnikom se pri razširjeni licenci ne omejuje izključnih pravic, temveč gre zgolj za domnevo, da je rezultat pogajanj najboljši možen dogovor in da je tudi v korist tistih, ki pri pogajanjih niso sodelovali. Enako velja, da lahko zahtevajo tudi višje nadomestilo kot bi ga dobili zaradi prisilne uporabe dela.

Olsson meni, da so *outsiderji* (predvsem tuji imetniki pravic) lahko prepričani, da je reprezentativna organizacija v neki državi dosegla kar najboljše možne pogoje za imetnike, saj so primarno varovali interese imetnikov, ki so jih pooblastili za taka pogajanja in ki so njim enaki (enaka kategorija imetnikov pravic).

2.5.3.1 Razširjeno kolektivno upravljanje – omejitev avtorske pravice?

V teoriji ni enotnega odgovor na vprašanje ali gre pri razširjeni licenci za omejitev avtorskih pravic ali ne. Liedes in Wager pravita, da je »[R]azširjena licenca ... omejitev avtorske pravice, ki minimalno posega v pogodbeno svobodo in ki stremi k maksimiziranju učinkovitega upravljanja s pravicami.«⁵⁹⁹ Po drugi strani Olsson trdi, da: »...18. recital zelo jasno pove, da nordijski sistem

⁵⁹⁹ Liedes, J., Wager, H. (2008), »An extended license is a limitation on copyright which interferes as little as possible with the freedom to contract and aims at maximizing the effective administering of rights. The extension effect provides the user a necessary protection against claims by outsiders and against criminal sanctions.«

po naravni ne predstavlja omejitve, temveč sporazum o upravljanju.«⁶⁰⁰ Olsson tudi povzame namero švedskega zakonodajalca, da bo ovrigel vse dvome o tem vprašanju in bo s tem namenom: »...»[v]se določbe o razširjeni kolektivni licenci zapisal v ločenem poglavju zakona o avtorskih pravicah (in ne kot prej znotraj poglavja o omejitvah).«⁶⁰¹ V današnjem švedskem zakonu, ki ureja avtorske pravice, najdemo napoved uresničeno, saj sta poglavji o omejitvah avtorske pravice in o razširjeni kolektivni licenci ločeni. Ureditev je zapisna v posebnem poglavju (3. poglavje), ločenem od omejitev avtorskih pravic (2. poglavje).

Ostale nordijske države take poteze pri spremembah svojih zakonov niso naredile, vendar so zgovorni naslovi poglavij znotraj katerih je urejena razširjena kolektivna licenca. Danska pozna poglavje »Omejitve avtorske pravice in upravljanje s pravicami v primeru razširjenih kolektivnih licenc«⁶⁰², podobno tudi Norveška pozna poglavje z naslovom »Omejitve avtorske pravice in o upravljanju pravic preko sistema razširjene kolektivne licence.«⁶⁰³ Tudi ta podatek je dovolj zgovoren, da nas pripelje do zaključka, da razširjene licence ne predstavljajo omejitev, temveč so zgolj urejene poleg njih v istem poglavju. Edino Finska temu vprašanju ni namenila formalne pozornosti in pozna samo poglavje o omejitvah avtorskih pravic, znotraj katerega ureja tudi razširjene licence.

Četudi teh formalnih pokazateljev ne bi bilo, se je potrebno vseeno vprašati ali gre pri razširjeni kolektivni licenci za kakršnokoli vsebinsko omejevanje imetnikovih pravic. Večkrat je že bilo poudarjeno, da se shema želi oddaljiti od prisilnih elementov in da temelji na načelu neprisilnosti glede nezastopanih imetnikov. Njim se nobena od pravic ne more trajno omejiti, saj zakon vselej priznava možnost odklonitve sodelovanja oziroma prepovedati uporabo del in zahtevati individualno nadomestilo. Lahko se trdi, da imajo nezastopani imetniki več pravic kot tisti, ki so člani kolektivne organizacije. Glede na zelo jasno dejanje švedskega zakonodajalca ki je uredil vprašanja razširjene licence v poglavju ločenem od omejitev avtorskih pravic, lahko posredno pridemo do enakega sklepa vsaj še pri Danski in Norveški, ki očitno ločita izjemo od razširjenega upravljanja. V prid temu govori tudi 18. recital Direktive 2001/29/ES, prav tako pa ni nobenega vsebinskega argumenta, ki bi kazal na omejitev imetnikovih pravic. Z vključitvijo nezastopanih imetnikov v razširjeno kolektivno licenco je vsota njihovih upravičenj vsaj enaka kot prej. Vse kar se od njih pričakuje, če v sistemu ne želijo sodelovati, da svojo (novo) pravico do izstopa uveljavijo, saj je v naravi vsake pravice, da se uresničuje aktivno z zahtevkom. Upravičeno je zato trditi, da imetnik ne izgubi nobene od prejšnjih pravic, dobi pa novo, ki jo lahko in mora izkoristiti, če se želi vrniti v stanje nevključenosti. Lahko zahteva tudi plačilo, kot se zdi njemu primerno. Pojemovno zato ne moremo govoriti o vsebinskem omejevanju pravic, ker teh preprosto ni. Celoten sistem je zasnovan zgolj na ovrgljivi domnevi, da kolektivna organizacija deluje tudi v korist tistega, ki se ni izjavil in od njega je odvisno ali bo domnevo s svojim nasprotovanjem izpodbil. Popolnoma na mestu je zato že omenjena Olssnova trditev, da je razširjena kolektivna licenca zgolj način upravljanja s pravicami in ne njena omejitev. Zato se je oblikovalo večinsko stališče, da pri razširjeni licenci ne gre za omejitve avtorske pravice.

⁶⁰⁰ Olsson, H. (2005), »This makes it very clear that the Nordic system by nature is not to be seen as a limitation but as a management arrangement.«

⁶⁰¹ Ibidem, »In order to make it absolutely clear that such schemes are not limitations, the Swedish legislator intends to, for instance, put all provisions on extended collective licenses into a separate Chapter in the Copyright Act (and not, as before, as Articles in Chapter 2 on limitations.«

⁶⁰² »Limitations on Copyright and Management of Rights in the Event of Extended Collective License.«

⁶⁰³ 2. poglavje norveškega zakona se glasi: »Limitations on copyright and the management of rights by extended collective licence.«

Posameznikov položaj se z uvedbo razširjene licence v obsegu njegovih pravic ne more poslabšati, prav tako pa ne gre za vsebinsko omejevanje njegovih upravičenj.

2.5.4 Sklep

Sistem razširjenih licenc nima prisilnih elementov, četudi se zdi, da doleti nezastopane imetnike pravic. Zaradi možnosti prepovedi uporabe in pravice do individualnega nadomestila, imetniki obdržijo popolna materialna upravičenja in lahko svobodno in v celoti tudi z njimi razpolagajo. Razširjeno kolektivno upravljanje je bolj prijazno do imetnikov pravic kot obvezno kolektivno upravljanje ali zakonite licence, ki nasprotno od razširjene licence, vsebinsko omejujeta imetnikova upravičenja. Sistem razširjenega kolektivnega upravljanja na organiziranem nivoju učinkovito ureja vprašanje razčiščevanja pravic. Izkazalo pa se je, da so nadomestila, ki jih morajo uporabniki za to plačevati, visoka.

3. DIREKTIVA EU O AVTORSKI PRAVICI V INFORMACIJSKI DRUŽBI (DIREKTIVA 2001/29/ES)⁶⁰⁴

Direktiva 2001/29/ES⁶⁰⁵ Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi, znana tudi pod imeni »EU Copyright directive« ali »Infosoc Directive« (v nadaljevanju Direktiva 2001/29/ES) je bila v naš pravni red prenesena leta 2004 z novelo Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.⁶⁰⁶ Namen direktive je uskladiti avtorskopravne ureditve v državah članicah kot prispevek k poenotenju notranjega trga, zmanjšanju transakcijskih stroškov in pospeševanju konkurence.

Direktiva ureja pravice, izjeme in pravno varstvo proti izognitvi tehnološkim ukrepom, ki varujejo neupravičen dostop ali uporabo del.⁶⁰⁷ 61 recitalov direktive predstavlja podlago oziroma razlago za njenih 15 členov.⁶⁰⁸

V drugem poglavju direktiva ureja pravice in izjeme. Drugi, tretji in četrti člen so za države članice obvezni, saj direktiva zahteva, da imajo vse države članice uzakonjene sledeče pravice v korist imetnikov: pravico reproduciranja, pravico priobčitve del javnosti (vključno s pravico do dajanja na voljo javnosti) in pravico distribuiranja. Enako je obvezno, da vse države poznajo tudi izjemo od pravice reproduciranja (5. člen), in sicer gre za dejanja začasnega reproduciranja, ki so nujni del tehnološkega procesa. S tem pa je krog obveznih izjem zaključen. Direktiva nadalje ponuja nabor možnih izjem od izključne pravice reproduciranja (fakultativne izjeme od pravice

⁶⁰⁴ Za podrobnejši pregled sprejemanja direktive glej Bogataj Jančič, M., *Avtorsko pravo v digitalni dobi*, Pasadena, Ljubljana 2008, str. 158, dostopno na: http://www.ipi.si/sl/publikacije/avtorsko_pravo_v_digitalni_dobi, zadnjič obiskano marca 2009.

⁶⁰⁵ Direktiva 2001/29/ES, Uradni list L 167, 22/06/2001, dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:SL:HTML>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁶⁰⁶ Bogataj Jančič, M. (2008), str. 160.

⁶⁰⁷ Podrobneje o varstvu tehnoloških ukrepov glej Bogataj Jančič, M. (2008), str. 86.

⁶⁰⁸ Ibidem, str. 161.

do reproduciranja).⁶⁰⁹ Obstaja tudi serija možnosti za omejitev tako pravice do reproduciranja kot tudi pravice do priobčitve vključno z izjemo od dajanja na voljo javnosti (vendar omejeno):⁶¹⁰
/.../

»(c) reproduciranje v tisku, priobčitev javnosti oziroma dajanje na voljo javnosti objavljenih člankov o aktualnih gospodarskih, političnih ali verskih temah oziroma predvajanih del ali druge vsebine istega značaja v primerih, ko takšna uporaba ni izrecno prepovedana in dokler je naveden vir vključno z avtorjevim imenom, oziroma uporaba del ali predmetov sorodnih pravic v zvezi s poročanjem o aktualnih dogodkih v obsegu, ki ga upravičuje informativni namen in ob navedbi vira vključno z avtorjevim imenom, razen če se to izkaže za nemogoče;

(d) citati z namenom kritike ali ocene pod pogojem, da se nanašajo na delo ali na predmet sorodnih pravic, ki je bil že bil zakonito dan na voljo javnosti, da je naveden vir vključno z avtorjevim imenom, razen če se to izkaže za nemogoče, in da je njihova uporaba v skladu s pošteno prakso ter v obsegu, ki ga zahteva poseben namen;

(n) uporaba s priobčitvijo ali dajanjem na voljo javnosti del ali predmetov sorodnih pravic, ki niso urejeni s prodajnimi ali licenčnimi pogoji, navedenimi v njihovih zbirkah, v namen raziskave ali zasebnega študija posameznim pripadnikom javnosti po temu namenjenih terminalih, ki se nahajajo v prostorih, navedenih v odstavku 2(c) /.../«

Izjeme, ki se nanašajo na pravico dajanja na voljo javnosti so v veliki meri omejene. Tako morajo države članice, v kolikor se odločijo omejiti pravico dajanja na voljo javnosti, ostati v mejah navedenih določb. V čem je torej vrednost Direktive 2001/29/ES glede razširjenih kolektivnih licenc? V 18. recitalu preambule direktive je zapisano: »Ta direktiva ne vpliva na ureditve držav članic v zvezi z upravljanjem pravic, na primer v zvezi z razširjenimi kolektivnimi licencami.« To je zelo jasna določba, ki posredno pove, da dogovorjene rešitve znotraj sistema razširjene kolektivne licence ne predstavljajo omejitev avtorske pravice in da lahko države članice to področje urejajo drugače kot od njih zahtevajo okvirne določbe direktive.

Ob ugotovitvi, da shema razširjenih kolektivnih licenc ni v nasprotju z direktivo in je zato dovoljena, je treba ponovno poudariti, da so pogoji za uvedbo rigidni in da ne bo obstajala nikakršna razširjena licenca, če se organizacija, ki predstavlja znatno število imetnikov pravic na nekem področju, ne bo pogodila o vrstah in načinih rab z uporabniki. Osnova je ravno avtonomija pogodbenih strank in ne zakonski razširitveni učinek, ki sicer odigra pomembno vlogo pri razširjeni licenci, vendar šele sekundarno.

Zasluga, da je izvzetje tega sistema sploh zapisano v direktivi, gre nordijskim državam, ki so si v evropskem zakonodajnem procesu močno prizadevale, da se zaradi zaprtega seznama možnih omejitev pravic v direktivi sprejme odločitev, ki bo spregledala v praksi dobro utečeno shemo.

⁶⁰⁹ Glej 5. člen Direktive 2001/29/ES: a) v zvezi z reprodukcijami na papirju, ki se pridobijo z uporabo katerekoli fotografske tehnike ali na kak drug način s podobnim učinkom, z izjemo grafičnih izdaj glasbenega dela, ob pogoju, da imetniki pravic dobijo pravično nadomestilo; (b) v zvezi z reprodukcijami v katerem koli mediju, ki jih izdelata fizična oseba za privatno uporabo in v namene, ki niso niti posredno niti neposredno komercialni, ob pogoju, da imetniki pravic prejmejo pravično nadomestilo, pri katerem se upošteva uporaba ali neuporaba tehničnih ukrepov po členu 6 na zadevnem delu ali predmetu; (c) v zvezi s posebnimi dejanji reproduciranja, ki jih izvedejo javno dostopne knjižnice, izobraževalne ustanove, muzeji ali arhivi in ki niso storjena zaradi neposredne ali posredne ekonomske ali komercialne koristi; (d) v zvezi z efemernimi posnetki del, ki jih izdelajo RTV organizacije z lastno opremo in za lastne oddaje; ohranjanje teh posnetkov v uradnih arhivih se lahko dovoli na podlagi njihovega izjemnega dokumentarnega značaja; (e) v zvezi z reproduciranjem oddaj nekomercialnih socialnih institucij, na primer bolnišnic ali zaporov, pod pogojem, da imetniki pravic prejmejo pravično nadomestilo.

⁶¹⁰ Za celotno besedilo glej 3. odstavek 5. člena Direktive 2001/29/ES.

Olsson trdi, da »...18. recital zelo jasno pove, da nordijski sistem po naravni ne predstavlja omejitve, temveč sporazum o upravljanju.«⁶¹¹ in enako je tudi stališče švedske vlade, da je »[i]zjava v preambuli treba razumeti kot splošno izjavo, ki ne velja samo za že obstoječe razširjene kolektivne licence, temveč dopušča svobodo pri ustanavljanju novih shem.«⁶¹²

Zapisno samo sili k ugotovitvi, da sistem razširjene licence dopušča veliko več kot Direktiva 2001/29/ES, vendar lahko nacionalni zakonodajalec zgolj pripravi podlago in ustvari pogoje za izgradnjo sistema, imetniki in uporabniki pa bodo morali biti tisti, ki bodo v zakonu spečo zasnovo razširjene kolektivne licence tudi prebudili s pogodbo.

4. PREGLED RAZŠIRJENIH KOLEKTIVNIH LICENC PO NORDIJSKIH DRŽAVAH

Elementi za sistem so v teoriji znani. Svobodnemu dogovoru, ki je sklenjen med uporabnikom in reprezentativno kolektivno organizacijo zakon daje širšo veljavo, zaradi domneve, da je dogovor tudi v interesu imetnikov, ki pri pogajanjih niso sodelovali. Sistem v praksi predpostavlja dobro organiziranost imetnikov pravic, ki se zberejo v reprezentativni kolektivni organizaciji ter spoštovanje in disciplinirano trgovanje z avtorskimi in sorodnimi pravicami.

Pod temi pogoji sistem dobro deluje na Švedskem, Finskem, Norveškem in Danskem. Izvedbo razširjenih licenc teorija v teh državah teorija imenuje »nordijska rešitev« (*»nordic solution«*). V drugi polovici 20. stoletja so omenjene razvile svojevrstno kolektivno upravljanje, ki je ponudilo več prednosti kot do tedaj poznanimi sistemi. Prve določbe o razširjeni licenci so se pojavile v zakonodaji omenjenih držav v zgodnjih 60. letih. Sheme so se sprva nanašale na področje oddajanja določenih kategorij del (v glavnem glasbenih). Sistem razširjenih licenc je v 80. letih doživel renesanso, saj se je na podlagi izkušenj izkazal za najboljšega na problematičnih področjih reprografskega reproduciranja, kableske retransmisije in ponovnega oddajanja.⁶¹³ Zaradi ugotovitve, da je rešitev dobro zaživela, se je čez čas prenesla in ustalila še na drugih področjih.

Zato je razumna napoved bivše švedske ministrice, da je »... sistem razširjenih licenc, ki je bil prvič uporabljen v nordijskih državah, ... dobro zastavljen, da postane ena od evropskih rešitev,«⁶¹⁴ in kanadskega profesorja: »[d]a je razširjena kolektivna licenca najbolj primeren mehanizem, da se zagotovi uspešno upravljanje z avtorskimi pravicami v digitalni dobi.«⁶¹⁵

V nordijskih državah so se ustanovljale profesionalne organizacije ravno zaradi izgradnje sistema razširjenega upravljanja, ki so imele zelo široko pokritost imetnikov pravic. Njihovo poslovanje še danes temelji na preglednosti in objavljanju natančnih finančnih podatkov.⁶¹⁶ Olsson ugotavlja, da imajo načeloma isto osnovno strukturo sheme v vseh nordijskih državah in pokrivajo podobna področja izkoriščanja del.⁶¹⁷

⁶¹¹ Olsson, H. (2005).

⁶¹² Ibidem.

⁶¹³ Kleveland, Å.(2008).

⁶¹⁴ Ibidem.

⁶¹⁵ Gervais, D. (2003), str. 7.

⁶¹⁶ Kleveland, Å.(2008).

⁶¹⁷ Olsson, H. (2005).

4.1 Danska⁶¹⁸

Danska avtorska zakonodaja pozna izjeme za knjižnice, vendar jih včasih veže na obstoj dogovora o razširjeni licenci z založniki. Različne knjižnične storitve so zato odvisne od pridobitve soglasja in plačevanja nadomestil imetnikom pravic. Danski primer je pokazal, da lahko razširjena licenca določi nove meje knjižničnim storitvam. Danska zakonodaja omogoča knjižnicam, da lahko izdelujejo in dostavljajo digitalne kopije člankov in kratke odlomke knjig in drugih literarnih del na zahtevo uporabnika knjižnice, pod zakonskimi pogoji glede razširjene kolektivne licence.

V 16.b členu danskega zakona, ki ureja avtorske in sorodne pravice najdemo sledečo določbo:

»Javne knjižnice in druge knjižnice, ki so v celoti ali deloma financirane s strani javne oblasti, lahko na podlagi zahteve v digitalni obliki reproducirajo članke iz časopisov, revij in sestavljenih del, kratke odlomke iz knjig in drugih objavljenih del, vključno z ilustracijami in glasbo povezano s tekstom, v skladu z zahtevami razširjene kolektivne licence iz 50.člena. Določba prve povedi ne vključuje radijskega ali televizijskega oddajanja ali dajanja na voljo javnosti del na način, ki omogoča članom javnosti, da lahko do njih dostopajo iz kraja in v času, ki si ga sami izberejo.«⁶¹⁹ Jezikovna razlaga pove, da knjižnica digitalnih kopij, kljub obstoju razširjene kolektivne licence, ne sme dati na voljo javnosti, tako da bi uporabniki do njih dostopali po svoji volji. Iz te določbe sicer ni razvidno kako v praksi poteka dostava digitalnih kopij in ali je možen vsaj predogled del preko interneta. Jasno je zgolj, da določba ne dopušča dogovora z razširjenim učinkom o pravici dajanja na voljo javnosti.

50. člen omenjenega danskega zakona opisuje razširjeno kolektivno licenco:

»1. Razširjene kolektivne licence iz členov 13, 14, 16b, 17(4), 23(2), 30, 30a, in 35⁶²⁰ lahko nastanejo, če se uporabnik obrne na in sklene dogovor o izkoriščanju del z organizacijo, ki jo sestavlja znatno število avtorjev določene vrste del, ki se uporabljajo na Danskem. Razširjena kolektivna licenca daje uporabniku pravico izkoriščati tudi druga dela iste vrste avtorjev, ki jih organizacija ne zastopa.

2. Razširjena kolektivna licenca daje uporabniku pravico izkoriščati dela nezastopanih avtorjev na način in pod pogoji, ki izhajajo iz dogovora med organizacijo in drugo stranjo iz 1. odstavka.

⁶¹⁸ Glej tudi Crews, K., Study on Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives, WIPO, 2008, str. 39, dostopno na: http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=109192, zadnjič obiskano marca 2009.

⁶¹⁹ Danish Consolidated Act on Copyright 2006, dostopno na: http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Lovgivning/Lovgivning_Engelsk_site/Consolidated%20Act%20on%20Copyright%202006.pdf, »Public libraries and other libraries financed in whole or in part by the public authorities may upon request in digital form reproduce articles from newspapers, magazines and composite works, brief excerpts of books and other published literary works, as well as illustrations and music reproduced in connection with the text, provided the requirements regarding the extended collective license according to section 50 have been met. The provision of the first sentence shall not comprise broadcast by radio or television or the making available to the public of works in such a way that members of the public may access them from a place and at a time individually chosen by them, cf. the second division of section 2 (4)(i).«

3. Organizacije, ki zastopajo imetnike pravic in sklepajo dogovore iz prvega odstavka, odobri ministrstvo pristojno za kulturo. Samo ena organizacija je lahko odobrena za posamezno vrsto dela. Minister lahko določi, da bo odobrena organizacija sestavljena iz večih, ki izpolnjujejo pogoje iz prvega odstavka.«⁶²¹

Člen 51 nato govori o nediskriminatornem obravnavanju med zastopanimi in nezastopanimi imetniki pravic, in sicer da veljajo sprejeta pravila organizacije glede distribucije nadomestil enako tako za avtorje, ki so zastopani kot za tiste, ki niso in da lahko nezastopani avtorji zahtevajo individualno nadomestilo, četudi ta pravica ne izvira iz pravil organizacije.⁶²²

Razširjene kolektive licence lahko poleg knjižnic (16b.) izkoristijo še uporabniki iz sledečih področij za: reprodukcijo znotraj izobraževalnih aktivnosti (13.), za reprodukcijo v podjetjih (14), hendikepirane v uradnih, občinskih ali drugih socialnih neprofitnih ustanovah (17./4), splošno informativno predstavo ali znanstveno predstavitev za komercialni namen (23./2) in za določene radijske in televizijske postaje (30. in 30a.).

Crews je v svoji raziskavi iz leta 2008 ugotovil, da so se v praksi pogajanja izkazala za trd oreh. Dvoletna pogajanja v skladu s predstavljenim 16b. členom so npr. prinesla zgolj pravico do izdelovanja digitalnih kopij znanstvenih člankov. Ocena plačila pa je na splošno približno enaka poštnini, ki bi jo knjižnica morala plačati, če bi poslala papirne kopije uporabniku knjižnice, kar na letni ravni znese precejšen znesek.⁶²³

Čeprav pregled danske ureditve pove, da knjižnice tudi v okviru razširjene licence ne smejo dajati na voljo javnosti del iz svoje zbirke je Crews vseeno zapisal, da so knjižnice »[n]e glede na omejitve lahko preoblikovale veliko svojih dostav dokumentov v digitalno obliko. Predstavniki knjižnic trdijo, da so rezultati licenčnega dogovora pozitivni tako za knjižnice kot založnike. Knjižnica lahko stopnjuje svoje storitve, imetniki pravic pa dobijo reden prihodek. Ker pa je dogovor omejen samo na določena dela, morajo knjižnice še vedno poznati sistem klasične dostave za dela, ki ne smejo biti digitalizirana v skladu s členom 16(b)«⁶²⁴

⁶²¹ Ibidem, »1. Extended collective license according to sections 13, 14 and section 16 b, section 17, (4), section 23(2) and sections 30, 30 a and 35 may be invoked by users who have made an agreement on the exploitation of works in question with an organisation comprising a substantial number of authors of a certain type of works which are used in Denmark. The extended collective license gives the user right to exploit other works of the same nature although the authors of those works are not represented by the organisation. 2. The extended collective license gives the user right only to exploit the works of the unrepresented authors in the manner and on the terms that follow from the agreement made with the organisation and from the provisions mentioned in subsection (1). 3. Rightholder organisations who make agreements of the nature mentioned in subsection (1), shall be approved by the Minister for Culture. Only one organisation can be approved for each type of works. The Minister may decide that an approved organisation in certain fields shall be a joint organisation comprising several organisations which meet the conditions of subsection (1).«

⁶²² Ibidem, »1. For exploitation of works according to sections 13, 14 and 16 b, section 17 (4), section 23(2) and sections 30, 30 a and 35 the rules laid down by the organisation with regard to the distribution of remuneration between the authors represented by the organisation shall apply correspondingly to unrepresented authors. 2. Unrepresented authors may claim an individual remuneration although such a right appears neither from the agreement with the user nor from the organisation's rules on remuneration. The amount of the individual remuneration may be fixed according to the provision of section 47(1). The claim for remuneration shall be advanced against the organisation only. 3. Claims for remuneration which the organisations approved according to section 50(3) wish to make in connection with exploitation of works according to section 35, shall be made simultaneously to the users. (4) The provision of section 49 shall apply correspondingly to the claims for remuneration according to the rules mentioned in subsections (1) and (2).«

⁶²³ Podobno tudi Crews, K. (2008,) str. 40.

⁶²⁴ Ibidem, str. 40, »Despite these limitations, the library has been able to convert many of its document delivery services to digital media. According to the library official, the outcome of the license agreement is positive for the library and the publishers. The library can enhance its services, and the publishers receive a steady royalty fee. Because the agreement is still limited to only a subset of publications, the library must maintain alternative delivery systems for works that may not be digitized in accordance with Section 16b.«

Danska ureditev razširjene kolektivne licence dopušča dogovor, ki jim omogoča izdelavo digitalnih kopij in pošiljanje po elektronski pošti.

4.1.1 Primer *Copy-DAN*

Crews daje za primer organizacijo, ki jo je na Danskem odobrilo ministrstvo za kulturo (*Copy-DAN*)⁶²⁵ s sedežem v Kopenhagnu, ki predstavlja imetnike pravic velikega števila objavljenih del, ki niso avdio-vizualna dela. Crews razlaga, da je organizacija pooblaščenca, da vstopa v dogovore o licencah z uporabniki skladno s 16.b členom. Zaradi razširitvenega učinka lahko *Copy-DAN* učinkovito licencira dela imetnikov, ki jih sam ne zastopa. Posledično lahko knjižnica, ki pridobi tako licenco z zaupanjem izdeluje kopije vseh vrst del, ki so bila objavljena, ki so znotraj okvira, ki ga predstavlja *Copy-DAN*. Crews ugotavlja, da z vidika knjižnice velja licenca za močno, saj jim omogoča, da lahko izdelujejo kopije večjega števila del, kot bi ga, če bi morali doseči individualne dogovore z vsakim imetnikom pravic..

Danska je 1. julija 2008 spremnila Zakon o avtorski pravici in uvedla spremembe tudi pri razširjenem kolektivnem upravljanju. Aktualna revizija avtorskega prava na Danskem predvideva tudi organizacijo, ki bo na podlagi razširjene kolektivne licence izdajala licence za uporabo osirotelih del. Določba je stopila v veljavo 1. julija 2008.⁶²⁶

4.2. Švedska

Švedski avtorskopравни zakon v 16. členu govori o izdelovanju in distribuciji kopij v okviru določenih aktivnosti knjižnic in arhivov.⁶²⁷

»1. Arhivi in knjižnice iz tretjega in četrtega odstavka, so upravičeni izdelovati kopije del, razen računalniških programov:

1. za namen ohranitve, dopolnitve ali raziskovanja,
2. za zadovoljitev potrebe knjižničnih izposojevalcev po posameznem članku ali krajšemu odlomku dela ali po materiala, ki ga zaradi razlogov varnosti, ne smejo oddati v originalni obliki,
3. za uporabo na napravah za branje.

2. Kopije, ki so bile izdelane na papirju v skladu z drugo točko prvega odstavka, se lahko distribuira knjižničnim izposojevalcem. Določbe o razširjenem učinku kolektivne licence za namen distribucije kopij v drugih primerih in v primeru javne priobčitve so urejene v 42d. členu

⁶²⁵ *Copy-DAN*, <http://www.copydan.dk>

⁶²⁶ HLEG - CS, Final Report on Digital Preservation, Orphan Works, and Out-of-Print Works, 2008, str. 13, dostopno na http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/copyright/copyright_subgroup_final_report_26508-clean171.pdf, zadnjič obiskano marca 2009.

⁶²⁷ Švedski zakon o avtorskih pravicah na literarnih in umetniških delih, uradno prečiščeno besedilo iz 2005, dostopno na: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/2707/a/15195>, zadnjič obiskano marca 2009.

3. Upravičeni izdelovati kopije in jih distribuirati skladno s tem členom so:

- državni in občinski arhivi,
- Državni arhiv za zvočne posnetke in filme,
- znanstvene in raziskovalne knjižnice, ki jih upravljajo javne oblasti,
- javne knjižnice.

4. Vlada lahko v določenih primerih dovoli arhivom in knjižnicam, ki niso omenjeni v tretjem odstavku, izdelovati kopije v skladu s tem členom.«

Poleg knjižnic in arhivov lahko s sklenitvijo dogovora uveljavijo razširjeno zakonito licenco tudi: organi javne oblasti, podjetja in organizacije glede izdelovanja kopij (42b.), izdelovanje kopij znotraj izobraževalnih aktivnosti (42c.), glede radijskih in televizijskih oddajanj (42e.), pri retransmisiji del, ki so vsebovana pri radijskih in televizijskih oddajanjih (42f.).

42a. člen vsebuje splošne določbe o razširjenem učinku kolektivnih licenc:

»Razširjena kolektivna licenca, se uporablja v primerih iz členov 42b.- 42f., ko je bil sklenjen dogovor glede izkoriščanja del z organizacijo, ki predstavlja bistven delež švedskih avtorjev na zadevnem področju. Razširjena kolektivna licenca daje uporabnikom pravico izkoriščati dela določene vrste iz dogovora, kljub dejstvu, da avtorje tistih del ne zastopa organizacija.«

V četrtek odstavku istega člena najdemo: »Kadar se delo izkorišča skladno z 42.d členom velja sledeče: pogoji glede izkoriščanja del izhajajo iz dogovora. Glede plačil na podlagi dogovora ali drugih ugodnosti, ki so v glavnem plačane iz pobranih nadomestil, bo avtor obravnavan enako kot avtorji, ki jih zastopa organizacija. Ne glede na povedano ima avtor vedno pravico do plačila zaradi izkoriščanja del, pod pogojem, da njegovo zahtevo naslovi v treh letih po letu izkoriščanja na organizacijo.«

42d. člen govori o možnosti arhivov in knjižnic glede priobčitve del javnosti:

»1. Arhivi in knjižnice iz tretjega in četrtega odstavka 16. člena so, kadar je uveljavljena razširjena kolektivna licenca v skladu z 42a. členom upravičeni:

- priobčiti dela, razen računalniških programov, knjižničnim izposojevalcem, vendar ne več kot v obsegu posameznih člankov ali kratkih količin ali material, ki se ga zaradi razlogov varnosti, ne sme dostaviti v originalni obliki
- distribuirati kopije, ki so bile pripravljene za knjižnične izposojevalce skladno z drugo točko prvega odstavka 16. člena v drugih primerih kot v 2. odstavku 16. člena.

2. Določba prejšnjega odstavka ne velja, če je avtor prepovedal priobčitev ali distribucijo pri kateri koli stranki dogovora.«

V primerjavi z dansko ureditvijo, na Švedskem zakonodaja pozna manj ovir pri uveljavljanju razširjene kolektive licence oziroma z drugimi besedami, dogovor, ki dobi značilnost razširjene licence lahko obsega več načinov uporab del kot na Danskem. V skladu s prvo točko prvega odstavka zgornjega člena lahko knjižnice ob uveljavljeni razširjeni kolektivni licenci dajejo na voljo knjižničnim izposojevalcem posamezne članke ali drug material v omejenih količinah in material, ki ga zaradi varnostnih razlog ni možno v originalni obliki izročiti uporabnikom. Za

razliko od Danske, ki dajanje na voljo javnosti vnaprej izključi, Švedska tega ne naredi, temveč zgolj omeji količino gradiva, ki ga je do uporabnikov možno prenesti preko interneta.

4.2.1 Primer – literarna in glasbena dela

Liedes in Wager dajeta primer razširjene licence na Švedskem. Razširjena licenca obstaja tudi glede oddajanja objavljenih literarnih in glasbenih del. Licenca ne velja za filme, dramaturška dela ali dela, za katera je avtor prepovedal oddajanje ali obstaja razloga za domnevo da bi avtor nasprotoval oddajanju. V praksi so prepovedi izdane izjemno poredko. Ko švedsko združenje imetnikov pravic (STIM)⁶²⁸ podpiše dogovor s katerim od podjetij glede oddajanja glasbe, bo dogovor pokrival ne samo skladateljev, aranžerjev in piscev besedil, ki so člani STIM-a, temveč tudi vse ostale švedske in tuje avtorje na področju glasbe. Podobno velja za oddajanje literarnih del. Na Danskem in Norveškem določbe o razširitvenih licencah ne pokrivajo samo literarnih in glasbenih del, temveč vsa dela.⁶²⁹

4.3 Finska

13. člen finskega zakona, ki ureja avtorske pravice pravi.⁶³⁰

»Kopije objavljenih del se lahko reproducirajo s fotokopiranjem ali podobnimi sredstvi na podlagi razširjene kolektivne licence v skladu s členom 26. člen velja tudi za reprodukcije javnih knjižnic, izobraževalnih ustanov in arhivov.«

14. člen istega zakona pove:

»1. Kopije objavljenih del se lahko izdelajo na podlagi razširjene kolektivne licence v skladu s 26. členom za izobraževanje ali znanstveno raziskovanje in so za ta namen lahko priobčene javnosti, vendar ne z radijskim ali televizijskim oddajanjem. Te določbe ne pokrivajo reprodukcije s fotokopiranjem ali podobnimi sredstvi.

2. Določba prvega odstavka glede drugih del kot del, ki se prenašajo preko radijskih in televizijskih oddajanj, ne velja za dela, za katera je avtor prepovedal reprodukcijo ali priobčitev del.«⁶³¹

⁶²⁸ STIM – združenje, ki ščiti interese avtorjev in glasbenih založnikov na švedskem, dostopno na: <http://www.stim.se/stim/prod/stimv4eng.nsf>, zadnjič obiskano marca 2009.

⁶²⁹ Liedes J., Wager H. (2008).

⁶³⁰ Omenjene finske zakonodaje ni na voljo v angleškem jeziku, zato so določbe prevedene iz: Westkamp, G., Part II: Country Reports on the Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States, Queen Mary Intellectual Property Research Institute, 2007, str. 185, dostopno na: http://www.ivir.nl/publications/guibault/InfoSoc_Study_2007.pdf, zadnjič obiskano marca 2009, 13. člen: »Copies of published works may be reproduced through photocopying or similar means on the basis of an extended collective license in accordance with Article 26.«

⁶³¹ Ibidem, 14. člen, »1. Copies of published works may be made on the basis of an extended collective license in accordance with Article 26 to be used for education or scientific research and may be used for this purpose by communication to the public through other means than dissemination through radio or television broadcasting. These provisions do not cover reproduction through photocopying or similar means. 2. The provisions in paragraph 1 regarding other works than works transmitted through radio or television broadcasting are not applicable to works, the author of which has prohibited the reproduction or communication of the work.«

14. člen je v 2. odstavku imetniku priznal novo pravico, da z izrecno prepovedjo onemogoči uporabo dela. Vendar ni pravil o obličnosti podane izjave. Za knjižnice obstaja glede razširjenih licenc specialna določba 16d., ki je predstavljena v nadaljevanju.

16. člen finskega avtorskega zakona opisuje reprodukcijo v arhivih, knjižnicah in muzejih:

»Arhivi, knjižnice in muzeji določeni v uredbi lahko, v kolikor ne gre za neposreden ali posreden komercialni namen, izdelujejo kopije del iz njihove zbirke za:

1. ohranitev materiala in zagotovitev njegove obstojnosti
2. tehnično rekonstrukcijo in restavracijo materiala
3. upravljanje in organiziranje zbirke in za druge interne namene v zvezi z ohranitvijo zbirke
4. dopolnitev kopije nepopolnega dela ali manjkajočega dela, ki je bil izdan v večih delih, razen če je delo ali dopolnitev dostopna preko komercialne distribucije ali priobčitve.«⁶³²

Člen 16a govori o reprodukciji del v korist javnosti in priobčitvi del javnosti:

»Arhivi, javne knjižnice in muzeji določeni z uredbo lahko, dokler reprodukcija nima neposrednega ali posrednega komercialnega cilja:

1. izdelujejo fotokopije objavljenih del iz zbirke, ki je nagnjena k uničenju in te ponudijo javnosti preko posojanja, razen če je delo dostopno preko komercialne distribucije ali priobčitve
2. v kolikor se zdi razumno, preko fotokopiranja ali podobnih sredstev izdelajo kopije posameznih člankov časopisov ali revij in kratke odlomke objavljenih del iz svoje zbirke, z namenom izročitve izposojevalcem za njihovo privatno uporabo namesto izposoje celotnih del ali map, katerih sestavni del so.
3. Arhivi, javne knjižnice in muzeji določeni z uredbo lahko, dokler reprodukcija nima neposrednega ali posrednega komercialnega cilja, priobčijo objavljeno delo iz svoje zbirke pripadniku javnosti za raziskovanje ali privaten študij v ustanovi na temu namenjenih terminalih. Digitalno kopiranje preko priobčitve mora biti onemogočeno.«⁶³³

16b. člen - Knjižnice, ki v skladu z zakonom o depozitu pridobijo kopijo dela, lahko:

⁶³² Ibidem, str. 196, »Article 16 of the Finnish Copyright Act regarding reproduction in archives, libraries and museums: “Archives, public libraries and museums stated in a governmental decree may, as long as the reproduction is made for neither directly nor indirectly commercial ends, produce copies of works belonging to their collections 1) in order to preserve the material and assure its durability, 2) for technical reconstruction and restoration of the material ,3) for administration and organization of their collections and for other internal ,use needed in order to maintain their collections ,4) in order to complete a copy of an incomplete work or to complete a missing ,part of a work published in several parts, unless the work or the completion,,needed is available through commercial distribution or communication.«

⁶³³ Ibidem, str. 188, »Article 16 (a) of the Finnish Copyright Act regarding reproduction of works on behalf of the public and communication of the work to the public states: “Archives, public libraries and museums stated in a decree may, as long as the reproduction is made for neither direct nor indirect commercial ends, unless the work is available through commercial distribution or communication, through photocopying or similar means make a copy of a published work which is available in their collections and which is prone to damage, and make such a copy available to the public through lending, provided that it can be considered reasonable, through photocopying or similar means make copies of single Articles that make part of their collections, news papers or magazines of their collections and short excerpts of other published works to be handed over to borrowers for their private use instead of the volumes or folders they make part of. Archives, public libraries and museums stated in a decree may, as long as the reproduction is made for neither direct nor indirect commercial ends communicate a published work belonging to their collections to a member of the public for research or private study in the premises of the institution through dedicated terminals. This provided that relevant sales- or license terms or other contractual terms are not in contradiction with the communication and provided that digital copying or further communication of the work have been made impossible.«

- »1. Uporabljajo kopijo vključeno v svojo zbirko v skladu s 16. in 16a. členom,
2. priobčijo objavljeno delo, ki so jo vključili v svojo zbirko javnosti za raziskavo ali privaten študij na terminalu, pod pogojem, da je nadaljnje digitalno kopiranje onemogočeno,
3. z namenom vključitve dela v zbirko izdelati kopijo dela, ki je dano na voljo javnosti preko odprte mreže (interneta),
4. z namenom vključitve dela v svojo zbirko izdelati kopijo dela, ki je potrebna za pridobitev v knjižnično zbirko, ki ni dostopna preko komercialne distribucije ali priobčitve.«⁶³⁴

Člen 16c govori o uporabi del za filmske arhive.

Za knjižnice najbolj pomembna je določba 16.d člena, ki govori o uporabi del v arhivih, knjižnicah in muzejih na podlagi razširjene kolektive licence:

- »1. Arhivih, javne knjižnice in muzeji določeni v uredbi smejo skladno z razširjeno kolektivno licenco in v skladu s 26. členom⁶³⁵
 - izdelovati kopije del iz svoje zbirke v drugih primerih kot omenjenih v členih 16 in 16a-16c,
 - priobčiti dela iz svoje zbirke v primerih drugačnih od tistih opisanih v členih 16 in 16a-16c.
2. Določba 1. odstavek ne velja za dela, ko je avtor prepovedal reprodukcijo ali priobčitev.«⁶³⁶

Omenjeni člen pravi, da se z razširjeno kolektivno licenco lahko dogovorijo tudi drugačne uporabe varovanih del kot je to možno na podlagi členov 16-16c. Slednji predstavljajo klasične izjeme oziroma omejitve avtorskih in drugih pravic in za njihovo uresničevanje zakon ne predpostavlja nikakršnega dogovora. Gre za pravice uporabnikov do uporabe varovanih vsebin na podlagi zakona samega. Temu primerno je tudi veliko pogojev in omejitev – npr. dajanje na voljo javnosti je omejeno na terminale znotraj knjižnic. 16d. člen pove, da teh omejitev v sistemu razširjenih licenc ni in lahko gre vsebina dogovora preko omenjenih zakonskih omejitev. Specialna določba v primerjavi s splošno iz 14. člena ne omejuje namena uporabe del na izobraževanje ali raziskovanje.

Glavna ugotovitev je, da finska zakonodaja knjižnicam ne prepoveduje dogovora o dajanju na voljo javnosti del v sistemu razširjene licence in zato ponuja še več kot prej omenjeni Danska in Švedska. V primerjavi s Švedsko gre korak naprej, saj dogovoru, ki lahko dobi razširitveni učinek

⁶³⁴ Ibidem, str. 188, »Libraries to which a copy of a work shall be conveyed in accordance with the Legal Deposit Act 420/1980198 may 1) use a copy included in their collections in accordance with Article 16 and 16 a above and under the conditions mentioned in those provisions 2) communicate a published work included in their collections to a member of the public to be used for research or private study through dedicated terminals, in the premises of such a library in which the material according to the Legal Deposit Act shall be placed and made part of the collections of the library, and in the Finnish Film Archive, provided that digital copying or further communication of the work have been made impossible 3) with the ends of incorporating them with their collections make a copy of works made available to the public through open networks (Internet) 4) with the ends of incorporating them with their collections make a copy of works which need to be acquired to the library's collections but which are not available through commercial distribution or communication.«

⁶³⁵ Finska avtorskoppravna zakonodaja ni na voljo v angleškem jeziku. Pregled njene ureditve temelji na poročilu, ki se omenja pri opombi 630. Poročilo ne obravnava 26. člena. Avtor sklepa, da gre za splošno določbo o razširjeni kolektivni licenci, saj se na 26. člen sklicujejo tudi druge določbe, ki dopuščajo uvedbo razširjene licence in ni specifična za obravnavani člen.

⁶³⁶ Westkamp, G. (2007), str. 190, Article 16 (d) regarding the use of works in archives, libraries and museums on the basis of extended collective licenses states: »1. Archives, public libraries and museums stated in a decree may, in accordance with an extended collective license and in accordance with Article 26 make copies of works included in their collections in other cases than those mentioned in Article 16 and 16 (a) - 16 (c) communicate works included in their collections in other cases than those mentioned in Article 16 and 16 (a) -16 (c). 2. The provisions in paragraph 1 above are not applicable to works, the author of which has prohibited the reproduction or communication of the work.«

ne postavlja mej v zvezi s količinami materiala, ki se ga lahko da na voljo uporabnikom. Finska ne pozna omejitve posameznih člankov ali omejenih količin. Gre za napredno rešitev, vendar je zapisana manj očitno kot pri Norveški, ki v shemi razširjene licence izrecno dovoljuje dajanje del iz zbirke na voljo javnosti. Glej ureditev pri Norveški spodaj.

16e. člen nadalje govori o določbah za uporabo del v arhivih, knjižnicah in muzejih:

»V primerih iz členov 16, 16a in 16d se lahko z uredbo podrobneje določijo kateri arhivi, javne knjižnice in muzeji lahko koristijo izjeme ali razširjeno kolektivno licenco, in sicer če

1. obstaja zakonska določba glede funkcije ali nalog ustanove,
2. ima ustanova posebno obveznost arhiviranja, shranjevanja ali druge storitve,
3. ustanova v veliki meri služi znanstvenemu raziskovanju,
4. je ustanova v lastni države.«⁶³⁷

Potrebno je še zapisati, da so arhivi, javne knjižnice in muzeji, ki koristijo ugodnosti iz členov 16a – 16c zavezani uporabiti tehnološke ukrepe, da se prepreči kopiranje ali priobčitev del. Zahteva po tehnoloških ukrepih pa ni podana pri členu 16d glede dogovorjenih rab v skladu z razširjeno licenco. Dogovor, ki bo osnova razširjeni licenci lahko ta vprašanja reši drugače kot zahteva zakon za zakonite izjeme.

Povzetek pregleda pri Finski pove, da lahko knjižnice v skladu z razširjeno kolektivno licenco dosežejo dogovor z reprezentativno organizacijo, ki dopušča uporabo del preko možnosti, ki jih ponujajo zakonite izjeme. Knjižnice na Finskem lahko dajejo na voljo javnosti dela iz svoje zbirke pod pogoji razširjene licence.

4.3.1 Primer - reprografično reproduciranje

Liedes in Wager kot finski primer navajata skupno organizacijo za avtorske in sorodne pravice *Kopioisto*,⁶³⁸ ki združuje okrog petdeset manjših organizacij in zastopa skupaj približno petdeset tisoč imetnikov pravic. Na podlagi splošne določbe, ki pokriva vsa področja uporabe, je *Kopioisto* skozi pogajanja postavil pogoje uporabe in višino nadomestil glede na različna področja, npr. za izobraževanje, državno upravo, lokalne skupnosti, verske organizacije, podjetja in podobno. Nezastopani imetniki pravic lahko prepovedo uporabo njihovih del na podlagi sklenjenih dogovorov. Četudi so članske organizacije *Kopioista* odločile, da bodo zbrana nadomestila uporabili v glavnem za skupni namen imajo nezastopani imetniki po zakonu pravico do individualnega nadomestila.⁶³⁹

⁶³⁷ Ibidem, Article 16 (e) providing further provisions regarding the use of works in archives, libraries and museums states: “In the cases mentioned in Article 16, 16 (a) and 16 (d) there may be provisions set in a decree on which archives, public libraries and museums may use a work or take advantage of an extended collective license in accordance with above mentioned sections, if 1) there is a legal provision regarding the functions or tasks of the institution, 2) the institution has a special legal obligation of archiving, storing or other service 3) the institution to a great extent serves scientific research, or 4) the institution is owned by the state.

⁶³⁸ <http://www.kopioisto.fi/>

⁶³⁹ Glej tudi Liedes, J., Wager, H. (2008).

4.4 Norveška

Slovenija se pri urejanju vprašanj razširjene kolektivne licence lahko zgleduje tudi po norveški ureditvi, čeprav država ni članica EU, saj je uporaba Direktive 2001/29/ES glede razširjenih kolektivnih licenc izključena, kot je že bilo predstavljeno v poglavju o . Direktivi 2001/29/ES.

Enako kot pri finski ureditvi, tudi norveška avtorskoppravna zakonodaja ponuja nekaj omejitev avtorskih in drugih pravic. Spodnja zakonska izjema od avtorske pravice npr. izrecno omejuje pravico dajanja na voljo javnosti na temu namenjene terminale v skladu z namenom študija ali raziskovanja. S predstavitvijo te določbe se želi nazorno opozoriti na razliko med možnostmi, ki jih ponuja zakonska izjema in možnostmi, ki jih ponuja razširjena licenca.

V skladu s 16. členom, ki govori o izdelovanju kopij v arhivih, knjižnicah in muzejih in predstavlja zakonsko izjemo lahko:

»[K]ralj ... izda predpis, da lahko arhivi, knjižnice, muzeji in izobraževalne ustanove preko terminalov znotraj ustanov dajejo dela iz zbirke na voljo posameznikom, če gre za namen raziskovanja ali privatnega študija.⁶⁴⁰

Norveška pozna razširjene licence za sledeča področja: za uporabo del pri aktivnostih izobraževanja (13b. člen), za uporabo del v ustanovah in podjetjih (14. člen), za produkcijo in uporabo fiksiiranih del za invalide (17b. člen), za uporabo del iz zbirk organizacij, ki oddajajo (32. člen) in za uporabo del v arhivih, knjižnicah in muzejih. Slednje ureja 16a. člen norveškega avtorskega zakona, ki pravi:

»Arhivi, knjižnice in muzeji iz 16. člena⁶⁴¹ lahko izdelujejo kopije objavljenih del iz zbirke in dajo taka dela na voljo javnosti, če so izpolnjeni pogoji razširjene kolektivne licence iz prvega odstavka 36. člena.«⁶⁴²

Neodvisno od obstoja razširjene licence lahko knjižnica na podlagi kraljevega predpisa na terminalih v prostorih knjižnice daje na voljo javnosti dela za izobraževanje oziroma raziskovanje. Kot pa je razvidno iz primerjave med zakonsko izjemo iz 16. člena in možnostmi, ki jih ponuja razširjena kolektivna licenca iz 16a. člena, slednja deluje bistveno manj restriktivno. Dajanje na voljo javnosti ni omejeno na prostore knjižnice, niti ni opredeljen namen dajanja na voljo

⁶⁴⁰ Norveški zakon o avtorskih pravicah glede literarnih, znanstvenih in umetniških del, uradno prečiščeno besedilo iz leta 2005, dostopno na: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=15319&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, zadnjič obiskano marca 2009, »§16.- Making copies in archives, libraries and museums, etc. The King may issue rules regarding the right of archives, libraries and museums and educational and research institutions to make copies of works for conservation and safety purposes and other special purposes. The provision does not apply to commercial use. The King may issue regulations on that archives, libraries, museums and educational institutions, using terminals on their own premises, can make works in the collections available to individual persons when this is done for the purpose of research or private study.«

⁶⁴¹ 16. člen daje kralju pravico, da s svojim aktom določi pravila arhivom, knjižnicam, muzejem, izobraževalnim in raziskovalnim ustanovam glede reproduciranja del za namen ohranjanja, varovanja ali drug določen namen, ki ni komercialni. Dopoluča tudi dajanje del iz svoje zbirke na voljo posameznikom na temu namenjenih terminalih v knjižnici z namenom raziskovanja ali privatnega študija.

⁶⁴² Norveški zakon o avtorskih pravicah glede literarnih, znanstvenih in umetniških del, (2005), »§16a- archives, libraries and museums as described in section 16 first paragraph can make copies of published works in the collections and make such works available to the public if the conditions of the extended collective licence pursuant to section 36 first paragraph are fulfilled.«

javnosti. Pogoj je, da obstaja razširjena kolektivna licenca, torej dogovor med uporabniki in imetniki.

V drugem členu norveškega avtorskega zakona je zapisano, kaj predstavlja pravico dajanja dela na voljo javnosti:

»Delo je dano na voljo javnosti, ko:

- a) so primerki dela ponujeni za prodajo, najem ali izposojajo ali kako drugače distribuirani javnosti,
- b) so primerki del predstavljeni javnosti brez uporabe tehnične pomoči, ali
- c) je delo javno izvedeno. Javna izvedba dela vključuje oddajanje ali druge prenose javnosti preko žice ali brezžično, od tu dalje, ko je delo dano na voljo javnosti na način, da posameznik lahko sam izbere čas in kraj dostopa dela.«⁶⁴³

Terminološka opomba - angleški prevod norveške zakonodaje v 16. členu uporablja termin »*making available*«, ki se v slovenščino skladno z ZASP prevaja kot *dajanje na voljo javnosti* kot ena od oblik priobčitve dela javnosti. Norveška definicija dajanja na voljo javnosti se po elementih, ki so določeni v 16. členu, približa slovenski ureditvi priobčitve javnosti, ki se sicer v angleščini prevaja kot »*communication to the public*«. Avtor zato meni, da norveška pravica do dajanja na voljo javnosti zaobjema vsaj to kar slovenska, vseeno pa deluje še širše. Za kontekst internetnih storitev, se zaradi opisanega nič ne spremeni.

Ob predpostavki, da razširjena kolektivna licenca obstaja, lahko knjižnica iz svoje zbirke izdela digitalne kopije in jih da na voljo uporabnikom. V primerjavi s finsko ureditvijo gre za podobno stopnjo liberalnosti ureditve, z razliko, da norveška zakonodaja izrecno zapiše, da dogovor, ki je podlaga za razširjeno kolektivno licenco, lahko zaobjema tudi dajanje na voljo javnosti del iz svoje zbirke. V primeru izpolnjenih vseh pogojev za uveljavitev razširjene licence tak dogovor zavezuje tudi vse nezastopane imetnike, ki ne prepovedo uporabljati svoja dela v skladu z dogovorjenimi pogoji. Člen 16a, ki določa uporabo del v arhivih, knjižnicah in muzejih v skladu z razširjeno licenco, je samoomejujoč, s čimer se želi poudariti, da nobeno sklicevanje na omenjeni člen v zakonu, tega posredno ne omejuje.⁶⁴⁴

36. člen opisuje sistem razširjene licence: »Kadar obstaja dogovor med organizacijo iz člena 38.a, ki dovoli uporabo del na možnih področjih, bo uporabnik, ki je vstopil v dogovor, v razmerju do imetnikov pravic, ki niso zastopani, imel enako pravico do uporabe na istem področju in na isti način dela iste vrste kot od tistih, ki so z dogovorom neposredno vezani (razširjena kolektivna licenca). Določba velja samo za uporabo v skladu s pogoji dogovora. Določba ne velja v odnosu do pravic, ki jih imajo organizacije, ki oddajajo z zvezi z njihovimi lastnimi oddajami.«⁶⁴⁵

⁶⁴³ Ibidem, The work is made available to the public when a) copies of the work are offered for sale, rental or lending, or otherwise distributed to the public, b) copies of the work are displayed publicly without the use of technical aids, or c) the work is performed publicly. As public performance is also included broadcasting or other transmission by wire or wireless means to the public, hereunder when the work is made available in such a way that the individual can choose the time and place of access to the work.

⁶⁴⁴ Sklicevanje na 16a. člen je še v povezavi s členi 36 (splošni člen o razširjeni licenci, glej zgoraj), 38. (v zvezi z reševanjem sporov pri dogovarjanju), 38b (v zvezi s pravico organizacije, da prepove uporabo dela uporabniku, ki nima pravice uporabljati dela iz repertoarja) in 54. člen (v zvezi s kazenskimi sankcijami).

⁶⁴⁵ Norveški zakon o avtorskih pravicah glede literarnih, znanstvenih in umetniških del, (2005), »§36. When there is an agreement with an organization referred to in section 38 a which allows such use of a work as is specified in sections 13b, 14, 16a, 17b, 30, 32 and 34, a user who is covered by the agreement shall, in respect of rightholders who are not so covered, have the right to use in the same field and in the same manner works of the same kind as those to which the agreement (extended collective licence)

38a. člen: »Organizacija lahko sklepa dogovore, če na področju predstavlja znaten del avtorjev del, ki se uporabljajo na Norveškem in če jo odobri ministrstvo za kulturo. Za uporabo na določenih področjih, lahko Kralj določi, da bo odobrena organizacija skupna, sestavljena iz več organizacij, ki zastopa imetnike pravic.«⁶⁴⁶

37. člen zapoveduje enako obravnavanje med zastopanimi in nezastopanimi imetniki pravic v povezi v 36. členu: »Ne glede na dogovor in odločitev organizacije, ki prejema nadomestila za dogovorjeno uporabo, kaj bo s pobranimi plačili naredila, zavezuje to tudi nezastopane imetnike pravic. Nezastopani imetniki imajo enake pravice kot imetniki, ki so člani, glede deležev in ugodnosti, ki se delijo ali so v večini financirani iz pobranih nadomestil.

Ne glede na prejšnji odstavek, ima nezastopani imetnik, ki lahko dokaže, da je bilo njegovo delo uporabljano v skladu s 36. členom, pravico zahtevati plačilo za uporabo. Zahtevo mora podati v treh letih od konca leta v katerem je bilo delo uporabljeno in je lahko naslovljena samo na organizacijo iz 36. člena, ki lahko pobira nadomestila.«⁶⁴⁷

4.4.1 Primer - kabelska distribucija

Za norveški primer Lienes in Wager navajata dogovor med kabelskim operaterjem in predstavnikom različnih skupin imetnikov pravic (*Norwaco*),⁶⁴⁸ ki zagotavlja uporabnikom popolno varnost glede zahtev nezastopanih imetnikov. *Norwaco* je dobil dovoljenje pristojnega ministra in predstavlja bistven del norveških avtorjev in drugih imetnikov pravic. Sprejeta pogodba zavezuje vse norveške in tuje imetnike pravic, vključno s filmskimi producenti.

4.5 Povzetek pregleda ureditev

Predstavljenе ureditve postavljajo zgolj okvir znotraj katerega se lahko gibljejo stranke pri sklenitvi osnovnega dogovora, ki lahko ob izpolnitvi drugih elementov dobi zaželen razširitevni učinek. Predstavljenе ureditve razširjenih kolektivnih licenc si sledijo po vrsti od najmanj do

applies. The provision shall only apply to use in accordance with the terms of the agreement. The provision shall not apply in relation to the rights that broadcasting organizations hold in their own broadcasts.«

⁶⁴⁶ Ibidem, »§38a. Agreements intended to have an effect as specified in section 36, first paragraph, shall be entered into by an organization which in the field represents a substantial part of the authors of the works used in Norway, and which is approved by the Ministry. For use in certain specified fields, the King may decide that the organization which is approved shall be a joint organization for the rightholders concerned. The King may issue further provisions regarding the supervision of the organizations and funds which receive remuneration for further distribution.«

⁶⁴⁷ Ibidem, »§37 - In connection with the use of works pursuant to section 36, whatever the agreement, the commission or the organization receiving the remuneration for such use decides with regard to the collection and distribution of remuneration shall also be binding on the rightholders who are not represented by the organization. Non-member rightholders shall have the same rights as rightholders who are members of the organization to share in the funds and benefits that are distributed or largely financed from the remuneration. Irrespective of the provision in the first paragraph, a non-member rightholder who can substantiate that his work has been used pursuant to section 36 may demand that remuneration for such use shall be paid to him. Such claim must be put forward within three years from the expiry of the year the use took place, and may only be directed to the organization which pursuant to section 36 has collected remuneration. Each party may demand that the amount of the remuneration be determined pursuant to rules laid down by the King.«

⁶⁴⁸ <http://www.norwaco.no/>

najbolj restriktivne glede na spremembe svoje zakonodaje po implementaciji Direktive 2001/29/ES. Danska v svojem prečiščenem besedilu iz leta 2006 omejuje uporabljanje digitalnih kopij v knjižnicah, ki jih sicer lahko izdelujejo, zgolj na pošiljanje po elektronski pošti. Danska je 1. julija 2008 sicer spremenila zakon. Med drugim sktualna revizija predvideva tudi organizacijo, ki bo na podlagi razširjene kolektivne licence izdajala licence za uporabo osirotelih del. Določba je stopila v veljavo 1. julija 2008.

Švedska je že 2005 stopila korak naprej, saj dovoljuje dajanje na voljo del, vendar jih količinsko omeji. Danska in Švedska ponujata manj možnosti glede vsebine dogovora, ker sta ocenili, da morajo vse druge oblike uporab biti dogovorjene na podlagi individualnih licenc in ne preko razširjenega učinka dogovora. Nasprotno Finska in Norveška od sprememb v 2005 ponujata vsebinsko zelo odprti rešitvi. Polje možnih dogovorov je na abstraktni ravni znotraj javne priobčitve praktično neomejeno. Edina omejitev je vprašanje ali bo pogodba med uporabniki in imetniki pravic sklenjena.

Vse predstavljene rešitve zato ponujajo zgolj možnost za nastanek razširjenega kolektivnega upravljanja in ni nujno, da so oziroma bodo v praksi stranke to izkoristile, saj začetek razširjene kolektivne licence predstavlja vselej dogovor, ki pa ga zaradi različnih (finančnih) interesov med imetniki in uporabniki ne bo vselej možno doseči. To ponazori tudi že omenjeni danski primer, kjer so kar dvoletna pogajanja prinesla zgolj omejene rešitve.

5. MOŽNOSTI ZA SLOVENIJO

Gervais meni, » ... [d]a so razširjene kolektivne licence posebej uporabne za manjše in novejšje kolektivne organizacije, ki so bile ustvarjene za upravljanje s pravicami, ki so se pred tem urejale individualno, pod pogojem, da pridobijo ustrezno število imetnikov.«⁶⁴⁹ Glavna prednost razširjene licence v pospeševanju pridobivanja imetnikov pravic in dovoljenja za uporabo del.⁶⁵⁰ Problem pri novih kolektivnih organizacijah je, da nimajo zadostnih sredstev, da bi rekrutirali imetnike. Brez tega ni zadovoljivega repertoarja in posledično taka organizacija izgubi kredibilnost in namen.⁶⁵¹ V primeru uvedbe razširjene kolektivne licence se krog zastopanih zaradi pravne tehnike poveča in zato je več zakonitih rab in temu primerno pobranih več plačil, ki se jih deli med vse uporabnike enako.

Gervais je mnenja, da je razširjena kolektivna licenca zanimiv model za države, kjer so imetniki pravic dobro organizirani in ozaveščeni in kjer velik delež gradiva, ki je predmet licenc, prihaja iz tujine za katerega je pogosto še težje pridobiti dovoljenja, saj je časovno zamudno in povzroča dodatne stroške.⁶⁵² V svojem predlogu za spremembo kanadske avtorskoppravne zakonodaje opozarja, da mora odločitev za uvedbo razširjene kolektivne licence temeljiti na tehnološki in ekonomski analizi koristi za vse strani in da uvedba razširjenega upravljanja ne sme pomeniti zgolj politične odločitve.⁶⁵³

⁶⁴⁹ Gervais, D. (2003), str. 24.

⁶⁵⁰ Ibidem, str. 24.

⁶⁵¹ Ibidem.

⁶⁵² Ibidem, str. 16.

⁶⁵³ Ibidem, str. 28.

5.1 Potrebne spremembe ZASP za uvedbo razširjenih kolektivnih licenc v Sloveniji

Prednosti razširjenega kolektivnega upravljanja bi bilo smiselno izkoristiti tudi v primerih javnih knjižnic. Trenutno veljavna zakonodaja sicer zelo omejuje njihove možnosti reproduciranja in zlasti dajanja na voljo javnosti teh del, čeprav digitalne tehnologije to omogočajo javnosti.

Javnim knjižnicam bi bilo smiselno omogočiti, s spremembo zakonodaje, da bi lahko skladno z dogovorom z reprezentativno kolektivno organizacijo dajale na voljo vsa ali določena dela, določene ali vseh kategorij avtorskih del, tako od zastopanih kot nezastopanih ter od domačih kot tujih imetnikov pravic, ki od tega ne bi jasno odstopili.

Po zgledu nordijskih ureditev bi morali za uvedbo razširjenih kolektivnih licenc spremeniti ZASP. Zakonodajalec bi moral sprejeti splošno določbo, s katero bi poleg do sedaj poznane prostovoljne in prisilne kolektivnega upravljanja, ponudil še možnost razširjenega kolektivnega upravljanja. S splošnim členom bi bilo potrebno določiti pogoje za veljavnost razširjene kolektivne licence za vse upravičence, v drugih posebnih členih pa bi bilo potrebno upravičence podrobneje opredeliti in začrtati okvire dogovorom, da bi ti skladno s splošnim členom lahko učinkovali tudi razširjeno, t.j. preko pogodbenih strank.

Uvrstitev členov v ZASP, ki bi določali pogoje veljavnosti razširjeni licenci in upravičence do razširjenega učinka sklenjene pogodbe s kolektivno organizacijo, bi bila odvisna od stališča, ali gre za vsebinsko omejitev avtorskih in drugih pravic ali ne. Vprašanje ali gre za omejitev ali ne, je poleg umestitve v zakon, pomembno tudi zaradi vsebinskega navezovanja na obstoječi 46. člen ZASP, ki na splošno določa pogoje izjemam avtorske pravice (t.i. tri- oziroma pri nas štiristopenjski test). Prav tako se za izjeme vedno zahteva restriktivna razlaga.

Kot je bilo že podrobno razloženo v poglavju Primerjalne prednosti razširjene licence, je večinsko stališče, da razširjeno kolektivno upravljanje ne pomeni vsebinske omejitve avtorske pravice, zato člani o razširjeni kolektivni licenci vsebinsko ne spadajo v oddelek vsebinskih omejitev avtorske pravice, zato bi jih bilo primerno urediti v okviru urejanja kolektivnega upravljanja pravic.

5.1.1 Splošni člen

Zgled za besedilo splošnega člena bi lahko zakonodajalec črpal iz ureditev nordijskih držav. Konceptualno bi bilo smiselno, da ga uvrsti v zdajšnje šesto poglavje ZASP, ki ureja upravljanje in uveljavljanje pravic in ne v poglavje izjem od avtorske pravice. Iz določbe bi morale biti razvidne, da razširitveni učinek sledi svobodnim pogajanjem med uporabniki in reprezentativno kolektivno organizacijo. Omeniti bi se morale zahteva po enakem obravnavanju zastopanih in nezastopanih imetnikov ter dodatne pravice za nezastopane imetnike kot je podrobno predstavljeno spodaj.

5.1.1.1 Pogoj reprezentativnosti kolektivne organizacije

Prvi pogoj za nastanek razširjenega kolektivnega upravljanja je obstoj kolektivne organizacije, ki bi delovala za račun imetnikov z nekega področja. Za vzpostavitev sistema razširjenih kolektivnih licenc bi morala biti organizacija reprezentativna, kar pomeni da bi morala zastopati zadostno število imetnikov neke kategorije. Zadostno število ne pomeni nujno večine relevantnih imetnikov. Pogoj reprezentativnosti je pravno vprašanje, ki bi ga v Sloveniji lahko presojal Urad za intelektualno lastnino. V kolikor bi na zahtevo organizacije Urad priznal lastnost reprezentativnosti, bi to pomenilo, da lahko po sklenitvi dogovora z uporabniki na podlagi zakona upravlja tudi s pravicami nezastopanih imetnikov enake kategorije kot so člani. Podlaga za to bi bila zakonska domneva, saj bi se štelo, da nezastopani imetnik podpira osnovni dogovor, ki je v interesu večjega števila njemu enakih. Domneva bi veljala tako dolgo, dokler se nezastopani imetnik iz sistema ne bi izključil na podlagi pravice do prepovedi uporabe del pod pogoji dogovorjene licence. Smiselno bi bilo določiti, da bi se prepoved uporabe del lahko naslavljala tako na uporabnike kot na kolektivno organizacijo. V Sloveniji je že ustanovljena kolektivna organizacija SAZOR, ki je zadolžena za upravljanje s pravicami avtorjev in založnikov za dela s področja književnosti, znanosti, publicistike in njihovih prevodov v korist invalidnih oseb ter reproduciranja avtorskih del za privatno in drugo lastno uporabo ter fotokopiranje preko obsega iz 50. člena ZASP. SAZOR bi bila primerna kolektivna organizacija za upravljanje nalog iz razširjenega kolektivnega upravljanja.

5.1.1.2 Svobodno sprejet osnovni dogovor

Iz predloga splošnega člena bi morale biti razvidno, da dogovor med organizacijo in uporabniki predstavlja osnovo za nastanek razširjene kolektivne licence. Dogovor bi bilo mogoče skleniti na podlagi svobodnih pogajanj med uporabniki in kolektivno organizacijo, torej brez vmešavanja države, razen pri morebitni pomoči UIL v obliki mediacije, arbitraže ali drugega mehanizma za reševanje spora, ki bi ga takrat predvideval zakon, v kolikor stranke zastoja v pogajanjih ne bi zmogle same rešiti. Enako se mora poudariti, da bi tako sklenjen dogovor neposredno zavezoval imetnike, ki bi jih kolektivna organizacija predstavlja na podlagi pogodbenega pristopa (članstva), med tem ko bi nezastopane imetnike učinki osnovnega dogovora zavezovali na podlagi zakona zaradi domneve, da je sklenjen dogovor tudi v njihovo korist.

5.1.1.3 Varstvo za nezastopane imetnike

Na zakonski ravni bi bilo potrebno zapovedati enako obravnavanje članov in nečlanov kolektivne organizacije glede vseh vprašanj, ki izvirajo iz pobranih nadomestil, vendar pa bi bilo nezastopanim imetnikom treba priznati pravico do individualnega nadomestila, s katero bi lahko zahtevali višje plačilo kot ga dobijo v primerjavi s člani. To bi veljalo v primerih, ko nečlani sicer ne bi nasprotovali dogovorjenim pogojem, vendar pa bi menili, da so dobili prenizko nadomestilo. Upravičenci bi morali nadomestilo zahtevati v določenem roku po letu v katerem je prišlo do izkoriščanja dela, sicer bi prišlo do zastaranja. Nezastopani imetniki bi ga lahko zahtevali samo od

kolektivne organizacije in ne od koristnika licence (uporabnika). Pravica do individualnega nadomestila bi morala biti neodvisna od pravice do prepovedi rabe oziroma do izstopa iz razširjene licence, saj se prva nanaša na nestrinjanje z višino nadomestila in se uveljavlja za nazaj, druga pa na nestrinjanje z dejstvom vključenosti v upravljanje in velja za naprej. Če bi imetnik odstopil od razširjene licence, bi moral še vedno imeti pravico zahtevati individualno plačilo za nazaj.

5.1.1.4 Koristi razširjene licence za uporabnike

Uporabnik bi imel v skladu in pod pogoji licence, ki bi jo pridobil od reprezentativne kolektivne organizacije, pravico izkoriščati dela tako zastopanih kot nezastopanih imetnikov pravic, ki tega niso prepovedali, pri čemer bi zadnja kategorija vključevala tako domače kot tuje imetnike pravic. Šlo bi za dovoljene rabe, s čimer bi bila izključena tako civilna kot kazenska odgovornost uporabnika, razen v primerih ko bi uporabnik vedel ali moral vedeti, da je imetnik prepovedal uporabljanje del pod pogoji licence. Šteti bi se moralo, da je uporabnik vedel za prepoved, če bi nečlan podal prepoved uporabniku neposredno ali da bi moral vedeti, če bi bila prepoved objavljena v registru imetnikov, ki so iz razširjenega upravljanja izstopili. Dolžnost uporabnika bi morala biti, da bi redno spremljal register, kjer bi ugotovil dela katerih imetnikov se ne sme uporabljati pod pogoji razširjene licence, temveč bi moral z njimi skleniti individualno licenco. Več o predlogu registra je razloženo v nadaljevanju.

5.1.1.5 Javna objava dogovora in pravic nečlanov

Zakon bi moral poznati zahtevo po javni objavi pravic, ki gredo nezastopanim imetnikom, in so pravica do enakega obravnavanja (ki jim omogoča enako višino nadomestila kot članom), pravica prepovedati uporabo del pod pogoji licence (ki jim omogoča izstop iz sistema) in pravica do individualnega nadomestila (ki jim omogoča višje plačilo za uporabo kot članom). Zakon bi moral skladno z zahtevo po prepovedi diskriminacije med (ne)člani in s tem povezano pravico do nadomestila, kolektivni organizaciji naložiti tudi dolžnost, da mora izkazati razumen trud pri distribuciji plačil, ki gredo nečlanom, kar se povezuje z zahtevo po javnem obveščanju o pravicah.

5.1.1.6 Možnosti Urada

Reprezentativna kolektivna organizacija bi bila, poleg že obstoječih dolžnosti za kolektivne organizacije po trenutni ureditvi⁶⁵⁴, dolžna spoštovati zahtevo po enakem obravnavanju, spoštovati dodatne pravice nečlanov in vzdrževati lastnost reprezentativnosti. Da organizacija ne bi zlorabljala svojega monopolnega položaja, bi bilo potrebno razmisliti o možnosti odvzema lastnosti reprezentativnosti, kar bi pomenilo, da organizacija ne bi mogla več sklepati dogovorov, ki bi imeli razširjen učinek ali celo o prepovedi delovanja organizacije v primeru večjih kršitev.

⁶⁵⁴ 146. člen ZASP.

Pristojen organ bi bil, tudi za odločanje v zvezi z razširjenim kolektivnim upravljanjem, Urad za intelektualno lastnino.

5.1.2 Posebni člen

V ZASP bi se morali dodati specialni člen z namenom, da bi se določili upravičenci in pogoji, kdaj bi se splošni člen o razširjeni licenci lahko uporabljal. Gre za vprašanja kateri uporabniki bi bili upravičeni z reprezentativno organizacijo skleniti osnoven dogovor, ki bi se na podlagi zakona lahko razširil tudi na nezastopane imetnike. Med možnimi uporabniki v nordijskih ureditvah najdemo tudi javne knjižnice in arhive. Nekatere od teh poznajo tudi možnost natančnejše določitve konkretnih upravičencev s podzakonskimi akti.⁶⁵⁵ Taka ureditev bi bila primerna tudi za Slovenijo.

Posebni člen bi lahko bil oblikovan zelo različno. V posebnem členu lahko zakonodajalec določi, o katerih pravicah oziroma oblikah uporabe lahko reprezentativna organizacija sklene z uporabniki razširjeno licenco, saj bi potem dogovor učinkoval tudi za *outsiderje*.

Pri zelo odprti določbi je polje možnih dogovorov veliko, zato bi nezastopani imetniki morali pogosteje preverjati ali se z dogovorjenimi pogoji uporabe ne strinjajo in obratno - kadar že iz abstraktne zakonske določbe izhaja, da se upravičen uporabnik in organizacija lahko dogovorita največ za določene oblike uporabe del, bodo že na podlagi zakona samega vedeli ali bi takemu dogovoru nasprotovali. Natančnejša določitev mej dogovoru povečuje predvidljivost, po drugi strani pa omeji pestrost možnih rešitev, ki bi jih zainteresirane stranke lahko dosegle v resničnih pogajanjih in zmanjšuje učinkovitost razširjene kolektivne licence.

Primerjalno pravna analiza ureditve v nordijskih državah npr. pokaže, da je med drugim danski zakonodajalec predvidel tudi upravljanje t.i. osirotelih del, švedski zakonodajalec dopustil dogovor o priobčitvi del javnosti, vendar omejil količino materiala na posamezne članke ali dele knjig. Finski in norveški zakonodajalec se nasprotno ni pretirano vmešaval v možnosti dogovora in je pustil polje priobčitve javnosti relativno nedotaknjeno, vključno s pravico do dajanja na voljo javnosti. To ne pomeni, da se bo tudi v resnici z lahkoto sklenil dogovor, pomeni zgolj to, da če se bo, bo veljal za vse zadevne imetnike in ne bi bilo potrebno npr. za dajanje na voljo javnosti del vedno iskati individualne licence ali prostovoljnega upravljanja.

Smiselno bi bilo, da bi slovenski zakonodajalec po zgledu Finske in Norveške na abstraktni ravni zastavil kar najširši okvir znotraj katerega lahko reprezentativna organizacija in uporabnik skleneta osnovni dogovor, da bi se lahko zadostilo vsem potencialnim situacijam v življenju. Še vedno pa ne bi bilo nujno, da bi se ta možnost izkoristila v praksi, saj bi veljalo, da taka ureditev ne pomeni vse ali nič, temveč da kjer se lahko stranke dogovorijo za več, se lahko tudi za manj.

Posebni členi bi lahko bili oblikovani različno široko. Bistveno je, da bi se določilo kdo je upravičen do razširjene licence in katere oblike uporabe lahko taka licenca pokriva. Najbolj širok člen bi zato lahko določal, če vzamemo za primer pravico do javne priobčitve, da lahko javne

⁶⁵⁵ Glej 16.e člen pri Finski v poglavju Pregled razširjenih kolektivnih licenc po nordijskih državah.

knjižnice v skladu z zahtevami razširjene kolektivne licence priobčijo dela iz svoje zbirke javnosti. Taka vsebina specialnega člena bi pomenila, da bi bil dopusten katerikoli dogovor znotraj pravic, ki sestavljajo javno priobčitev po drugem odstavku 22. člena ZASP, torej tudi glede dajanja na voljo javnosti del.

Zakonodajalec bi lahko tudi omejil polje možnega osnovnega dogovora, in sicer da bi že na zakonski ravni podrobneje opredelil, o katerih oblikah javne priobčitve se lahko stranki domenita, za katere vrste del ali namen. Z drugimi besedami bi to pomenilo, da bi bilo strankama dopustno doseči ožji dogovor. Za uporabe, ki gredo preko dogovora, pa bi moral uporabnik iskati individualne licence in se ne bi mogel več zanašati na razširjeno licenco. V tem smislu bi lahko člen npr. določal, če se ponovno omejimo na pravico do javne priobčitve, da lahko javne knjižnice v skladu z zahtevami razširjene kolektivne licence (za izobraževalni namen) dajejo na voljo javnosti tiskana dela iz svoje zbirke. V primerjavi z neomejenim poljem možnih dogovorov iz prejšnjega odstavka bi se lahko strani dogovorili največ za eno obliko priobčitve javnosti kot načina uporabe del. Vprašanje vrste del je v tem primeru zreducirano samo na tiskana dela iz zbirke in določen je tudi namen dajanja na voljo javnosti, ki je izobraževanje ali raziskovanje.

Zakonodajalec bi lahko še podrobneje postavil okvire in še bolj vnaprej omeji pogajalska izhodišča. Določil bi lahko, da se sme razširjeno kolektivno licenco uporabljati npr. samo za varovana dela, ki jim je pošla naklada. Taka rešitev bi lahko bila zelo primerna zaradi velikega obojestranskega interesa. Za zainteresiranega imetnika pravic (založnika) ekonomsko npr. ni možno, da bi ponovno tiskal že pošle knjige na zahtevo. Trenutna rešitev za posameznika iz ZASP v zvezi z izčrpanimi izdajami je vezana zgolj na izjemo za privatno reproduciranje, ko je reprodukcija omejena na fotokopiranje ali vsak medij, vendar take (tudi digitalne) kopije, posameznik ali tisti, ki je kopijo izdelal v njegovem imenu, ne sme priobčiti javnosti. Nova ureditev, ki bi dopuščala dogovor o dajanju na voljo javnosti znotraj razširjene licence, bi lahko prinesla rešitev za obe strani. Že nekaj let stare knjige, ki jih uporabnik ne more več dobiti na trgu brez znatnejšega napora, bi lahko v elektronski obliki proti nadomestilu dobil od knjižnice. Zaradi že obstoječe tehnologije bi se istočasno omogočil zaslužek imetniku pravic, kjer si ga morebiti sploh ni več obetal.

Če bi se šele takšno izhodišče zakonodajalcu zdelo primerno, bi se moral specialni člen glasiti v smislu, da lahko javne knjižnice v skladu z zahtevami razširjene kolektivne licence dajejo na voljo javnosti tiskana dela iz svoje zbirke, ki so še vedno avtorskopravno varovana, vendar se jih z razumnim trudom ne da več dobiti na trgu (izdaja je izčrpana).

5.2 Zgled v praksi

Javna knjižnica bi kot uporabnik s kolektivno organizacijo, ki bi izkazala, da zastopa dovolj imetnikov pravic (avtorjev in založnikov) in izpolnjuje vse zahtevane pogoje (priznana lastnost reprezentativnosti), sklenila pogodbo (osnovni dogovor). V pogodbi bi se določilo, katera dela se lahko uporabljajo na dogovorjen način in morebiten namen. Vrste del, ki bi jih javna knjižnica lahko dogovorila v sistemu razširjenih licence za dogovorjeno rabo bi bile:

- vsa dela iz zbirke,
- vsa tiskana dela iz zbirke,

- vsa (tiskana) dela iz zbirke, katerih naklada je pošla,
- posamezni deli oziroma odlomki zgoraj omenjenih del iz zbirke,
- posamezni članki iz zbirke,
- oziroma druge kombinacije naštetih.

Najbolj zanimiv dogovor glede načina uporabljanja del bi bil zagotovo dogovor o dajanju na voljo javnosti, ki bi omogočal posredovanje prej omenjenih digitalnih kopij preko interneta.

Namen izposojanja digitalnih knjig na daljavo, kar obsega pravico dajanja na voljo javnosti, bi lahko bil izobraževalen, raziskovalen, za potrebe članov ali preprosto splošno informativni, ki bi omogočal dostop vsakomur. Namen po zgledu nordijskih ureditev ne bi bil nujno omejen z zahtevo nekomercialnosti. Tega nordijske ureditve v svojih zakonskih pogojih za nastanke razširjenih licenc ne zahtevajo, temveč ga prepuščajo dogovoru med imetniki in uporabniki.

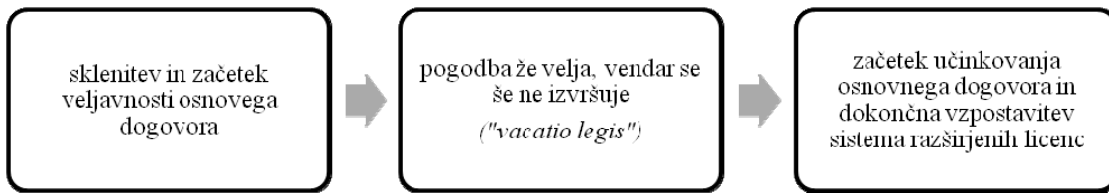
Sklenjen dogovor bi ob pomoči zakona postal osnova za nastanek razširjene licence, ki bi veljala tako za imetnike, ki so člani kolektivne organizacije, kot za imetnike, ki niso člani (za domače in tuje *outsiderje*), v kolikor ti ne bi prepovedali uporabe svojih del pod pogoji sklenjene pogodbe. To bi javni knjižnici omogočalo uporabo vseh del iz razširjenega repertoarja, ki ga sestavljajo dela članov in nečlanov, ki ne prepovejo uporab. Obveznost javne knjižnice, bi bila, da bi morala v skladu z licenco ustrezno in redno izpolnjevati obveznosti glede plačila in skrbno preprečevati morebitne nedovoljene rabe, saj bi sicer lahko odškodninsko odgovarjala.

5.3. Praktični napotki

5.3.1 Odložitev učinkov sklenjenega osnovnega dogovora kot varstvo nezastopanih imetnikov pravic

Osnovni dogovor med uporabniki in kolektivno organizacijo, ki bi zastopala reprezentativno število imetnikov pravic določene kategorije (reprezentativna kolektivna organizacija), bi se moral po sklenitvi javno objaviti. Od objave do začetka učinkovanja naj bi poteklo nekaj časa, da se z njeno vsebino lahko seznanijo vsi zainteresirani.

Pogodba oziroma dogovor z javnimi knjižnicami bi od sklenitve dalje že veljala, vendar iz nje še ne bi izvirale pravice do uporabe in obveznosti. V obdobju, ko bi se nastop razširjene licence napovedoval, vendar se še ne bi izvrševal, bi imel nezastopani imetnik pravico odkloniti sodelovanje. Kolektivna organizacija bi morala dela takšnih imetnikov izključiti iz repertoarja in z njihovimi pravicami v okviru dogovora razširjene licence ne bi smela več upravljati. Iz istega razloga tudi uporabniki ne bi smeli uporabljati del nezastopanih imetnikov, ki bi izstopili že pred uveljavitvijo razširjene licence.

Slika 6 – razlika med sklenitvijo in začetkom učinkovanja osnovnega dogovora

To ne bi pomenilo, da bi bila pravica do prepovedi uporabe del omejena zgolj na obdobje pred vzpostavitvijo sistema. Tudi po začetku učinkovanja razširjene licence bi lahko nezastopani imetniki podali izjavo, da v sistemu ne želijo sodelovati, vendar zaradi tehničnih razlogov izstop ne bi mogel učinkovati od trenutka izjave, temveč v najkrajšem možnem odpovednem roku. Tehnični razlogi so lahko npr. obvestitev uporabnika o izstopu in objava podatka v registru.

5.3.2 Register

Ustanovitev registra narekujejo praktične potrebe. V registru bi bili zapisani imetniki pravic, ki bi odklonili sodelovanje v sistemu razširjenih licenc. Takšna rešitev je učinkovitejša, kot da bi se ustanavljal register s podatki imetnikov, za katere se domneva, da jih licenca zaobseže. Ker bi bila shema zastavljena tako, da bi moral imetnik aktivno izstopiti, bi moralo temu slediti tudi ažurno objavljanje tistih, ki bi izstopili. Uporabnik bi lahko s pregledom takšnega seznama videl ali ni slučajno imetnik prepovedal uporabljanje del pod pogoji licence. Zaradi spodbujanja zakonitih rab pa bi se lahko v registru zbirali tudi kontaktni podatki imetnikov, ki bi izstopili. To bi služilo uporabnikom, da bi lažje našli imetnika in se z njim posamezno dogovorili.

5.3.3 Možna vprašanja pri pravici do izstopa

Pravica nezastopane imetnika, da prepove uporabo del v skladu s pogoji osnovnega dogovora, pomeni prepoved kolektivni organizaciji, da bi upravljala z njegovimi pravicami na podlagi razširjene licence. Pravica zahtevati individualno nadomestilo pa ne pomeni nujno tudi prepovedi upravljanja. Posameznik v primeru, ko zahteva višje nadomestilo ne nasprotuje dejstvu, da kolektivna organizacija upravlja z njegovimi pravicam, vendar meni, da je dobil prenizko nadomestilo in zahteva višjega. Ali to pomeni, da bi lahko nezastopani imetnik zahteval neomejeno visoko nadomestilo od reprezentativne kolektivne organizacije in da bi ta morala izplačati vsakršen zahtevek? Zdi se, da bi kolektivna organizacija lahko zavrnila neutemeljeno visoke zahtevke glede na povprečna plačila članom, saj bi to pomenilo nerazumen sistem. Nezastopani imetnik bi lahko zahteval višje nadomestilo, vendar tega ne bi mogel utemeljevati na podlagi, da je bilo delo uporabljeno proti njegovi volji. V obdobju objave in napovedi začetka učinkovanja osnovnega dogovora bi se lahko nezastopani imetnik seznanil z vsebino dogovora, torej tudi s predvidenimi plačili za dogovorjene rabe. V kolikor se z dogovorjenimi pogoji ne bi strinjal, bi lahko odklonil sodelovanje in iz sistema izstopi. Možnost prepovedati uporabo dela bi

imel tako v obdobju pred začetkom učinkovanja zakonskega razmerja, ki vzpostavi razširjeno licenco in kot tudi po začetku učinkovanja razširjene licence.

Lahko bi se pojavila tudi situacija, ko bi nezastopani imetnik od razširjene licence izstopil, ker bi menil, da mu pogoji ne ustrezajo, kasneje pa bi si premislil in bi se želel v isti sistem razširjene licence ponovno vključiti. Možnost obstaja, saj lahko postane član reprezentativne organizacije, vendar pa je logično, da se v sistem ne more več vrniti s statusom nezastopanega imetnika. To pomeni, da ko bi od določene razširjene licence nečlan enkrat izstopil, s kasnejšo ponovno vključitvijo ne bi mogel več pridobiti ugodnosti, ki bi jih imel prej kot nezastopani imetnik. Ugodnosti naj bi zato spodbujale nezastopane imetnike, da bi ostali v sistemu, saj bi se s tem ohranjal širok repertoar, ki bi omogočal uporabnikom več zakonitih rab, sami pa bi lahko še vedno zahtevali dodatno plačilo, ki ga v primeru izstopa in ponovnega vstopa kot član ne bi mogli.

Opisana situacija je drugačna od primera, če bi uporabnik in organizacija naknadno sprejela novo licenco. Za novo bi se štela tista, ki bi v bistvenem spreminjala pogoje licence, in sicer glede vprašanj katere kategorije del se lahko uporablja ali če bi se bistveno spremenil način ali namen uporabe. Prav tako bi bilo potrebno razmisliti ali bi šlo za novo licenco, če bi se spremenila samo višina plačila s strani uporabnika. Zagotovo za to ne bi šlo v primerih, ko bi se plačilo zviševalo skladno z drugimi stroški kot posledica inflatornih nihanj, če bi to možnost predvideval že osnovni dogovor. Drugače pa bi bilo, če bi se višina nadomestil bistveno spremenila v primerjavi z nekimi razumnimi pričakovanji. Ko bi se licenca razumela kot nova, bi se štelo, da se sistem vzpostavlja prvič, kar pomeni, da bi vse prepovedi uporabe prenehale in za ponovno učinkovanje bi bilo potrebno iz sistema ponovno izstopiti (*system reset*). Zapisno je že bilo, da od sklenitve osnovnega dogovora zavisi nastanek in obstoj razširjenega upravljanja. Če ni več osnovnega dogovora, ni več sistema razširjene licence. Ob sprejemu novega osnovnega dogovora se mora zato proces izločanja ponoviti. Taka razlaga je prav tako v interesu imetnikov, saj se lahko pogoji spremenijo tudi v njihovo korist.

5.3.4 Rešitev osirotelih del v sistemu razširjenega kolektivnega upravljanja

Razširjeno kolektivno upravljanje bi lahko ponudilo rešitev tudi v zvezi z osirotelimi deli. Gre za dela, ki so še vedno avtorskoppravno varovana, vendar imetnik pravic ni dosegljiv. Osirota dela so problematična, saj uporabnik, ki želi izkoriščati delo na željen način, imetnika ni sposoben najti oziroma identificirati, da bi pridobil dovoljenje za uporabo dela. Enako problema osirotelih del ne rešuje klasično kolektivno upravljanje, saj kolektivna organizacija lahko deluje le za račun svojih članov in v svoj repertoar ne sme vključiti osirotelih del, saj bi bilo za to potrebno soglasje imetnika.

Današnje uporabnikove možnosti so, da osirotelega dela ne uporablja, ker dovoljenja ne more pridobiti ali da delo uporablja brez dovoljenja, in s tem posega v avtorske pravice imetnikov in tvega odškodninske zahtevke imetnikov pravic na osirotelih delih in v skrajnem primeru celo

kazensko odgovornost.⁶⁵⁶ Bistvena prednost v primerjavi z obstoječim sistemom za uporabnika bi bila, da bi bil na podlagi razširjene licence upravičen uporabljati osirotela dela, četudi ne bi pridobil soglasja imetnika pravic na osirotelem delu, kar bi pomenilo, da bi bil varen pred morebitnimi zahtevki in odgovornostjo. Povečalo bi se število zakonitih rab.

Pojem osirotelega dela se logično povezuje z imetnikom, ki ni član reprezentativne kolektivne organizacije, zato imetnike pravic na osirotelih delih v sistemu razširjene licence zaobjame izraz nezastopanega imetnika. Povedano drugače, imetniki pravic na osirotelih delih so v sistemu razširjenih licenc nujno nezastopani imetniki (nečlani kolektivne organizacije). Za njih bi zato veljala vsa varovala – prepoved diskriminacije, pravica do individualnega nadomestila in pravica do izstopa. Kot vsi nezastopani imetniki, bi bili nadomestilo upravičeni zahtevati zgolj od kolektivne organizacije in ne tudi od uporabnika. Rešitev, ki bi jo sistem razširjene licence ponudil je, da osirotela dela z nastankom razširjene kolektivne licence postanejo del razširjenega repertoarja, ki bi ga uporabnik na podlagi razširjene licence bil upravičen izkoriščati, reprezentativna kolektivna organizacija pa upravljati. Gre za tista osirotela dela, ki bi bila enake kategorije kot dela, za katera bi veljala razširjena licenca (če bi osnovni dogovor npr. zajemal kategorijo tiskanih del, potem bi repertoar sestavljala tudi vsa tiskana osirotela dela).

V zvezi z nezastopanimi imetniki, ki jih kolektivna organizacija ne bi uspela identificirati, bi se lahko pojavil problem pri razdeljevanju nadomestil. Distribucija pobranih plačil je dolžnost reprezentativne kolektivne organizacije, pri čemer mora izkazati strokovno skrbnost. Delitev plačil med člane ne predstavlja težav, ker so ti znani, saj so s kolektivno organizacijo neposredno sklenili pogodbo o upravljanju s pravicami in zato morajo biti znani. Več težav bi predstavljali nezastopani imetniki. Med njimi najbolj tisti, za katere bi se izkazalo, da so neizsledljivi oziroma jih kolektivna organizacija ne bi bila sposobna identificirati (imetniki pravic na osirotelih delih). Profesionalna skrbnost pri razdeljevanju plačil nezastopanim imetnikom bi morala vključevati potrebne ukrepe, da bi bili nezastopani imetniki locirani ali identificirani, kar naj vključuje tudi javno objavo o pravicah nezastopanih v sistemu razširjene licence. V primeru, da kljub vsemu zahtevanemu ravnanju, vsi nezastopani imetniki ne bi dobili nadomestil, bi jih morala kolektivna organizacija zadržati določeno obdobje, v katerem bi upravičenci lahko še vedno zahtevali plačilo nadomestil. Z drugimi besedami to pomeni, da bi morala biti kolektivna organizacija sposobna dokazati, zakaj ima nerazdeljena nadomestila, pri čemer jih odgovor, da jih nezastopani imetniki niso zahtevali, ne bi oprostil. Kolektivno organizacijo bi oprostil šele dokaz, da kljub zadostni skrbnosti, niso bili zmožni poiskati določenih nezastopanih imetnikov.

6. ZAKLJUČEK

Nove tehnologije, ki so na pohodu od konca prejšnjega stoletja omogočajo knjižnicam številne nove aktivnosti, vendar jih pri izkoriščanju novih možnosti omejuje stroga avtorsko-pravna zakonodaja. Sistem razširjenih licenc lahko izboljša ureditve v dobro vseh vpletenih interesnih skupin, saj lahko prinese koristi za vse udeležene strani. Možnost urejanja področja z razširjeno

⁶⁵⁶ Glej 148. člen Kazenskega zakonika (KZ-1), Uradni list RS, št. 55/2008, dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200855&stevilka=2296>, zadnjič obiskano marca 2009.

kolektivno licenco sicer za knjižnice ni tako učinkovita, kot uvedba novih izjem oziroma omejitev avtorske pravice, vendar v veljavni ureditvi, ko to ni mogoče zlasti zaradi veljavne evropske zakonodaje, se s sistemom razširjene kolektivne licence lahko omogoči knjižnicam, da svojo tradicionalno vlogo razširijo tudi z novimi storitvami, ki jih omogočajo digitalne tehnologije.,

Izhodišče za vzpostavitev razširjene kolektivne licence je vedno svobodna pogodba med reprezentativnim deležem imetnikov pravic določene kategorije, ki so združeni v kolektivni organizaciji in uporabniki. Sistem se dokončno vzpostavi po sklenitvi dogovora ob pomoči zakona, ki daje upravičenje za upravljanje pravic oziroma uporabo del nečlanov. Takšen način upravljanja pravic dopušča tudi Direktiva 2001/29/ES.

Kljub prednostim razširjenega kolektivnega upravljanja, tudi njegovi zagovorniki opozarjajo, da uvedba sistema ne sme biti zgolj posledica politične odločitve, temveč mora biti rezultat tehnološke in ekonomske analize..

Četudi bo slovenski zakonodajalec na podlagi analiz o prednostih sistema, sprejel novelo ZASP, ki bi uvedla razširjeno kolektivno upravljanje, bi lahko takšne spremembe ostale brez učinka, če se v resnici ne bi izkazal interes po sklenitvi dogovora med imetniki pravic in uporabniki in takšen dogovor tudi ne bi bil dosežen. Povedano z drugimi besedami, zakonodajalec lahko zgolj pripravi podlago in ustvari pogoje za izgradnjo sistema, imetniki pravic in uporabniki pa morajo biti tisti, ki v zakonu zasnovane možnosti upravljanja z razširjenimi kolektivnimi licencami tudi prebudijo s pogodbo.

